

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน
เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศึกษา
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน
เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา การศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศึกษา
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้เนตวิทียาวัฒนธรรมเป็นฐาน
เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย”

ของ นางสาวนนทพร ไกลถิ่น

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ ดร. ประยงค์ จันทร์แดง)

.....ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรดา ศรีพันธ์)

.....กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐเชษฐ พูลเจริญ)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รังสรรค์ เกตุออด)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ดร. ปริญญา สร้อยทอง)

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรองกาญจน์ ชูทิพย์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
ผู้วิจัย	นนทพร ไกลถิ่น
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์
กรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ กศ.ม. สังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2567
คำสำคัญ	รูปแบบการจัดการเรียนรู้, นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน, พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และ 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น โดยเก็บข้อมูลดังนี้ 1) เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จำนวน 5 คน อาจารย์ที่ทำการสอนในระดับอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านสังคมศึกษา จำนวน 3 คน 2) เก็บข้อมูลจากการใช้คู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 14 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) คู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3) แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง 4) แนวคำถามในการสนทนากลุ่มของนักเรียนหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน และวิเคราะห์แบบอุปนัยแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

ผลการศึกษา พบว่า 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แม้จะมีการระบุแนวคิดเรื่อง Active Citizen ในหลักสูตรฐานสมรรถนะพลเมืองที่เข้มแข็ง แต่ยังคงขาดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียนยังไม่สามารถสร้างคุณลักษณะความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นการบรรยายมากกว่า การลงมือทำ ส่งผลให้นักเรียนยังขาดความกระตือรือร้น และขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์ และ เชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม ขณะเดียวกันครูผู้สอนยังขาด ความเข้าใจในบริบททางสังคมและยังไม่สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ปลอดภัย และ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างเต็มที่ 2) แนวทางในการสร้างรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มี ประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ร่วมกับแนวคิด ปฏิรูปนิยม พัฒนาการนิยม และการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มุ่งเน้นเนื้อหาการเรียนรู้จากปัญหา หรือสถานการณ์จริงในสังคมและชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการความเข้าใจธรรมชาติ ความ หลากหลายทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในสังคม และใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายและ สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ พบว่า ได้รูปแบบการจัดการเรียนรู้รูปแบบ Change ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ (1) ตระหนักรู้ต่อปัญหานิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Awareness of Cultural Ecology Issues), (2) การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration), (3) วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues), (4) บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice), (5) ปฏิบัติการ พลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) ,และ (6) สะท้อนการเรียนรู้สู่การ เปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า นักเรียนมีพัฒนาการด้านการคิดสร้างสรรค์และคิดเชิงวิพากษ์อย่างมีเหตุผล มีความตระหนักและ รับผิดชอบต่อปัญหาสังคม มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำและการทำงานเป็น ทีม อีกทั้งสามารถออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้อย่างสอดคล้องกับ บริบทของท้องถิ่นและสังคมโลก

Title THE DEVELOPMENT OF LEARNING MANAGEMENT MODEL
BASED ON CULTURAL ECOLOGY TO FOSTER ACTIVE CITIZEN
OF CHANGE AMONG SENIOR HIGH SCHOOL STUDENTS

Author Nonthaphon Klaithin

Advisor Assistant Professor Atchara Sriphan, Ph.D.

Co-Advisor Assistant Professor Nattachet Pooncharoen, Ph.D.

Academic Paper M.Ed. Thesis in Social Studies - (Type A 2), Naresuan University,
2024

Keywords Learning Management Model; Cultural Ecology Based Learning;
Active Citizen of Change Among

ABSTRACT

This thesis aims to: 1) study the current conditions and challenges in learning management for developing transformative citizenship among upper secondary school students, and 2) develop a learning management model based on cultural ecology to enhance transformative citizenship in upper secondary school students. This is a qualitative research study conducted in two phases. Data collection was carried out as follows: 1) data were gathered through interviews with key informants, including five social studies teachers from Lamphun Province and three university lecturers specializing in social studies education, and 2) data were also collected from the implementation of a teacher's manual based on the cultural ecology approach to foster transformative citizenship among 14 upper secondary school students.

The research instruments comprised: 1) An interview guide addressing the current conditions and challenges of learning management aimed at developing transformative citizenship among upper secondary school students. 2) Teacher's manual presenting a cultural-ecology-based learning management model to foster transformative citizenship in upper secondary school students. 3) An active Citizen of Change Among assessment form and. 4) Group discussion questions for students after using the of cultural ecology based learning model. All qualitative data were analyzed inductively and then presented through descriptive narrative.

The study revealed two main findings: 1) Although the concept of Active Citizen is outlined in the core competency-based curriculum, the current condition of instructional practices aimed at developing transformative citizenship in upper secondary students are still unclear in way of teaching. As a result, the classroom instruction still lacks effectiveness in cultivating transformative citizenship, especially in learning process emphasized lecturing rather than learning by doing. These factors above leading to students' low engagement, underdeveloped critical thinking, analytical skill and particularly in relation to cultural ecological phenomena. In addition, teachers lack of understanding in sociocultural context and attempt of creating open, safe and responsive learning environment. 2) The development of an effective instructional model corporates with Basic Education Core Curriculum B.E. 2551 (2008), reconstructionist, developmentalist, and community-based learning philosophies. The model emphasizes learning content based on real social, and community issues, integrates understanding of nature, cultural diversity, civic engagement, and applying diverse assessment methods that corresponded to goal of learning. As a result, the Change instructional model was formulated, consisting of six steps: (1) Awareness of Cultural Ecology Issues, (2) Participatory Problem Exploration, (3) Analysis of Cultural Ecology Issues, (4) Integrating Knowledge into Practice, (5) Transformative Civic Action, and (6) Reflective Learning for Transformation. The study concluded that students demonstrated growth in creative and critical thinking, social awareness and responsibility, active participation in community activities, leadership, and teamwork. Moreover, they were able to design sustainable development projects that aligned with both local contexts and global perspectives, reflecting meaningful learning with the potential to drive real social transformation.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ลุล่วงได้ด้วยดีจากความอนุเคราะห์จาก รศ.ดร.ประยงค์ จันทร์แดง ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาเติมเต็มและให้แนวทางให้งานวิจัยสมบูรณ์ ทั้งนี้ ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาถ่ายทอดความรู้ ให้คำปรึกษา กำลังใจ และหลักคิดในการดำเนินการ ตลอดจนแก้ไข ข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วย ความเมตตา เอาใจใส่ และความเสียสละเวลาอันมีค่าให้แก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ เกตุออด และดร.ปริญญ์ สร้อยทอง ผู้ทรงคุณวุฒิภายในที่กรุณาให้ แนวคิดและคำแนะนำเพิ่มเติมจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความถูกต้อง สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัย ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและ ให้ข้อเสนอต่าง ๆ เป็นอย่างดีในการสร้างเครื่องมือวิจัยที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ ขอขอบพระคุณผู้ให้ ข้อมูลทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาในการเก็บข้อมูลจนทำให้การศึกษาครั้งนี้สมบูรณ์และมีคุณค่า ขอขอบคุณผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม ตลอดจนครูอาจารย์ทุกท่าน และนักเรียน ทุกคน รวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการเก็บข้อมูลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดี ในการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก ที่ดูแลการทำวิจัย ตลอด ระยะเวลาที่ผ่านมา และขอขอบคุณแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย ในโครงการสนับสนุนกิจกรรม การวิจัยของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษาที่ให้โอกาสมอบทุนสนับสนุนในการทำวิจัย และขอขอบคุณ อาจารย์ประจำหลักสูตร ครอบครัวยุติธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร ขอขอบคุณครอบครัวของข้าพเจ้า เพื่อนและพี่น้องทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ เป็นกำลังใจและสนับสนุนผู้วิจัยเป็นอย่างดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง และระลึกถึงความกรุณาของทุก ๆ ท่าน เป็นอย่างสูง ทั้งนี้ ขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่านที่มีส่วนช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้สำเร็จด้วยดี ซึ่งผู้วิจัยมีสมารถจะกล่าวนาม ได้ทั้งหมด ณ ที่นี้

เหนือสิ่งอื่นใด คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเพื่อตอบ แทนพระคุณบิดา มารดา คณาจารย์ และสถาบันการศึกษาที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา มีส่วนร่วมใน การวางรากฐานการศึกษาอบรม และให้การสนับสนุนผู้วิจัยตลอดมาจนจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วย

นนทพร ไกลถิ่น

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
ประกาศคุุณูปการ	ช
สารบัญ.....	ซ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตของงานวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	7
ประโยชน์ของงานวิจัย	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	11
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้.....	16
แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม	28
บริบทชุมชน	54
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58
กรอบแนวคิดการวิจัย	63

บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย	64
การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้าง การ เปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	64
การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็น พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	68
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	76
ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้าง การ เปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	76
ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็น พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	120
การใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็น พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	156
บทที่ 5 บทสรุป.....	165
สรุปผลการวิจัย	166
ข้อเสนอแนะ	186
บรรณานุกรม.....	187
ภาคผนวก.....	196
ประวัติผู้วิจัย.....	265

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง	51
ตาราง 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็น พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	78
ตาราง 3 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย	115

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1 กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้การวิจัยเป็นฐาน.....	45
ภาพ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	63
ภาพ 3 การสรุปขั้นตอนและแผนการดำเนินการวิจัย.....	75
ภาพ 4 คำชี้แจงการใช้คู่มือครู.....	128
ภาพ 5 ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้.....	129
ภาพ 6 สื่อนำเสนอประกอบการสอน.....	131
ภาพ 7 ตัวอย่างใบกิจกรรมรายกลุ่ม เรื่อง เสียงสะท้อนจากชุมชน.....	132
ภาพ 8 ตัวอย่างใบกิจกรรมรายกลุ่ม เรื่อง แกะรอยปัญหาในชุมชน.....	132
ภาพ 9 ตัวอย่างวีดิทัศน์ประกอบการสอน.....	133
ภาพ 10 ตัวอย่างวีดิทัศน์ประกอบการสอน.....	133
ภาพ 11 นักเรียนศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม.....	136
ภาพ 12 นักเรียนร่วมตอบคำถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็น.....	136
ภาพ 13 นักเรียนสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน.....	137
ภาพ 14 นักเรียนสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน.....	137
ภาพ 15 ผลงานนักเรียน.....	138
ภาพ 16 ผลงานนักเรียน.....	139
ภาพ 17 นักเรียนนำเสนอผลงาน.....	140
ภาพ 18 นักเรียนนำเสนอผลงาน.....	140
ภาพ 19 นักเรียนเรียนรู้จากครูต่างกลุ่มสาระ.....	141
ภาพ 20 นักเรียนเรียนรู้จากครูต่างกลุ่มสาระ.....	141
ภาพ 21 นักเรียนออกแบบผลงาน.....	142
ภาพ 22 นักเรียนออกแบบผลงาน.....	142
ภาพ 23 นักเรียนสร้างสรรค์ผลงาน.....	143
ภาพ 24 นักเรียนสร้างสรรค์ผลงาน.....	143
ภาพ 25 ตัวอย่างผลงานนักเรียน.....	144
ภาพ 26 ตัวอย่างผลงานนักเรียน.....	145
ภาพ 27 การเผยแพร่ผลงานนักเรียน.....	146

ภาพ 28 การเผยแพร่ผลงานนักเรียน	146
ภาพ 29 การเผยแพร่ผลงานนักเรียน	147
ภาพ 30 การเผยแพร่ผลงานนักเรียน	148
ภาพ 31 นักเรียนร่วมสะท้อนความคิดเห็นหลังการดำเนินงาน	149
ภาพ 32 นักเรียนร่วมสะท้อนความคิดเห็นหลังการดำเนินงาน	149
ภาพ 33 นักเรียนทำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง.....	150
ภาพ 34 นักเรียนทำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง.....	150
ภาพ 35 ตัวอย่างแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ข้อที่ 1 - 2.....	151
ภาพ 36 ตัวอย่างแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ข้อที่ 3 - 4.....	152
ภาพ 37 ตัวอย่างแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ข้อที่ 5 - 6.....	153
ภาพ 38 ตัวอย่างแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ข้อที่ 7 - 8.....	154
ภาพ 39 ตัวอย่างแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ข้อที่ 9 - 10.....	155
ภาพ 40 แผนภาพสรุปผลการวิจัยวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2.....	164

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

บริบทการพัฒนาประเทศไทยในมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของประชาชน ประเทศไทยมีทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เช่น ป่าไม้ แหล่งต้นน้ำ ทรัพยากรทางทะเล และทรัพยากรธรณี ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการเกื้อหนุนวิถีชีวิตของท้องถิ่นและเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของการเติบโตทางเศรษฐกิจ ทั้งในด้านอุตสาหกรรมการผลิต การส่งออก และการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตาม การเติบโตทางเศรษฐกิจที่รวดเร็วในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้นำไปสู่การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั่งยืน การให้ความสำคัญกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจก็มีความสำคัญเหนือการอนุรักษ์ทรัพยากร ส่งผลให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมรุนแรงในหลายภูมิภาค เช่น การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ การลดลงของประชากรสัตว์ป่า การตัดไม้ทำลายป่า การขาดแคลนน้ำ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ตลอดจนปัญหามลพิษทางอากาศและน้ำ (Open Development Thailand, 2017) อีกทั้ง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ใช้ทรัพยากรเกินขีดความสามารถของระบบนิเวศ ทำให้เกิดของเสียและมลพิษสะสม ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและคุณภาพชีวิตของประชาชน และอาจกระทบต่อความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาว การพัฒนาที่ขาดความสมดุลนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึงการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง การผลิตที่ไม่คุ้มค่า และการสร้างมูลค่าเพิ่มที่ต่ำ ซึ่งนำไปสู่การเสื่อมโทรมของทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรงขึ้น (สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) ซึ่งในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยี ความท้าทายเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยตรง และสะท้อนถึงความจำเป็นเร่งด่วนในการสร้างเยาวชนให้มีความตระหนักรู้และมีความรับผิดชอบต่องาน โดยเฉพาะในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาสภาพแวดล้อม และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างสร้างสรรค์

จากการศึกษาพัฒนาการศึกษาไทยที่ผ่านมา พบว่า คุณภาพการศึกษาของไทยในปัจจุบันยังไม่เป็นที่น่าพอใจ ทั้งในด้านวิชาการและคุณลักษณะของนักเรียนในระดับสากล โดยขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศยังคงลดลงอย่างต่อเนื่อง แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ที่มุ่งให้คนไทยได้รับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพและมีความสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่

21 โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในสังคม (All for Education) การจัดการศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขท่ามกลางบริบทที่เปลี่ยนแปลง โดยต้องตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2573 ตลอดจนผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และความต้องการกำลังคนที่มีทักษะในศตวรรษที่ 21 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ถึงแม้จะมีความพยายามพัฒนาทักษะเหล่านี้ แต่นักเรียนจำนวนไม่น้อยยังขาดทักษะด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม และความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมในสังคม จากการวิเคราะห์หลักสูตรการเรียนรู้พบว่า แม้มีเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองและสิ่งแวดล้อม แต่กระบวนการเรียนรู้ยังเน้นความรู้เชิงทฤษฎี ขาดการเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริง ดังนั้น การจัดการศึกษาจึงจำเป็นต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจโลกที่ตนเองอาศัยอยู่ และพัฒนาทักษะในการสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมีวิจารณ์ญาณ มีจิตสาธารณะ และสามารถลงมือปฏิบัติอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ซึ่งสามารถทำได้ผ่านแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของมนุษย์ในพื้นที่อยู่อาศัย ซึ่งรวมถึงการศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ โดยจูเลียน สจวร์ต (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาชาวอเมริกันมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนี้ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยมีแนวคิดที่ว่า มองว่าวัฒนธรรมของมนุษย์พัฒนาขึ้นจากการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม และการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีพลวัต (Steward, 1955) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับ อนุกุล ดันสุพล (2559) ซึ่งได้อธิบายว่านิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ ความสัมพันธ์ของผู้คนในท้องถิ่นที่ประกอบด้วยผู้คนจากหลายกลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมเข้ามาตั้งถิ่นฐานจนเกิดเป็นชุมชนหรือเมือง โดยมีพื้นฐานจากภูมิวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึงลักษณะทางภูมิประเทศและภูมิศาสตร์ในพื้นที่หนึ่งที่สัมพันธ์กับกระบวนการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ในท้องถิ่นนั้น ส่งผลให้เกิดการรับรู้ร่วมกันในเรื่องของพื้นที่และการตั้งชื่อสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่า ภูมินาม โดยชื่อเหล่านี้มักสะท้อนถึงตำนาน ความเชื่อ หรือเรื่องเล่าที่อธิบายถึงความเป็นมา ความหมาย และความสำคัญทั้งในมิติทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม นอกจากนี้ นิเวศวิทยาวัฒนธรรมยังครอบคลุมการศึกษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก โดยให้ความสำคัญกับองค์ประกอบทางวัฒนธรรมต่าง ๆ เช่น ศาสนา ภาษา ประเพณี การออกแบบทางวัฒนธรรม รวมถึงโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มชนต่าง ๆ อีกทั้งยังให้ความสนใจกับผลกระทบของเทคโนโลยีและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีต่อวัฒนธรรมและพฤติกรรมของมนุษย์

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของยุคดิจิทัลและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน อีกทั้งเป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพแวดล้อมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทฤษฎีนี้อธิบายว่ามนุษย์ในวัฒนธรรมต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อม (เชษฐนิรัช อรชุน, 2561) ผู้วิจัยจึงมองเห็นว่านิเวศวิทยาวัฒนธรรมจึงเป็นกรอบแนวคิดสำคัญที่สามารถทำความเข้าใจและการวิเคราะห์วัฒนธรรมและสังคมของมนุษย์ในสังคมโลกในปัจจุบันที่สอดคล้องกับ การจัดการเรียนรู้ในสาระหน้าที่พลเมือง รายวิชาสังคมศึกษาของชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งสามารถบูรณาการและทำให้นักเรียนได้นำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ

การเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง เป็นการการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในสังคม การปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงในสังคมที่มีความเป็นพลวัตหรือมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องกับสมมติฐาน อัสตรินี (2563) ที่ได้กล่าวว่าเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตทั้งในกรอบทางวัฒนธรรมและกรอบทางนิเวศวิทยาซึ่งให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและให้ความสำคัญต่อการรักษาสมดุลระหว่างองค์ประกอบพื้นฐาน 4 อย่าง ได้แก่ วัฒนธรรม สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เพื่อนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์สูงสุด ร่วมกับการรักษาไว้ซึ่งเกียรติภูมิและการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนของชุมชน โดยเป็นกระบวนการศึกษาเชิงพื้นที่ เพื่อเข้าใจในเรื่องกายภาพ และวัฒนธรรมของผู้คน วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ในยุคที่สังคมและสิ่งแวดล้อมต้องเผชิญกับปัญหาที่มีความซับซ้อนและรุนแรงเพิ่มมากขึ้น การพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง นักเรียนควรได้รับการปลูกฝังให้มีความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ มีจิตสาธารณะ กล้าแสดงความคิดเห็น และสามารถลงมือปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับสังคม โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การฟื้นฟูแหล่งน้ำ การอนุรักษ์ป่า การลดขยะ และการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า การเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงเป็นการเชื่อมโยงนักเรียนเข้ากับบริบททางกายภาพ และวัฒนธรรมของท้องถิ่น ทำให้นักเรียนเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม และสามารถลงมือปฏิบัติจริงเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในสังคมได้ ดังนั้น เพื่อส่งเสริมนักเรียนสู่การเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาที่ยั่งยืน และการสร้างนักเรียนให้มีบทบาทเชิงรุกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ผ่านการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทวัฒนธรรมของตนเอง โดยหวังให้ผลการศึกษาครั้งนี้เป็นแนวทางที่มีประโยชน์สำหรับการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนต่อไป

อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เป็นพื้นที่ชายแดนไทยและเมียนมา ที่มีลักษณะภูมิประเทศ เป็นเทือกเขาสูงสลับซับซ้อน มีแม่น้ำสายเป็นพรมแดนธรรมชาติ และมีทรัพยากรธรรมชาติหลากหลาย ทั้งป่าไม้ พื้นที่เกษตรกรรม และภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ตามแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างสิ่งแวดล้อมทางกายภาพกับ พฤติกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์ โดยเสนอว่า วัฒนธรรมมิได้แยกขาดจากสิ่งแวดล้อม แต่ดำรงอยู่ และปรับเปลี่ยนตามบริบทธรรมชาติ (Steward, 1955) ในกรณีของแม่สาย พื้นที่ดังกล่าวมีการพึ่งพา ทรัพยากรในลักษณะของการดำรงชีพอย่างยั่งยืน อาทิ การเกษตรภูเขา การใช้สมุนไพรท้องถิ่น และ ภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากรที่สืบทอดกันมา ในด้านวัฒนธรรม แม่สายเป็นพื้นที่ที่มีความ หลากหลายทางชาติพันธุ์ ได้แก่ อาข่า มูเซอ ลาหู่ ไทยใหญ่ และกลุ่มชนพื้นถิ่นอื่น ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มมี ภาษาถิ่น ความเชื่อ และวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน แต่สามารถดำรงอยู่ร่วมกันในลักษณะของระบบ วัฒนธรรมร่วมที่เกิดจากการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และผสมผสานผ่านวิถีชีวิตประจำวัน (จิตา สารยา, 2564) ลักษณะทางวัฒนธรรมท้องถิ่นนี้เป็นฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน และควรได้รับการส่งเสริม ในระบบการศึกษาเพื่อให้เยาวชนเกิดความตระหนักในอัตลักษณ์และบริบทของตนเอง ในเชิงสังคม และเศรษฐกิจ แม่สายมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางการค้าและการเดินทางระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว รวมถึงความท้าทายด้านยาเสพติด แรงงานข้าม ชาติ และการค้ามนุษย์ (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย, 2565) พื้นที่ชายแดนยังได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ล้วนส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของชุมชนในท้องถิ่น (เลหล่า ตรีเอกานุกูล, 2565) เยาวชนในพื้นที่จึงเผชิญกับบริบทที่ ซับซ้อน และจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพในการเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความ เข้าใจในบริบทของตนเอง มีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสามารถมีส่วนร่วมกับชุมชนได้ อย่างสร้างสรรค์ (นิรชา กันธิยา, 2563) ผู้วิจัยจึงเห็นว่า อำเภอแม่สาย โดยเฉพาะโรงเรียนวัดถ้ำปลา วิทยาคม ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว มีความเหมาะสมอย่างยิ่งต่อการนำแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน ที่เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนในพื้นที่แม่สาย โดยยึดโยงกับประสบการณ์จริง วิถีชีวิตท้องถิ่น และ การสะท้อนคิดอย่างวิพากษ์ ที่สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ซึ่งเน้นให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงมุมมองจากการมีประสบการณ์ตรง เชื่อมโยงกับ บริบทวัฒนธรรมและสังคมของตนเองอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้นักเรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และวิถีชีวิตของตนเอง และนำไปสู่การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่ มีจิตสาธารณะ คิดเชิงวิพากษ์ และสามารถลงมือปฏิบัติจริงเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในระดับ ท้องถิ่นและสังคมโดยรวม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในอำเภอแม่สาย ซึ่งเป็นบริบทที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่เหมาะสมต่อการจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ โดยหวังให้เกิดรูปแบบการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่นและประเทศ

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง ผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอย่างไร
2. การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

- 1.1 สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1.1 การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

- 1) หลักการจัดการเรียนรู้
- 2) วิธีการจัดการเรียนรู้
- 3) บทบาทผู้สอน
- 4) บทบาทนักเรียน

- 1.1.2 ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

- 1.2 รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1.2.1 ด้านหลักสูตร
- 1.2.2 ด้านเนื้อหา
- 1.2.3 ด้านการจัดการเรียนรู้

1.2.4 ด้านการวัดและประเมินผล

1.3 การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน

1.3.1 ตระหนักรู้ต่อปัญหาในนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Awareness of Cultural Ecology Issues)

1.3.2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration)

1.3.3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues)

1.3.4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice)

1.3.5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action)

1.3.6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation)

1.4 ความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

1.4.1 ความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิพากษ์ (Creativity and Critical Thinking)

1.4.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)

1.4.3 การมีส่วนร่วมในชุมชน (Community Engagement)

1.4.4 ความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม (Leadership and Teamwork)

1.4.5 ความยั่งยืน (Sustainability)

1.5 เนื้อหาในการจัดการเรียนการสอน คือ วิชาสังคมศึกษา หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง พลเมืองดีของประเทศไทยและสังคมโลก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ได้แก่

1.5.1 แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

1.5.2 พลเมืองดีของประเทศไทยและสังคมโลก

1.5.3 การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

1.5.4 การเชื่อมโยงความรู้ในกลุ่มสาระอื่น

2. ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

2.1 นักเรียน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม ปีการศึกษา 2567 จำนวน 14 คน โดยใช้ในการคัดเลือกแบบเจาะจง(Criterion Based Selection) ในรายวิชาสังคมศึกษา โดยมีตัวชี้วัด และสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

กลุ่มครูผู้มีความรู้ มีประสบการณ์ ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) โดยมีคุณสมบัติเป็นครูผู้มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญในรายวิชาสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมากกว่า 2 ปี ได้แก่ ครูกลุ่มสาระสังคม

ศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย จำนวน 5 คน

กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) โดยมีคุณสมบัติเป็นอาจารย์ที่ทำการสอนในระดับอุดมศึกษาแบ่งเป็น อาจารย์ผู้มี ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา มากกว่า 2 ปี จำนวน 3 คน

3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เนื่องจากเป็นพื้นที่ ตั้งของโรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม ซึ่งเป็นพื้นที่ในการเก็บข้อมูลในการทำวิจัย

4. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ตั้งแต่เดือนมีนาคม 2567 – เมษายน 2568

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน หมายถึง การจัดการ เรียนรู้ที่อิงหลักการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งมุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านบริบทจริงของท้องถิ่น โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และชุมชน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย พัฒนาจิตสำนึกต่อสังคม และสามารถนำองค์ ความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต รวมถึงมีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ต่อสังคม ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ต่อปัญหานิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Awareness of Cultural Ecology Issues) การกระตุ้นความสนใจและสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบริบทท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวพันกับชีวิตในชุมชน

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration) การสำรวจ วิเคราะห์ และชี้ให้เห็นปัญหาหรือประเด็นที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ โดยการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ร่วมกับชุมชนเพื่อเข้าใจปัญหา

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues) การคิดวิเคราะห์เชื่อมโยงปัญหาในมิติสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และการค้นหาแนวทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์

ขั้นที่ 4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice) การส่งเสริมให้ผู้เรียนบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายสาขาวิชา เพื่อนำองค์ความรู้มาออกแบบ แนวทางการแก้ไขปัญหาในบริบทจริงของตนเอง

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) การนำองค์ความรู้ ความเข้าใจ และทักษะต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ไปสู่การลงมือปฏิบัติจริงผ่านการผลิตผลงานหรือการจัดกิจกรรมที่สะท้อนบทบาทของตนในฐานะพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ต่อสังคม ชุมชน หรือสิ่งแวดล้อม

ขั้นที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) การประเมินผลการเรียนรู้ในระดับความรู้ ทักษะ และเจตคติ ผ่านการทบทวนประสบการณ์จากการเรียนรู้ที่ได้ลงมือปฏิบัติจริงพละออกแบบแนวทางการเรียนรู้ที่นำไปสู่การการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

ความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การมีความตระหนักรู้ในสิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเอง สามารถคิดวิเคราะห์ วิพากษ์ และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวก โดยยึดหลักความรับผิดชอบต่อส่วนรวม มีจิตสำนึกสาธารณะ และการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืน ตามองค์ประกอบ ดังนี้

1. ความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิพากษ์ (Creativity and Critical Thinking) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง มองเห็นทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และตั้งคำถามหรือวิพากษ์สถานการณ์ต่าง ๆ อย่างมีเหตุผลและรอบด้าน เพื่อสร้างแนวทางที่เหมาะสมต่อบริบทของตนเองและสังคม
2. ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) ความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกของสังคม การมีจิตสำนึกสาธารณะ และการดำเนินชีวิตโดยคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อผู้อื่น ชุมชน และส่วนรวม
3. การมีส่วนร่วมในชุมชน (Community Engagement) การมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาพร้อมกับสมาชิกในชุมชน รวมถึงการแสดงบทบาทในฐานะพลเมืองที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม
4. ความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม (Leadership and Teamwork) ทักษะในการนำตนเองและผู้อื่นให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน การมีภาวะผู้นำที่ยืดหยุ่น รับฟังความคิดเห็น และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพความ
5. ยั่งยืน (Sustainability) มีแนวคิดและพฤติกรรมที่คำนึงถึงความยั่งยืนในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หมายถึง นักเรียนที่ศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย

ประโยชน์ของงานวิจัย

1. นักเรียนสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ผ่านกระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
2. ครูผู้สอนมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. ครูผู้สอนเกิดการพัฒนารูปแบบการสอนผ่านการจัดการเรียนรู้ โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน
4. โรงเรียนมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักเรียน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยได้ศึกษา รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด
 - 1.1 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้
 - 1.2 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางสาระหน้าที่พลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
 - 1.3 ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางสาระเศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้
 - 2.1 ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้
 - 2.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้
 - 2.3 องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
 - 3.1 ความหมายของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
 - 3.2 ความสำคัญของนิเวศวัฒนธรรม
 - 3.3 องค์ประกอบของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
 - 3.4 กระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง
 - 4.1 สมรรถนะของการเป็นพลเมืองเข้มแข็ง
 - 4.2 การจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะ
 - 4.3 การวัดและประเมินผลฐานสมรรถนะ
 - 4.4 แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning)
 - 4.5 ความหมายของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
 - 4.6 ความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
 - 4.7 องค์ประกอบของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
 - 4.8 กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

5. บริบทชุมชน
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดการวิจัย

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ทำไมต้องเรียนสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตาม สภาพแวดล้อมการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่าง ๆ เกิดความเข้าใจในตนเอง และผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของ ประเทศชาติและสังคมโลก

เรียนรู้อะไรในสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความ เชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับ บริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และค่านิยมที่ เหมาะสมโดยได้กำหนดสาระต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้ง บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ระบบการเมืองการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญ การเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยมด้าน ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพ การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข ในสังคมไทยและสังคมโลก

เศรษฐกิจศาสตร์ การผลิต การแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ และการนำหลัก เศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในอดีต ความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

ภูมิศาสตร์ ลักษณะกายภาพของโลก แหล่งทรัพยากร และภูมิอากาศของประเทศไทยและภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก การใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่าง ๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลภูมิสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

1. สารและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลา และยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรักความภาคภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหา วิเคราะห์สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์ วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

คุณภาพนักเรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1. มีความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและผู้ที่อยู่รอบข้าง ตลอดจนสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นอยู่อาศัย และเชื่อมโยงประสบการณ์ไปสู่โลกกว้าง
2. มีทักษะกระบวนการและมีข้อมูลที่จำเป็นต่อการพัฒนาให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติปฏิบัติตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ มีความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบการอยู่ร่วมกันและการทำงานกับผู้อื่น มีส่วนร่วมในกิจกรรมของห้องเรียน และได้ฝึกหัดในการตัดสินใจ
3. มีความรู้เรื่องราวเกี่ยวกับตนเอง ครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในลักษณะการบูรณาการเรียนได้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับปัจจุบันและอดีต มีความรู้พื้นฐานทางเศรษฐกิจ ได้ข้อคิดเกี่ยวกับบรรยายบรรยายจ่ายของครอบครัว เข้าใจถึงการเป็นผู้ผลิต ผู้บริโภค รู้จักการออมขั้นต้นและวิธีการเศรษฐกิจพอเพียง
4. รู้และเข้าใจในแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจในขั้นที่สูงต่อไป

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1. มีความรู้เรื่องของจังหวัด ภาค และประเทศของตนเอง ทั้งเชิงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางกายภาพ สังคม ประเพณีและวัฒนธรรม รวมทั้งการเมืองการปกครอง และสภาพเศรษฐกิจ โดยเน้นความเป็นประเทศไทย
2. มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีส่วนร่วมศาสนพิธีและพิธีกรรมทางศาสนามากยิ่งขึ้น

3. ปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิ หน้าที่ในฐานะพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาค และประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่น ตนเองมากยิ่งขึ้น

4. สามารถเปรียบเทียบเรื่องราวของจังหวัดและภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้รับการพัฒนาแนวคิดทางสังคมศาสตร์เกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์เพื่อขยายประสบการณ์ไปสู่การทำความเข้าใจในภูมิภาค ชีวโลกตะวันออกและตะวันตกเกี่ยวกับศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต การจัดระเบียบทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจาก อดีตสู่ปัจจุบัน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

1. ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทย เปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิด เรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

2. ได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนาแนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทาง ประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์

3. ได้รับการพัฒนาแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

1. ได้เรียนรู้และศึกษาความเป็นไปของโลกอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

2. ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้พัฒนาตนเองเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาที่ตนนับถือ รวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น และอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข รวมทั้งมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้

3. ได้เรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย ประวัติศาสตร์ของชาติไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

4. ได้รับการส่งเสริมให้มีนิสัยที่ดีในการบริโภค เลือกลงและตัดสินใจบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ประเพณีวัฒนธรรมไทย และสิ่งแวดล้อม มีความรักท้องถิ่นและประเทศชาติ มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม

5. เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนรู้ของตนเอง ชี้นำตนเองได้ และสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ ในสังคมได้ตลอดชีวิต

2. ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางสาระหน้าที่พลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

ตาราง 1 ตัวชี้วัดตามมาตรฐาน ส 2.1 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ม.4-6	ส 2.1 ม.4-6/3 ปฏิบัติตนและมีส่วนสนับสนุน ให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็น พลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก	◆ คุณลักษณะพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก เช่น - เคารพกฎหมาย และกติกาสังคม - เคารพสิทธิ เสรีภาพของตนเอง และบุคคลอื่น - มีเหตุผล รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น - มีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชน ประเทศชาติและสังคม - เข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง การปกครอง - มีส่วนร่วมในการป้องกัน แก้ไขปัญหา เศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง - สิ่งแวดล้อม - มีคุณธรรมจริยธรรม ใช้เป็นตัวกำหนดความคิด

3. ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางสาระเศรษฐศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภค การใช้ทรัพยากร ที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

ตาราง 2 ตัวชี้วัดตามมาตรฐาน ส 3.1 ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ชั้น	ตัวชี้วัด	สาระการเรียนรู้แกนกลาง
ม.4-6	ส 3.1 ม.4-6/4 วิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจ ในชุมชนและเสนอแนวทางแก้ไข	◆ ปัญหาทางเศรษฐกิจในชุมชน ◆ แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ◆ ตัวอย่างของการรวมกลุ่มที่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจของชุมชน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้

1. ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า แนวคิดเรื่องรูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีการใช้คำหลากหลายเพื่อสื่อถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน เช่น การสอน รูปแบบการสอน รูปแบบการเรียนการสอน การเรียนรู้ และการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแม้จะมีการใช้ถ้อยคำแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม ต่างสะท้อนถึงแนวทางหรือกระบวนการที่ผู้สอนดำเนินการอย่างเป็นระบบตั้งแต่การวางแผน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ไปจนถึงการประเมินผล เพื่อให้นักเรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และสมรรถนะที่พึงประสงค์ ทั้งนี้ มีนักวิชาการจำนวนหนึ่งได้ให้คำนิยามหรืออธิบายความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

กุลิสรา จิตรชนวนิช (2562) อธิบายความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนดำเนินการตั้งแต่การวางแผน ไปจนถึงการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม รวมถึงทักษะหรือสมรรถนะตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ขชล บัวศรี (2565) อธิบายความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ โดยชี้ให้เห็นว่า ในทางศึกษาศาสตร์ มีคำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องรูปแบบ ซึ่งมีการใช้หลากหลายคำ เช่น “รูปแบบการสอน” (Model of Teaching หรือ Teaching Model) และ “รูปแบบการเรียนการสอน” หรือ “รูปแบบการจัดการเรียนการสอน” (Instructional Model หรือ Teaching-Learning Model) ซึ่งคำว่า “รูปแบบการสอน” ได้รับการอธิบายไว้ในหลายลักษณะ ดังนี้

1. รูปแบบการสอน หมายถึง แบบแผนของการสอนที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง โดยแต่ละรูปแบบจะมีจุดเน้นหรือวัตถุประสงค์เฉพาะด้าน ทั้งนี้ เนื้อหาและวิธีการของแต่ละรูปแบบอาจแตกต่างกันออกไปตามเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้ในบริบทนั้น ๆ

2. รูปแบบการสอน หมายถึง แผนหรือแบบแผนที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนทั้งในชั้นเรียนทั่วไป การเรียนรู้แบบกลุ่มย่อย หรือแม้แต่การออกแบบสื่อการเรียนรู้ เช่น หนังสือ ภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และหลักสูตรรายวิชา โดยรูปแบบการสอนแต่ละแบบจะทำหน้าที่เป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนบรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

3. รูปแบบการสอน หมายถึง แผนการเรียนการสอนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชั้นเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้อย่างเต็มศักยภาพ โดยแผนดังกล่าวจะแสดงถึงคุณสมบัติขององค์ประกอบต่าง ๆ ซึ่งอยู่ภายใต้กรอบแนวคิดพื้นฐานเดียวกัน ได้แก่ หลักการ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา ทักษะที่ต้องการพัฒนา ยุทธศาสตร์การสอน วิธีการสอน ขั้นตอน และกิจกรรมการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดและประเมินผล ทั้งนี้ แนวคิดเรื่อง “รูปแบบการสอน” มีความหมายใกล้เคียงกับระบบการเรียนการสอน (Instructional System)

ศุภย์ จันทร์อุดม (2564) อธิบายความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ว่า รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึงแผนงานหรือเครื่องมือใหม่ที่ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนทั้งในบริบทของห้องเรียนและกิจกรรมเสริมความรู้ โดยรูปแบบการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ผู้สอนพัฒนาขึ้นจากพื้นฐานของทฤษฎี หลักการ แนวคิด และวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย นำมาสู่การจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบและมีขั้นตอน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้รูปแบบการเรียนรู้ยังทำหน้าที่เป็นแนวทางสำคัญในการจัดทำสื่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น เอกสาร หนังสือ วัสดุทัศน โพรแกรมคอมพิวเตอร์ และสื่อเทคโนโลยีอื่น ๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ การออกแบบรูปแบบการเรียนรู้ควรมีความหลากหลาย เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตจริง ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการแสวงหาคำตอบหรือความรู้ใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม รูปแบบการเรียนรู้แต่ละรูปแบบย่อมมีข้อดี ข้อจำกัด และข้อด้อยแตกต่างกันไปตามบริบทของนักเรียนและสถานการณ์การจัดการเรียนรู้ อีกทั้งยังไม่มีรูปแบบการเรียนรู้ใดที่สามารถใช้ได้อย่างเป็นสากลในทุกบริบท

ทิศนา ขัมมณี (2560) อธิบายความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ว่าหมายถึงแบบแผนในการจัดกิจกรรมการสอนที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยมีความสอดคล้องกับทฤษฎีหรือหลักการทางการเรียนรู้และการสอนที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบนั้น ซึ่งได้รับการพิสูจน์หรือทดสอบแล้วว่ามีประสิทธิภาพในการส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายเฉพาะที่กำหนดไว้ โดยทั่วไป รูปแบบการจัดการเรียนรู้จะประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ (1) ทฤษฎีหรือหลักการที่เป็นแนวคิดพื้นฐานของรูปแบบ และ (2) กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งถูกออกแบบมาเพื่อสนับสนุนให้นักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายเฉพาะนั้นอย่างมีประสิทธิภาพ

ประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ผู้สอนสามารถประยุกต์ใช้รูปแบบดังกล่าวเป็นแนวทางหรือกรอบการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอื่น ๆ ที่มีจุดมุ่งหมายลักษณะเดียวกันได้อย่างเหมาะสม

บุญเลี้ยง หุมทอง (2556) อธิบายความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ว่าหมายถึง แบบแผนเชิงปฏิบัติการที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยอิงบนพื้นฐานของปรัชญา หลักการ แนวคิดทางทฤษฎี และความเชื่อพื้นฐานทางการศึกษา ทั้งนี้ รูปแบบดังกล่าวมีจุดมุ่งหมาย เฉพาะที่ชัดเจน และแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ การจัดการเรียนรู้สามารถดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2558) อธิบายความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ว่าหมายถึง หมายถึง กระบวนการที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนในลักษณะที่มีความถาวร โดยในการพัฒนาและดำเนินการรูปแบบการเรียนรู้ จะต้องผ่านกระบวนการวิเคราะห์ การออกแบบ และการวางแผนอย่างรอบคอบ ก่อนการดำเนินการสอนจริง ทั้งนี้ นักเรียนต้องมีส่วนร่วมในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม ซึ่งการเรียนรู้จะต้องครอบคลุมการพัฒนาทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมให้นักเรียนได้รับความรู้ที่หลากหลาย เพื่อให้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันและสามารถหาคำตอบในประเด็นต่าง ๆ ที่สนใจในอนาคต

Brown et al. (1989) อธิบายความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ว่าหมายถึง กระบวนการที่ผู้สอนออกแบบและจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะเป็นระบบ โดยการวางแผน ล่วงหน้าและสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ นักเรียนสามารถบรรลุผลการเรียนรู้ตาม จุดมุ่งหมายที่กำหนด รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ดีจะต้องมีการสร้างสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายและเหมาะสมกับความต้องการของนักเรียน รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมใน กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะต่าง ๆ ทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม และอารมณ์ รวมทั้งการสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันและหาคำตอบ ใหม่ ๆ ที่สนใจในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบการสอนนี้ บรรณและคณะได้ทำการ วิเคราะห์ระบบการสอนโดยแบ่งเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ในแต่ละหัวข้อจะแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. จุดมุ่งหมาย (Goals) ในการเรียนการสอนนี้มีจุดมุ่งหมายอะไรบ้างที่จะต้องการให้ บรรลุผลสำเร็จ โดยผู้สอนต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย ที่ตั้งไว้

- 1.1 วัตถุประสงค์และเนื้อหา (Objectives and Content) เป็นสิ่งแรกที่คุณสอนต้อง กำหนดให้แน่นอนว่าเมื่อเรียนบทเรียนนั้นแล้วนักเรียนจะบรรลุถึงวัตถุประสงค์อะไรบ้าง ซึ่งจะต้องเป็น วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่สามารถวัดหรือสังเกตได้

2. สภาพการณ์ (Conditions) ผู้สอนควรจัดสภาพการณ์อย่างไรและควรมีอะไรบ้าง เพื่อให้ นักเรียนสามารถเรียนอย่างได้ผลดีเพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ในการนี้ต้องมีการเลือก

ประสบการณ์ ที่เหมาะสมแก่นักเรียนโดยเน้นถึงสภาพความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อการจัดรูปแบบ หรือวิธีการสอนที่เหมาะสม

2.1 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experiences) เป็นการจัด ประสบการณ์ในรูปลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ ในขั้นนี้ผู้สอนจึงต้องเลือก ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุดสำหรับนักเรียนแต่ละคน ประสบการณ์ที่นำไปสู่การเรียนรู้แบ่งได้เป็น หลายรูปแบบ เช่น การฝึกให้คิด การอภิปราย การเขียน การอ่าน การฟัง ฯลฯ เป็นต้น

2.2 การจัดรูปแบบการเรียนการสอน (Teaching-Learning Modes) เป็นการจัด เพื่อให้ นักเรียนสามารถได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุด การจัดนี้ต้องคำนึงถึงขนาดของนักเรียน วัตถุประสงค์ เชิงพฤติกรรม และเนื้อหาบทเรียนด้วย การจัดรูปแบบการเรียนการสอนนี้ สามารถ จัดทำได้โดยการจัดห้องตามขนาดของกลุ่มนักเรียน โดยถ้าเป็นนักเรียนกลุ่มใหญ่ ผู้สอนมักใช้วิธีการ บรรยายในห้องเรียนใหญ่ ถ้ากลุ่มนักเรียนมีขนาดกลางหรือกลุ่มเล็กก็ใช้การบรรยายโดยมีการซักถามโต้ตอบกัน และควรมีการใช้สื่อการสอนร่วมด้วย แต่ถ้ามีนักเรียนเพียงคนเดียวจะใช้การศึกษา รายบุคคลในลักษณะของการใช้สื่อประสม

3. ทรัพยากรหรือแหล่งวิชาการ (Resources) ผู้สอนควรจะต้องทราบมีแหล่งทรัพยากร หรือแหล่งวิชาการใดบ้างที่จำเป็นและสามารถนำมาใช้เพื่อการจัดประสบการณ์แก่นักเรียนทรัพยากรนี้ หมายถึง ทางด้านบุคลากร การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่เหมาะสมในการสอน ตลอดจน การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านกายภาพ ในการเรียนการสอนด้วย

3.1 บุคลากร (Personnel) ในกระบวนการของการจัดระบบการสอนนั้น มิได้หมาย เฉพาะเพียงผู้สอนหรือนักเรียนเท่านั้น แต่จะหมายรวมถึงบุคคลทุกคนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน การสอน ดังนั้น "ผู้สอน" จึงหมายถึงครูหรือวิทยากรผู้ถ่ายทอดความรู้ไปยังนักเรียน ผู้สอนจะต้องมี บทบาทในการใช้สื่อการสอน เป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่นักเรียน เป็น ผู้นำการอภิปราย แนะนำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนแก้ไขปัญหาแก่นักเรียน และต้องมีความสัมพันธ์กับผู้สอน คนอื่น ๆ เพื่อปรึกษาหรือวางแผนการสอนและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในกระบวนการเรียนการ สอนเพื่อการปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน ส่วนบทบาทของ "นักเรียน" นั้น อาจเป็นผู้ช่วยในการตั้งจุดมุ่งหมาย การเรียนการสอน การเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ การใช้สื่อ ตลอดจนการวัดและประเมินการเรียนการสอน ด้วย

3.2 วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ (Materials and Equipment) เป็นสิ่งช่วยเกื้อกูลใน การที่จะจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน ทั้งนี้ในการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือในการ สอนนั้น ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

1) ความเหมาะสมกับระดับความรู้ความสามารถและประสบการณ์เดิมของ นักเรียน

- 2) การใช้สื่อเพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- 3) ความเหมาะสมของชนิดของสื่อกับกิจกรรมการเรียนการสอน
- 4) สื่อนั้นสามารถหาได้ในแหล่งวิชาการหรือในห้องเรียนนั้น
- 5) ความสะดวกในการใช้อุปกรณ์และเครื่องมือที่ใช้

ในการจัดประสบการณ์ให้เกิดการเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สามารถแยกได้เป็นประเภทอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ (equipment for learning) เช่น เครื่องเทป บันทึกเสียง เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ โทรทัศน์ เครื่องคอมพิวเตอร์ ฯลฯ และประเภท สื่อการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ (educational media for learning) เช่น หนังสือ แบบเรียน หนังสือพิมพ์ ฟิล์มภาพยนตร์ ของจำลอง การ์ตูน รายการวิทยุ ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น

3.3 สิ่งอำนวยความสะดวกด้านกายภาพ (Physical Facilities) หมายถึง การจัดสภาพห้องเรียนตามขนาดของกลุ่มนักเรียน เพื่อให้การจัดสภาพการณ์ในการเรียนรู้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและเหมาะสม ตลอดจนการจัดวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนเพื่อความสะดวกในการใช้ด้วย สิ่งอำนวยความสะดวกและสถานที่เหล่านี้ ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ห้องสื่อการศึกษา และห้องนันทนาการ เป็นต้น

4. ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นการพิจารณาว่าผลลัพธ์ที่ได้มาสำเร็จตามจุดมุ่งหมายมากน้อยเพียงใด มีสิ่งใดบ้างที่จำเป็นต้องแก้ไขปรับปรุง ทั้งนี้หมายถึงการประเมินและการพิจารณาเพื่อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการสอนให้ดีขึ้น

4.1 การประเมินและการปรับปรุง (Evaluation and Improvement) เป็นขั้นตอนสุดท้ายในระบบการสอน เพื่อเป็นการประเมินว่าหลังจากการสอนแล้วนักเรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้อะไรบ้าง และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้บ้างหรือไม่ การประเมินจะทำให้ผู้สอนสามารถทราบได้ว่าระบบการสอนนั้นมีข้อบกพร่องอะไรบ้าง เช่น แผนการสอน จุดมุ่งหมาย สื่อการสอน เนื้อหา หรือแม้แต่ความพร้อมของนักเรียนเอง ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ เหล่านี้ในการสอนครั้งต่อไป

Good (1973) อธิบายความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ว่าหมายถึง การกระทำ อันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนในสถาบันการศึกษา ซึ่งเป็นการวางแผนและดำเนินการที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านความรู้ ทักษะ และความสามารถที่จำเป็นต่อการประสบความสำเร็จในชีวิต โดยกระบวนการดังกล่าวจะต้องมีการจัดการที่เป็นระบบและมีการออกแบบอย่างรอบคอบ เพื่อให้นักเรียนสามารถบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ตั้งไว้ ซึ่งรวมถึงการเลือกใช้เทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนและลักษณะของเนื้อหาการศึกษา

Hills (1982) อธิบายความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ว่าหมายถึง กระบวนการ ให้การศึกษาแก่นักเรียน ที่มีลักษณะเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ผู้สอนและนักเรียน ซึ่งกระบวนการนี้เน้น การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในลักษณะที่มีส่วนร่วมจากทั้งสองฝ่าย โดยผู้สอนจะใช้กลยุทธ์ และวิธีการที่เหมาะสมเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สามารถกระตุ้นความสนใจและพัฒนา ศักยภาพของนักเรียนให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายการศึกษา

Hough, & Duncan (1970) อธิบายความหมายของการจัดการเรียนรู้ ว่าหมายถึง กิจกรรมที่บุคคลมีหลักและเหตุผล โดยบุคคลใช้ความรู้ของตนเองอย่างสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่น เกิดการเรียนรู้และความผาสุก ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงประกอบด้วยกิจกรรมที่มีมิติหลากหลาย 4 ด้าน ดังนี้:

1. ด้านหลักสูตร (Curriculum) หมายถึง การศึกษาจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความเข้าใจในจุดประสงค์ของรายวิชาและการกำหนดจุดประสงค์ของการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน พร้อมทั้ง การเลือกเนื้อหาที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบททางท้องถิ่น
2. ด้านการจัดการเรียนรู้ (Instruction) หมายถึง การเลือกวิธีการสอนและเทคนิคที่ เหมาะสมในการจัดการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้นักเรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้
3. ด้านการวัดผล (Measuring) หมายถึง การเลือกวิธีการวัดผลที่เหมาะสมและสามารถ วิเคราะห์ผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ด้านการประเมินผลการจัดการเรียนรู้ (Evaluating) หมายถึง ความสามารถในการ ประเมินผลของกระบวนการจัดการเรียนรู้ทั้งหมดได้อย่างมีความหมายและเป็นระบบ

สุมณ อมรวิวัฒน์ (2533) อธิบายความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ ว่าหมายถึง สถานการณ์อย่างหนึ่งที่มีสิ่งต่อไปนี้จะเกิดขึ้น ได้แก่

1. มีความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับนักเรียน นักเรียนกับ นักเรียน นักเรียนกับสิ่งแวดล้อม และผู้สอนกับนักเรียนกับสิ่งแวดล้อม
2. ความสัมพันธ์และมีปฏิสัมพันธ์นั้นก่อให้เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่
3. นักเรียนสามารถนำประสบการณ์ใหม่นั้นไปใช้ได้

Keeves J. (1997) กล่าวว่า รูปแบบโดยทั่วไปจะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. รูปแบบจะต้องนำไปสู่การทำนาย (prediction) ผลที่ตามมาซึ่งสามารถพิสูจน์ทดสอบ ได้ กล่าวคือ สามารถนำไปสร้างเครื่องมือเพื่อไปพิสูจน์ทดสอบได้
2. โครงสร้างของรูปแบบจะต้องประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationship) ซึ่งสามารถใช้อธิบายปรากฏการณ์/เรื่องนั้นได้
3. รูปแบบจะต้องสามารถช่วยสร้างจินตนาการ (imagination) ความคิดรวบยอด (concept) และความสัมพันธ์ (interrelations) รวมทั้งช่วยขยายขอบเขตของการสืบเสาะความรู้

4. รูปแบบควรจะประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง (structural relationships) มากกว่า ความสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยง (associative relationships)

จากความหมายของการจัดการเรียนรู้ที่กล่าวมา การจัดการเรียนรู้ จึงหมายถึง พฤติกรรมที่เกิดขึ้นที่นักเรียนได้เกิดการพัฒนาทุก ๆ ด้าน จากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอน โดยมี หลักการและเหตุผล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ โดยการจัดการเรียนรู้มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรและจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ มีความเข้าใจในจุดประสงค์รายวิชาและการตั้ง จุดประสงค์การจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ตลอดจนการเลือกเนื้อหาได้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทพื้นที่
2. การจัดการเรียนรู้ การเลือกวิธีสอนและเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อช่วย ให้นักเรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้
3. การวัดผลการจัดการเรียนรู้ ต้องมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายการเรียนรู้ เลือก วิธีการวัดผลที่เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้สามารถวัดผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ ประเมินผลของการจัดการเรียนรู้โดยประเมิน หลากหลายด้าน เพื่อหาส่วนที่ต้องปรับปรุงแก้ไข และส่วนที่ต้องพัฒนา เพื่อให้การเรียนรู้เกิด ประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดกับนักเรียน

2. ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้

กุลิศรา จิตรชญาวณิช (2562) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญใน การพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ ทำให้นักเรียนมีพัฒนาการที่เจริญงอกงามทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยภาพรวมการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญหลายประการ ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีงามในการ จัดการเรียนรู้แต่ละครั้งโดยทั่วไป ผู้สอนจะกำหนดจุดประสงค์ในการเรียนรู้เอาไว้ เพื่อเป็นแนวทางใน การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนานักเรียนให้มีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ที่ดีขึ้น หรือต้องการให้นักเรียน เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา
2. การจัดการเรียนรู้ช่วยทำให้จุดมุ่งหมายการจัดการศึกษابรรลุผลตามเป้าหมาย ทั้งนี้ การกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาไว้ในหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษาของสังคมไทยอาจจะมีทั้งความเหมือนกันและต่างกัน แต่ไม่ว่าจุดมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละระดับจะกำหนดไว้อย่างไร สิ่งสำคัญที่จะทำให้จุดมุ่งหมายของการศึกษาบรรลุผลก็คือ การจัดการเรียนรู้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ที่ดี และมีประสิทธิภาพจะส่งผลทำให้การศึกษามีคุณภาพ

3. การจัดการเรียนรู้ช่วยเสริมทักษะต่าง ๆ ให้นักเรียนสามารถที่จะนำไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ซึ่งทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับนักเรียนมีสถานศึกษาควรจัดให้กับนักเรียนมีหลายทักษะเช่นกัน เช่น ทักษะกระบวนการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะทางสังคม ทักษะการสื่อสาร ทักษะทางวิทยาศาสตร์ ทักษะการใช้เทคโนโลยี ฯลฯ

4. การจัดการเรียนรู้ช่วยพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ให้นักเรียนเป็นคนที่สามารถแยกดีชั่วถูกผิดอย่างมีเหตุผล มีหลักยึดปฏิบัติในการใช้ชีวิตอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องดีงาม และทำให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่พึงประสงค์

5. การจัดการเรียนรู้ทำให้นักเรียนรู้จักเอาตัวรอด เนื่องจากการเรียนรู้เป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างองค์ความรู้พัฒนาให้นักเรียนมีสติปัญญาที่ชาญฉลาด รวมทั้งพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับนักเรียน และยังสามารถช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลายให้นักเรียนนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในการดำรงชีวิตให้มีความสุขในสังคม ดังนั้น เมื่อนักเรียนได้รับทั้งความรู้ ประสบการณ์และทักษะต่าง ๆ จากการศึกษาและการจัดการเรียนรู้จะทำให้นักเรียนสามารถนำสิ่งดังกล่าวมาใช้ให้เป็นประโยชน์และรู้จักที่จะเอาตัวรอดอยู่ในสังคมได้อย่างรู้เท่าทัน

6. การจัดการเรียนรู้ช่วยสร้างเสริมประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับนักเรียนสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

7. การจัดการเรียนรู้สามารถนำไปสู่การสร้างเสริมอาชีพหรือรายได้ให้กับนักเรียน

8. การจัดการเรียนรู้สามารถพัฒนานักเรียนให้น้องค์ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ไปใช้พัฒนาตนเอง สังคม และประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้าได้

ซอล บัวศรี (2565) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้มีความสำคัญสำหรับมนุษย์ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชาติ ทุกศาสนาและทุกวงการอาชีพ ความสำเร็จในการพัฒนาตน สังคมและมวลมนุษยโลก ทั้งในการดำรงชีวิตการทำงานและการอยู่ร่วมกันอย่างราบรื่นและสันติสุขนั้น ย่อมเกิดจากการที่มนุษย์มีการสะสมการเรียนรู้ที่สืบทอดกันต่อ ๆ มา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การศึกษาเรื่องการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้สอนมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดสภาพการณ์ และเลือกวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามความเหมาะสมของนักเรียนแต่ละคน ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญา เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่ต้องการ

การจัดการเรียนรู้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมให้นักเรียนรักการเรียนรู้ ตั้งใจเรียน และเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของนักเรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิต หรือไม่เพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอน หรือผู้สอนด้วยเช่นกัน หากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมแล้ว ย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของนักเรียน คือ

1. มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้
2. เกิดทักษะหรือมีความชำนาญใน เนื้อหาวิชา หรือกิจกรรมที่เรียนรู้
3. เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน
4. สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
5. สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้ อนึ่ง การที่ผู้สอนจะส่งเสริมให้นักเรียนมีความเจริญงอกงามในทุก ๆ ด้านทั้งทางด้าน ร่างกาย อารมณ์สังคม และสติปัญญานั้น การส่งเสริมที่ดีที่สุดก็คือการให้การศึกษาคือ

อุษา คงทอง (2553) ได้กล่าวว่า ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ไว้ว่า การจัดการเรียนรู้เปรียบเสมือนเครื่องมือที่ส่งเสริมให้นักเรียนรักการเรียน ตั้งใจเรียน และเกิดการเรียนรู้ขึ้น การเรียนของนักเรียนจะไปสู่จุดหมายปลายทาง คือ ความสำเร็จในชีวิตหรือไม่เพียงใดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการจัดการเรียนรู้ที่ดีของผู้สอนหรือผู้สอนด้วยเช่นกัน หากผู้สอนรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่ดีและเหมาะสมแล้ว ย่อมจะมีผลดีต่อการเรียนของนักเรียน ดังนี้

1. มีความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาวิชาหรือกิจกรรมที่เรียนรู้
2. เกิดทักษะหรือมีความชำนาญในเนื้อหาวิชาหรือกิจกรรมที่เรียนรู้
3. เกิดทัศนคติที่ดีต่อสิ่งที่เรียน
4. สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้
5. สามารถนำความรู้ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนรู้มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีผลต่อการพัฒนาทักษะและความรู้ของนักเรียนในหลากหลายด้าน ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ช่วยให้สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพสำหรับนักเรียน โดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสมกับลักษณะและความต้องการของนักเรียนแต่ละคน
2. การจัดการเรียนรู้ช่วยสร้างสถานการณ์ที่นักเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้มากขึ้น หากใช้กิจกรรมที่ถูกต้องและท้าทาย
3. การจัดการเรียนรู้ช่วยให้ผู้สอนสามารถปรับการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนได้
4. การจัดการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างนักเรียน และการพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาได้
5. การจัดการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมการปรับตัวและการพัฒนาตนเองของนักเรียน โดยให้พวกเขามีโอกาสเรียนรู้ตามอัตลักษณ์และความสามารถของตนเอง

6. การจัดการเรียนรู้มีผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของนักเรียนโดยตรง โดยช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และเพิ่มคุณค่าให้กับผลลัพธ์การเรียนรู้นั้น ๆ อย่างมีคุณภาพและสำเร็จ

3. องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้

Anderson (1987) องค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย

1. หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ กล่าวถึงความเชื่อ และแนวคิดทฤษฎีเป็นพื้นฐานของรูปแบบการเรียนรู้ โดยหลักการของรูปแบบการเรียนรู้จะเป็นตัวชี้้นำการกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินงานในรูปแบบการเรียนรู้
2. เป้าหมาย และวัตถุประสงค์เป็นสิ่งที่ผู้สอนระบุถึงความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ได้แก่ การวางเป้าหมายการเรียนรู้ที่ชัดเจน หรือเป็นการระบุเป้าหมายในการทำงานของ นักเรียน เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินการ
3. สารการเรียนรู้ ประกอบด้วยเนื้อหา และกระบวนการในการเรียนรู้ที่ผู้สอนจะใช้ในการวางแผนการเรียนรู้ให้นักเรียน
4. การสอน สื่อ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ช่วยให้การปฏิบัติแต่ละขั้นตอนของการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ สามารถพัฒนานักเรียนได้จริง และตรงตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้นั้น ๆ ได้กำหนดไว้
5. การวัดและประเมินผล เป็นการประเมินประสิทธิภาพของรูปแบบ โดยการประเมินผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน และทราบประสิทธิผลของรูปแบบที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ และกระบวนการทั้งหมดของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

Joyce, & Weil (1992) องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้มี องค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ คือ

1. แนวคิดและหลักการของรูปแบบ ซึ่งจะเป็นตัวชี้้นำในการกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินการเพื่อให้เป็นไปตามรูปแบบการเรียนรู้นั้น ซึ่งจะอาศัยความเชื่อแนวคิด ทฤษฎี ที่ใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบรูปแบบการเรียนรู้
2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น
3. เนื้อหา เป็นเนื้อหาหรือสารการเรียนรู้ที่จะใช้ในการเรียนการสอน
4. กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นกิจกรรม วิธีการ และขั้นตอนของการปฏิบัติในการนำรูปแบบการเรียนรู้ไปใช้
5. การวัดและประเมินผล เป็นส่วนสำคัญที่จะตัวบอกถึงผลการดำเนินการตามรูปแบบการเรียนรู้ที่บรรลุเป้าหมาย

Kibler (1974) รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายในการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งหวังให้เกิดผลนั้นในนักเรียน ซึ่งครอบคลุมทางด้านสติปัญญา (Cognitive domain) ด้านเจตคติ (Affective domain) และด้านการปฏิบัติ (Psychomotor domain)

2. การวัดพฤติกรรมพื้นฐาน เพื่อตรวจสอบความพร้อม ความรู้พื้นฐานและทักษะเบื้องต้น ของนักเรียนก่อนการจัดการเรียนรู้

3. การจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของนักเรียนโดยเริ่มต้นที่พฤติกรรม พื้นฐาน ต่อเนื่องจนถึงพฤติกรรมปลายทาง

4. การประเมินผลรวม เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าการจัดการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และมีความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติจริงเพียงใด เป็นต้น

ทิตินา แคมมณี (2560) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อ ที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักการของรูปแบบการสอนนั้น ๆ

2. การบรรยาย หรืออธิบายสภาพ หรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอน

3. การจัดระบบ คือ มีองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำนักเรียนไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพโดยมีการพิสูจน์ทดลองถึงประสิทธิภาพของระบบ

4. การอธิบายกระบวนการเรียนการสอน วิธีสอน และเทคนิคการสอนในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบนั้น ๆ

สุนน อมรวิวัฒน์ (2543) ผู้สอนจำเป็นจะต้องศึกษาจากข้อมูลหลายประการเพื่อนำช่วยเสริมสร้างการจัดการเรียนรู้ของตนและการเรียนรู้ของนักเรียน การจัดการเรียนรู้ไม่ว่าระดับใดก็ตามขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1. นักเรียน ธรรมชาติของนักเรียนเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก เกี่ยวกับความสามารถทางสมอง ความถนัด ความสนใจ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ ความต้องการพื้นฐานเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องคำนึงถึง และจะละเลยไม่ได้

2. บรรยากาศทางจิตวิทยา บรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ผู้สอนเป็นส่วนที่สำคัญและเป็นส่วนหนึ่งที่จะกำหนดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เป็นไปในรูปแบบที่ต้องการ ความเป็นประชาธิปไตย ความเคร่งเครียด ความขื่นบานของนักเรียน สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้โดยผู้สอนเป็นผู้กำหนด แต่ถึงกระนั้นก็ตามบรรยากาศในชั้นเรียนยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกนอกเหนือไปจากตัวผู้สอน คือ นักเรียน เข้าชั้นเรียนโดยไม่ได้รับประทานอาหารเช้า หรืออาหารกลางวัน นักเรียนเริ่มเรียนช้าโหม่งแรกด้วยความ รู้สึกหิวหรือบางครั้งนักเรียนได้รับสิ่งกระทบกระเทือนใจติดตตามมาเนื่องจาก

ความไม่ปรองดองในครอบครัว เป็นต้น ส่วนทางด้านตัวผู้สอนนั้นอาจมีความกดดันจากฝ่ายบริหาร หรือจากครอบครัว เศรษฐกิจ อาหารเข้าก่อนมาสถานศึกษาของผู้สอนมีเพียงน้ำแ้วเดียวเท่านั้น สิ่งที่น่ามาก่อนเหล่านี้เกิดขึ้นก่อนที่ผู้สอนและนักเรียนจะมาพบกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่จะบ่งชี้ได้ว่าบรรยากาศทางจิตวิทยาชั้นเรียนที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้จะปรากฏออกมาในรูปแบบใด

3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับบรรยากาศทางจิตวิทยาในชั้นเรียน ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและนักเรียนจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงเงื่อนไขหรือสถานการณ์ว่านักเรียนจะประสบ ความสำเร็จหรือความล้มเหลวต่อการเรียนรู้ ผู้สอนควรจะต้องคิดถึงนักเรียนในฐานะเป็นบุคคลหนึ่ง นักเรียน มีสิทธิที่จะได้รับความต้องการพื้นฐาน และผู้สอนจะต้องหากวิธีที่จะตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐาน ของนักเรียนให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และผู้สอนควรจะต้องฝึกให้มีความรู้สึกไวต่อความรู้สึกนึกคิดของ นักเรียนเพื่อความสำเร็จแห่งการเรียนรู้ และการเจริญเติบโตเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ต่อไป

สุเทียบ ละอองทอง (2545) องค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ดังนี้

1. หลักการของรูปแบบการจัดการเรียนรู้จะกล่าวถึงความเชื่อ แนวคิด และทฤษฎีที่เป็นพื้นฐานของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ซึ่งสิ่งนี้จะเป็นตัวชี้้นำการกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม และขั้นตอนการดำเนินงานในรูปแบบการจัดการเรียนรู้
2. จุดประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ จะระบุเป้าหมายหรือความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้
3. สารและกระบวนการการจัดการเรียนรู้เป็นส่วนที่ระบุเนื้อหาและกิจกรรมที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของรูปแบบการจัดการเรียนรู้
4. กิจกรรมและขั้นตอนการดำเนินงาน เป็นส่วนที่ระบุถึงวิธีการปฏิบัติในขั้นตอนต่าง ๆ ของการจัดการเรียนรู้ เมื่อนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้นั้น ๆ ไปใช้
5. การวัดและประเมินผล เป็นส่วนที่ประเมินถึงประสิทธิผลของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

จากข้างต้น องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้ ควรประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน การเลือกใช้กิจกรรมที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพสำหรับนักเรียน การเลือกใช้วัสดุการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีคุณภาพ เช่น หนังสือเรียน เอกสารการเรียนรู้ การสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นการเรียนรู้ และเสริมสร้างความสนใจในการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้ที่ชัดเจนและหลากหลายเหมาะสมกับการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน

ตาราง 3 การสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

องค์ประกอบ ของรูปแบบ การจัดการเรียนรู้	Kibler (1974)	Anderson (1987)	Joyce & Weil (1992)	สุนน อมรวิวัฒน์ (2543)	สุเทียบ ละอองทอง (2545)	ทิตนา แซมมณี (2566)
1. หลักการและแนวคิด	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. วัตถุประสงค์	✓	✓	✓		✓	✓
3. เนื้อหาสาระ	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4. วิธีการจัดการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5. การวัดและประเมินผล	✓	✓	✓		✓	

จากตารางสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ สามารถสังเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ คือ หลักการและแนวคิดทฤษฎี วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ วิธีการจัดการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

1. ความหมายของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

จากการศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้มีการใช้คำว่านิเวศวัฒนธรรมและนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งมีความหมายเดียวกัน การวิจัยในครั้งนี้จะใช้คำว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังนี้

นิติกร แก้วปัญญา (2565) ได้ให้ความหมายว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า นิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม คือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมโดยให้ความสำคัญกับมนุษย์เป็นหลัก โดยพยายามศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่ในแหล่งนั้น ๆ ที่แสดงให้เห็นในด้านวิถีชีวิต ลักษณะการเป็นอยู่ใน สิ่งแวดล้อมนั้น ๆ การจัดการทรัพยากรในระบบนิเวศอย่างมีดุลยภาพ

ปริญญา มรรคสิริสุ (2563) ได้ให้ความหมายว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม(Cultural Ecology) เกิดจากการผสมกันของคำว่า “นิเวศวิทยา”และ “วัฒนธรรม” ในปี ค.ศ. 1870 เฮเกล นักชีววิทยาชาวเยอรมันได้บัญญัติศัพท์ Ecology ขึ้นมาจากราหศัพท์ภาษาอังกฤษคำว่า Oikos ซึ่งแปลว่า “การอยู่อาศัยหรือที่อยู่อาศัย” โดยนิเวศวิทยาเป็นศาสตร์ที่เริ่มแพร่หลายขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมุ่งเน้นที่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพืชและสัตว์เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม

พระมหาประพนธ์ สิริปัญญา (2560) ได้ให้ความหมายว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือ การศึกษาการปรับตัวของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม การปรับตัวของมนุษย์ในที่นี้ หมายถึง กระบวนการที่มนุษย์ปรับสภาพร่างกาย การดำรงชีวิตและสังคม วัฒนธรรมเพื่อที่จะให้มีชีวิตรอดภายใต้สภาพแวดล้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้จะเป็นการศึกษาลักษณะของการใช้เทคโนโลยี ระบบเศรษฐกิจ และการจัดระเบียบทางสังคมภายใต้ประสบการณ์ทาง วัฒนธรรมที่กำหนดโดยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ซึ่งอาจศึกษาในมิติประวัติศาสตร์หรือสิ่งที่ปรากฏ อยู่ในปัจจุบัน คือ สังคมของมนุษย์ดำรงอยู่ในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติได้อย่างไร และ สภาพแวดล้อมส่งผลต่อการจัดรูปแบบและระเบียบทางสังคมของมนุษย์

สามารถ ใจเตี้ย (2560) ได้ให้ความหมายว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม ว่า นิเวศวัฒนธรรม คือ การศึกษาการปรับตัวของวัฒนธรรมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนด วัฒนธรรม

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2561) ได้ให้ความหมายว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า นิเวศวัฒนธรรม คือ พื้นที่ธรรมชาติที่ผู้คนพากันมาตั้งถิ่นฐานเป็นบ้านและเป็นเมืองขึ้นมา โดยมีการปรับตัวเข้ากับ สภาพแวดล้อมธรรมชาติร่วมกันสร้างความรู้ร่วมกันในด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การจัดสรร แบ่งปันทรัพยากรระหว่างกัน รวมทั้งการกำหนดแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมร่วมกัน

อนุกุล ดันสุพล (2559) ได้ให้ความหมายว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า นิเวศวิทยา วัฒนธรรม คือ ความสัมพันธ์ในท้องถิ่นที่ผู้คนหลากหลายกลุ่มหรือหลากหลายชาติพันธุ์ที่ผ่านเข้ามาตั้ง ถิ่นฐานเป็นบ้านเป็นเมืองขึ้น โดยมีพื้นฐานมาจากภูมิวัฒนธรรม (Cultural Landscape) ซึ่งหมายถึง ลักษณะภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ในอาณาบริเวณใดบริเวณหนึ่งอันสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานบ้านเมือง ของคนในท้องถิ่น จนเป็นที่รู้จักร่วมกัน และมีการกำหนดนาชื่อเป็นสถานที่ต่าง ๆ นั่นคือ ภูมินาม โดยอาจสร้างเป็นตำนานขึ้นมาอธิบายความเป็นมา ความหมาย ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม

Steward (1955) ได้ให้ความหมายว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นการศึกษาระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เน้นการศึกษาวิวัฒนาการ หรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัวของสังคม โดยมองว่าวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือช่วยให้ มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม

จากข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม หมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยเป็นการปรับตัวของวัฒนธรรมของมนุษย์ให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม โดยศึกษาและวิเคราะห์กระบวนการ ปรับตัวของมนุษย์ในสังคมกับสิ่งแวดล้อม การสร้างความรู้ร่วมกันในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

การจัดสรรและแบ่งปันทรัพยากรระหว่างกัน การกำหนดแบบแผนของวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม

2. ความสำคัญของนิเวศวัฒนธรรม

นิเวศวิทยาทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อการศึกษาเชิงพื้นที่ มุ่งเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ โดยการปรับตัวของวัฒนธรรมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นตัวกำหนดวัฒนธรรม เพื่อทำความเข้าใจในเรื่องกายภาพ และวัฒนธรรมพื้นถิ่น มีนักวิชาการได้กล่าวถึงความสำคัญไว้ ดังนี้

นิติกร แก้วปัญญา (2565) ได้กล่าวว่า นิเวศวิทยาทางวัฒนธรรมมีความสำคัญในด้านการสร้างความเข้าใจให้กับมนุษย์ต่อความสัมพันธ์ทางภูมิศาสตร์กับการเกิดวัฒนธรรมของประชากรในพื้นที่ เพื่อเพิ่มความเข้าใจในองค์ประกอบของการใช้ระบบนิเวศของมนุษย์ที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของมนุษย์ในพื้นที่ นั้น ๆ ซึ่งทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของมนุษย์ในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ของชุมชนนั้น ๆ

สมศรี ศิริขวัญ (2541) ได้กล่าวว่า การศึกษาด้านนิเวศวัฒนธรรมเป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมและนักมนุษยวิทยา แนวคิดนิเวศวัฒนธรรมเชื่อว่า วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและมีผลซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ในยุคที่เทคโนโลยีอยู่ในระดับต่ำมนุษย์จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่เมื่อเทคโนโลยีก้าวหน้าขึ้นมนุษย์ก็สามารถดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมก็ลดลงแต่ลักษณะทางวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี จะยังคงอยู่และสืบต่อจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง

สามารถ ใจเตี้ย (2560) ได้กล่าวว่า นิเวศวัฒนธรรมเป็นความสัมพันธ์สองทางและสวนทางระหว่างคนกับธรรมชาติและธรรมชาติกับวัฒนธรรม เมื่อสิ่งแวดล้อมเกิดความสมบูรณ์ด้านทรัพยากรก็จะย่อมส่งผลให้ชุมชนอยู่ดีกินดี มีความสุข มนุษย์จึงต้องจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้การดำรงชีวิตภายใต้สภาพแวดล้อม ซึ่งส่งผลให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรม

สามารถ ใจเตี้ย (2560) ได้กล่าวว่า นิเวศวัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับธรรมชาติมีความหลากหลายลึกซึ้งซับซ้อนและมีรากเหง้าจากภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน รวมถึงความเชื่อบางประการของชุมชน เช่น ความเชื่อเรื่องผีขุนน้ำ ผีเหมืองฝาย ในบริบทของประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับธรรมชาติ ซึ่งความเชื่อนี้เป็นพื้นฐานของการวางกฎระเบียบ ข้อบังคับ และจารีตประเพณีต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นธรรม

ศรีศักดิ์ วลลิโกดม (2561) ได้กล่าวว่า แก่นแท้ของความเป็นท้องถิ่นอยู่ตรงนิเวศวัฒนธรรมนี้เพราะเป็นพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่เกิดเป็นบ้านเป็นเมืองที่ทำให้เกิดประวัติศาสตร์ท้องถิ่นขึ้น ก็คือประวัติศาสตร์ของบ้านและเมืองในบริเวณใดบริเวณหนึ่งนั่นเอง ซึ่งในสมัยโบราณมักเล่าขานในตำนานที่เรียกว่า การสร้างบ้านแปงเมือง ท้องถิ่นจึงเป็นเรื่องของพื้นที่ซึ่งมีบ้านและเมืองอยู่รวมกัน จนเกิดสำนึกร่วมว่าเป็นพวกเดียวกัน

อนุกุล ต้นสุพล (2559) ได้กล่าวว่า นิเวศวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อพื้นที่เนื่องจากเป็นแนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของการทำความเข้าใจพื้นที่ทั้งความเข้าใจในเรื่องกายภาพ และความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมผู้คน และอยู่บนวิถีของความเหมาะสมในการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมเท่าที่ควรจะเป็นเพื่อเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วม (co-existence) กับสภาพแวดล้อม คือ มนุษย์ปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและใช้ทรัพยากรเพื่อบริโภคอย่างพอเพียง ดังนั้นนิเวศวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเป็นตัวตน ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงเอกลักษณ์ คุณค่า และความสำคัญของพื้นที่ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม นั่นเท่ากับว่าหากการพัฒนาได้ให้ความสำคัญกับความเป็นท้องถิ่น โดยทำความเข้าใจได้จากระบบนิเวศวัฒนธรรมแล้ว การพัฒนาที่เกิดขึ้นก็น่าจะเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับตัวตนของแต่ละพื้นที่ที่แตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่การตอบคำถามของความยั่งยืนในการพัฒนาได้

Steward (1955) เสนอว่า วัฒนธรรมชุมชนมีบทบาทสำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการทรัพยากร ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการทรัพยากรในมิติวัฒนธรรมท้องถิ่นในระดับจุลภาค เพราะ เห็นว่าแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมีจุดอ่อน เนื่องจากไม่สามารถทำความเข้าใจปัจจัยทางการเมืองระดับโครงสร้างสังคมที่ส่งผลต่อความไม่เป็นธรรมในการจัดการทรัพยากรได้

จากข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างมากในการทำ ความเข้าใจและจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของมนุษย์ในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม โดยเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ผ่านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละชุมชน ให้ความสำคัญของท้องถิ่น การวางกฎระเบียบและจารีตประเพณี ซึ่งเป็นการปรับตัวของมนุษย์ต่อสภาพแวดล้อมซึ่งมีผลต่อการพัฒนาและการดำรงอยู่ของชุมชนในระยะยาว และการสร้างความเข้าใจและความเป็นสังคมในการใช้ทรัพยากรและการสร้างวัฒนธรรมในชุมชนต่าง ๆ จะช่วยในการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างประชาชนในชุมชนได้

3. องค์ประกอบของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

Steward (1955) ได้ให้องค์ประกอบของแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม ดังนี้

1. กระบวนการปรับตัวของสังคม
2. สิ่งแวดล้อม
3. มนุษย์
4. วัฒนธรรม

ปริญญา มรรคสิริสุ (2563) ได้ให้องค์ประกอบของแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม ดังนี้

1. การอยู่อาศัยหรือที่อยู่อาศัย
2. สิ่งแวดล้อม
3. วิถีชีวิตและวัฒนธรรม
4. ผลรวมของระบบความรู้ความเชื่อศิลปจริยธรรมกฎหมายประเพณีตลอดจน

ความสามารถและอุปนิสัยต่าง ๆ

สามารถ ใจเตี้ย (2560) ได้ให้องค์ประกอบของแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม ดังนี้

1. มนุษย์
2. สิ่งแวดล้อม
3. วัฒนธรรม

เพราะมนุษย์จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อดำรงชีวิตภายใต้สภาพแวดล้อมซึ่งส่งผลให้

สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลต่อการกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรม

ศรีศักดิ์ วลลิโกตม (2561) ได้ให้องค์ประกอบของแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม ดังนี้

1. พื้นที่ธรรมชาติหรือสภาพแวดล้อม
2. การจัดสรรทรัพยากร
3. แบบแผนชนบธรรมเนียมประเพณีในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม

อนุกุล ต้นสุพล (2559) ได้ให้องค์ประกอบของแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม ดังนี้

1. ระบบวัฒนธรรม
2. ระบบนิเวศของพื้นที่
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นของมนุษย์
4. การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์

ตาราง 4 การสังเคราะห์องค์ประกอบของแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม

องค์ประกอบของ แนวคิดนิเวศวัฒนธรรม	Steward (1955)	อนุกุล ตันสุพล (2559)	สามารถ ใจเตี้ย (2560)	ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2561)	ปริญญา มรรคสิริสุข (2563)
1. พื้นที่สภาพแวดล้อม	✓	✓		✓	✓
2. สภาพแวดล้อม	✓	✓	✓	✓	✓
3. มนุษย์	✓	✓	✓		✓
4. ภูมิปัญญาและ วัฒนธรรม	✓	✓	✓	✓	✓
5. การปรับตัว	✓	✓		✓	✓
6. ทรัพยากร				✓	

จากข้างต้น องค์ประกอบของแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม ได้แก่ มนุษย์ การปรับตัวของมนุษย์ บริบทพื้นที่ สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรและภูมิปัญญาวัฒนธรรม องค์ประกอบเหล่านี้ทั้งหมดมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของมนุษย์ในสังคมและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ โดยมีการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมเป็นหัวใจสำคัญ

4. กระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

นิติกร แก้วปัญญา (2565) ได้กล่าวว่า นิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม เป็นปฏิบัติการทางสังคมที่มีรูปแบบทางปฏิบัติที่แตกต่างกันไปแต่ละบุคคล แต่โดยหลักแล้วยังคงต้องศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม โดยใช้วิธีการและแนวคิดที่เฉพาะทาง เพื่อศึกษาในระดับย่อยหรือเพื่อให้สามารถระบุสิ่งที่ต้องการจะทำการศึกษาได้อย่างเฉพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้น

สามารถ ใจเตี้ย (2560) ได้กล่าวว่า การประยุกต์ใช้แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่น่าสนใจ โดยเน้นอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม มุ่งเน้นกระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม เอาความคตินี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญ คือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นเงื่อนไข ทั้งนี้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ล้วนให้ความสำคัญกับนิเวศวัฒนธรรมและกระบวนการมีส่วนร่วมสูงมาก แตกต่างกันไปแค่ความเชื่อและรายละเอียดกัน

บริหารจัดการ ตามภูมินิเวศวัฒนธรรมเฉพาะของตน การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมการประยุกต์ใช้แนวคิดนิเวศวัฒนธรรม มีส่วนสำคัญในการสร้างระบบความเชื่อเหนือสิ่งธรรมชาติที่ทำให้คนในพื้นที่ยินยอมที่จะช่วยกันอนุรักษ์และเฝ้าระวังทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ องค์ความรู้ด้านนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนท้องถิ่น ทั้งภาคเหนือและภาคอีสานเป็นการที่กลุ่มคนจะทำความเข้าใจต่อสภาพทางนิเวศ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นวิถีชีวิตและวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องศึกษาค้นคว้าและจัดให้เป็นระบบ เพราะความรู้ต่าง ๆ นั้นชุมชนถูกสร้างและสั่งสมมาจากการปฏิบัติ สืบทอดทดลองทำ และปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์อย่างสอดคล้องและสมดุลกับสภาพพื้นที่ด้วยสถานการณ์แย่งชิงทรัพยากรและการจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่เป็นธรรม จึงทำให้สามารถจัดการทรัพยากรของตนเองได้

Steward (1955) ได้กล่าวว่า นิเวศวิทยาทางวัฒนธรรมได้นำเสนอประเด็นที่หลากหลายในสังคมมนุษย์ นักนิเวศวิทยาวัฒนธรรมได้ใช้วิธีการที่หลากหลายเพื่อระบุระบบย่อยหรือปัญหาเฉพาะสำหรับการวิเคราะห์ หรือเน้นองค์ประกอบเฉพาะของสังคมมนุษย์ที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในนิเวศวิทยาทางการเมือง(Political ecology) ที่อธิบายถึงอิทธิพลของอุดมการณ์ทางการเมืองและสังคมตลอดจนกระบวนการทางเศรษฐกิจที่มีผลต่อปฏิสัมพันธ์ของสังคมและสิ่งแวดล้อมผ่านการจัดการทางการเมือง แรงงานในพื้นที่ และทรัพยากรในระบบการผลิต แรงขับเคลื่อนทางการเมืองภายนอก ตลอดจนโครงสร้างภายในของสังคมที่ควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรและรูปแบบการผลิต เพราะเชื่อว่าปัจจัยต่าง ๆ ข้างต้นที่ได้กล่าวมาเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศและมนุษย์ ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่มีลักษณะผสมระหว่างวิธีศึกษาตามทฤษฎีหน้าที่นิยม และการวิจัยตามแบบสังคมศาสตร์สมัยใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับวัฒนธรรม และศึกษาระบบวัฒนธรรมของสังคมส่วนรวมทั้งหมด โดยไม่เน้นศึกษาปัจเจกบุคคลในระบบวัฒนธรรม และศึกษาการปรับตัวของวัฒนธรรมให้เข้ากับสภาพแวดล้อมนั้น ซึ่งจะนำไปสู่การศึกษาระบบวัฒนธรรมในฐานะเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลในการกำหนดความสัมพันธ์และนอกจากนี้แล้ว นิเวศวิทยาทางวัฒนธรรมยังเสนอมุมมอง ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับองค์ประกอบวัฒนธรรมอีกด้วย

จากข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่มีรูปแบบทางปฏิบัติที่แตกต่างกันไปในแต่ละสังคม เป็นกระบวนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม และศึกษาระบบวัฒนธรรมของสังคมส่วนรวม โดยใช้วิธีการและแนวคิดที่เฉพาะเจาะจง โดยมีเงื่อนไขสำคัญ คือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

1. สมรรถนะของการเป็นพลเมืองเข้มแข็ง

การปฏิบัติตนอย่างรับผิดชอบในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก รู้เคารพสิทธิเสรีภาพของตนเองและผู้อื่น เคารพในกฎกติกาและกฎหมาย มีส่วนร่วมทางสังคมอย่างมีวิจารณญาณ อยู่ร่วมกับผู้อื่นท่ามกลางความหลากหลาย เห็นคุณค่าของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีบทบาทในการตัดสินใจและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยยึดมั่นในความเท่าเทียมเป็นธรรม ค่านิยมประชาธิปไตย และสันติวิธีการเป็นพลเมืองเข้มแข็งมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. พลเมืองรู้เคารพสิทธิ เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิเสรีภาพของตนเอง ช่วยเหลือ ให้เกียรติ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่นบนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน โดยปราศจากอคติ ไม่เลือกปฏิบัติเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ
2. พลเมืองรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ ปฏิบัติตนตามกฎหมาย กติกา ข้อตกลง กฎหมายอย่างถูกต้องและเหมาะสม รับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ตนเองในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก
3. พลเมืองมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ ติดตามสถานการณ์และประเด็นปัญหาของสังคมอย่างมีวิจารณญาณ มีส่วนร่วมทางสังคมด้วยจิตสาธารณะและสำนึกสากล
4. พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง มีความกระตือรือร้นในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกทางสังคม บนพื้นฐานของความเท่าเทียมเป็นธรรม ค่านิยมประชาธิปไตย และสันติวิธี

เกณฑ์การวัดสมรรถนะ ความสามารถของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4- 6)

ระดับชั้นที่ 3 กำหนดให้นักเรียนอยู่ในระดับเริ่มต้นการพัฒนา

รู้จักและปกป้องสิทธิเสรีภาพของตนเอง และผู้อื่น พยายามที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน ให้เกียรติ ช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่เลือกปฏิบัติ เคารพและปฏิบัติตนตามกฎหมาย กติกาทางสังคม มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ พลเมืองประชาธิปไตย ติดตามและประเมินความถูกต้องและน่าเชื่อถือของข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ริเริ่มและมีส่วนร่วมทางสังคมในประเด็นที่สนใจระดับท้องถิ่นและประเทศ ด้วยจิตสาธารณะ กระตือรือร้นในการหาทางออกร่วมกันและริเริ่มในการสร้าง การเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ภูมิภาค และประชาคมโลก เกี่ยวกับประเด็นปัญหา โดยคำนึงถึงความเท่าเทียมเป็นธรรม ด้วยสันติวิธี และวิถีประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

พฤติกรรมที่บ่งชี้ว่านักเรียนมีสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ในระดับชั้นที่ 7

องค์ประกอบด้านที่ 1 การเป็นพลเมืองรู้เคารพสิทธิ

รู้จักและปกป้องสิทธิ เสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ไม่กลั่นแกล้งผู้อื่น ทั้งทางร่างกาย วาจา และความสัมพันธ์ทางสังคม และความสัมพันธ์ในโลกไซเบอร์ (Cyber bullying) ให้เกียรติ

พยายามที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน (Digital Empathy) ช่วยเหลือผู้อื่น โดยไม่เลือกปฏิบัติ

องค์ประกอบด้านที่ 2 การเป็นพลเมืองรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่

เคารพและปฏิบัติตน ตามกฎ กติกา ข้อตกลง และกฎหมายอย่างเหมาะสม ตามบทบาทหน้าที่และ ความรับผิดชอบ ตลอดจน แนวปฏิบัติตามวิถีวัฒนธรรม ที่มีความหลากหลาย ด้วยความเข้าใจ ในฐานะ พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข

องค์ประกอบด้านที่ 3 การเป็นพลเมืองมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณ์ญาณ

ติดตามและประเมิน ความถูกต้องและน่าเชื่อถือ ของข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และ ประเด็นปัญหาของท้องถิ่น ประเทศ ภูมิภาค และประชาคมโลก ริเริ่มและ มีส่วนร่วมทางสังคม ในประเด็นที่สนใจ ด้วยจิตสาธารณะ (Public Mind) โดยคำนึงถึง ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และประชาคมโลก

องค์ประกอบด้านที่ 4 การเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

กระตือรือร้นในการหาทางออก ร่วมกันเกี่ยวกับประเด็นปัญหา และริเริ่มในการสร้างการเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ภูมิภาค และประชาคมโลก โดยคำนึงถึงความเท่าเทียม เป็นธรรม ด้วยสันติวิธีและวิถีประชาธิปไตย

ระดับขั้นที่ 4 กำหนดให้นักเรียนอยู่ในระดับกำลังพัฒนา

ยึดมั่นในหลักสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค พยายามที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทั้งในโลกจริงและโลกเสมือนบนพื้นฐานของการพึ่งพาศักยภาพกันโดยปราศจากอคติ ใช้วิจารณ์ญาณในการติดตามสถานการณ์และประเด็นปัญหา ริเริ่มและมีส่วนร่วม ทางสังคมในประเด็นที่หลากหลายระดับภูมิภาคและประชาคมโลก ด้วยจิต สาธารณะและสำนึกสากล กระตือรือร้นในการร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของท้องถิ่น ด้วยค่านิยมประชาธิปไตย

พฤติกรรมที่บ่งชี้ว่านักเรียนมีสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ในระดับขั้นที่ 8

องค์ประกอบด้านที่ 1 การเป็นพลเมืองรู้เคารพสิทธิ

เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิเสรีภาพของตนเอง ช่วยเหลือ ให้เกียรติผู้อื่น ไม่เลือกปฏิบัติ และเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน (Digital Empathy) บนพื้นฐาน ของการพึ่งพาศักยภาพกัน โดยปราศจากอคติ

องค์ประกอบด้านที่ 2 การเป็นพลเมืองรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่

เคารพและปฏิบัติตนตามกฎ กติกา และกฎหมาย ตามบทบาทหน้าที่และ ความรับผิดชอบของพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข ด้วยความเข้าใจ และยอมรับในความแตกต่าง หลากหลายของสังคมไทย

องค์ประกอบด้านที่ 3 การเป็นพลเมืองมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ

ใช้วิจารณญาณในการติดตาม สถานการณ์บ้านเมือง นโยบายภาครัฐการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมและ เศรษฐกิจ รวมทั้งประเด็นปัญหา ระดับท้องถิ่น ภูมิภาค ริเริ่ม และมีส่วนร่วมทางสังคม ในประเด็นที่หลากหลาย ด้วยจิตสาธารณะ (Public Mind) โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นทั้งในระดับ ท้องถิ่น ภูมิภาค และ ประชาคมโลก

องค์ประกอบด้านที่ 4 การเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

กระตือรือร้นในการร่วมสร้าง การเปลี่ยนแปลงเชิงบวก เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของท้องถิ่น ภูมิภาค และประชาคมโลก ค่านิยมประชาธิปไตย และแนวทางสันติวิธี

ระดับชั้นที่ 5 กำหนดให้นักเรียนอยู่ในระดับสามารถปฏิบัติได้

ยึดมั่นในหลักสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค เคารพและปฏิบัติตามกฎ กติกาทางสังคม พยายามที่จะเห็นอกเห็นใจผู้อื่นทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน บนพื้นฐานของการพึ่งพากันโดยปราศจากอคติ ไม่เลือกปฏิบัติ มีความรับผิดชอบ ต่อบทบาทหน้าที่พลเมืองประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย ใช้วิจารณญาณในการติดตาม สถานการณ์ และประเด็นปัญหา ริเริ่มและมีส่วนร่วมทางสังคมในประเด็นที่หลากหลาย ระดับภูมิภาค และประชาคมโลก ด้วยจิตสาธารณะและสำนึกสากล กระตือรือร้น ในการร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของท้องถิ่น ด้วยความเชื่อมั่นในสังคมที่เท่าเทียมเป็นธรรม ค่านิยมประชาธิปไตย และแนวทาง ที่ไม่เกิดความรุนแรงต่อสังคมและต่อตัวเอง

พฤติกรรมที่บ่งชี้ว่านักเรียนมีสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง ในระดับชั้นที่ 9

องค์ประกอบด้านที่ 1 การเป็นพลเมืองรู้เคารพสิทธิ

เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิเสรีภาพ ของตนเอง ทั้งในโลกจริง และโลกเสมือน (Digital Empathy) ช่วยเหลือ ให้เกียรติและเห็นอกเห็นใจ ผู้อื่น (Empathy) บนพื้นฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน โดยปราศจากอคติ ไม่เลือกปฏิบัติ (Non-Discrimination) เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

องค์ประกอบด้านที่ 2 การเป็นพลเมืองรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่

เคารพและปฏิบัติตามกฎ กติกา และกฎหมาย ตามบทบาทหน้าที่และ รับผิดชอบต่อพลเมือง ในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น ประมุข ด้วยความเข้าใจ และยอมรับในความแตกต่าง หลากหลายของสังคมไทย และประชาคมโลก

องค์ประกอบด้านที่ 3 การเป็นพลเมืองมีส่วนร่วมอย่างมีวิจารณญาณ

ใช้วิจารณญาณในการติดตาม สถานการณ์บ้านเมือง นโยบายภาครัฐ การเคลื่อนไหวทางสังคม และการเมืองของพลเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ รวมทั้งประเด็นปัญหา ระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และ ประชาคมโลกริเริ่มและ มีส่วนร่วมทางสังคม ในประเด็นที่

หลากหลาย ด้วยจิตสาธารณะ (Public Mind) และสำนึกสากล (Global Mindedness) โดยคำนึงถึงประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นทั้งในระดับชุมชน สังคม และประชาคมโลก

องค์ประกอบด้านที่ 4 การเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

กระตือรือร้นในการร่วมสร้าง การเปลี่ยนแปลงเชิงบวก เกี่ยวกับประเด็นปัญหาของท้องถิ่น ภูมิภาค และ ประชาคมโลก ด้วยความเชื่อมั่น ในสังคมที่เท่าเทียมเป็นธรรม ค่านิยมประชาธิปไตย และ แนวทางที่ไม่เกิดความรุนแรง ต่อสังคมและต่อตัวเอง

2. การจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะ

การจัดการเรียนการสอนฐานสมรรถนะ (Competency - Based Instruction: CBI) โดยคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (2562) มีดังนี้

2.1 การเรียนการสอนที่มีจุดประสงค์การเรียนรู้ฐานสมรรถนะเป็นเป้าหมาย คือ มุ่งเน้นการพัฒนา ความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวมในการปฏิบัติงาน การแก้ปัญหา และการใช้ชีวิต

2.2 การเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง เรียนรู้เพื่อให้สามารถใช้งานได้จริง ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตจริง เป็นการเรียนรู้เพื่อใช้ประโยชน์ไม่ใช้การเรียนรู้เพื่อรู้เท่านั้น

2.3 การเรียนการสอนเน้น “การปฏิบัติ” โดยมีชุดของเนื้อหาความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะ ที่จำเป็นต่อการนำไปสู่สมรรถนะที่ต้องการ จึงทำให้สามารถลดเวลาเรียนเนื้อหาจำนวนมากที่ไม่จำเป็น เอื้อให้นักเรียนมีเวลาในการเรียนรู้เนื้อหาที่จำเป็นในระดับที่ลึกซึ้งขึ้น และมีโอกาสได้ฝึกฝนการใช้ความรู้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนเกิดสมรรถนะในระดับชำนาญหรือเชี่ยวชาญ

2.4 การเรียนการสอนที่มีการบูรณาการความรู้ข้ามศาสตร์ ความรู้ในศาสตร์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานใดงานหนึ่ง จะได้รับการนำไปใช้เพื่อความสำเร็จของการปฏิบัติงาน การเรียนการสอนเป็นการบูรณาการมากขึ้น

2.5 นักเรียนสามารถใช้เวลาในการเรียนรู้ และมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้ไปตามความถนัดและ ความสามารถของตน สามารถไปได้เร็ว-ช้าแตกต่างกันได้

2.6 การให้ข้อมูลป้อนกลับแก่นักเรียนเพื่อการปรับปรุงพัฒนา เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ ฐานสมรรถนะประสบความสำเร็จ

3. การวัดและประเมินผลฐานสมรรถนะ

การวัดและประเมินผลฐานสมรรถนะ (Competency – Based Assessment: CBA) โดยคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (2562) มีดังนี้

3.1 มุ่งวัดสมรรถนะอันเป็นองค์รวมของความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะต่าง ๆ ไม่ใช่เวลามากกับการสอบวัดตามตัวชี้วัดจำนวนมาก

3.2 วัดจากพฤติกรรม/การกระทำ/การปฏิบัติ ที่แสดงออกถึงความสามารถในการใช้ความรู้ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะต่าง ๆ ตามเกณฑ์การปฏิบัติ (Performance Criteria) ที่กำหนดเป็นการวัดอิงเกณฑ์มีใช้องค์กลุ่มและมีหลักฐานการปฏิบัติ (Evidence) ใช้ตรวจสอบได้

3.3 ใช้การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) จากสิ่งที่นักเรียนได้ปฏิบัติจริง และความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน เช่น การประเมินจากการปฏิบัติ (Performance Assessment) หรือการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio Assessment) รวมถึงการประเมินตนเอง (Student Self-assessment) และการประเมินโดยเพื่อน (Peer Assessment)

3.4 ใช้สถานการณ์เป็นฐาน เพื่อให้บริบทการวัดและประเมินเป็นสภาพจริงมากขึ้น เช่น อาจเตรียมบริบทเป็นข้อความ รูปภาพ ภาพเคลื่อนไหวสถานการณ์จำลอง หรือสถานการณ์ เสมือนจริงในคอมพิวเตอร์ ซึ่งสามารถประเมินได้หลายประเด็นในสถานการณ์เดียวกัน

3.5 นักเรียนได้รับการประเมินไปตามลำดับขั้นของสมรรถนะที่กำหนด หากไม่ผ่านจะต้องได้รับการซ่อมเสริมจนกระทั่งผ่านจึงจะก้าวไปสู่ลำดับขั้นต่อไป

3.6 การรายงานผล เป็นการให้ข้อมูลพัฒนาการและความสามารถของนักเรียนตามลำดับขั้นที่นักเรียนทำได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด สามารถประเมินได้หลายประเด็นในสถานการณ์เดียวกัน

4. แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative learning)

แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (TL) ถูกนิยามขึ้นครั้งแรก โดย Mezirow ในปี ค.ศ. 1978 การเรียนรู้ในมิติของ Mezirow แตกต่างจากการเรียนรู้โดยทั่วไปที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ตามธรรมชาติ นับตั้งแต่วันดูโลก ทันทีที่ปะทะกับสิ่งเร้าบุคคลจะเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ เมื่อเติบโตขึ้นบุคคลจะรู้เจ็บ รู้ปวด รู้จักความสุขที่เกิดจากการปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าที่เกิดขึ้นในชีวิต บุคคลจะเก็บเกี่ยวเรื่องราวไว้ในความทรงจำ ทุกประสบการณ์ที่เกิดขึ้นล้วนแต่มีความหมายซึ่งถูกกำกับจากการอบรมกล่อมเกลา การเรียนรู้โลก ซึ่งมีความหมายต่อความคิด ความเชื่อ และการกระทำรวมถึงมุมมองที่มีต่อโลก การเรียนรู้จากสิ่งเร้าภายนอก และการอบรมกล่อมเกลาจากบุคคลที่รายล้อมจึงก่อให้เกิดบุคลิกภาพทั้งที่เป็นบุคลิกภาพภายนอกที่ฉายออกและบุคลิกภาพภายในซึ่งประกอบด้วยความคิด ความเชื่อและค่านิยม เมื่อบุคคลประสบกับเหตุการณ์สำคัญในชีวิตที่กระทบกับความรู้สึกอย่างหนักหน่วง เช่น การเจ็บป่วย การเสียชีวิตของคนในครอบครัว การพลาดหวังจากการสอบเข้ามหาวิทยาลัย บุคคลสามารถเรียนรู้ที่จะทำความเข้าใจในเรื่องราวและผ่านพ้นความยากไปด้วยเวลาและความเข้าใจตามเหตุและผล ซึ่งถือเป็นประสบการณ์ที่สำคัญของชีวิต แต่สำหรับการเรียนรู้แบบ TL แล้วไม่ใช่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติ หากแต่เป็นการเรียนรู้เพื่อกำกับให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดีกว่าของโลกและชีวิต ด้วยกลไกของการเปลี่ยนแปลงอยู่บนความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นที่อยู่บนฐานประสบการณ์เดิม โดยใช้วิธีการตีความเพื่ออธิบายความหมายที่ฝังอยู่ใน

ประสบการณ์เดิม เมื่อค้นพบความหมายที่บ่งบอกความไม่ถูกต้องตามเหตุและผลหรือความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้น จึงต้องสร้างหรืออธิบายความหมายใหม่ให้กับประสบการณ์เดิม เพื่อนำไปสู่ความยุติธรรมหรือสิ่งที่ดีกว่า อันเป็นผลให้เกิดแนวปฏิบัติใหม่ที่แตกต่างกันจากการปฏิบัติแบบเดิม ซึ่งบุคคลต้องต่อสู้กับวิธีคิด แบบเดิมซึ่งเป็นความคิดที่เคยยอมรับโดยไม่ได้ใคร่ครวญไตร่ตรองเป็นความคิดที่ผิดพลาดอันเกิดจากการถูกรวบจำ รวมกลุ่มเกลากทางสังคมที่เอื้อต่อผู้ได้ประโยชน์ทางสังคม เป็นผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ไม่ถูกต้อง ซึ่ง Mezirow อธิบายว่าความหมายในประสบการณ์เดิม หากประสบการณ์นั้นเป็นของตนเอง บุคคลจะทำความเข้าใจกับประสบการณ์เดิมโดยการใคร่ครวญไตร่ตรอง ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ยากเย็นจนเกินไป แต่หากเป็นประสบการณ์ของคนอื่นบ่อยครั้งที่ต้องตีความเพื่อค้นหาความหมายที่ถูกฝังลึกในประสบการณ์โดยพิจารณาบนฐานของเหตุและผล อันจะนำไปสู่การอธิบายความถูกต้องตามจริยธรรม ซึ่งจะเอื้อไปสู่การให้ความหมายใหม่

Boyd (1998) มองว่าภาพความคิดแบบเป็นองค์รวมของ Mezirow เป็นการพัฒนาทฤษฎีทางการศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่อยู่บนพื้นฐานของจิตวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของบุคคลที่ต่อเนื่องไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางบุคลิกภาพของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาที่เกิดภาวะสับสนหรือกลืนไม่เข้าคายไม่ออก ทำให้บุคคลก้าวสู่การยกระดับจิตสำนึกที่เปลี่ยนแปลงจากสำนึกที่ผิดพลาดสู่สำนึกที่มีวิจรรย์สูง ส่งผลให้สำนึกที่ยกระดับหลอมรวมอยู่ในบุคลิกภาพ อันมีความหมายต่อวิธีคิดและการกระทำ ซึ่งเป็นเรื่องที่มากกว่าการใช้ฐานของเหตุและผล แต่จะก่อรูปให้เกิดความคิดที่สร้างสรรค์ผ่านตัวแทนทางความคิด เช่น การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อสารความคิด หรือภาพลักษณ์ที่ต้องการสื่อสารตัวแทนเชิงสัญลักษณ์เหล่านี้

Cranton (1996) อธิบายว่าเป็นสิ่งสะท้อนมุมมองของมนุษย์ หรือการให้ความหมายว่าอะไรคือสิ่งที่มีคุณค่าต่อความเป็นมนุษย์

Taylor (2007) มองว่าการอธิบายประสบการณ์เดิมและการสร้างความหมายใหม่ การอธิบายด้วยมิติของเหตุและผลยังไม่เพียงพอ เนื่องจากเมื่อบุคคลผ่านการอธิบายความจริงในประสบการณ์เดิม จะเห็นบทบาทของอารมณ์ที่มีความใกล้ชิดกับเหตุและผล ดังนั้นการอธิบายความจริงด้วยเหตุผลอย่างเดียวอาจไม่ได้รับการยอมรับจากบุคคลที่เป็นเจ้าของเรื่องราวเสมอไป การอธิบายความหมายจึงต้องแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจในอารมณ์ รู้สึกที่เกิดขึ้นไปพร้อมกัน

TL เป็นทฤษฎีที่พูดถึงการเปลี่ยนแปลงโลกใน 3 มิติคือ 1) มิติทางจิตวิทยาที่เปลี่ยนความเข้าใจในตนเอง 2) มิติของความเชื่อมั่นเป็นการทบทวนระบบความเชื่อที่มีอยู่เดิม และ 3) มิติทางพฤติกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิต ทั้ง 3 มิติแสดงถึงกระบวนการที่ขยายการทำงานของจิตสำนึกเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการมองโลก และการกำหนดความสามารถของตนเองรวมทั้งอธิบายเงื่อนไขการดำรงอยู่ของมนุษย์เพื่อนำไปสู่การเข้าใจความหมายในประสบการณ์เดิม แล้วนำสู่การอธิบายเพื่อให้ความหมายใหม่ การที่บุคคลเปิดทางเลือกให้กับตนเองใน

การสร้างความหมายใหม่มีความสามารถในการตัดสินใจที่ดี ต้องตระหนักว่าประสบการณ์เก่าไม่สามารถนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีได้ การเปิดรับหนทางใหม่จำเป็นต้องสร้างรูปแบบใหม่ ๆ ให้กับชีวิต และต้องดูแลบำรุงรักษาให้คงอยู่ตลอดไป การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นในขั้นตอนสำคัญ คือ ขั้นตอนของ “ภาวะของความงุนงงสับสน ยุ่งยากใจ” (Disorienting dilemma) ซึ่ง Mezirow กำหนดให้บุคคลได้มีโอกาสคลี่เรื่องราวความจริงที่เกิดขึ้น เผยให้เห็นโลกที่ไม่ยุติธรรม อันนำไปสู่การสร้างความหมายใหม่เพื่อกำหนดบทบาทใหม่ในการดำรงตนในโลก แม้ขั้นตอนนี้ถูกวิพากษ์ว่าจาก Boyd (1988) ว่า Mezirow เน้นความคิดเชิงเหตุผลมากเกินไปทำให้ละเลยอารมณ์และความรักเป็นเหตุบุคคลอยู่ในความรู้สึกที่แห้งแล้ง ในมุมมองของ Boyd แล้วมองว่าภาวะยุ่งยากใจนี้ต้องการพลังในการสร้างการเปลี่ยนแปลง ขณะที่ Mezirow เล่นบทบาทในเรื่องการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์เป็นหลัก แต่ Boyd, & Myers (1988) เน้นในเรื่อง "การถือตนเองเป็นสำคัญ" (Ego) โดยใช้เหตุผลในการอธิบาย TL ในมุมมองจิตวิทยาทางสังคม

O'Sullivan (2003) ได้ขยายความชัดเจนในเรื่องราวของประสบการณ์ว่า TL เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ในด้านลึกเป็นการเคลื่อนตัวของโครงสร้างทางความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับความคิดความรู้สึกในรูปรอยของจิตสำนึกไปสู่การปฏิบัติ การเคลื่อนตัวของจิตสำนึกจะนำไปสู่การตัดสินใจเลือก เมื่อเลือกแล้วจะไม่ย้อนกลับไปสู่การดำรงตนหรือใช้ชีวิตในโลกในแบบเดิม ๆ อีก TL จึงเป็นกระบวนการคิดการตัดสินใจที่ไตร่ตรองเพื่อกำกับการเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่การเรียนรู้โดยธรรมชาติหรือโดยอัตโนมัติ ด้วยเหตุนี้ TL จึงเป็นการเคลื่อนตัวทางความคิดที่อยู่ภายใต้ความเข้าใจตนเอง และความเข้าใจของกลุ่มคน การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างตนเอง และผู้อื่นที่อยู่ร่วมกันในโลกโดยเข้าใจในความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เชื่อมต่อกันในโครงสร้างทางสังคมซึ่งเผยให้เห็นในรูปของโครงสร้างทางสังคมที่มีความแตกต่างทางชนชั้น เพศ และเชื้อชาติ อันเป็นผลมาจากมุมมองที่มีต่อการดำรงชีวิต การมีส่วนร่วมในกิจการต่าง ๆ ของบุคคลเป็นผลมาจากการก่อตัวของสำนึกภายใต้โครงสร้างทางสังคม ขณะเดียวกันกลไกทางจิตสำนึกที่กำกับพฤติกรรมของบุคคลจะแสดงถึงความสัมพันธ์ทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นว่าสังคมมีความยุติธรรม มีความรัก และมีสันติภาพ หรือไม่

นอกจากนี้คำว่า "การให้ความหมาย" ยังพบในกลุ่มทฤษฎีการสร้างความรู้ของนักเรียน (Constructivist approach) มีพื้นฐานมาจากนักการศึกษา เช่น John Dewey, Maria Montessori, Jean Piaget, Jerome Bruner และ Lev Vygotsky โดยเน้นที่การสร้างความรู้ด้วยตนเอง ในมุมมองของ John Dirkx (1998) มองว่า TL เป็นกระบวนการของการสร้างความหมาย ในกระบวนการศึกษาผู้ใหญ่มีเป้าหมายเพื่อสนับสนุนความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคม และการตระหนักในตนเองของบุคคลเป็นการเรียนรู้ คือชีวิตไม่ใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต ดังนั้น TL จึงต้องการสภาพจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันโดยตระหนักในความรู้สึกและอารมณ์ภายใต้สภาพการณ์ของการเรียนรู้ที่เป็นเหตุเป็นผล ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับขอบเขตของโลกเป็นการอภิปรายพูดคุยในมิติของการเปิดบทบาทเชิง

วิพากษ์เพื่อนำสู่การเรียนรู้ Dirkx (1997) อธิบายอารมณ์และความรู้สึกที่อยู่ในมิติของภาษาเพื่อช่วยให้บุคคลได้เรียนรู้ตัวเอง ความสัมพันธ์ของตนกับคนอื่น และบุคคลสามารถค้นหาการสร้างความรู้สึกลักษณะต่าง ๆ ของประสบการณ์ทั้งในมิติของภาวะวิสัย (Objective) และอัตวิสัย (Subjective)

จากข้างต้น สรุปได้ว่า แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ไม่ใช่การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงความรู้อยู่บนประสบการณ์เดิม เป็นการสร้างความหมายใหม่ขึ้นจากความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นบนฐานของประสบการณ์เดิม แสดงออกมาในรูปแบบวิธีคิดและการกระทำ เป็นการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดีกว่า

5. ความหมายของการเรียนรู้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

ชลลดา ทองทวี (2551) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเรียนรู้ที่มุ่งความสำคัญไปที่เป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะภายในของนักเรียนที่อยู่บนฐานของการเปลี่ยนแปลงมุมมอง และความหมายต่อโลกและชีวิต การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงอาศัยกระบวนการรื้อถอนเชิงมุมมองและความหมายเดิมด้วยการวิพากษ์เชิงเหตุผล การใคร่ครวญภายในตนเองหรือโดยผ่านญาณทัศนะ อารมณ์ หรือสิ่งที่เหนือเหตุผล ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การสร้างสรรค์ตนเองในระดับจิตใหม่ และการขยายจิตสำนึกสู่การยอมรับความจริงของความหมายและมุมมองใหม่

เทียมจันทร์ พานิชย์พลินไชย (2559) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่นักเรียนต้องปรับเปลี่ยนจากกรอบความคิดหรือโลกทัศน์เดิมที่คับแคบไปสู่ความเป็นอิสระในการเลือกตอบสนองต่อโลกภายนอกที่เข้ามากระทบเพื่อการเรียนรู้ที่สูงขึ้น การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ (Perspective Transformation) หรือกรอบความคิด (Paradigm) หรือกรอบอ้างอิง (Frame of Reference) นั้นหมายถึง กระบวนการตระหนักรู้ว่าสมมติฐานความเชื่อของตนเองเป็นอุปสรรคต่อการรับรู้ ทำความเข้าใจและรู้สึกเกี่ยวกับโลกนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงความเคยชิน ไปสู่มุมมองที่ยอมรับความแตกต่างนำไปสู่การปลดปล่อยศักยภาพและความเป็นอิสระภายในในการเลือกตอบสนองต่อโลกภายนอกที่เข้ามากระทบ เกิดอำนาจภายในตนเอง เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและความหมาย

ธนา นิลชัยโกวิทย์ (2552) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การศึกษาเพื่อการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง (Transformative Education) เพื่อให้นักเรียนเกิดการตระหนักรู้ต่อโลกภายในของตนเอง ที่ประกอบด้วยความคิด ความรู้สึก ความเชื่อ ทัศนคติ การมองโลก และชีวิต รวมไปถึงพฤติกรรมในชีวิตประจำวันในแต่ละช่วงขณะ ความตระหนักรู้ดังกล่าวนี้นี้จะทำให้นักเรียนก้าวล่วงสู่การพัฒนาตนให้เป็นผู้ที่สมบูรณ์ และสร้างสรรค์ปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมรอบตัวในลักษณะที่เกื้อกูลกันต่อไป

ราชบัณฑิตสถาน (2555) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง แนวคิดที่เน้นการเรียนรู้ที่มีความหมายนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเจตคติ สร้างจิตสำนึก และบุคลิกภาพของบุคคลให้มีมุมมองอย่างเป็นองค์รวม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนเปิดใจกว้าง ยอมรับความจริง ก้าวข้ามความคุ้นชินจนสามารถพัฒนาตนเองหรือพัฒนาองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วรรณดี สุทธิณรากร (2560) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การค้นหาความหมายที่มีอยู่ในประสบการณ์เดิมเพื่อสร้างความหมายใหม่ในประสบการณ์เดิม และนำความหมายใหม่ไปสู่การปฏิบัติใหม่ในอนาคต

วิจารณ์ พานิช (2558) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเรียนรู้ที่แท้ในทุกระดับอายุและทุกระดับการศึกษาล้วนต้องเป็น Transformative Learning ทั้งสิ้น คือ เป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนในลักษณะของการให้ความหมายใหม่ของสิ่งต่าง ๆ เรื่องราวต่าง ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ ความมุ่งมั่น และพฤติกรรม หรือกล่าวง่าย ๆ ว่าเป็นการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Mindset Change) นอกจากนี้ยังเห็นว่า Transformative Learning ต้องเปลี่ยนแปลงทั้งโลกทัศน์ (Affective Attributes) ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive Attributes) และพฤติกรรม (Psychomotor Attributes) คือมีการเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า การเปลี่ยนแปลงทั้งเนื้อทั้งตัว (Holistic Change)

Mezirow (2003) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การเรียนรู้ที่เปลี่ยนกรอบการอ้างอิง (Frame of Reference) เดิมที่ยังไม่ชัดเจน ได้แก่ ชุดความเชื่อ สมมติฐาน และความคาดหวังที่ตายตัว (Habit of Mind, Meaning Perspective, Mindset) ไปสู่กรอบการอ้างอิงที่ใหญ่ขึ้น กว้างขึ้น สามารถแยกแยะความแตกต่างได้ เปิดรับสะท้อนและนำเสนอภาพความรู้สึกนึกคิดได้มากขึ้น รวมถึงรู้สึกว่าการกรอบนี้สามารถรับกับการเปลี่ยนแปลงได้มากขึ้น กรอบการอ้างอิงอย่างใหม่จะดีขึ้นกว่าเดิมและถูกต้องมากขึ้น

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้น การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตนเองของนักเรียน ในลักษณะของการให้ความหมายใหม่ของสิ่งต่าง ๆ เรื่องราวต่าง ๆ รอบตัว ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรม ในรูปแบบของการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว โดยใช้การเรียนรู้ที่เหมาะสมตามบรรยากาศ สภาพแวดล้อม และลักษณะของนักเรียนเอง เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อถือได้ในระดับบุคคล องค์กร หรือสังคมทั้งหมด

6. ความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง

สุดาพร ลักษณ์นินาวิน (2553) กล่าวว่า โลกภายนอกในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางมาก จากการพัฒนาของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร แม้การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทั้งภายในตัวมนุษย์เองและการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกของมนุษย์

เหล่านี้เกิดขึ้นอยู่เป็นธรรมดาและเป็นธรรมชาติอยู่แล้ว แต่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ได้รับรู้และเกิดประสบการณ์ที่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้อย่างมากมายมหาศาล นักการศึกษาย่อมรู้ดีว่าการเชื่อมโยงประสบการณ์ด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มีระบบ สามารถทำให้นักเรียนที่ใฝ่รู้ใฝ่คิดสามารถสร้างความรู้ใหม่ ๆ ได้ไม่รู้จักจบ ความรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ย่อมนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ ความคิด รวมทั้งการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมาก นักการศึกษาที่ตระหนักรู้ถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาวะของนักเรียนและสภาวะของโลกภายนอกจึงพยายามที่จะจัดการศึกษาที่ก่อให้เกิด การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ซึ่งมีแนวคิดในการจัดการศึกษาที่เป็นองค์รวม เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติของเวลา และการกินเนื้อที่อันประกอบกันเข้าเป็นประสบการณ์ของนักเรียน การเรียนรู้ที่ให้นักเรียนเกิดการตระหนักรู้ถึงกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง (Meta learning) การเรียนรู้ที่เน้นแนวทางการไตร่ตรองย้อนรอย (Reflective Learning) คือ ใช้การสื่อสารภายในตนเอง (Intra Communication) เปรียบเทียบประสบการณ์ของตนกับประสบการณ์ใหม่หรือความรู้ใหม่ที่ทำได้ การเรียนการสอนแบบนี้เป็นแนวทางที่นักการศึกษาในโลกปัจจุบันจำเป็นต้องทำให้นักเรียนเรียนเป็น คือ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้กระบวนการเรียนที่เหมาะสมกับตนเอง เกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอันจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง แม้จะพ้นจากระบบโรงเรียนไปแล้ว ก็ยังมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต สามารถนำประสบการณ์จากการย้อนรอยตนเอง หรือย้อนรอยคิดของผู้อื่นมาไตร่ตรองใคร่ครวญ สร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ๆ เหตุใดการเรียนรู้ในแบบนี้จึงเป็นเรื่องที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับระบบการศึกษาปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า การสร้างปัญญาให้กับประชาชนในสังคมสารสนเทศเป็นหัวใจของการศึกษาในปัจจุบัน การเรียนการสอนที่อาศัยการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปยังนักเรียนนั้น ไม่เพียงพอและทันการกับการเปลี่ยนแปลงของมวลความรู้ที่มีขนาดมหึมา ทั้งยังมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วมากอีกด้วย การเรียนรู้จึงต้องมีกระบวนการที่ผู้สอนต้องฝึกหัดให้นักเรียนได้ทำด้วยตัวเอง ภายใต้การกำกับดูแลของผู้สอน เป็นการเรียนรู้ที่อาศัยกระบวนการวิจัยเป็นฐาน ดังแผนภาพ

- (1) ประเด็นคำถาม → ระดมสมองเกี่ยวกับประเด็นปัญหา
→ จัดประเด็นปัญหาให้เป็นระบบ
- (2) ทบทวนวรรณกรรมในประเด็นปัญหา ทฤษฎี และวิธีการในการศึกษา
→ ค้นพบคำตอบจากการศึกษาที่มีมาก่อน
- (3) เกิดประเด็นปัญหาใหม่
- (4) คิดค้นวิธีการในการแสวงหาคำตอบและดำเนินการหาคำตอบประเด็นปัญหาใหม่
- (5) เกิดความรู้ใหม่
→ ข้อค้นพบใหม่หรือกระบวนการศึกษาใหม่ที่ดีกว่าเดิม
→ เกิดคำถามใหม่หรือข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการศึกษาใหม่ ๆ
→ รู้จุดเด่นและจุดบกพร่องของข้อค้นพบที่จะนำความรู้ไปประยุกต์

ภาพ 1 กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้การวิจัยเป็นฐาน

หากนักเรียนสามารถสร้างความรู้ขึ้นได้จากสารสนเทศ หรือ ข้อเท็จจริง ที่แขวนอยู่ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศให้ผู้คนสามารถสืบค้นข้อเท็จจริงเหล่านี้ได้อย่างสะดวกสบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสังคมนั้น ๆ มีโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อให้สามารถเข้าถึงเครือข่ายสารสนเทศเหล่านี้ สภาพของสังคมสารสนเทศที่ประกอบด้วยผู้คนในสังคมที่มีปัญญา มีความสามารถในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อเท็จจริงเหล่านี้หรือที่เรียกว่าสามารถจัดการสร้างความรู้ที่ต้องการออกมาได้จากข้อเท็จจริงที่มีมวลมหาศาลในโลกนี้ด้วยกระบวนการวิจัยที่เป็นระบบ สังคมสารสนเทศนั้นก็จะกลายเป็นสังคมฐานความรู้ที่สมบูรณ์แบบ

Mezirow (2003) กล่าวว่า สิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดของ Mezirow คือการปรับเปลี่ยนกรอบการอ้างอิง กรอบอ้างอิงหมายถึง ชุดความเชื่อ สมมติฐานการรับรู้ ความคิด ความตั้งใจ ความคาดหวังที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้และให้ความหมายกับประสบการณ์ต่าง ๆ กรอบการอ้างอิงมี 2 มิติ คือ มิติแรกคือแบบแผนความคิดที่เป็นความเคยชิน (Habits of Mind) เป็นชุดข้อสรุปในใจที่เป็นหลักทั่วไปอย่างกว้าง ๆ ที่แต่ละคนได้ตั้งไว้ตามการรับรู้ ภูมิหลังสังคม ภาษา คุณธรรมจริยธรรม ญาณวิทยา ปรัชญา จิตวิทยา และสุนทรียภาพ มิติที่สองคือ มุมมอง (Point of View) เป็นมิติของนิสัยของจิตใจประกอบด้วยชุดของความหมายต่าง ๆ (Meaning Scheme) เช่น ความคาดหวัง ความเชื่อ ความรู้สึก ความคิด การตัดสินใจเฉพาะเจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่งลงไป ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี อะไรถูกอะไรไม่ถูก

จากที่กล่าวมาข้างต้น การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ มีความสำคัญ คือ เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการพัฒนาตัวเอง องค์กร หรือสังคมให้เติบโตและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยการนำความรู้ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ไปสู่การประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ ความคิด รวมทั้งการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

7. องค์ประกอบของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

ยศวดี อยู่สุข (2566) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ตามแนวคิดของเมซีว์ ประกอบด้วย 3 ส่วน สำคัญ ได้แก่ ประสบการณ์ การคิดวิเคราะห์และการประเมินคุณค่า และการสื่อสารประสบการณ์หรือการถกเถียงเชิงเหตุผล โดยเมซีว์กล่าวว่า การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากภายในที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมและการกระทำของบุคคลนั้นมีขั้นตอน หรือหรือกระบวนการที่สำคัญ กล่าวคือ

1. การตระหนักถึงปัญหาและความต้องการของบุคคลที่เกิดจากความไม่แน่ใจ ลังเลใจ ในการตัดสินใจ แสดงพฤติกรรมหรือความแปลกแยกของบุคคล (Disorienting Dilemma) และนำไปสู่การตีความ (Interpret) ประสบการณ์เพื่อทบทวนกรอบการอ้างอิง (Frame of Reference) ที่บุคคลยึดถือในบริบทหรือสภาพการณ์ที่เป็นอยู่
2. การคิดวิเคราะห์และประเมินค่า (Critical Reflection) ที่จะนำบุคคลไปสู่กรอบความคิดและความเชื่อใหม่ที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
3. การเปลี่ยนแปลงความคิดและพฤติกรรมอันเกิดจากความเข้าใจจากภายในของบุคคล (Making Sense) และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอย่างถาวร

วิจารณ์ พานิช (2558) ได้สรุปองค์ประกอบหลักของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. ประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล

ประสบการณ์นี้หมายรวมทั้งประสบการณ์ที่บุคคลนั้นผ่านพบมาแล้ว และประสบการณ์ในชั้นเรียน โดยจะเป็นข้อมูลสำหรับนำมาพุดคุยแลกเปลี่ยนการตีความ หรือสะท้อนคิด เพื่อตรวจสอบและทำความเข้าใจระบบคุณค่าของแต่ละปัจเจกบุคคล ประสบการณ์นี้ รวมทั้งกิจกรรมที่ครู/อาจารย์ออกแบบให้แก่ ชั้นเรียนให้นักเรียนนักศึกษาปฏิบัติแล้วร่วมกันสะท้อนคิดหลังร่วมกันทำกิจกรรม เพื่อทำความเข้าใจความคิด ความเชื่อ หรือโลกทัศน์ที่เปลี่ยนแปลงไปของตน โดยการสะท้อนคิดอย่างจริงจังร่วมกันอย่างอิสระ ไม่กังวลว่า ความคิดเห็นของตนจะเหมือนหรือต่างจากของคนอื่นจะช่วยส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning) ได้แก่

1.1 ครูออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีมิติด้านคุณค่าแทรกอยู่มาก

1.2 มีกิจกรรมให้นักเรียนลงมือทำ หรือสัมผัสจริง ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทำความเข้าใจ คุณค่าของกิจกรรมหรือสิ่งต่าง ๆ ยิ่งกิจกรรมนั้นก่อให้เกิดความอึดอัด หรือได้รับประสบการณ์เชิงอารมณ์จะยิ่งมีโอกาสเรียนรู้สู่การเปลี่ยนโลกทัศน์สูงขึ้น และถ้าหากได้ไปเยี่ยมสถานที่หรือร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง โอกาสเกิดการเปลี่ยนโลกทัศน์ก็ยิ่งสูงตามไปด้วย เช่น นักศึกษาแพทย์ได้เดินทางไปเยี่ยมผู้ป่วยที่ใกล้จะเสียชีวิต

2. การสะท้อนคิดอย่างจริงจัง

การสะท้อนคิดมี 3 แบบ คือ

2.1 Content Reflection - สะท้อนคิดสิ่งที่เรารับรู้ รู้สึก คิด และทำ คือการตอบคำถาม What

2.2 Process Reflection - สะท้อนคิดว่าเรารับรู้ รู้สึก คิด และทำอย่างไร คือการตอบคำถาม How

2.3 Premise Reflection - สะท้อนคิดว่าทำไมเราจึงรับรู้ รู้สึกคิด และทำ คือการตอบคำถาม Why

โดยการตอบคำถาม Why จะทำให้เกิดการสะท้อนคิดอย่างจริงจัง (Critical Reflection) คือทำให้เกิดการตรวจสอบความเชื่อ หรือคุณค่าเดิม โดยนี้เป็นรูปแบบของการสะท้อนคิดที่เรารู้จักและใช้กันน้อยที่สุดเชื่อกันว่า การมีทักษะและวัตรปฏิบัติ ในการใช้การสะท้อนคิดอย่างจริงจัง นั้นเป็นพัฒนาการด้านการเรียนรู้ขั้นสูง (Mature Cognitive Development) ดังนั้น ในกรณีของครู/อาจารย์จึงพึงตรวจสอบอยู่เสมอว่า ทำไมจึงจัดให้นักเรียนเรียนรู้สิ่งนั้น ไม่ใช่เพียงแค่สะท้อนคิดว่าจะจัดการเรียนรู้อย่างไร และให้เรียนอะไร เครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการสะท้อนคิดอย่างจริงจังที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ การเขียนบันทึก ที่เรียกว่า Journal ทั้งเขียนในรูปแบบ Online การเขียนแบบสะท้อนคิด (Reflective Journal) และการทำ AAR (After Action Review) โดยครูที่มีทักษะในการตั้งคำถามให้ครอบคลุมคำถาม Why

3. สนทนาสนทนา

เพื่อให้การเรียนรู้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในได้อย่างแท้จริงครูและนักเรียนต้องมีทักษะในการพูดคุย/ประชุมกันแบบสนทนาสนทนา(Dialogue) ซึ่งตรงกันข้ามกับการอภิปราย(Discussion) เพราะสนทนาสนทนาจะช่วยให้มีการตรวจสอบและเปิดเผยสิ่งที่ซ่อนอยู่ลึก ๆ ภายในใจของแต่ละคนออกมา นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทั้งส่วนบุคคล (Personal Transformation) และการเปลี่ยนแปลงปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในกลุ่ม (Social Transformation) ซึ่งการเปลี่ยนแปลงทั้งสองแบบ จะส่งเสริมซึ่งกันและกัน นำไปสู่พลวัตของ Transformative Learning ในกระบวนการสนทนาสนทนา 'คุณอำนวย' (Facilitator) คือครูต้องพยายามกระตุ้นให้มีการตีแผ่ข้อมูลลึก ๆ ออกมา

ในวงสุนทรียสนทนาโดยการตั้งคำถาม "คิดอย่างไรจึงทำสิ่งนั้น หรือทำอย่างนั้น" หรือ "แล้วอย่างไรอีก" เพื่อให้มีการเผยความในใจในระดับความเชื่อและคุณค่าออกมา สุนทรียสนทนาจะช่วยให้เข้าใจ 'ชายแดนของความหมาย' (Edge of Meaning) ของแต่ละปัจเจกบุคคล และถ่างข้อจำกัดนั้นให้กว้างออกไปได้ การจะบรรลุสภาพนี้ได้ต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกันระหว่างนักเรียนกับครู และระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกันเอง

4. มุมมองวิธีการที่ครบถ้วน

การเรียนรู้เชิงเทคนิค หรือการมีความรู้ในเชิงวิชาการเพียงอย่างเดียวไม่สามารถทำให้บรรลุ Transformative Learning ได้ แต่ต้องเป็นการเรียนแบบครบถ้วน คือการผสมหรือบูรณาการกับการเรียนรู้ด้านใน (Affective) ซึ่งไม่ชัดเจนตายตัว เพราะแต่ละบุคคลมีความเข้าใจที่แตกต่างกัน และมีส่วนของอารมณ์เป็นปัจจัยหลัก จากผลการวิจัยบอกว่า การเปลี่ยนแปลงมักไม่ได้เกิดจากกระบวนการเชิงเหตุผล (Analyze - Think - Change) แต่มักเกิดจากกระบวนการทางความรู้สึก (See - Feel - Change) และมีคำอธิบายทางสรีรวิทยา ว่า กระบวนการเรียนรู้กับอารมณ์มีความสัมพันธ์กัน เราจะสังเกตเห็นว่า เราจะจดจำเหตุการณ์ที่ก่ออารมณ์รุนแรงได้ไม่รู้ลืม วิธีจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิธีการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเชิงอารมณ์ ได้แก่ การใช้กระบวนการทางศิลปะ เช่น ให้อาจารย์ให้ทำสมาธิร่วมกัน ในประเทศไทยเรารู้จักการจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้กันในชื่อ 'กระบวนการจิตตปัญญา' รวมทั้งกระบวนการแสดงออกร่วมกัน เช่น ให้เล่าเรื่อง (Storytelling) และกระบวนการค้นหาที่ทำให้เข้าใจความรู้สึกของตนเอง และเข้าใจความรู้สึกของกันและกัน (Cooperative Inquiry)

5. ให้ความสำคัญต่อบริบท

การให้ความสำคัญต่อบริบท เป็นการทำความเข้าใจเชิงลึกต่อปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยเชิงสังคมและวัฒนธรรม ทำให้เป็นการเรียนรู้ที่ไม่แคบหรือไม่แยกส่วนจากความเป็นจริง ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่า ประสบการณ์ของนักเรียนแต่ละคนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ โดยนักเรียนบางคนจะเข้าใจบางเรื่องได้ดีหรือเร็วกว่าคนอื่น ทำให้เปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่า โดยปัจจัยที่ทำให้เปลี่ยนแปลงได้ง่าย ได้แก่

5.1 เหตุการณ์กระทบใจในอดีต

5.2 การนำเข้าสู่บทเรียน

5.3 นักเรียนอยู่ตรงรอยต่อของการให้ความหมาย (Transitional Zone of Meaning Making)

ในชีวิตจริงบริบทที่ช่วยเอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง คือการมีเป้าหมายที่ทรงคุณค่าร่วมกันที่เรียกว่า วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) ในศาสตร์ด้านการจัดการจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาวิสัยทัศน์ร่วมเป็นปฐมบทของการสร้างการเปลี่ยนแปลง

6. ความสัมพันธ์ที่อยู่บนฐานของความจริงใจ

การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงมีความเลื่อนไหลอยู่ตลอดเวลา ไม่มีหลักมันให้ยึดแต่ทีมเรียนรู้ต้องการสิ่งที่มีมั่นคงบางอย่างเป็นหลักให้ยึดเพื่อให้การเรียนรู้ TL ประสบความสำเร็จ และสิ่งที่มีมั่นคงนั้นก็คือ ความจริงใจของสมาชิกที่มีต่อตนเองและต่อเพื่อนร่วม'เดินทาง' เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงในความเป็นจริง กระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงเป็นทั้งเป้าหมาย (End) และวิธีการ (Means) คือ ในกระบวนการเรียนรู้นั้น ครูออกแบบและอำนวยความสะดวกการเรียนรู้เพื่อให้ นักเรียนค่อย ๆ สังเกต งามองงานปัจจัยหลักทั้ง 6 ของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ไปพร้อม ๆ กับเกิดผลการเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในตน มีความสัมพันธ์ ๔ ชนิดที่เกื้อหนุนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง คือ ความสัมพันธ์ที่เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติ, ความสัมพันธ์เชิงความรัก, ความสัมพันธ์ด้านความทรงจำ และความสัมพันธ์เชิงจินตนาการ

ความจริงใจ ไว้นื้อเชื่อใจกันในระดับเรียนจะก่อผลต่อการเรียนรู้ 5 ประการ คือ

1. ทำให้มีสติอยู่กับตัวเอง
2. ตระหนักในความต้องการของนักเรียน และตระหนักว่าผลประโยชน์ของนักเรียนอาจแตกต่างจากผลประโยชน์ของครู
3. ทำให้เปิดใจต่อกัน
4. นำไปสู่ความเข้าใจว่าบริบทมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม หรือการปฏิบัติ
5. มีการไตร่ตรองสะท้อนคิดร่วมกันอย่างจริงจังลึกซึ้ง และมีการไตร่ตรองสะท้อนคิดด้วยตนเอง

แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ความเข้าใจเรื่อง TL ยังไม่สมบูรณ์และมีประเด็นสำคัญที่ครูพึงเอาใจใส่ คือ การสอนต้องเป็น Student-Centered Teaching

ทั้งหมดมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันและการปฏิบัติร่วมกันภายใต้บรรยากาศที่ถูกต้อง และการอำนวยความสะดวกที่ถูกต้องจะสร้างความสัมพันธ์ที่มีความไว้นื้อเชื่อใจกันในกลุ่มนักเรียน รวมถึงระหว่างนักเรียนกับครูด้วย ซึ่งทำให้สุนทรียสนทนาที่มีพลังและนำไปสู่การสะท้อนคิดที่มีพลัง

Tyler (1998) ได้สรุป องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนกรอบอ้างอิงตามทัศนะของ Mezirow ประกอบด้วยสาระสำคัญสามประการคือ ประสบการณ์ (Experience) การใคร่ครวญอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical Reflection) และการแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผล (Rational Discourse) ดังนี้

1. ประสบการณ์ (Experience)

การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เป็นการเริ่มการเปลี่ยนแปลงตัวตน (Transformation of Self) และมองว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง กล่าวคือเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้กรอบอ้างอิงของตนเอง หากกรอบอ้างอิงสามารถอธิบายประสบการณ์ได้ดี ประสบการณ์นั้นจะกลับไปเสริมกรอบอ้างอิงเดิมให้มั่นคงขึ้น แต่ถ้าประสบการณ์นั้นไม่สอดคล้องกับกรอบอ้างอิงเรา

ก็ต้องขยับขยายกรอบการอ้างอิงหรือปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิงใหม่ ประสบการณ์จึงเป็นจุดขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สามารถนำมาใคร่ครวญจนเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเอง นำพาเป็นการเรียนรู้ด้วยหัวใจเคลื่อนไปสู่ความคิดและการกระทำการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงกระตุ้นให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ เข้าใจการรับรู้ของตนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางปัญญา

2. การใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Reflection)

การใคร่ครวญอย่างมีวิจารณญาณเป็นหัวใจในกระบวนการปรับเปลี่ยนกรอบอ้างอิง และมีความสำคัญทั้งในกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ หรือการเรียนรู้แบบมีเงื่อนไข (Instrumental Learning) และการเรียนรู้แบบการสื่อสาร (Communication Learning) การเรียนรู้แบบมีเงื่อนไข เป็นการเรียนรู้แบบมุ่งแก้ปัญหาในงน การเรียนรู้เพื่อกำหนดความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ การเรียนรู้เพื่อการสื่อสาร เป็นการเรียนรู้ผ่านการทำความเข้าใจผู้อื่น การเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการที่บอกความรู้สึก ความต้องการ ความปรารถนาแก่ผู้อื่น มีความไว้วางใจกันและกัน และมีการสื่อสารข้อมูลสารสนเทศกันโดยไม่มีการปิดบัง การใคร่ครวญแบ่งออกเป็น 3 ระดับ การใคร่ครวญเนื้อหา (Critical Reflection of Content) การใคร่ครวญกระบวนการ (Critical Reflection of Process) และการใคร่ครวญกระบวนการทัศน์ (Critical Reflection of Premises) การใคร่ครวญเนื้อหาและกระบวนการ เห็นได้ชัดเจนในการเรียนรู้แบบมีเงื่อนไข คือ การเรียนรู้ความรู้ต่าง ๆ ศาสตร์ที่เกี่ยวกับเทคนิค วิธีการ เป็นการใคร่ครวญต่อความถูกต้องของเนื้อหา และพิจารณากระบวนการของการได้มาของข้อมูล ระเบียบวิธีการว่ามีความน่าเชื่อถือได้เพียงใด การใคร่ครวญกระบวนการทัศน์ Mezirow เชื่อว่ามีความสำคัญที่สุดในการเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์หรือกรอบอ้างอิง

3. การแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผล (Rational Discourse)

การแลกเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผลนั้น Mezirow มองว่าเป็นทั้งเครื่องมือที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนกรอบการอ้างอิง และเป็นเครื่องมือที่ตรวจสอบกรอบการอ้างอิงที่สร้างขึ้นใหม่ การแลกเปลี่ยนทางความคิดอย่างมีเหตุผลต้องอาศัยเครื่องมือการเรียนรู้สองประการคือ การใคร่ครวญตนเองอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Self-reflection) และการสนทนาเชิงวิพากษ์ (Critical Discourse)

ตาราง 1 การสังเคราะห์องค์ประกอบของการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง	Mezirow (1991)	Tylor (1998)	วิจารณ์ พานิช (2558)	ยศวดี อยู่สุข (2566)
1. ประสบการณ์	✓	✓	✓	✓
2. มีวิจรรย์ญาณ	✓	✓	✓	✓
3. มีเหตุผล	✓	✓	✓	✓
4. การสะท้อนคิด			✓	✓
5. ความเข้าใจ			✓	✓
6. บรรยากาศในการเรียนรู้			✓	✓
7. บริบท			✓	✓

จากที่กล่าวมาข้างต้น องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง ประกอบไปด้วย ประสบการณ์ การมีวิจรรย์ญาณ การแลกเปลี่ยนอย่างมีเหตุผล การสะท้อนคิดตระหนักในความต้องการ ความเข้าใจ บรรยากาศในการเรียนรู้และบริบทของบุคคล

8. กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

เทียมจันทร์ พานิชย์ผลินไชย (2559) ตามแนวคิดของเมซีโรว์นั้นจะเห็นได้ว่าการจะเกิดการเปลี่ยนแปลงตนเองได้นั้นจะต้องเริ่มต้น จากการเผชิญความยากลำบาก สถานการณ์ที่เกิดความขัดแย้งที่จะหาทางออกไม่ได้ คำตอบเดิม ๆ มุมมองเดิม ๆ การรับรู้แบบเดิม ไม่อาจแก้ปัญหาเดิมที่มีอยู่อีกต่อไปได้ หากคน ๆ นั้นการตั้งคำถามกับชุดความเชื่อเดิมอย่างจริงจังและเริ่มใคร่ครวญตนเองอย่างลึกซึ้ง กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงจะเริ่มขึ้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกรอบการอ้างอิง หรือกรอบความคิด นั่นคือการก้าวข้ามแบบแผนเดิมเกิดแบบแผนใหม่ที่ควรรวมกับแผนเดิมไว้ด้วยกัน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงโดยจัดการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนกรอบการอ้างอิงเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงหากการจัดการศึกษาสามารถเป็นกระบวนการที่เปลี่ยนแปลงการมองโลกของบุคคลที่มีต่อสิ่งเร้า ให้นักเรียนเกิดการตระหนักรู้ว่าการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาตนเองให้เป็นคนที่มีคุณภาพมีศักยภาพเพื่อทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

สมสิทธิ์ อัสตรนินธิ และกาญจนา ภูครองนา (2555) กล่าวว่า แนวคิดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงมี 4 แบบ ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ในแบบแผนเชิงความหมายเดิม เรียนรู้ในสิ่งที่เคยรู้แล้วด้วยขยายความ เติมเต็มรายละเอียด และทบทวนให้คมชัดขึ้น นั่นคือการให้คำอธิบายเกี่ยวกับกรอบการอ้างอิงที่เป็นปัจจุบัน

2. กระบวนการเรียนรู้แบบแผนเชิงความหมายใหม่ ศึกษาชุดความหมายใหม่ ๆ ที่สอดคล้องและไปด้วยกันกับแบบแผนเชิงความหมายเดิมของตัวนักเรียน นั่นคือการเรียนรู้เกี่ยวกับกรอบการอ้างอิงใหม่ ๆ

3. กระบวนการเรียนรู้ผ่านการเปลี่ยนแปลงมุมมองเชิงการให้ความหมาย ด้วยการตระหนักรู้และเท่าทันในสมมติฐาน ความเชื่อต่าง ๆ ที่สร้างแบบแผนอันบิดเบือนและไม่สมบูรณ์จนกลายเป็นปัญหาที่ไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยการใช้แบบแผนเชิงความหมายเดิมหรือเพียงชุดความหมายใหม่ ๆ หากแต่ต้องหันมาจัดระบบความเชื่อและมุมมองใหม่ นั่นคือการเปลี่ยนแปลงลงไปถึงระดับของนิสัยของจิตใจรวมถึงกรอบการอ้างอิง เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งและแท้จริงที่สุด

4. กระบวนการเรียนรู้ผ่านการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ เป็นกระบวนการแบบที่ 4 ที่เมซีโรว์เพิ่มเติมภายหลัง โดยกล่าวว่า นอกเหนือจากกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งถึงระดับนิสัยของจิตใจหรือกรอบอ้างอิงแล้ว ในความเป็นจริงคนเรายังสามารถเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในระดับทัศนคติเฉพาะด้านใดด้านหนึ่งได้ เช่น การเปลี่ยนท่าที คำพูด หรือการแสดงออกบางอย่าง อาจด้วยการเลียนแบบคนอื่น เป็นต้น

Mezirow (2000) ได้ออกแบบการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงไว้ 10 ขั้นตอนดังนี้

1. การเผชิญกับภาวะสับสนงุนงงกับความจริงที่บิดเบี้ยว (A disorienting dilemma) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากเนื่องจากเป็นขั้นแรกๆ ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ในหลายชั้นงานผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงใช้วิธีการแสวงหาความรู้จากความจริง โดยใช้วิธีการวิจัยในการอธิบายความจริงอย่างเป็นระบบ วิธีวิจัยที่นิยมใช้กันมาก คือการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการตีความ และให้ความหมายกับข้อมูล แล้วต่อให้สร้อยเรื่องราวจนเห็นความจริงอย่างเป็นระบบผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงบางคนเลือกใช้วิธีเชิงปริมาณ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา สำนวณสู่การวิพากษ์ และค้นหาความหมายที่ปรากฏอยู่ในเรื่องราว ซึ่งฉายภาพความจริงของชีวิตผู้คนภายใต้ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง บางคนเลือกใช้วิธีการเข้าถึงความจริงโดยประสานวิธีทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และปริมาณ เพื่อให้เห็นภาพที่กว้างและลุ่มลึกความหมายของเรื่องราวที่สะท้อนความจริงที่ลึกเป็นจิ๊กซอว์ต่อร้อยขึ้นมาเป็นภาพใหญ่ จนกระทบต่อมโนธรรมสำนึกของบุคคลและกลุ่มคน

2. ขั้นการสำรวจตัวเอง (A self-examination) จากสภาพจริงที่เกิดขึ้นในขั้นตอนที่ 1 บุคคลจะรู้สึกถึงความเกี่ยวข้องของตนเองในเรื่องราว เป็นความรู้สึกผิดหรือละอาย (Feelings of guilt or shame) เมื่ออยู่ในฐานะของผู้ได้เปรียบหรือรู้สึกเจ็บปวด เจ็บซ้ำ เป็นทุกข์เมื่ออยู่ในฐานะของผู้ถูกกระทำ หรือแม้แต่ว่ารู้สึกแปลกแยกเมื่อตนเองคิดไม่เหมือนคนอื่น (alienation) ในขั้นตอนที่ 2 นี้

สำนึกของบุคคลจะถูกยกระดับไปสู่สำนึกที่ถึงไปสู่การเปลี่ยนแปลง แต่ยังไม่มีพลังในการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้ตนเอง การใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยตนเอง (Self-reflection) จะมีส่วนสำคัญในการสร้างพลังของการเปลี่ยนแปลง

3. การประเมินอย่างมีวิจารณ์ญาณในฐานคติของความรู้ สังคม วัฒนธรรมหรือจิตใจ (A critical assessment of epistemic, sociocultural, or psychic assumptions) ขั้นตอนที่ 2 และ 3 เป็นขั้นตอนของการไตร่ตรอง และสะท้อนอย่างมีวิจารณ์ญาณ (Critical reflection) หลังจากได้รับประสบการณ์จากภาวะกลืนไม่เข้าคายไม่ออกในความจริงที่เผยออก ประสบการณ์ที่พบกับความไม่สะดวกสบายใจที่มาจากความรู้ที่เผยออก และการตรวจสอบความจริงในประสบการณ์ที่ผ่านมาเป็นเวลายาวนาน

4. การอธิบายสิ่งเกี่ยวข้องกับความไม่พอใจในเรื่องราวกับผู้อื่น (Relating discontent to others) ส่งผลให้มีการแบ่งปันความคิดที่นำไปสู่กระบวนการของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งกลุ่มคนจะพูดคุยถึงแนวทางในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เห็นคล้ายคลึงกัน

5. สำรวจทางเลือกในการสร้างบทบาทใหม่ ความสัมพันธ์แบบใหม่ และการปฏิบัติแบบใหม่ (Exploration of options for new roles, relationships, and actions)

6. วางแผนเพื่อการปฏิบัติ (Planning a course of action)

7. การค้นหาความรู้และพัฒนาทักษะเพื่อนำไปใช้ตามที่ระบุในแผน (Acquisition of knowledge and skills for implementing one's plan) ค้นหาความรู้ทางเทคนิค (Technical learning) เพื่อทำตัวเองให้ชำนาญ สามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ (Practical learning) ในขั้นตอนที่ 8

8. การเตรียมพร้อมเพื่อสร้างบทบาทใหม่ (Provisional trying of new roles)

9. สร้างสมรรถนะ และความเชื่อมั่นในตนเองในบทบาทใหม่และความสัมพันธ์แบบใหม่ (Building of competence and self-confidence in new roles and relationships) ขั้นตอนนี้จำเป็นยิ่งต่อการใช้วิธีการสะท้อนตนอย่างวิพากษ์วิจารณ์ ซึ่งจะนำทางไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ก่อรูปจากการทบทวนทฤษฎีเพื่อเป็นแนวทาง

10. บูรณาการความรู้ และประสบการณ์เข้ากับชีวิตภายใต้การกำหนดเงื่อนไขให้เกิดทัศนะใหม่ในการมองโลก (A reintegration into one's life on the basis of conditions dictated by one's new perspective) ขั้นตอนนี้เป็นการสร้างการเรียนรู้ที่ก้าวไปสู่ความเป็นอิสระ (Emancipatory learning)

จากข้อมูลทีกล่าวนำข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง ประกอบไปด้วยขั้นตอนดังนี้

1. การเผชิญกับความยากลำบากและสถานการณ์ที่ท้าทายและเกิดการตั้งคำถาม
2. การสำรวจตนเอง
3. การประเมินอย่างมีวิจารณญาณ
4. การเรียนรู้ พัฒนาทักษะ สร้างความหมายใหม่ผนวกเข้ากับประสบการณ์เดิม
5. การเตรียมพร้อมเพื่อสร้างบทบาทใหม่
6. การสร้างสมรรถนะและความเชื่อมั่นในบทบาทใหม่และความสัมพันธ์
7. การบูรณาการความรู้และประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน

บริบทชุมชน

วรพงษ์ รัตนมณี (2551) ได้กล่าวถึงบริบทของอำเภอแม่สายในหลายมิติ ดังนี้

1. มิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.1 ภูมิประเทศและภูมิอากาศ อำเภอแม่สายตั้งอยู่ทางตอนเหนือสุดของประเทศไทยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีที่ราบแคบตามแนวลำน้ำสาย ซึ่งเป็นพรมแดนธรรมชาติระหว่างประเทศไทยและประเทศเมียนมา ภูมิอากาศเป็นแบบมรสุมเขตร้อน มีฤดูฝนและฤดูแล้งที่ชัดเจน

1.2 ทรัพยากรธรรมชาติ พื้นที่ป่าไม้ในอำเภอแม่สายมีความสำคัญต่อระบบนิเวศและการดำรงชีวิตของชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของพื้นที่เกษตรกรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนส่งผลให้พื้นที่ป่าลดลง และเกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน

1.3 ปัญหาสิ่งแวดล้อม การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั่งยืน เช่น การทำไร่เลื่อนลอยและการเผาป่า ส่งผลให้เกิดปัญหาหมอกควันและมลพิษทางอากาศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

2. มิติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์

2.1 ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อำเภอแม่สายเป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย เช่น อาข่า ลาหู่ มูเซอ และไทยใหญ่ ซึ่งมีวัฒนธรรม ประเพณี และภาษาที่แตกต่างกัน การอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนและผสมผสานวัฒนธรรมในพื้นที่

2.2 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนและการท่องเที่ยวส่งผลให้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์บางส่วนเปลี่ยนแปลงไป เช่น การปรับเปลี่ยนประเพณีเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว และการลดลงของการใช้ภาษาท้องถิ่นในบางพื้นที่

3. มิติทางสังคมและชุมชน

3.1 โครงสร้างทางสังคม ชุมชนในอำเภอแม่สายมีโครงสร้างทางสังคมที่หลากหลาย โดยมีทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายของประชากร และการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างทางสังคม เช่น การเพิ่มขึ้นของแรงงานข้ามชาติ

3.2 ปัญหาสังคม การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดปัญหาสังคมหลายประการ เช่น การค้ามนุษย์ การแพร่ระบาดของยาเสพติด และการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์ในพื้นที่

4. มิติเชิงเศรษฐกิจและชายแดน

4.1 การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดน อำเภอแม่สายเป็นศูนย์กลางการค้าชายแดนที่สำคัญ มีการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศเมียนมา การพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่ แต่ก็มีผลกระทบต่องานอดิเรกและสังคม.

4.2 ผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่น โดยเฉพาะในกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาจไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน.

เลหถ้า ตรีกานูกูล (2565) ได้กล่าวถึงบริบทของอำเภอแม่สายในหลายมิติ ดังนี้

1. มิติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์

1.1 ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อำเภอแม่สายเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ไทยใหญ่ ไทยจีน ไทลื้อ ไทยวน ไตย๋่า ดาราอั้ง ลัวะ อาข่า ลาหู่ และจีนยูนนาน ซึ่งแต่ละกลุ่มมีภาษา ประเพณี และความเชื่อที่แตกต่างกัน

1.2 การอยู่ร่วมกัน: กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในพื้นที่แม่สายสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างกลมกลืน ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการประสานความเชื่อวัฒนธรรมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดระบบวัฒนธรรมร่วมที่มีความหลากหลายและยืดหยุ่น

2. มิติทางสังคมและชุมชน

2.1 การจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนในแม่สายมีการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการสืบสานประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การจัดงานประเพณีท้องถิ่น การสอนภาษาและวัฒนธรรมให้กับเยาวชน และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม.

2.2 บทบาทของชุมชน ชุมชนมีบทบาทสำคัญในการรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน องค์กรท้องถิ่น และประชาชนทั่วไปในการจัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

3. มิติทางเศรษฐกิจและชายแดน

3.1 การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในแม่สายเป็นจุดเด่นที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจของชุมชนและสร้างรายได้ให้กับประชาชนในพื้นที่

3.2 การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นและการจัดการวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นและบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

โกมินทร์ วังอ่อน (2566) ได้กล่าวถึงบริบทของอำเภอแม่สายในหลายมิติ ดังนี้

1. มิติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์

การใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างพื้นที่ทางสังคม กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไทเงินในอำเภอแม่สายใช้วัฒนธรรมของตนเองในการสร้างพื้นที่ทางสังคม โดยการผลิตและนำเสนอวัฒนธรรมผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแสดงประเพณีประจำปี การแสดงดนตรีและการละเล่น การฟ้อนรำ การแต่งกายแบบดั้งเดิม การผลิตอาหารและหัตถกรรมท้องถิ่น รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ภาครัฐจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมความเป็นพหุสังคม

2. มิติทางสังคมและชุมชน

2.1 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยว ชุมชนชาติพันธุ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน องค์กรท้องถิ่น และประชาชนทั่วไปในการจัดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

2.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การเสริมแรงทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวในท้องถิ่นชาติพันธุ์เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ และการกำหนดเครื่องมือเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว

3. มิติทางเศรษฐกิจและชายแดน

3.1 การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นและการจัดการวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพสามารถนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นที่ยั่งยืน โดยการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นและบริการที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

3.2 การกำหนดมาตรการเพื่อรองรับการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาติพันธุ์ควรมีการกำหนดตัวชี้วัดระดับการพัฒนา ชีตความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว มาตรฐานสิ่งก่อสร้าง การพัฒนาคนท้องถิ่น และการตลาด เพื่อเชื่อมโยงพื้นที่ทางชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจการค้าและการท่องเที่ยวเมืองชายแดน

จากข้อมูลทีกล่าวนมาข้างต้น สรุปได้ว่า บริบทของอำเภอแม่สายมี 4 มิติดังนี้

1. มิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อำเภอแม่สายตั้งอยู่ทางตอนเหนือสุดของประเทศไทย มีลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน สลับกับที่ราบแคบที่ทอดตัวไปตามแนวแม่น้ำสาย ซึ่งทำหน้าที่เป็นพรมแดนธรรมชาติกับประเทศเมียนมา พื้นที่นี้มีสภาพภูมิอากาศแบบมรสุมเขตร้อน แบ่งออกเป็นฤดูฝนและฤดูแล้งอย่างชัดเจน ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศดังกล่าวมีอิทธิพลต่อระบบนิเวศท้องถิ่น และต่อวิถีชีวิตของประชาชนโดยตรง โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังคงพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติแบบดั้งเดิม อย่างไรก็ตาม การขยายตัวของพื้นที่เกษตรกรรมและการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนได้นำไปสู่การบุกรุกพื้นที่ป่า ทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดลงอย่างต่อเนื่อง เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายของดิน การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ และปัญหามลภาวะทางอากาศจากหมอกควันในฤดูแล้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนในพื้นที่

2. มิติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์

อำเภอแม่สายเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประชากรในพื้นที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น อาข่า ลาหู่ มูเซอ ไทยใหญ่ ไทจีน ไทลื้อ ลีซอ และจีนยูนนาน ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีวัฒนธรรม ภาษา และความเชื่อที่หลากหลายและแตกต่างกัน แต่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และประสานวัฒนธรรม จนเกิดเป็นวัฒนธรรมร่วมที่มีความยืดหยุ่นและเปิดรับความเปลี่ยนแปลง ในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนและการท่องเที่ยว มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางวัฒนธรรมบางประการ เช่น การใช้ภาษาไทยกลางแทนภาษาท้องถิ่น เพื่อให้สื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ง่ายขึ้น

3. มิติทางสังคมและชุมชน

ในด้านโครงสร้างสังคม อำเภอแม่สายมีทั้งชุมชนเมืองและชุมชนชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจในเขตชายแดนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติที่เข้ามาประกอบอาชีพ ทำให้โครงสร้างประชากรมีความหลากหลาย ชุมชนในแม่สายมีบทบาทสำคัญในการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะการสืบสานประเพณี การจัดการองค์ความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม เช่น การสอนภาษา การจัดงานวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ ชุมชนยังมีบทบาทร่วมกับภาครัฐและภาคเอกชนในการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาและออกแบบการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม

4. มิติเชิงเศรษฐกิจและชายแดน

อำเภอแม่สายมีสถานะเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญของไทย เชื่อมโยงกับประเทศเมียนมาผ่านการค้าชายแดน เขตเศรษฐกิจพิเศษ และระบบโลจิสติกส์ข้ามแดน การเติบโตทางเศรษฐกิจในพื้นที่มีแนวโน้มสูงอย่างต่อเนื่อง แต่ก็มีผลกระทบในด้านความเหลื่อมล้ำทางรายได้ และการกระจุกตัว

ของผลประโยชน์ในกลุ่มผู้มีอำนาจ เพื่อรองรับการพัฒนาในมิตินี้ ชุมชนได้มีการใช้ทุนทางวัฒนธรรม เป็นกลยุทธ์ในการสร้างรายได้ โดยเฉพาะในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น บริการ และกิจกรรมเชิงประสบการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน ดังนี้

อนุกุล ต้นสุพล (2559) ได้ทำการวิจัย เรื่อง นิเวศวิทยาวัฒนธรรม กุญแจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่า พื้นฐานของแนวคิดการพัฒนายั่งยืนจะ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่าง 3 ปัจจัย คือ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยการพิจารณาถึงความยั่งยืนมักมีที่มาจาก ปัญหาสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวคิด ทุนนิยม ดังนั้นการพัฒนายั่งยืนจึงมีมุมมองในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เชื่อว่าเมื่อแก้ปัญหาได้ก็สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนได้ แต่มนุษย์ที่เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้เกิดปัญหาลกลับไม่มีการดำเนินการอย่างจริงจัง เช่น การเปลี่ยนวิธีคิด การปรับเปลี่ยนการปฏิบัติ ก็ยากที่จะให้กลไกของการพัฒนายั่งยืนเกิดขึ้น ดังนั้นควรที่จะย้อนมองกลับมาที่วัฒนธรรมซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ผู้กติด อยู่กับมนุษย์นอกเหนือไปจากการพิจารณาด้านเศรษฐกิจ และ สิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ยั่งยืนที่เป็นอยู่ขณะนี้ มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านวัฒนธรรมน้อยมาก ดังนั้นจึงควรผสมผสานวัฒนธรรมที่เป็นกรอบที่ดีสำหรับการดำรงชีวิตเข้าไปสู่ การพัฒนายั่งยืน และสามารถนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืนที่อยู่ บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นเป็นหลัก แนวทางหนึ่งที่มีดีของการพัฒนายั่งยืนควรดำเนินไป ได้แก่ แนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งได้ให้ความสำคัญกับระบบวัฒนธรรมควบคู่ไปกับระบบนิเวศ ของพื้นที่ โดยมุ่งเน้นที่ระบบนิเวศ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มนุษย์ ใช้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์และ แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ นั่นคือการอยู่ร่วมกับสภาพแวดล้อม ดังนั้นการพัฒนายั่งยืนควรอยู่บนพื้นฐานของระบบนิเวศ วัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

สามารถ ใจเตี้ย (2560) ได้ทำการวิจัยเรื่อง นิเวศวัฒนธรรมชุมชนล้านนากับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติทั้งการเกิดอุทกภัยจากน้ำล้นตลิ่ง ภัยแล้งที่ทำให้น้ำในแม่น้ำแห้งขอด การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้เพื่อการเกษตร และการเกิดภาวะโลกร้อน สาเหตุหลักเกิดจากกิจกรรมของประชาชนในพื้นที่ การบูรณาการแนวคิดการบวชป่า การสืบชะตา แม่น้ำ การเลี้ยงผีผาย และการแห่ช้างเผือกจะนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ด้านการใช้ประโยชน์ของประชาชนและก่อเกิดกระบวนการมีส่วนร่วม การสร้างเสริมกิจกรรมและสร้างแหล่งเรียนรู้ และการสร้างกตিকাชุมชนในการอนุรักษ์แหล่งน้ำ ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ สังคม และ ลักษณะทางกายภาพ ของทรัพยากรแต่ละพื้นที่

พระมหาประพนธ์ สิริปัญญา (2560) ได้ทำการวิจัย เรื่อง นิเวศวิทยาวัฒนธรรม แนวคิดและการจัดการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัดเลย พบว่า 1) รูปแบบการจัดการนิเวศวิทยาสิ่งแวดล้อมของชุมชนตามหลักนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในจังหวัดเลย ปัจจุบันมีการจัดการรูปแบบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม 2) การพัฒนานโยบายและกลไกการขับเคลื่อนหลักนิเวศวิทยาวัฒนธรรม พบว่า ภาครัฐควรประกาศนโยบายให้ชัดเจนและให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมการตัดสินใจในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ให้งบประมาณการบำรุงอย่างต่อเนื่อง และ 3) หลักนิเวศวิทยาวัฒนธรรมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัดเลย พบว่า รัฐควรปลูกฝังหลักทางพระพุทธศาสนาให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติมีการดูแลระบบนิเวศให้ยั่งยืน ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วม ให้ความสำคัญกับวัดในฐานะต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ที่ดีให้กับชุมชนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้เรื่องนิเวศวิทยาวัฒนธรรม และการจัดการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

อำนาจ ขำทวีพรหม (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่อง นิเวศวิทยาวัฒนธรรมข้าวในลุ่มน้ำห้วยเสนงพบว่าพื้นที่ลุ่มน้ำห้วยเสนง จังหวัดสุรินทร์ เดิมมีการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างคุ้มค่า โดยใช้เพื่อการทำนา การเกษตรเพื่อยังชีพ ปัจจุบันพื้นที่ป่าลดลง ทำให้รูปแบบการทำนาเปลี่ยนไปจากเดิมแต่ยังคงรักษาประเพณีวัฒนธรรมไว้ อย่างเหนียวแน่น ด้านความเชื่อก่อนการทำนามีพิธีเช่นไหว้พระแม่ธรณี การทำบุญใน ประเพณี 12 เดือนตามความเชื่อทางพุทธศาสนา การปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ สะท้อนออกมาอย่างเด่นชัดในองค์ความรู้ของการจัดการทรัพยากรตามความเชื่อ พิธีกรรม คติพื้นบ้าน ด้วยเหตุนี้ความหลากหลายทางนิเวศและทางวัฒนธรรม จึงเชื่อมโยงและพึ่งพาซึ่งกันและกัน จึงกล่าวได้ว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรมข้าวกับการอนุรักษ์พื้นที่ต้นน้ำมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ของการดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืน

ปริญญ์ มรรคสิริสุ (2563) ได้ทำการวิจัย จากนิเวศวิทยาวัฒนธรรมสู่นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม พบว่า การอินแนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้น แนวทางการศึกษาตามแนวคิดนี้ ประมวลสรุปได้ คือ 1) เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม 2) ขอบเขตของเนื้อหาขยายกว้างออกไปโดยอิงศาสตร์ต่างสาขามาใช้ร่วมในการศึกษาสถาปัตยกรรม 3) ขอบเขตของพื้นที่การศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะตัวสถาปัตยกรรมแต่มีการขยายขอบเขตสู่บริบทโดยเฉพาะทางกายภาพที่แวดล้อมอยู่ 4) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมโดยตรง นอกจากประเด็นด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแล้วยังมีมิติที่คาบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คนอีกด้วย

Krasny et al. (2012) ได้ทำการวิจัย Civic ecology: a pathway for Earth Stewardship in cities ได้นำเสนอแนวคิด “นิเวศวิทยาพลเมือง” (Civic Ecology) ซึ่งเป็นแนวทางการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมในเมืองผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยชี้ให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวเกิดขึ้นจากสถานการณ์วิกฤตทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น สงคราม ภัยพิบัติ หรือการเปลี่ยนแปลงทาง

เศรษฐกิจ ที่ส่งผลให้ประชาชนในเมืองลุกขึ้นมาร่วมกันจัดการสิ่งแวดล้อมของตนเอง พบว่า แนวคิดนิเวศวิทยาพลเมือง (Civic Ecology) ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการฟื้นฟูและดูแลสิ่งแวดล้อมในเมือง ไม่เพียงเป็นกลไกในการดูแลฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อความยืดหยุ่นของชุมชนทั้งในด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้จากการลงมือทำ การสร้างอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่ม และการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของพลเมืองในระดับพื้นที่ การศึกษาระดับชุมชนในบริบทของนิเวศวิทยาพลเมืองจึงนับเป็นหนึ่งในแนวทางสำคัญของการขับเคลื่อน Earth Stewardship หรือการมีความรับผิดชอบต่อโลกในระดับเมือง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

ศราวุฒิ วิสาพรม (2562) ได้ทำการวิจัย การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม พบว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) เป็นรากฐานสำคัญของการปกครองที่มั่นคงและยั่งยืน ไม่เพียงเน้นการให้ความรู้หรือการจรรโลงระบบการเมืองเท่านั้น แต่ยังมุ่งสร้าง “พลเมืองตื่นรู้” (Active Citizen) ที่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเคารพกติกา ท่ามกลางความแตกต่างและความขัดแย้ง การสร้างพลเมืองในระดับฐานรากดังกล่าวมีขั้นตอนสำคัญ 4 กระบวนการ ได้แก่ (1) การถอดรื้อและปรับมุมมองความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของความเป็นพลเมือง (2) การเสริมสร้างองค์ความรู้และมิติต่าง ๆ ที่นำไปสู่การเป็นพลเมืองตื่นรู้ (3) การเพิ่มศักยภาพในการแสดงบทบาทพลเมืองอย่างมีพลัง และ (4) การต่อยอดสู่การสร้างเครือข่ายและภาคีพลเมืองในระดับกว้าง เพื่อขยายผลของการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย

ศรัณยู หมั่นทรัพย์ (2565) ได้ทำการวิจัย ความเป็นพลเมืองไทยกับการขับเคลื่อนแผนปฏิรูปด้านการเมือง: กรณีศึกษา การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบัน พระปกเกล้า พบว่า พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับการเมืองการปกครองหลักประชาธิปไตย สิทธิ หน้าที่พลเมือง และการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตย อีกทั้งยังมีทัศนคติที่ยึดมั่นในคุณค่าประชาธิปไตย โดยเฉพาะในประเด็นการเคารพสิทธิ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการสนับสนุนกลไกประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง ในด้านการมีส่วนร่วม พบว่าผู้เข้าร่วมสามารถขยายบทบาทจากระดับชุมชน เช่น การจัดทำธรรมนูญชุมชน ไปสู่ระดับนโยบายสาธารณะทั้งในด้านการเสนอ ผลักดัน และติดตามตรวจสอบนโยบาย จนเกิดการพัฒนาพลเมืองตื่นรู้ที่มีศักยภาพในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง พร้อมกันนี้ งานวิจัยยังเสนอรูปแบบการดำเนินงานของศูนย์ฯ ซึ่งประกอบด้วย 3 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ (1) โครงสร้างและระบบสนับสนุนจากเครือข่ายที่เอื้อต่อการเคลื่อนไหวของพลเมือง (2) กระบวนการปลูกฝังความรู้ ทักษะ และเจตคติประชาธิปไตย โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์และการใช้พื้นที่สาธารณะในชุมชน และ (3) การดำเนินงานแบบมุ่งผลลัพธ์ (Objective-

oriented) เพื่อให้สามารถประเมินความเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมของพลเมืองที่เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ซัลมี กอเดอร์ (2566) ได้ทำการวิจัย การพัฒนาความเป็นพลเมืองดี และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านช่วยพัฒนาความเป็นพลเมืองดีและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนมีผลการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าเกณฑ์ร้อยละ 70 การจัดการเรียนรู้รูปแบบนี้ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองผ่านการศึกษาล่วงหน้าด้วยสื่อวีดิทัศน์และการสืบค้นเพิ่มเติม ก่อนนำไปแลกเปลี่ยนในห้องเรียน ส่งผลให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองที่ดีในสังคมประชาธิปไตย

Wolff et al. (2021) ได้ทำการวิจัย กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเมืองที่อยู่อาศัยแบบไม่เป็นทางการในประเทศฟิลิปปินส์และอินโดนีเซีย ผ่านโครงการ Revitalising Informal Settlements and their Environment (RISE) โดยใช้แนวทางวิทยาศาสตร์พลเมือง (Citizen Science) เพื่อให้ประชาชนมีบทบาทในการเฝ้าระวังและติดตามสถานการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ของตนเองอย่างมีระบบ การศึกษานี้เน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเก็บข้อมูลจริงจากประสบการณ์ตรงในพื้นที่ เช่น การถ่ายภาพและการวัดระดับน้ำ ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเสี่ยงจากน้ำท่วมในบริบทที่ชาวบ้านเผชิญอยู่ทุกวัน พบว่า การใช้วิทยาศาสตร์พลเมืองเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของกระบวนการและผลลัพธ์มากยิ่งขึ้น ชาวบ้านมีทักษะและความรู้เพิ่มขึ้นในการประเมินและรับมือกับภัยพิบัติ โดยเฉพาะน้ำท่วมที่เป็นปัญหาเรื้อรังในชุมชนที่เปราะบาง นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลที่มีความถูกต้องและต่อเนื่องยังเอื้อให้เกิดการสื่อสารเชิงนโยบายกับหน่วยงานภาครัฐหรือผู้มีอำนาจได้อย่างมีน้ำหนักและสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในระดับชุมชน

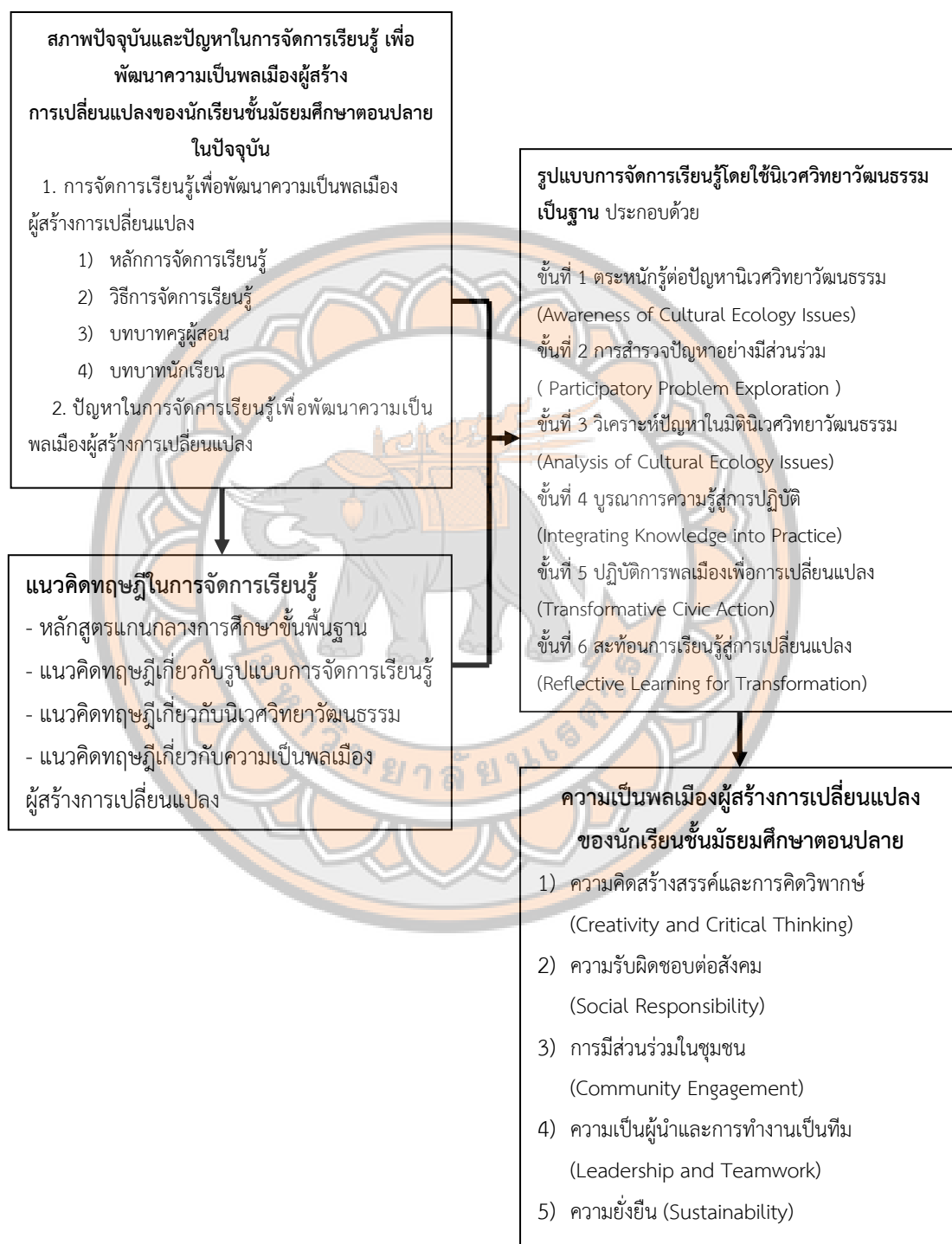
Jaskulska (2022) ได้ทำการวิจัย การมีส่วนร่วมของพลเมืองในการพัฒนาแอปพลิเคชันวิจัยเพื่อสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในเมือง Myszków ประเทศโปแลนด์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ประสบปัญหามลพิษทางอากาศอย่างรุนแรง ผลจากกิจกรรมดังกล่าวนำไปสู่การพัฒนาแอปพลิเคชันที่ใช้เทคนิคการเล่นเกม (Gamification) เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยแอปพลิเคชันนี้เชื่อมโยงข้อมูลคุณภาพอากาศจากเครือข่ายเซ็นเซอร์ที่หนาแน่นที่สุดในยุโรปกับกิจกรรมในเกม เช่น การแยกขยะและการเลือกแหล่งพลังงานที่สะอาด นอกจากนี้ แอปพลิเคชันยังนำเสนอข้อมูลเชิงการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพอากาศและสิ่งแวดล้อม เพื่อกระตุ้นให้ผู้ใช้เกิดความตระหนักและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาแอปพลิเคชันช่วย

เสริมสร้างความรู้และทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อม รวมถึงกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตาม ปัจจัยบางประการ เช่น ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและการขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐาน ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระยะยาว การศึกษานี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเครื่องมือและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม โดยการผสมผสานระหว่างเทคโนโลยี ศิลปะ และการวิจัยเชิงสังคมสามารถสร้างแรงจูงใจและเสริมสร้างพฤติกรรมที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

Baek et al. (2023) ได้ทำการวิจัย พัฒนารอบการเรียนรู้ที่บูรณาการวิทยาการคอมพิวเตอร์ ความรู้ด้านสิ่งแวดล้อม และความรู้ด้านข้อมูล เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความหลากหลายทางภาษาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะนักเรียนลาตินซ์ที่มีความต้องการพิเศษในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มุ่งเน้นการใช้โปรแกรม Scratch ซึ่งเป็นภาษาการเขียนโปรแกรมแบบบล็อก เพื่อให้นักเรียนสร้างโครงการที่แสดงข้อมูลสิ่งแวดล้อมที่รวบรวมจากชุมชนของตนเอง กระบวนการนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถสื่อสารปัญหาสิ่งแวดล้อมและเสนอแนวทางแก้ไขต่อผู้นำชุมชนได้อย่างสร้างสรรค์ พบว่า นักเรียนมีความเข้าใจในประเด็นสิ่งแวดล้อมลึกซึ้งยิ่งขึ้น และพัฒนาทักษะด้านการคิดเชิงคำนวณและการวิเคราะห์ข้อมูล. นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับกับบริบทของชุมชนตนเอง และมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

1.1 ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีขอบเขตเนื้อหาดังต่อไปนี้

1.1.1 หลักการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.1.2 วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.1.3 บทบาทของผู้สอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.1.4 บทบาทของนักเรียนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.2 ศึกษาปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีขอบเขตเนื้อหาดังต่อไปนี้

1.2.1 ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้าง การเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

2.1 กลุ่มครูผู้ที่มีประสบการณ์ ได้แก่ บุคลากรของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย ปีการศึกษา 2567 จำนวน 5 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง(Criterion Based Selection) โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

2.1.1 ด้านการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ครูสังคมที่ปฏิบัติหน้าที่จัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย รายวิชาสังคมศึกษาด้านประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ครูกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมที่มีประสบการณ์จัดการเรียนรู้รายวิชาสังคมศึกษา ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มากกว่า 2 ปี

2.2 กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย ได้แก่ อาจารย์ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษาจำนวน 3 คน มีเกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) โดยกำหนดคุณสมบัติ ดังนี้

2.2.1 ด้านการจัดการเรียนรู้ ได้แก่

1) อาจารย์ผู้ที่มีประสบการณ์ด้านสังคมศึกษา ที่ทำหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ด้านสังคมศึกษา มีคุณวุฒิและผลงานทางวิชาการด้านที่เกี่ยวข้องกับหรือวิชาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในสถาบันอุดมศึกษา

2.2.2 ด้านประสบการณ์การจัดการเรียนรู้ อาจารย์ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามากกว่า 2 ปี

3. เครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือ

3.1 แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) โดยปฏิบัติขั้นตอน ดังนี้

3.1.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์

3.1.2 ศึกษามาตรฐานการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551

3.1.3 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สร้างการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำมาเป็นกรอบในการกำหนดหัวข้อเรื่องแนวคำถามที่จะสัมภาษณ์ โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่จะสัมภาษณ์ ได้แก่

1) กลุ่มครูผู้มีประสบการณ์ ได้แก่ บุคลากรของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย ปีการศึกษา 2567 จำนวน 5 คน

2) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย ได้แก่ อาจารย์ผู้มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา จำนวน 3 คน

3.1.4 กำหนดโครงสร้างและประเด็นสัมภาษณ์เพื่อศึกษาความเห็นเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สร้างการเปลี่ยนแปลง 2 ประเด็น ได้แก่ สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.1.5 สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการสร้างคู่มือในการจัดการเรียนรู้ แล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้อง และความสอดคล้องแบบสัมภาษณ์เชิงทฤษฎีและเนื้อหา แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขทั้งทางด้านเนื้อหา และด้านการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษา

3.1.6 นำแนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกที่สร้างเสร็จแล้วไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายเพื่อดำเนินการสัมภาษณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยปฏิบัติขั้นตอน ดังนี้

4.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร(Documentary Study) เป็นการเก็บข้อมูลลักษณะทุติยภูมิ (Secondary Data) จากหนังสือ ตำราและเอกสารต่าง ๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความทางวิชาการ บทความวิจัย โดยผู้วิจัยได้ทำการเลือกเนื้อหาในส่วนที่สอดคล้องและเชื่อมโยงกับเนื้อหาสาระ และกรอบแนวคิดในการวิจัย

4.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-Formal Interview) และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบตามหลักการทางศึกษา และมีอิสระในการตอบ โดยข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยดำเนินการดังนี้

4.2.1 ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์

ทำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ไปยังโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย อาจารย์ผู้มีความเชี่ยวชาญด้านหน้าที่พลเมืองและอาจารย์ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยด้วยตนเอง จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการนัดหมาย วัน เวลา สถานที่ ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ พร้อมศึกษาเครื่องมือที่ใช้ในการบันทึกข้อมูล ได้แก่ เครื่องมือในการบันทึกเสียง เตรียมอุปกรณ์จัดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนทำการสัมภาษณ์

4.2.2 ขั้นเลือกกลุ่มเป้าหมาย โดยเลือกกลุ่มเป้าหมายโดยการเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มครูผู้มีความเชี่ยวชาญ ได้แก่ บุคลากรของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย ปีการศึกษา 2567 จำนวน 5 คน

2) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย ได้แก่ อาจารย์ที่มีความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษาจำนวน 3 คน

4.2.3 ขั้นการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสัมภาษณ์ด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่างรายบุคคลตามแบบสัมภาษณ์ที่เตรียมไว้ โดยก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้มีการสร้างการสนทนาเพื่อสร้างความคุ้นเคยให้กับผู้สัมภาษณ์ พร้อมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ ทั้งนี้หากผู้สัมภาษณ์ไม่ประสงค์ที่จะบันทึกเสียง ผู้วิจัยก็จะไม่ทำการบันทึกไว้

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยปฏิบัติขั้นตอน ดังนี้

5.1 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารเนื้อหา (Content Analysis) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนา

5.2 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) ที่มีข้อความสมบูรณ์ มาทำการแยกหมวดหมู่ โดยจะใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจากข้อมูลต่าง ๆ ที่รวบรวมได้

5.3 การตรวจสอบและการวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนแรกผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลว่าเพียงพอและตอบคำถามการวิจัยแล้วครบถ้วนหรือไม่ หากพบว่าข้อมูลที่ไม่ตรงกัน ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ตามวิธีการตรวจสอบงานวิจัยเชิงคุณภาพ (สุภางค์ จันทวานิช, 2552) ดังต่อไปนี้

5.3.1 การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ การพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบ คือ การตรวจสอบแหล่งข้อมูล แหล่งที่มาที่จะพิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างกัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีการสังเกตร่วมกับการซักถาม รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบ เป็นต้น

5.4 นำข้อมูลที่ได้จาก สัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) มาวิเคราะห์สรุปตามประเด็นที่ตั้งไว้เพื่อนำเสนอในรูปแบบความเรียง

5.5 นำเสนอสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

6. ผลที่จะได้รับ

6.1 สภาพปัจจุบันในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

6.2 ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายต่อไป

การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. วัตถุประสงค์

พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

- 1.1 ด้านหลักสูตร
- 1.2 ด้านเนื้อหา
- 1.3 ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้
- 1.4 การวัดและประเมินผล

2. กลุ่มเป้าหมาย

นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 14 คน ปีการศึกษา 2567 โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย จังหวัดเชียงราย

3. เครื่องมือและการพัฒนาเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาและการพัฒนาเครื่องมือ ได้แก่

3.1 คู่มือครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

3.2 แบบวัดความเป็นความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

3.3 แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม

4. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

4.1 คู่มือครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

4.1.1 ศึกษามาตรฐานการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ศึกษามาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา สาระหน้าที่พลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

4.1.2 ศึกษาเอกสาร ตำรา ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้มีรูปแบบในการจัดทำคู่มือครู

4.1.3 กำหนดเนื้อหาที่ใช้สอนเน้นเนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหาในหนังสือเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นแบบเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา พุทธศักราช 2551 โดยเลือกเนื้อหาตามมาตรฐานการเรียนรู้วิชาสังคมศึกษา 2 รหัสวิชา 31103 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

4.1.4 ร่างคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ภายในประกอบไปด้วย

1) คำชี้แจง เป็นคำชี้แจงในการใช้คู่มือครูมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

2) แผนการจัดการเรียนรู้ เป็นแผนการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย วิชาสังคมศึกษา สาระการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง หน่วยการเรียนรู้ พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 แผนการจัดการเรียนรู้ ระยะเวลา 9 คาบ ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การเปิดมุมมองการเรียนรู้ นักเรียนทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือชุมชน เช่น การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือ ปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายที่ชุมชนหรือสังคมกำลังเผชิญ

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาท้องถิ่น ผู้สอนสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในชุมชนโดยทำกิจกรรม เช่น การสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่กำลังสูญเสีย ให้นักเรียนสังเกตและไตร่ตรองถึงผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ในชีวิตประจำวันและชุมชน

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ปัญหา ผู้สอนกระตุ้นให้นักเรียนคิดเชิงวิเคราะห์ ผ่านการตั้งคำถามหรือให้แก่วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหานั้น ๆ เช่น การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชน กระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงต้นเหตุของปัญหา รวมถึงผลกระทบในระยะยาว

ขั้นที่ 4 การออกแบบเชิงสร้างสรรค์ นักเรียนฝึกฝนและเสริมสร้างความเข้าใจ ผ่านการทำกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการคิดเชิงสร้างสรรค์และการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก สนับสนุนให้นักเรียนพัฒนาความคิดริเริ่มในการสร้างแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมและสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชุมชน

ขั้นที่ 5 การสร้างสรรค์ผลงาน นักเรียนสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ หรือ เชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนรู้แล้วกระตุ้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติและสร้างโครงการหรือแนวทางการแก้ไข ปัญหาจากการเรียนรู้ เช่น การสร้างโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ขั้นที่ 6 การสะท้อนการเรียนรู้ ผู้สอนตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนผ่านการการสะท้อนความคิดเห็นสะท้อนผลการดำเนินงานและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นให้นักเรียนมีการสะท้อนคิดเกี่ยวกับการกระทำที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางพัฒนาและปรับปรุงอย่างยั่งยืน

3) เนื้อหาสาระและสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ เป็นเนื้อหาและสื่อการเรียนรู้วิชา สังคมศึกษา สาระการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง หน่วยการเรียนรู้ พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ดังนี้ 1) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม 2) พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก 3) การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง และ 4) การเชื่อมโยงความรู้ในกลุ่มสาระอื่น

4) การวัดผลประเมินผล เป็นการวัดและประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปลาย โดยการประเมินจากชิ้นงานที่นักเรียน

สร้างสรรค์ รวมถึงการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนระหว่างการเรียนรู้ในกระบวนการจัดการเรียนรู้

4.1.5 นำร่างคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่สร้างขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบและขอคำแนะนำแก้ไขส่วนที่บกพร่องและปรับปรุงแก้ไข

4.1.6 นำร่างคู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของคู่มือการจัดการเรียนรู้ และให้คำแนะนำ

4.1.7 นำร่างคู่มือครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มาปรับปรุงในส่วนที่บกพร่อง

4.1.8 พิมพ์คู่มือครูในการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ออกมาเป็นรูปเล่มและนำไปใช้จริงกับกลุ่มเป้าหมาย

4.2 แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

มีวิธีการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

4.2.1 ศึกษาเอกสารและรายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

4.2.2 ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ในสาระหน้าที่พลเมือง ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อกำหนดขอบเขตของเนื้อหาที่จะสร้างแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

4.2.3 ศึกษาแนวการสร้างแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

4.2.4 เขียนแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

4.2.5 นำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่สร้างขึ้น ให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความเหมาะสม รูปแบบ เนื้อหา และภาษาที่ใช้

4.2.6 นำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่สร้างขึ้น เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องกับตัวชี้วัด

4.2.7 นำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่ได้ทำการแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไปดำเนินการทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม จำนวน 14 คน

4.3 การสนทนากลุ่ม

มีวิธีการสร้างและพัฒนาเครื่องมือ ดังนี้

4.3.1 ศึกษาทฤษฎี แนวคิด เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง และคู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยการศึกษาดังกล่าวมุ่งเน้นการใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิดสำหรับการสร้างแนวคำถามเพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม

4.3.2 จัดทำแนวคำถามเพื่อใช้ในการสนทนากลุ่มกับนักเรียนหลังจากการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน ที่สอดคล้องกับตัวบ่งชี้คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

4.3.3 นำแนวคำถามที่จัดทำขึ้น เสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาตรวจสอบความเหมาะสมในด้านรูปแบบ เนื้อหา และการใช้ภาษา พร้อมรับข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

4.3.4 นำแนวคำถามที่ได้รับการปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียน เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงภายหลังจากที่นักเรียนได้ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามรูปแบบที่กำหนดไว้

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยปฏิบัติขั้นตอน ดังนี้

5.1 นำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย จากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ไปยังโรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยด้วยตนเอง

5.2 เลือกกลุ่มเป้าหมายโดยการเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ทั้งหมด 1 ห้องเรียน จำนวน 14 คน

5.3 ทำการวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน ก่อนเริ่มจัดการเรียนรู้ของมัธยมศึกษาปีที่ 4 กับนักเรียนกลุ่มเป้าหมาย

5.4 ผู้วิจัยดำเนินการสอนนักเรียนกลุ่มเป้าหมายตามการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ที่ได้กำหนดไว้จนครบทุกแผน พร้อมกับสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนไปด้วย

5.5 เมื่อเสร็จสิ้นการดำเนินการสอน ผู้วิจัยได้ทดสอบนักเรียนโดยใช้แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง และสนทนากลุ่ม โดยแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มย่อย กลุ่มละ 7 คน เพื่อเก็บข้อมูลความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหลังการจัดการเรียนรู้

5.6 นำผลที่ได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการใช้คู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน และข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

6. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลโดยปฏิบัติขั้นตอน ดังนี้

6.1 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร (Content Analysis) เป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) และนำเสนอด้วยวิธีการพรรณนา

6.2 ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Interview) และการสังเกต ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนก จากนั้นนำมาตีความหมายและเชื่อมโยงกัน และหาข้อสรุปจากข้อมูลที่รวบรวมได้ พร้อมกับการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อจะศึกษาประเด็นต่าง ๆ อย่างครบถ้วน เมื่อมีประเด็นที่วิเคราะห์แล้วมีความไม่ชัดเจนก็จะเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นนั้น ๆ เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงคุณภาพได้ นำมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

6.3 ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) (สุรางค์ จันทวานิช, 2552) โดยผู้วิจัยได้เลือกการตรวจสอบตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ บุคคล สถานที่ และเวลา เป็นการตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มาโดยพิจารณาจากการใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต่างกัน โดยเริ่มเก็บข้อมูลด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม นำมาบันทึกเพื่อรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในเรื่องเดียวกัน เช่น วิธีการสังเกตควบคู่กับการสัมภาษณ์ รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากแหล่งเอกสารประกอบด้วย เป็นต้น

6.4 ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยการวิเคราะห์สรุปข้อมูลจากการสังเกตสัมภาษณ์และจดบันทึก เป็นส่วนบันทึกละเอียดแบบพรรณนา ซึ่งเป็นการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการแสดงความคิดเห็นของคุณผู้ให้ข้อมูล เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์การวิจัย หลังจากนั้นนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์

6.5 ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนคิด เอกสาร ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา เอกสาร (Content Analysis) เป็นข้อความบรรยายนำเสนอด้วยการพรรณนา มาเปรียบเทียบกับ การสัมภาษณ์ และการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน เพื่อให้ทราบถึงการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้าง การเปลี่ยนแปลงหลังจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้คู่มือครูที่สร้างขึ้น

7. ผลที่ได้รับ

7.1 คู่มือการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็น พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

7.2 รูปแบบการพัฒนาการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนา ความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ภาพ 3 การสรุปขั้นตอนและแผนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้เป็นการศึกษา เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองเข้มแข็งของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยจะรายงานผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth interview) มาทำการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ด้วยกระบวนการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) และนำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ บุคลากรของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย จำนวน 5 คน อาจารย์ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษาจำนวน 3 คน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ครูสังคมศึกษาคนที่ 1 เพศชาย เป็นครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ กลุ่มสาระสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ที่สอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่พิเศษ ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย จัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนมากกว่า 5 ปี

ครูสังคมศึกษาคนที่ 2 เพศชาย เป็นครูวิทยฐานะชำนาญการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่สอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่พิเศษ ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย จัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนมากกว่า 5 ปี

ครูสังคมศึกษาคนที่ 3 เพศหญิง เป็นครูวิทยฐานะชำนาญการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่สอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่พิเศษ ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย จัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนมากกว่า 5 ปี

ครูสังคมศึกษาคนที่ 4 เพศหญิง เป็นครูวิทยฐานะชำนาญการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่สอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดกลาง ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย จัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนมากกว่า 5 ปี

ครูสังคมศึกษาคนที่ 5 เพศหญิง เป็นครูวิทยฐานะชำนาญการ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่สอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดกลาง ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย จัดการเรียนการสอนในรายวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีประสบการณ์ด้านการจัดการเรียนการสอนมากกว่า 5 ปี

อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1 เพศชาย เป็นอาจารย์ระดับอุดมศึกษา ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนด้านสังคมศึกษาในสถาบันอุดมศึกษามากกว่า 10 ปี

อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2 เพศชาย เป็นอาจารย์ระดับอุดมศึกษา ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนด้านสังคมศึกษา มากกว่า 5 ปี

อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3 เพศหญิง เป็นอาจารย์ระดับอุดมศึกษา ประจำหลักสูตรสังคมศึกษา มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้านการจัดการเรียนการสอนด้านสังคมศึกษา มากกว่า 2 ปี

ตาราง 2 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ที่	นามสมมติ	เพศ	สถานภาพ
1	ครูสอนสังคมศึกษา คนที่ 1	ชาย	ครูสอนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2	ครูสอนสังคมศึกษา คนที่ 2	ชาย	ครูสอนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
3	ครูสอนสังคมศึกษา คนที่ 3	หญิง	ครูสอนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
4	ครูสอนสังคมศึกษา คนที่ 4	หญิง	ครูสอนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
5	ครูสอนสังคมศึกษา คนที่ 5	หญิง	ครูสอนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
6	อาจารย์มหาวิทยาลัย คนที่ 1	ชาย	อาจารย์ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอน สาขาวิชาสังคมศึกษา
7	อาจารย์มหาวิทยาลัย คนที่ 2	ชาย	อาจารย์ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอน สาขาวิชาสังคมศึกษา
8	อาจารย์มหาวิทยาลัย คนที่ 3	หญิง	อาจารย์ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอน สาขาวิชาสังคมศึกษา

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นถึงข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล จำนวน 8 คน ซึ่งประกอบด้วย 1) ครูสอนสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมในโรงเรียนในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย จำนวน 5 คน เป็นเพศชาย 2 คน และเพศหญิง 3 คน 2) อาจารย์มหาวิทยาลัย แบ่งเป็นอาจารย์ผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา จำนวน 3 คน เป็นเพศชาย 2 คน เพศหญิง 1 คน

1. สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

การศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น ได้แก่ หลักการจัดการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ บทบาทผู้สอน และบทบาทนักเรียน ดังนี้

1.1 หลักการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันหลักการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาการศึกษาที่หลากหลาย การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning การจัดการเรียนรู้ที่

สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทสังคม การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2 การจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาการศึกษาที่หลากหลาย

การจัดการเรียนรู้ควรประยุกต์ใช้แนวคิดของปรัชญาทางการศึกษาที่หลากหลาย มาเป็นแนวทางในการออกแบบในการจัดการเรียนรู้ บนพื้นฐานของการพัฒนานักเรียนเป็นสำคัญ เพื่อทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทางด้านพลเมือง จนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ดี ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...ตอนนี้ในการจัดการเรียนรู้ เรานำปรัชญาการศึกษาหลายแนวมาใช้ร่วมกัน เช่น **ปฏิบัตินิยมกับปฏิรูปนิยม** ซึ่งช่วยให้การออกแบบการสอนมีความชัดเจนขึ้น และสามารถเชื่อมโยงตั้งแต่แนวคิดหลัก วิธีการสอน ไปจนถึงการประเมินผลได้สอดคล้องกัน ปฏิบัตินิยมจะเน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือทำ ส่วนปฏิรูปนิยมจะมุ่งเน้นให้การเรียนรู้สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม และแก้ปัญหาในชีวิตจริง พอนำมารวมกันทำให้เราสามารถหรือสร้าง(Reconstruct) และสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองทั้งนักเรียนและสังคมได้

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันมีการประยุกต์ใช้ทั้ง **ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม และทฤษฎีพัฒนาการนิยม** โดยทั้งสองทฤษฎีมีแนวทางที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของนักเรียนควบคู่กัน จุดเริ่มต้นของกระบวนการเรียนรู้ที่ปรากฏในแนวคิดนี้ คือ การเสริมสร้างความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-Esteem) และความมั่นใจในตนเอง (Self-Confidence) ของนักเรียน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณลักษณะของพลเมืองที่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2567)

1.3 การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning

การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ควรให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองจากการได้ลงมือปฏิบัติ ได้ศึกษาค้นคว้า วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีการประเมินผลนักเรียนจากสมรรถนะ เพื่อให้นักเรียนเกิดองค์ความรู้และได้รับทักษะจากประสบการณ์ตรง ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...หลักการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นแนวทางที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยนักเรียนจะได้ลงมือปฏิบัติ ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง ลักษณะของการเรียนรู้รูปแบบนี้มีส่วนช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะการคิด การลงมือปฏิบัติ และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เชื่อมโยงกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีคุณลักษณะพร้อมในการมีส่วนร่วมกับสังคมอย่างสร้างสรรค์

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 4

...การจัดการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการกระทำหรือการเรียนรู้แบบผสมผสานกับกิจกรรมที่สนุกสนาน เป็นแนวทางที่ช่วยให้นักเรียนเกิดประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความหมายมากกว่าการเรียนรู้จากตำราเพียงอย่างเดียว หลักสูตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาให้นักเรียนด้วยวิธีการดังกล่าวมักสอดคล้องกับแนวทางการประเมินผลตามสมรรถนะ โดยเน้นการสังเกตพฤติกรรมและผลลัพธ์จากการปฏิบัติจริงของนักเรียน การมีเกณฑ์ประเมินตามกรอบสมรรถนะช่วยให้ครูสามารถประเมินนักเรียนได้ตรงกับเป้าหมายที่กำหนด และยังเอื้อต่อการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิต

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 4, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1

...การจัดการเรียนรู้มีแนวโน้มเปลี่ยนจากการเรียนรู้แบบ Passive Learning ซึ่งเน้นการฟังหรือรับข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว ไปสู่รูปแบบ Active Learning ที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง แนวทางนี้เน้นการฝึกคิดเชิงวิพากษ์ โดยนักเรียนจะได้ตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมผ่านกระบวนการคิดขั้นสูง (Higher Order

Thinking Skills – HOTS) ตามกรอบ Bloom's Taxonomy ได้แก่ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่า และการสร้างสรรค์ การเรียนรู้ลักษณะนี้ช่วยให้นักเรียนเข้าใจปัญหาเชิงลึก เห็นความเชื่อมโยงของประเด็นต่าง ๆ และพัฒนาแนวทางแก้ไขด้วยตนเองผ่านประสบการณ์ตรงที่ได้รับจากการเผชิญสถานการณ์จริง

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2

...การเรียนรู้เริ่มต้นจากการใช้กระบวนการ **Active Learning** ซึ่งเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ครูมีบทบาทสำคัญในการคัดเลือกและกลั่นกรองเนื้อหา โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ เพื่อให้แน่ใจว่าสื่อที่เหมาะสมกับนักเรียน ทั้งนี้ การเรียนรู้ในลักษณะนี้สามารถช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงองค์ความรู้เข้ากับชีวิตจริง

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง เริ่มต้นจากการสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนานักเรียน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสนใจและความอยากเรียนรู้ในตัวนักเรียน **การใช้การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นแนวทางสำคัญที่ส่งเสริมให้นักเรียนได้ลงมือทำจริง** ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาทักษะในระยะยาว ได้แก่ ทักษะการวิเคราะห์ที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจปัญหาได้อย่างลึกซึ้ง ทักษะการสื่อสารที่สนับสนุนการทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะการคิดเชิงระบบที่ช่วยให้นักเรียนมองเห็นความเชื่อมโยงของข้อมูลและสามารถจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

1.4 การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทสังคม

การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทสังคม เป็นการจัดการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างเปลี่ยนแปลงควรสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และเป้าหมายการพัฒนาพลเมืองในระดับต่าง ๆ เช่น ท้องถิ่น ชุมชน หรือระดับประเทศ เพื่อให้นักเรียนมี

ความรับผิดชอบ มีส่วนร่วม และมุ่งเน้นความเป็นธรรมในสังคม เกิดการเข้าใจบริบทอย่างลึกซึ้ง และนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมาย ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...แนวคิดหรือหลักการในการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองของนักเรียน จำเป็นต้องพิจารณาจากบริบทของพื้นที่และแนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอน ความเป็นพลเมืองสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายระดับ ได้แก่ ระดับท้องถิ่น ชุมชน จังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ โดยในปัจจุบันมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาพลเมืองใน 3 รูปแบบ ได้แก่ พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ พลเมืองที่มีส่วนร่วม และพลเมืองที่มุ่งเน้นความเป็นธรรม ซึ่งแนวทางเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้สามารถปรับตัวและมีบทบาทในสังคมได้อย่างเหมาะสมตามบริบทและศักยภาพของตน

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1

...จุดสำคัญของการจัดการเรียนรู้ คือ การออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคม บริบทของชุมชน และความสนใจของนักเรียน เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมโยงกับเนื้อหาที่เรียนและเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ การเรียนรู้ในลักษณะนี้สามารถช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงองค์ความรู้เข้ากับชีวิตจริง และเตรียมความพร้อมในการเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์ต่อสังคม

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2

...หลักการจัดการเรียนรู้เริ่มต้นจากการออกแบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระของบทเรียนและสถานการณ์ในสังคมจริง รวมถึงบริบทเฉพาะของพื้นที่แต่ละแห่ง ซึ่งมีผลต่อการรับรู้และการเชื่อมโยงเนื้อหาการเรียนรู้ของนักเรียน เมื่อสาระและบริบทเหล่านี้ถูกรวบรวมและจัดเป็นประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม เช่น การให้นักเรียนลงมือทำจริง หรือการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นการคิดวิเคราะห์ ก็จะทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับชีวิตจริง และพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบและสามารถมีบทบาทในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

1.5 การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะทางสังคม อารมณ์ โดยเน้นคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ และความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาเป็นบุคคลที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งมีบทบาทในสังคมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...การจัดการเรียนรู้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน โดยเน้นการวางรากฐานให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แนวทางที่ใช้ยึดหลักการพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ ควบคู่กับการส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา เพื่อให้นักเรียนสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ วิเคราะห์ปัญหาที่ซับซ้อน และนำเสนอทางออกอย่างสร้างสรรค์ การเรียนรู้ยังครอบคลุมถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเน้นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะ ความเอื้ออาทร และความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อให้นักเรียนสามารถพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าของตนเอง และตระหนักถึงบทบาทของตนในการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 5

...ดิฉันมองว่าครูผู้สอนมีบทบาทในการปลูกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยเริ่มจากการทำให้นักเรียนเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตน เช่น การแยกแยะสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ เมื่อนักเรียนพัฒนาความรับผิดชอบต่อในระดับบุคคลได้แล้ว จะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น และพัฒนาไปสู่บทบาทของผู้นำในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม การพัฒนาความรับผิดชอบดังกล่าวมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพและพื้นฐานทางการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคน วิธีการถ่ายทอดของครูจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2

...กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้นักเรียนมีทัศนคติเชิงบวก มีบทบาทในการช่วยให้นักเรียนสามารถมองโลกในแง่ดี และรับมือกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เมื่อนักเรียนเผชิญอุปสรรค พวกเขาสามารถหาวิธีแก้ไขได้ง่ายขึ้นผ่านกระบวนการคิดที่เป็นระบบ นอกจากนี้ การเรียนรู้ยังควรเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ในอดีต เพื่อให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์กระบวนการที่เคยเกิดขึ้น และเข้าใจผลกระทบที่ส่งต่อถึงปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถใช้ประสบการณ์จากอดีตในการกำหนดแนวทางการคิดและการตัดสินใจในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสม การสอนทักษะการฟังอย่างตั้งใจสามารถส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาความสามารถในการรับฟัง และนำไปสู่การเกิดความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Empathy) ในกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ การสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบเปิดกว้างยังช่วยให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็น และสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้โดยปราศจากความกลัวหรือความวิตกกังวลเกี่ยวกับการถูกวิจารณ์ การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่ปลอดภัยจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งผลต่อการกล้าแสดงออกและพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

กล่าวโดยสรุปด้านหลักการจัดการเรียนรู้ พบประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรก การจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาการศึกษาที่หลากหลาย โดยใช้แนวคิดในการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนานักเรียนเป็นศูนย์กลาง มุ่งเน้นการสร้าง Self-Esteem และ Self-Confidence เพื่อพัฒนาศักยภาพและความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม ประยุกต์ใช้ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคมและทฤษฎีการพัฒนานิยม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางพลเมืองที่ยั่งยืน

ประเด็นที่สองการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning มุ่งเน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติ ค้นคว้า วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะผ่านประสบการณ์ตรง โดยใช้กรอบสมรรถนะที่ชัดเจนเพื่อประเมินผลจากพฤติกรรมและการพัฒนาการของนักเรียน สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย กระตุ้นการเรียนรู้ที่มีส่วนร่วม และพัฒนาทักษะที่คงทน เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสาร และการคิดเชิงระบบ รวมถึงการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการคิดขั้นสูง (HOTS) เพื่อพัฒนานักเรียนให้สามารถแก้ปัญหาสังคมได้อย่างสร้างสรรค์

ประเด็นที่สามการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทสังคมการออกแบบการเรียนรู้ควรเชื่อมโยงกับบริบทพื้นที่ สถานการณ์ และวัฒนธรรมในท้องถิ่น นำบริบทและประเด็นสำคัญในพื้นที่มาใช้เป็นตัวอย่างเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและใกล้ชิดกับชีวิตจริงเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกของนักเรียน ส่งเสริมความรับผิดชอบ ความมีส่วนร่วม และความยุติธรรมในสังคมผ่านการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับระดับการพัฒนาพลเมือง เช่น ท้องถิ่น ชุมชน หรือประเทศ

ประเด็นสุดท้ายการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ในชั้นเรียน เช่น ความรับผิดชอบ ความมีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม เป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเปิดกว้าง ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีในชั้นเรียน และปลูกฝังความมั่นใจในการสร้างการเปลี่ยนแปลง

2. วิธีการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันด้านวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญ ดังนี้ วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันและบริบทชุมชน วิธีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมในสังคม วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมและมีความยั่งยืน วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สร้างพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning

วิธีการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นวิธีการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตนเอง ผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ จริง เช่น การเรียนรู้ผ่านโครงงาน (Project-Based Learning) หรือชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning) ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงเป็นการเรียนแบบ Active Learning ครับ ซึ่งจะเน้นให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมจริง ๆ ในการสร้างความรู้ด้วยตัวเอง โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้ต้องคิดวิเคราะห์ เชื่อมโยงข้อมูล หรือสังเคราะห์สิ่ง

ต่าง ๆ คิดให้ลึกซึ้งขึ้น และได้ลงมือทำด้วยตัวเอง การที่เราได้ทำจริง ๆ และได้ประสบการณ์ตรงจากกิจกรรมนั้น จะช่วยให้เราเรียนรู้ได้ดีกว่าการแค่ฟังหรืออ่านเพียงอย่างเดียว เพราะประสบการณ์ตรงมันจะทำให้เราเข้าใจและจำได้ดี และยังช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเราได้มากกว่าเรียนรู้แบบเดิม ๆ ที่เน้นแค่การท่องจำ

(ครูสังคัมศึกษาคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคัมศึกษาคนที่ 3

...การจัดการเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงคือการเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีค่ะ โดยการมุ่งเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ส่งเสริมทักษะศตวรรษที่ 21 สร้างบรรยากาศที่เปิดกว้าง ใช้รูปแบบการวัดประเมินผลที่มีความหลากหลาย ส่งเสริมให้มีประสบการณ์จริง ๆ ที่จะช่วยให้เขาได้เรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้นจริง พัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์หรือการคิดวิเคราะห์ได้อย่างลึกซึ้ง และใช้เทคโนโลยีมาช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ด้วย

(ครูสังคัมศึกษาคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคัมศึกษาคนที่ 4

...สิ่งสำคัญในการสอนให้นักเรียนพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สร้างการเปลี่ยนแปลงได้นะคะ คือ เราต้องส่งเสริมให้เด็ก ๆ ได้ฝึกใช้ความคิดอยู่เสมอ เช่น การซักถามด้วยคำถามง่าย ๆ ให้โอกาสนักเรียนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาง่าย ๆ ก่อน เริ่มต้นจากสิ่งที่ไม่ซับซ้อน ให้นักเรียนเปรียบเทียบหรือวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยในการเรียนการสอนเปิดโอกาสให้เด็ก ๆ ได้เข้าถึงข้อมูลและเครื่องมือที่หลากหลาย

(ครูสังคัมศึกษาคนที่ 4, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1

...การออกแบบการจัดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการที่เน้นประสบการณ์จริง เช่น การเรียนรู้แบบใช้โครงงานและชุมชนเป็นฐาน (Project & Community-Based Learning) ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริงและเรียนรู้จากปัญหาในบริบทของชุมชน

ที่ตนเองอาศัยอยู่ การเรียนรู้แบบการสืบสอบเชิงปรัชญา (Inquiry Philosophy) เป็นอีกหนึ่งวิธีที่ใช้กระบวนการตั้งคำถามและวิเคราะห์แนวคิดเพื่อให้นักเรียนเข้าใจปัญหาในระดับลึก นอกจากนี้ยังสามารถใช้รูปแบบการเรียนรู้จากปรากฏการณ์หรือประเด็นที่เป็นฐาน (Phenomenon & Issue-Based Learning) เพื่อเชื่อมโยงความรู้กับสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในสังคมร่วมสมัย ทั้งนี้ยังมีการบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่น เช่น นิเวศวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น (Traditional Ecological Knowledge: TEK หรือ Indigenous Local Knowledge) เข้ามาใช้ในการเรียนรู้ ซึ่งทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านการปฏิบัติ และส่งผลให้การเรียนรู้มีความลึกซึ้งและคงทน (Retention) โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2

...การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงสามารถดำเนินการได้ในหลายรูปแบบ เช่น การจัดกิจกรรมในลักษณะของค่ายพลเมือง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือทำจริง โดยการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนหรือรุ่นพี่ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับบุคคลต้นแบบ ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้ทางอ้อมที่สร้างองค์ความรู้จากบริบทจริงนอกห้องเรียน นอกจากนี้การจัดการเรียนรู้ยังสามารถดำเนินการในห้องเรียน โดยอาจใช้รูปแบบการบรรยาย การอภิปราย หรือการทำกิจกรรมกลุ่มครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างหนึ่งคือการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งช่วยให้นักเรียนได้เห็นภาพของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเปรียบเทียบพัฒนาการของโครงสร้างสังคมในช่วงเวลาต่าง ๆ ทำให้นักเรียนเข้าใจบริบทที่หลากหลาย และสามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมที่ฝึกให้นักเรียนตั้งคำถามยังถือเป็นกระบวนการสำคัญ เนื่องจากช่วยส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การคิดวิเคราะห์

วิจารณ์ญาณ และการประเมินข้อมูล ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีความรู้เท่าทัน และสามารถมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้อย่างมีคุณภาพค่ะ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

2.2 วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันและบริบทชุมชน

วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันและบริบทชุมชนเป็นการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเห็นบทบาทของตนเองในฐานะส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาในชุมชน ตระหนักถึงความสำคัญของการกระทำในปัจจุบันที่ส่งผลต่ออนาคต และเตรียมความพร้อมในการรับมือและสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกต่อสังคม ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน จำเป็นต้องคำนึงถึงการเข้าใจวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อที่ยังคงมีอิทธิพลต่อการคิดและการปฏิบัติของนักเรียนในอนาคต การเปลี่ยนแปลงในระดับลึกมักเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในบริบทของนักเรียน กระบวนการเรียนรู้จึงออกแบบให้มีการพัฒนาทักษะการคิด การวิเคราะห์ และการอภิปรายเกี่ยวกับประเด็นสังคมที่นักเรียนพบเจอ เช่น ความไม่เป็นธรรม หรือเหตุการณ์ร่วมสมัยที่ส่งผลต่อชีวิตของพวกเขา กิจกรรมการเรียนรู้ควรเปิดโอกาสให้นักเรียนตั้งคำถาม ทำความเข้าใจบริบทของสถานการณ์ ทั้งในมิติอดีตและปัจจุบัน และฝึกการคิดเพื่อเสนอแนวทางแก้ไขในอนาคตอย่างมีเหตุผล

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 2

...ถ้าจะพูดถึงวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง มักเริ่มจากการปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคมให้กับนักเรียน พร้อมทั้งสร้างความตระหนักรู้ในบทบาทของตนเองในสังคม ผ่านกิจกรรมที่นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น การจัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในชุมชน การลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูล และการนำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา กิจกรรมดังกล่าวมีบทบาทในการส่งเสริมความเข้าใจในปัญหาเชิงลึก พัฒนาทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการมองเห็นคุณค่าของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีบทบาทต่อสังคม

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1

...วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงนั้นมีความเป็นสหวิทยาการ ผ่านการนำเอาความรู้จากสังคมศึกษามานำมาเข้ากับพฤติกรรม ความเชื่อแ่่งทางประวัติศาสตร์ พลเมืองวิถีชีวิต การพัฒนาอย่างยั่งยืน การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัล ปรัชญา เป็นต้น เพื่อสร้างมุมมองที่หลากหลายและช่วยให้นักเรียนเข้าใจความซับซ้อนของโลกในมิติต่าง ๆ ได้ลึกซึ้ง การออกแบบการเรียนรู้ต้องเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง เช่น การใช้โครงงานหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชนเป็นฐาน เพื่อให้ นักเรียนได้ลงมือทำจริงและเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง กระบวนการเรียนรู้เช่นนี้ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้กับชีวิตประจำวัน มีความเข้าใจตนเอง และสามารถแก้ไขปัญหาทางสังคมได้อย่างมีเหตุผลและเหมาะสม โดยไม่ยึดติดอยู่กับกรอบแนวคิดที่รัฐหรือสังคมกำหนดไว้เพียงอย่างเดียว

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2

...การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลง เริ่มต้นจากการใช้สถานการณ์จำลองหรือสถานการณ์จริงในสังคมร่วมสมัยมาเป็นจุดเริ่มต้นของบทเรียน โดยนักเรียนจะเริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาจากมุมมองของตนเอง จากนั้นกระบวนการเรียนรู้จะดำเนินต่อไปด้วยการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในลักษณะของการพูดคุยการทำงานกลุ่ม หรือการอภิปราย เพื่อให้เกิดการปรับมุมมองและเปิดรับแนวคิดใหม่ ๆ นอกจากนี้ ครูผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเลือกเนื้อหาหรือประเด็นที่สอดคล้องกับกระแสของโลกในปัจจุบัน เช่น แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน หรือ SDGs (Sustainable Development Goals) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ทั่วโลกให้ความสำคัญ ครูต้องสามารถนำแนวคิดเหล่านี้มาเชื่อมโยงกับชีวิตของนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนเห็นถึงผลกระทบในอนาคต และตระหนักถึงบทบาทของตนในการคิดและกระทำต่อสังคมในเชิงสร้างสรรค์

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

2.3 วิธีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมในสังคม

วิธีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมในสังคมเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ต้องเริ่มต้นที่การพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน จัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองที่พึงปฏิบัติในฐานะพลเมือง ตั้งคำถามกับสิ่งรอบตัวและมองหาวิธีแก้ไขปัญหาสังคม ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...สำหรับวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง เริ่มจากการวิเคราะห์และตีความคุณลักษณะของพลเมืองที่มีบทบาทในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ โดยกระบวนการเรียนรู้ต้องพิจารณาจากพื้นฐานของนักเรียนเป็นลำดับแรก คือ **การพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง ทั้งในบริบทของครอบครัวและโรงเรียน** จากนั้นจึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกระบวนการแก้ไขปัญหาภายในชุมชนหรือสังคม และในขั้นถัดไปคือการออกแบบกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาแนวคิดและความสามารถในการริเริ่มการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งสู่อนาคตที่ยั่งยืนและมีความหมาย

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 3

...สำหรับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นพัฒนาความเป็นพลเมืองมุ่งเน้นให้นักเรียนเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมือง รวมถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน หลักสูตรสังคมศึกษามีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ โดยเนื้อหามุ่งเน้นเรื่องระบอบประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และ**ความรับผิดชอบต่อสังคม** วิธีการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาดังกล่าวใช้การสอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และวิพากษ์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม การเรียนรู้รูปแบบนี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ตั้งคำถามกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว และเรียนรู้วิธีการเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผล พร้อมทั้งพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม ความรับผิดชอบ และทักษะการทำงานร่วมกันในกระบวนการประชาธิปไตยค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2567)

2.4 วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมและมีความยั่งยืน

วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมและมีความยั่งยืนเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ควรเริ่มต้นจากการเตรียมความพร้อมของนักเรียนให้มีทัศนคติและความพร้อมต่อการเรียนรู้ ได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและการได้ลงมือทำ สร้างความสนใจและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ผ่านเทคนิคการสอนของครู โดยผสมผสานองค์ความรู้จากหลายสาขาวิชาเพื่อครอบคลุมทักษะและเนื้อหาที่นักเรียนควรได้รับ ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงเริ่มจากการเตรียมความพร้อมของนักเรียนก่อน เมื่อนักเรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้ จะสามารถเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น **ครูผู้สอนจึงต้องมีเทคนิคการสอนที่สามารถกระตุ้นความสนใจของนักเรียนและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม** วิธีการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจและเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น จะช่วยเพิ่มสมาธิ ความเข้าใจ และแรงจูงใจในการเรียนรู้ ส่งผลให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในชีวิตจริง และสามารถถ่ายทอดสิ่งที่เรียนรู้ไปสู่ผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1

...วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันนั้นมีการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่**เน้นความสหวิทยาการ โดยผสมผสานองค์ความรู้จากหลากหลายสาขา** เช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศึกษา ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และเทคโนโลยี แนวทางนี้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม (Holistic Education) ซึ่งมุ่งเน้นไม่เพียงแต่การพัฒนาความรู้ด้านวิชาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแยกแยะปัญหา และการพัฒนาทางจิตใจของนักเรียน โดยนักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาทางสังคมและมีศักยภาพในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในฐานะพลเมืองที่มีคุณภาพ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างการเปลี่ยนแปลงในนักเรียนปัจจุบัน มีการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายศาสตร์เข้ากับกระบวนการเรียนรู้ โดยออกแบบให้นักเรียนได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรงและการลงมือปฏิบัติจริง กระบวนการนี้มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในตนเอง การพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับการใช้ชีวิตในอนาคต และการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในสังคม นอกจากนี้ ยังมุ่งพัฒนาให้นักเรียนสามารถมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมรอบตัวอย่างเหมาะสม การจัดการเรียนรู้ลักษณะนี้จึงไม่ได้เน้นเพียงการรับรู้เนื้อหา แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมค่ะ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

2.5 วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สร้างพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น

วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สร้างพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สร้างสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยในการแสดงความคิดเห็นของนักเรียน เรียนรู้จากการฟัง การคิดเชิงวิพากษ์และสร้างความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น นำไปสู่กระบวนการเรียนรู้ที่มีการยอมรับซึ่งกันและกันและสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกให้แก่สังคม ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง พบว่า ห้องเรียนจำเป็นต้องถูกออกแบบให้เป็นพื้นที่ปลอดภัยทางความคิดสำหรับนักเรียน โดยนักเรียนควรได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี และผู้สอนมีบทบาทในการรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนอย่างเปิดใจโดยไม่ตัดสินหรือปิดกั้นความคิดเห็นที่แตกต่าง การส่งเสริมบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในห้องเรียนที่หลากหลาย แม้บางครั้งความคิดเห็นอาจไม่ตรงกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย และเป็นพื้นฐานที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความคิดของนักเรียนได้อย่างแท้จริง

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 5

...ในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียน โดยการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีความน่าสนใจและสนุกสนานควบคู่กับการใช้เทคนิคการสอนที่เหมาะสมและการเสริมแรงเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การจัดสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนา ส่งผลให้นักเรียนกล้าแสดงออกทางความคิด มีความมั่นใจ และสามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีวิจารณญาณ การเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการคิดและแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ ช่วยส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการมีจิตสำนึกต่อปัญหาสังคมค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...การจัดการเรียนรู้ที่ดีต้องมีพื้นที่ปลอดภัยทั้งสำหรับผู้สอนและนักเรียน ความปลอดภัยของผู้สอนหมายถึงการมีเสรีภาพในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางประชาธิปไตยและหลักสูตรที่กำหนดไว้ ส่วนนักเรียนควรได้เรียนรู้ในบรรยากาศที่ไม่กดดัน มีอิสระในการแสดงความคิดเห็น และรู้สึกว่าได้รับการเคารพ การวัดผลควรสะท้อนพัฒนาการตามสภาพจริง โดยเน้นที่กระบวนการเรียนรู้มากกว่าผลลัพธ์ เพราะการพัฒนาความเป็นพลเมืองต้องใช้เวลาและการสังเกตพฤติกรรมอย่างต่อเนื่อง

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

กล่าวโดยสรุปด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ พบว่าครูผู้สอนใช้วิธีการจัดการที่หลากหลาย ดังนี้ ประเด็นแรกการใช้วิธีการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นการเน้นให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ผ่านการคิดวิเคราะห์ การลงมือปฏิบัติ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การ ใช้โครงงานหรือชุมชนเป็นฐาน ซึ่งทำให้นักเรียนได้ลงมือทำจริงและเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง หรือการเรียนรู้ผ่านการสืบสอบเชิงปรัชญา และการเรียนรู้จากนิเวศวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชน ที่จะช่วยกระตุ้นให้คิดและเข้าใจปัญหา การเรียนรู้จากปรากฏการณ์หรือประเด็นที่เกิดขึ้นในสังคม เป็นต้น

ประเด็นที่สองการใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันและบริบทชุมชน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนต้องเข้าใจและตามทันกระแสของโลกในปัจจุบัน จัดการเรียนรู้โดยนำเอาความรู้จากสังคมศึกษาบูรณาการเข้ากับพหุวัฒนธรรม ปลุกฝังให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม สร้างความตระหนักรู้ในบทบาทของตัวเอง โดยเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงจากสถานการณ์ในปัจจุบัน เช่น การทำโครงการที่เกี่ยวข้องกับปัญหาในชุมชนของตนเอง ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาในเชิงสร้างสรรค์

ประเด็นที่สามการใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความเป็นพลเมืองและการมีส่วนร่วมในสังคม เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นเรื่องระบอบประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และความรับผิดชอบต่อสังคม โดยใช้การสอนที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ ให้นักเรียนเข้าใจสิทธิและหน้าที่ของตัวเองในฐานะพลเมืองของสังคม เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

ประเด็นที่สี่การใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมและมีความยั่งยืน เป็นการเรียนรู้ที่ต้องเริ่มต้นจากการทำให้นักเรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการสร้างความสนใจและการมีส่วนร่วมผ่านเทคนิคการสอน ผสมผสานองค์ความรู้จากหลายสาขา ใช้แนวทางการเรียนรู้แบบองค์รวม มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจ ทักษะการคิดวิเคราะห์ และความสามารถในการแก้ปัญหา เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง

และประเด็นสุดท้ายวิธีการจัดการเรียนรู้ที่สร้างพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็น เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ห้องเรียนเป็นสถานที่ที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ โดยมีครูเป็นผู้เสริมแรงบวกอยู่เสมอ โดยกระตุ้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการคิดเชิงวิพากษ์และมีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น ทำให้เกิดการยอมรับและเคารพซึ่งกันและกัน

3. บทบาทผู้สอน

จากการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันด้านบทบาทของผู้สอน ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้ ผู้สอนเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้แบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นกลางและเปิดกว้างทางความคิด สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ เข้าใจในบริบทของสังคม พัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ผู้สอนเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้แบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ผู้สอนเป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้โดยมีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง เข้าใจความแตกต่างของนักเรียน เพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้นักเรียนได้ฝึกการคิด การแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการถ่ายทอดความรู้ด้วยความทุ่มเทตั้งใจ เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ที่ดี ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...ครูเป็นเหมือนผู้สนับสนุนหรือผู้เอื้ออำนวย (Facilitator) ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตัวเอง **ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Approach)** สร้างบรรยากาศหรือวิธีการเรียนที่ทำให้นักเรียนได้ลองคิด ลองค้นหา อาจจะตั้งคำถามกระตุ้นการคิดคุยเรื่องที่ทำให้นักเรียนสนใจ พอนักเรียนได้ลงมือทำหรือค้นคว้าเอง เขาจะจำและเข้าใจสิ่งที่เรียนได้ดีกว่าซึ่งช่วยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้ครับ การเรียนแบบนี้สามารถสร้างทักษะการเรียนรู้ที่นำไปใช้ได้ในชีวิตจริงได้ด้วยนะ เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา หรือการหาข้อมูลเอง เป็นต้น

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 4

...ในการจัดการเรียนการสอน **ครูต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล** เช่น ความคิด ความสามารถ และพื้นฐานการเรียนรู้ และเปิดรับความคิดเห็นที่หลากหลาย ครูต้องสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมต่อการเรียนรู้ เช่น การจัดห้องเรียนให้สะอาด จัดสื่ออุปกรณ์ให้เพียงพอและเหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นสื่อเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ หรือวิทยุ นอกจากนี้ **วิธีการสอนควรหลากหลาย** เน้นให้นักเรียนฝึกคิดและแก้ปัญหาด้วยตนเอง เพื่อพัฒนาศักยภาพในทุกด้านค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 4, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 5

...การส่งเสริมการเรียนรู้ ครูต้องมีความพร้อมในหลายด้านค่ะ ทั้งในเรื่องของการเตรียมตัวให้เข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง และการวางแผนการสอนให้ตรงกับความต้องการของนักเรียน นอกจากนี้ยังต้อง**ออกแบบกิจกรรมให้หลากหลายและเหมาะสมกับนักเรียน** เพื่อช่วยให้เขาได้พัฒนาทั้งความคิด ทักษะ และความรู้ได้อย่างเต็มที่ค่ะ ส่วนการถ่ายทอดความรู้ ครูก็ควรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกที่ดี เพื่อให้นักเรียนมั่นใจและพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...บทบาทของครูในการจัดการเรียนรู้เป็นผู้ที่เปิดโอกาสและให้อำนาจกับนักเรียนในการเรียนรู้ ครูมีหน้าที่ให้คำแนะนำ และคอยสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างใกล้ชิด รวมถึงช่วยสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่ค่ะ ครูต้องรับฟังและให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับแต่ละคน และต้องช่วยสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วย

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

3.2 ผู้สอนเป็นกลางทางความคิด และสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้

การเป็นกลางทางความคิดและสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ผู้สอนควรมีในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงใน เพราะการสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยให้กับนักเรียน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วม จะช่วยให้นักเรียนกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเองและสังคมในทางที่ดีขึ้น ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...อย่างแรกเลย ครูเป็นผู้วางตัวเป็นกลาง เปิดรับความคิดที่หลากหลายของเด็ก ครูต้องสร้างบรรยากาศในห้องเรียนให้ปลอดภัย ให้นักเรียนกล้าแสดงออก ไม่ใช่แค่ฟังเฉย ๆ แต่ต้องแสดงให้เด็กเห็นว่าครูรับรู้และเข้าใจในสิ่งที่เขาสื่อสาร แม้เด็กจะพูดถูกหรือผิดก็ตาม ครูต้องฟังให้เข้าใจว่าเขาคิดแบบนั้นเพราะอะไร แล้วค่อยชวนให้เขากลับมาทบทวนความคิดของตัวเอง เพื่อดูว่าสิ่งที่คิดหรือพูดนั้นมีเหตุผลหรือข้อมูลสนับสนุนแค่ไหนครับ การทำแบบนี้จะช่วยให้เด็กกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงทั้งตัวเองและสังคมครับ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 3

...ครูมีบทบาทสำคัญในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างนะคะ ให้เด็กกล้าพูด กล้าคิด แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นทางสังคม ครูต้องจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้เด็กได้คิด วิเคราะห์ แล้วก็แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสร้างสรรค์ แล้วที่สำคัญคือครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องความเป็นพลเมืองด้วยครับ ถ้าอยากให้เด็กกล้าเปลี่ยนแปลง

เราเองก็ต้องกล้าเปลี่ยน กล้าคิด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นแรงบันดาลใจให้เด็กเห็นว่าพลเมืองดีสร้างได้จากการกระทำของเราเองครับ

(ครูสังคัมศึกษาคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคัมศึกษาคนที่ 4

...บรรยากาศในห้องเรียนนี้สำคัญมากเลยคะ โดยเฉพาะความอบอุ่นทางจิตใจ ถ้าครูเข้าใจเด็ก เป็นกันเอง เด็กก็จะรู้สึกอยากมาเรียน อยากมีส่วนร่วมในห้องเรียน มันช่วยให้เขารักการเรียนมากขึ้น อีกอย่างคือบรรยากาศที่ส่งเสริมวินัยในตัวเอง เช่น ครูปลูกฝังเรื่องความรับผิดชอบ การมีระเบียบ แล้วก็มีบรรยากาศของความสำเร็จ อย่างเช่น ครูให้คำชม ให้กำลังใจเมื่อเด็กทำได้ดี สุดท้ายคือบรรยากาศแห่งความใกล้ชิด ถ้าเด็กกับครูสนิทกัน เด็กจะกล้าถาม กล้าพูด แล้วการเรียนรู้ก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นคะ

(ครูสังคัมศึกษาคนที่ 4, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคัมศึกษาคนที่ 5

...ครูเป็นผู้ที่เปิดกว้างทางความคิด และยอมรับมุมมองที่แตกต่างจากนักเรียนคะ เพราะเด็กแต่ละคนมีพื้นฐานประสบการณ์ไม่เหมือนกัน ถ้าครูใจเย็น มีเมตตา ไม่รีบตัดสิน แล้วก็พร้อมรับฟัง นักเรียนจะรู้สึกปลอดภัย และกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น และถ้าเด็กมีข้อสงสัย ครูก็ควรให้คำแนะนำ อธิบายให้เข้าใจ เพื่อคลายข้อสงสัยให้เขาได้คะ

(ครูสังคัมศึกษาคนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567)

3.3 ผู้สอนมีความเข้าใจในบริบทของสังคม พัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

ครูผู้สอนเชื่อว่า ความสามารถและสติปัญญาของเราสามารถพัฒนาได้ (Growth Mindset) ผ่านการเรียนรู้ และการลงมือทำอย่างต่อเนื่อง ไม่ยึดติดทัศนคติให้นักเรียนโน้มถ่วงไปกับความคิดของตนเอง มีแนวคิดที่ทันสมัยและพร้อมปรับตัวตลอดเวลา พัฒนาตนเองอยู่เสมอให้เท่าทันต่อบริบทของสังคมไทยและสังคมโลก ทำให้เกิดการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...ผู้สอนต้องเป็นผู้มีแนวคิดที่ทันสมัยและพร้อมปรับตัวตลอดเวลาค่ะ เพราะโลกทุกวันนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็น สื่อเทคโนโลยี หรือสถานการณ์บ้านเมือง ซึ่งถ้าเรายึดติดกับวิธีการเดิม ๆ อาจจะทำให้เราไม่สามารถเชื่อมโยงกับเด็กนักเรียนได้ดีเท่าที่ควรค่ะ การที่ครูเท่าทันสื่อและติดตามข่าวสารอย่างสม่ำเสมอ ช่วยให้เราสามารถนำข้อมูลใหม่ ๆ หรือเหตุการณ์ปัจจุบันมาปรับใช้ในการสอน นอกจากนี้ ยังช่วยให้ครูเข้าใจบริบทของนักเรียนในยุคนี้และเตรียมการเรียนรู้เพื่อตอบสนองกับนักเรียนในยุคใหม่ได้ดีขึ้นด้วยค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...ผู้สอนเป็นผู้มีองค์ความรู้รอบด้าน มีทักษะการจัดการเรียนรู้ที่สามารถบูรณาการองค์ความรู้ได้อย่างเชี่ยวชาญรวมทั้งเป็นผู้มีทักษะการสื่อสารที่ดี มีวิสัยทัศน์ในการเข้าใจความเปลี่ยนแปลงตามความเป็นจริง สามารถฟังนักเรียนได้อย่างเข้าใจ ผู้สอนควรเป็นผู้ที่เปิดกว้างในการเรียนรู้และเป็นผู้ที่พัฒนาตนเองอยู่เสมอให้เท่าทันต่อบริบทของสังคมไทยและสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลง การเท่าทันสังคมของผู้สอนจะสามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2

...ผู้สอนควรมีแนวคิดแบบ Growth Mindset ครับ คือ ไม่ยึดเยียดความคิดของตัวเองให้นักเรียน แต่ใช้ข้อเท็จจริงเป็นฐาน แล้วให้นักเรียนได้คิดและตัดสินใจเอง นักเรียนจะได้เห็นว่า สิ่งที่เขาเลือกทำจะมีผลกระทบกับตัวเองยังไง ส่วนครูซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ ก็ต้องเข้าใจว่านักเรียนสมัยนี้มีความคิดที่หลากหลายมากขึ้น อาจจะมีมุมมองที่ต่างจากเรา เพราะฉะนั้นครูต้องเปิดใจรับฟัง แม้ว่าจะไม่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนได้ทั้งหมดก็ตาม และบางครั้งผลลัพธ์จากการจัดการเรียนรู้ก็อาจไม่ได้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้เสมอครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

3.4 ผู้สอนสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง

ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง โดยใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เชื่อมโยงเนื้อหาการเรียนรู้จากประเด็นใกล้ตัวไปยังประเด็นระดับโลก ช่วยให้นักเรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับโลกชัดเจนยิ่งขึ้น ออกแบบการเรียนรู้แบบบูรณาการสหวิทยาการ โดยปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับฐานสมรรถนะ เพื่อให้นักเรียนพัฒนาทักษะที่นำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันได้ และมีการจัดการเรียนรู้แบบองค์รวม ปลูกฝังวัฒนธรรมประชาธิปไตยในโรงเรียน เพื่อสร้างพลเมืองที่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองในสังคม พร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงในโลกอนาคต ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...ตัวครูผู้สอนมีลักษณะเป็นผู้นำที่กล้าเสนอแนวคิดใหม่ มีบทบาทในการสนับสนุนและ เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ รวมถึงมีความรู้ด้านประชาธิปไตย เทคนิคและวิธีการสอนควรมุ่งเน้นไปที่การเรียนรู้แบบโครงการ การอภิปรายกลุ่ม และการใช้เทคโนโลยี รวมถึงการใช้เกมและการแสดงบทบาทสมมติ และส่งเสริมกิจกรรมในชั้นเรียนที่เชื่อมโยงกับชุมชน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1

...บทบาทของครูควรมีฐานคิดเชิงพื้นที่ควบคู่กับการคิดเชิงมิติโลก หรือที่เรียกว่า Local to Global ครับ โดยเริ่มจากการเชื่อมโยงเรื่องใกล้ตัวนักเรียน เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน หรือสิ่งที่เขาพบในชีวิตประจำวัน แล้วค่อยขยายไปสู่ประเด็นที่กว้างขึ้นในระดับโลก วิธีนี้ช่วยให้นักเรียนเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่นกับบริบทโลกครบ นอกจากนี้ครูควรออกแบบการเรียนรู้แบบสหวิทยาการ โดยบูรณาการความรู้จากหลายวิชา และปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับฐานสมรรถนะ เพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะที่ใช้ได้จริง และสามารถเชื่อมโยงกับพลเมืองศึกษาได้ ครูเองก็จะสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สร้างสภาพแวดล้อมแบบองค์รวม เป็นทั้งแหล่งเรียนรู้และแหล่งหล่อหลอมแนวคิดพลเมืองในระบบโรงเรียนครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

กล่าวโดยสรุปด้านบทบาทผู้สอน พบประเด็นสำคัญ 4 ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรก ผู้สอนควรส่งเสริมการเรียนรู้แบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง โดยผู้สอนปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือผู้สนับสนุน (Facilitator) ช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเอง ตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน ออกแบบกิจกรรมและวิธีการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียน จัดห้องเรียนให้สะอาด จัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ที่เพียงพอและหลากหลาย โดยผู้สอนควรมีความพร้อมในทุกด้าน เตรียมการสอนและวางแผนการสอนอย่างรอบคอบ ให้คำแนะนำที่เหมาะสมกับนักเรียน สร้างความมั่นใจและแรงจูงใจให้นักเรียนพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่

ประเด็นที่สองผู้สอนควรเป็นกลางและเปิดกว้างทางความคิด เสริมสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ ยอมรับมุมมองที่แตกต่างจากนักเรียน สร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและปลอดภัย เปิดกว้างและสนับสนุนให้นักเรียนมีส่วนร่วม กล่าวพูด กล่าวแสดงความคิดเห็น มีกิจกรรมให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

ประเด็นที่สามผู้สอนควรเข้าใจในบริบทของสังคม พัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ครูผู้สอนต้องมีความเชื่อว่าความสามารถและสติปัญญาของนักเรียนสามารถพัฒนาได้ (Growth Mindset) ผ่านการเรียนรู้ และการลงมือทำ โดยผู้สอนต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้รอบด้าน สามารถบูรณาการได้หลากหลายสาขาวิชา มีทักษะการสื่อสารที่ดี เข้าใจความเปลี่ยนแปลง เปิดกว้างในการเรียนรู้และเป็นผู้ที่พัฒนาตนเองให้เท่าทันต่อบริบทของสังคมไทยและสังคมโลกอยู่เสมอ

ประเด็นสุดท้ายผู้สอนควรออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง ผู้สอนต้องเป็นผู้นำที่กล้าเสนอแนวคิดใหม่ มีบทบาทในการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ส่งเสริมกิจกรรมในชั้นเรียนที่เชื่อมโยงกับชุมชน สร้างความรู้ด้านประชาธิปไตย ออกแบบการเรียนรู้เชิงสหวิทยาการผ่านการบูรณาการความรู้เชื่อมโยงประเด็นใกล้ตัวนักเรียนหรือปัญหาที่พบในชีวิตประจำวันสู่ประเด็นระดับโลก

4. บทบาทนักเรียน

จากการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันด้านบทบาทของนักเรียน ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นเกี่ยวกับบทบาทนักเรียน ได้ดังนี้ นักเรียนควรมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ มุ่งมั่นในการพัฒนาทักษะและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และแสดงออกถึงความรับผิดชอบและตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองและสังคม โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 นักเรียนควรมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้

การมีความกระตือรือร้นของนักเรียนต่อการเรียนรู้ เกิดจากความตั้งใจและความสนใจในการศึกษา และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนักเรียนที่มีความกระตือรือร้น จะมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้และมองว่าการเรียนรู้มีคุณค่าและสำคัญต่อตนเอง กระตุ้นให้นักเรียนอยากพัฒนาตัวเอง ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ดี ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...บทบาทของนักเรียนในการพัฒนาตัวเองให้เป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ ต้องเริ่มจาก**ความกระตือรือร้นในการเรียนรู้**ครับ นักเรียนควรแสดงความสนใจ อยากเรียนรู้ และอยากพัฒนาตัวเองอยู่เสมอ นอกจากนี้ ทักษะที่ดีต่อการเรียนรู้ก็เป็นปัจจัยสำคัญ เพราะเมื่อนักเรียนเห็นว่าการเรียนรู้มีคุณค่า ก็จะตั้งใจเรียนมากขึ้นอีกส่วนหนึ่งคือการได้ลงมือทำจริงในสถานการณ์ต่าง ๆ เพราะช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ลึกซึ้ง และรู้ว่าความรู้เหล่านั้นสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างไรครับ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 5

...นักเรียนจะต้องมีความกล้าคิด กล้าทำในสิ่งต่าง ๆ กล้าที่จะลงมือทำในสิ่งที่เชื่อมั่นหรืออยากจะทำ และที่สำคัญคือต้องเข้าใจบริบทสังคมที่อาศัยอยู่ สามารถบอกได้ว่ามีปัญหาหรือสิ่งใดที่ต้องแก้ไขในสังคมบ้าง นอกจากนี้นักเรียนยังต้องมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความสนใจ กระตือรือร้นในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และสามารถจัดลำดับความสำคัญของสิ่งต่างได้อย่างมีประสิทธิภาพ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2

...การที่จะพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้**นักเรียนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตัวเอง** ไม่เป็นน้ำที่เต็มแก้ว เปิดใจรับสิ่งใหม่ ๆ และเรียนรู้จากประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามา นอกจากนี้ นักเรียนต้องมีจิตใจที่รักประชาธิปไตยและเคารพในสถาบัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้เรื่องสิทธิหน้าที่ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...นักเรียนที่มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้จะสามารถพัฒนาตัวเองได้อย่างต่อเนื่อง และไม่หยุดนิ่ง การคิดวิเคราะห์ด้วยตัวเองช่วยให้นักเรียนตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผล และปรับตัวกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี ทักษะเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญของความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

4.2 นักเรียนมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาทักษะและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์

การพัฒนาทักษะของตนเองและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ พัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น วิเคราะห์ปัญหาในชุมชนและจัดลำดับความสำคัญของปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์เข้าใจสังคม และมีส่วนร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลง ผ่านการสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและพัฒนาทักษะทั้งในด้านพลเมืองและนวัตกรรมเพื่อสังคม ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...นักเรียนมีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้อย่างมากครับ อย่างเช่น การมีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนกิจกรรม การลงมือทำ ไปจนถึงการประเมินผล ซึ่งกระบวนการพวกนี้มันช่วยให้เขาเรียนรู้ได้มีประสิทธิภาพขึ้น แล้วก็ยังได้ฝึกทักษะการทำงานร่วมกับคนอื่นอย่างการทำงานเป็นทีม หรือการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในกลุ่ม ซึ่งมันสำคัญมากต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมครับ นอกจากนี้ เขายังได้ฝึกคิดวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนและรู้จักจัดลำดับความสำคัญของปัญหาได้ดีขึ้นด้วยครับ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1

...ตอนนี้ระบบการผลิตความรู้มันเปลี่ยนเร็วมากครับ ความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นตลอดเวลา นักเรียนต้องปรับบทบาทตัวเองให้เป็นพลเมืองที่สร้างสรรค์หรือที่เรียกว่า **Creative Citizen** ที่สามารถมีส่วนร่วมกับสังคมได้จริง ๆ ซึ่งการให้เขามีพื้นที่ลงมือทำจริงในสังคมหรือมีโอกาสได้แสดงออก มันจะช่วยให้เขารู้สึกเป็นเจ้าของหรือมี Sense of Belonging มากขึ้น แล้วก็เข้าใจสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมได้ลึกซึ้งขึ้น พอเขาเข้าใจ เขาก็จะเริ่มมี

ทัศนคติต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมด้วยครับ มันก็เชื่อมโยงไปถึงเรื่องการสร้างสมรรถนะพลเมือง แล้วก็นวัตกรรมเพื่อสังคม ซึ่งสองอย่างนี้นั้นสัมพันธ์กันและกลายเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ช่วยผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

4.3 นักเรียนควรแสดงออกถึงความรับผิดชอบและตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองและสังคม

การแสดงออกถึงความรับผิดชอบและตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเองและสังคม คือการที่นักเรียนตระหนักรู้ถึงบทบาทของตนเอง มีความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ พัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ มีคุณธรรมจริยธรรม และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...ในส่วนของบทบาทของนักเรียนในการเรียนรู้ ผมคิดว่านักเรียนต้องตระหนักรู้ถึงบทบาทของตนเอง รู้ว่าตนเองมีบทบาทอะไร และสามารถทำตามบทบาทนั้นได้อย่างเต็มที่ ถ้าที่จะเสนอความคิดเห็นเมื่อมีปัญหาหรือข้อสงสัยในการเรียน เสนอวิธีการแก้ไข ปัญหาตามที่ครูได้ออกแบบหรือวางแผนกระบวนการเรียนรู้ได้ครับ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 2

...สำหรับผมนะครับ บทบาทที่สำคัญของนักเรียนในการเรียนรู้เพื่อเป็นพลเมืองที่สร้างการเปลี่ยนแปลง คือเรื่องของ**ความรับผิดชอบต่อสังคม** อย่างน้อยก็ต้องเตรียมตัวมาก่อนล่วงหน้า แล้วก็รับผิดชอบต่อสิ่งที่ครูมอบหมายให้ ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกิจกรรมหรือการทำงานต่าง ๆ เพราะพอเราทำเต็มที่ มันก็ช่วยให้เราเก่งขึ้น แล้วก็ส่งผลดีต่อคนอื่นในกลุ่มหรือในสังคมด้วยครับ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 3

...ดิฉันคิดว่านักเรียนควรมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมุ่งเน้นการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอค่ะ นอกจากนี้สิ่งที่สำคัญไม่แพ้กันคือนักเรียนควรมีคุณธรรมจริยธรรมและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมอยู่เสมอ เพราะการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงเริ่มจากการที่เราทำสิ่งดี ๆ ให้กับตัวเองและผู้อื่นค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 4

...นักเรียนควรกล้าคิด กล้าตัดสินใจ แล้วก็มีทั้งความเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีค่ะ ต้องมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ แล้วก็เปิดรับความรู้กับประสบการณ์ใหม่ ๆ อยู่ตลอด เพราะสิ่งเหล่านี้ช่วยให้ตามทันโลก แล้วก็เอาไปใช้สร้างสิ่งดี ๆ ให้กับสังคมได้ค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 4, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3

...นักเรียนควรมีทัศนคติที่ดีต่อการเรียน แล้วก็เชื่อว่าการเรียนมันสำคัญเพราะช่วยยกระดับชีวิตให้ดีขึ้นค่ะ นักเรียนต้องเข้าใจว่าการศึกษามันมีผลต่อชีวิตนะค่ะ พอเข้าใจตรงนี้เขาจะเกิดความตระหนักแล้วก็เรียนรู้ด้วยทัศนคติที่ดีขึ้น และที่สำคัญต้องรู้ว่าตัวเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เป็นพลเมืองที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ค่ะ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

กล่าวโดยสรุปด้านบทบาทนักเรียน พบประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น กล่าวคือ ประเด็นแรกนักเรียนควรมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ โดยมีความตั้งใจและความสนใจในการศึกษารวมถึงการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรเปิดใจรับสิ่งใหม่ พร้อมพัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และแสดงความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาตนเองไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสังคม โดยการนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปปรับใช้เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและการพัฒนาสังคมต่อไป

ประเด็นที่สองนักเรียนควรมุ่งมั่นในการพัฒนาทักษะและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ อย่างสร้างสรรค์ คือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ อันนำไปสู่การพัฒนาทักษะที่จำเป็น เช่น ทักษะการทำงานเป็นทีม การยอมรับ ความคิดเห็นที่แตกต่าง และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้นักเรียนจำเป็นต้อง ปรับบทบาทของตนเองให้สอดคล้องกับการเป็น พลเมืองสร้างสรรค์ (Creative Citizen) ที่มีส่วนร่วมในสังคมอย่างแท้จริง โดยการได้รับโอกาสและพื้นที่ในการลงมือปฏิบัติจริงในบริบทของ สังคม อีกทั้งนักเรียนควรพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนได้อย่างเป็นระบบ พร้อม ทั้งจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อให้สามารถแก้ไขได้อย่างตรงจุดและเกิดผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพ

ประเด็นสุดท้ายนักเรียนควรแสดงออกถึงความรับผิดชอบและตระหนักในบทบาท หน้าที่ของตนเองและสังคม นักเรียนควรแสดงความรับผิดชอบในการเรียนรู้ พร้อมทั้งเปิดใจรับความรู้ ใหม่ ๆ และพัฒนาทัศนคติที่ดีต่อการศึกษา โดยมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้นักเรียนควรมีความกล้าหาญในการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการพัฒนาตนเองและมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ การเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น

5. ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากการศึกษาข้อมูลด้านปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้าง การเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบประเด็นสำคัญ 3 ประเด็นได้แก่ ปัญหา ด้านข้อจำกัดของระบบการศึกษาในการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ปัญหาด้านการจัดการ เรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง และปัญหาด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในการพัฒนาเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ปัญหาด้านข้อจำกัดของระบบการศึกษา

ปัญหาด้านข้อจำกัดของระบบการศึกษาในการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการ เปลี่ยนแปลง พบว่า ระบบการศึกษามุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ เพื่อตอบสนองต่อการ ประเมินผลมากกว่าการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ หรือทักษะทางสังคม ซึ่งเป็นทักษะสำคัญสำหรับการ สร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสังคม ทำให้การเรียนรู้ขาดความเชื่อมโยงกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริง ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...ผมคิดว่าปัญหาหลัก คือ ระบบการศึกษาส่วนใหญ่มักเน้นให้เด็กท่องจำเนื้อหาเพื่อใช้สอบครับ ไม่ค่อยเน้นให้เด็กคิดวิเคราะห์หรือแสดงความคิดเห็น ทำให้หลายคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น ไม่มั่นใจในการมีส่วนร่วมในสังคม เพราะไม่ได้ถูกฝึกให้คิดอย่างอิสระหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนอื่นมาก่อนครับ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 3

...ปัญหาในการสอนให้เป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง ส่วนหนึ่งมาจากข้อจำกัดของระบบการศึกษาค่ะ โรงเรียนมักจะเน้นให้เด็กท่องจำเพื่อสอบ มากกว่าจะให้ฝึกคิดวิเคราะห์หรือแก้ปัญหาจริง อีกอย่างคือระบบการวัดผลในปัจจุบันไม่ได้เน้นทักษะที่เกี่ยวกับความเป็นพลเมือง เช่น การทำงานร่วมกับคนอื่น ความเข้าใจต่อปัญหาสังคม หรือจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม ซึ่งทำให้เรื่องพวกนี้ไม่ค่อยถูกนำมาใช้จริงในกระบวนการเรียนรู้ค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1

...ในปัจจุบันความรู้พลเมืองศึกษามีลักษณะเป็นสหวิทยาการนะครับ แต่หลักสูตรที่ใช้ยังเน้นความรู้แบบแยกวิชาเฉพาะ ไม่มีการเชื่อมโยงกัน การวัดผลที่ออกแบบจากส่วนกลางก็ไม่ค่อยสอดคล้องกับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ทำให้เด็กไม่สามารถพัฒนาทักษะการปฏิบัติจริงได้เต็มที่ อีกเรื่องคือในหลักสูตรยังมีความเชื่อบางอย่างแฝงอยู่ เช่น เรื่องความไม่เท่าเทียมทางเพศ หรือการเล่าเรื่องประวัติศาสตร์จากมุมมองเดียว ซึ่งมันส่งผลกับวิธีคิดของเด็ก แล้วก็อาจทำให้การเรียนรู้ไม่เปิดกว้างเท่าที่ควรครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

5.2 ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้

ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศในการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง พบว่า ในปัจจุบันการจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นการท่องจำมากกว่าการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา หรือการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ขาดการบูรณา

การกับชีวิตจริง ขาดบรรยากาศที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประเมินผลที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาพลเมือง และมีข้อจำกัดในด้านทรัพยากรบุคคลและการสนับสนุนการเรียนรู้ตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...ผมมองว่าปัญหาหลักของการเรียนการสอนตอนนี้ คือ การที่การเรียนยังไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การสร้างการเปลี่ยนแปลงจริง ๆ นักเรียนส่วนใหญ่มักถูกสอนให้ทำตามกฎระเบียบต่าง ๆ หรือหน้าที่พื้นฐานของพลเมือง เช่น การเคารพกฎระเบียบของโรงเรียน แต่ยังไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาความคิดหรือการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างเป็นรูปธรรม ระบบการเรียนส่วนใหญ่ยังขาดการกระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ หรือมองปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นรอบตัวอย่างลึกซึ้ง นักเรียนถูกฝึกให้เป็นผู้ตามที่ดี มากกว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลง เราเลยยังไม่ได้เห็นการพัฒนาทักษะอย่างการตั้งคำถาม การคิดสร้างสรรค์ หรือการหาวิธีแก้ปัญหาในเชิงปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงครับ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 2

...ในระดับมัธยมตอนนี้ ห้องเรียนหลายแห่งยังขาดบรรยากาศแบบประชาธิปไตย นะครับ ซึ่งส่งผลให้นักเรียนรู้สึกไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็น เพราะกลัวว่าจะถูกตำหนิหรือถูกมองว่าเห็นต่างเกินไป การเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความเห็นเป็นเรื่องสำคัญมากต่อการพัฒนาทักษะพลเมือง โดยเฉพาะเรื่องการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง และการมีส่วนร่วมในสังคม แต่สิ่งที่เกิดขึ้นคือ เด็กถูกสอนให้เชื่อฟัง หรือทำตาม มากกว่าการคิดด้วยตัวเอง

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 3

...จากประสบการณ์ในการสอนนะค่ะ ดิฉันพบว่านักเรียนส่วนใหญ่ยังขาดทักษะสำคัญหลายด้าน อย่างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ที่จะช่วยให้วิเคราะห์ข้อมูลหรือสถานการณ์ได้ลึกซึ้ง รวมถึงทักษะการคิดสร้างสรรค์ ที่จะคิดหาวิธีใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาเองได้ ส่วนใหญ่ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมั่นใจ แล้วก็ยังมีเรื่องของทักษะการทำงานเป็นทีม ที่ยังไม่พัฒนาเต็มที่ ทั้งที่ในชีวิตจริง การทำงานร่วมกับคนอื่นเป็นเรื่องสำคัญ

มาก นอกจากนี้ ยังขาดทักษะความเป็นผู้นำ ซึ่งถ้าไม่ได้รับการฝึกฝนตั้งแต่ตอนนี้ ก็จะเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตไปเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 4

...ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนการสอนของดิฉัน คือ **บรรยากาศในห้องเรียนหรือสื่อการสอนที่ไม่เหมาะสมกับการเรียน** เช่น สื่อการสอนที่ช่วยให้การเรียนรู้เข้าใจง่ายหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้งานไม่ได้ ซึ่งในบางครั้งก็มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีปัญหาและชำรุด อย่างเช่น พัดลมเสีย หรือไฟดับระหว่างเรียน ซึ่งมันทำให้บรรยากาศในห้องเรียนไม่สะดวกสบาย ทำให้การเรียนการสอนไม่ราบรื่น บางครั้งก็ส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถโฟกัสกับการเรียนได้เต็มที่ เพราะความไม่สะดวกเหล่านี้ค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 4, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 5

...ปัญหาที่พบเจอบ่อยในการจัดการเรียน คือ **สภาพห้องเรียนไม่ค่อยเอื้อต่อการเรียนรู้** เช่น อากาศร้อน ทำให้เรียนไม่สบาย และการขาดสื่อหรืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอน ทำให้การเรียนไม่ราบรื่น ซึ่งเวลาสอนหรือให้นักเรียนทำกิจกรรม มันติดขัดค่ะ ถ้านักเรียนรู้สึกไม่สะดวกหรือไม่มีเครื่องมือช่วยในการเรียน มันก็ยากที่จะให้เขามีสมาธิ หรือพัฒนาทักษะอะไรได้เต็มที่ค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2

...ปัญหาหลักที่เจอในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ก็คือปัญหาจากฝั่งผู้สอนครับ บางครั้ง**ครูอาจยังไม่เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองที่ชัดเจน** หรืออาจจะยังไม่รู้ว่าจะออกแบบการสอนยังไงให้ตอบโจทย์นักเรียน ทำให้สิ่งที่สอนไปมันไม่ตรงกับความสนใจหรือความต้องการของเด็ก ซึ่งแบบนี้ นักเรียนก็จะไม่ค่อยมีส่วนร่วม แล้วก็ไม่ได้พัฒนาทักษะพลเมืองตามที่ตั้งใจไว้ครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3)

...ปัญหาที่เจอบ่อยคือ**ครูมีภาระงานเยอะมาก** เช่น งานเอกสาร หรืองานอบรมต่าง ๆ ทำให้**เวลาที่เตรียมการสอนน้อยลง** ส่งผลต่อคุณภาพการสอนโดยตรงครับ อีกอย่างหนึ่งคือ **คำว่าพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ครูแต่ละคนก็ตีความไม่เหมือนกันครับ** บางคนเข้าใจแค่เรื่องการมีส่วนร่วม บางคนมองว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมใหญ่ ๆ ซึ่งถ้าครูเข้าใจไม่ตรงกัน มันก็จะทำให้การสอนไม่ชัดเจนและอาจไม่ตรงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

5.3 ปัญหาด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน

ปัญหาด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในการพัฒนาเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง พบว่า นักเรียนยังขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีส่วนร่วมในสังคม ไม่ตระหนักถึงปัญหาสังคมและไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งพฤติกรรมของนักเรียนมีส่วนส่งเสริมให้การสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมเป็นไปได้ยากขึ้นตามข้อมูลที่ได้สัมภาษณ์ ดังนี้

...ผมมองว่าความแตกต่างในทัศนคติหรือมุมมองการมองโลกของเด็กยุคใหม่กับผู้ใหญ่อาจจะเป็นปัญหาในการพัฒนาการเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงครับ เช่น การเห็นสิ่งต่าง ๆ ในมุมที่เปิดกว้างและทันสมัยมากขึ้น ขณะที่ผู้ใหญ่มองบางครั้งอาจมี**กฎเกณฑ์หรือความคาดหวังที่อิงกับประสบการณ์ในอดีต** ทำให้การสื่อสารและการเรียนรู้อาจเกิดปัญหขึ้น อีกปัญหาหนึ่งคือพฤติกรรมของเด็กบางคนที่จะ**ไม่ให้ความสำคัญกับมารยาทหรือความรับผิดชอบ**ในระดับที่ครูคาดหวัง เช่น การไม่เคารพกฎระเบียบ การไม่รับผิดชอบต่อตัวเองหรือต่อสังคม

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 3

...ปัญหาที่พบเจอบ่อย คือ **ปัญหาด้านทัศนคติและแรงจูงใจ**ค่ะ นักเรียนบางคนขาดแรงบันดาลใจในการเปลี่ยนแปลงสังคม **ไม่เห็นความสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม** มองว่าปัญหาสังคมมันไกลตัว หรือบางทีก็ยังไม่เชื่อว่าการที่เขา

ทำอะไรเล็ก ๆ จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้จริง นักเรียนกลุ่มนี้ก็เลยไม่ค่อยมีแรงผลักดันที่จะเข้าไปมีบทบาทหรือรับผิดชอบต่อสังคมค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 4

...ปัญหาหลายที่เห็นชัดเจนเลยคือ **นักเรียนบางคนใช้เวลาไปกับโซเชียลมีเดียเยอะมาก** บางคนก็ไม่ค่อยสนใจเรียน ดิฉันถือหรือเกม ทำให้สมาธิสั้น จดจ่อกับบทเรียนไม่ได้นาน แล้วก็มีบางพฤติกรรมที่นักเรียนเลียนแบบมาจากโซเชียล ซึ่งบางทีก็ไม่เหมาะสมและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของเขาเองด้วยค่ะ อีกเรื่องที่สำคัญก็คือ **หลายครอบครัวไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา** ไม่ค่อยติดตามการมาเรียนของเด็ก ทำให้นักเรียนบางคนขาดความรับผิดชอบ แล้วก็ขาดเรียนบ่อยค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 4, ผู้ให้สัมภาษณ์, 31 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับครูสังคมศึกษาคนที่ 5

...ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีหลายด้านค่ะ อย่างแรกคือ **ปัญหาการขาดเรียนและความไม่สนใจเรียน** นักเรียนบางคนขาดเรียนบ่อยหรือหนีเรียนเพราะขาดความพร้อมในการเรียน อีกปัญหาหนึ่งคือเรื่องของครอบครัวค่ะ หาก**ครอบครัวไม่ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษา** หรือไม่มีการสนับสนุนที่เพียงพอ ก็ทำให้นักเรียนขาดความรับผิดชอบในการเรียน ซึ่งก็เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองค่ะ

(ครูสังคมศึกษาคนที่ 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 ตุลาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1

...ผมมองว่า**ความเชื่อหรือระบบต่าง ๆ ในสังคมไทย อาจเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้ในเรื่องพลเมืองศึกษา**ครับ ตัวอย่างเช่น ระบบอุปถัมภ์ที่มักจะมีการช่วยเหลือจากผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจในสังคม ซึ่งอาจทำให้คนบางกลุ่มไม่รู้สึกลังการถึงความรับผิดชอบของตัวเองหรือระบบการมีวินัยที่บางครั้งอาจเข้มงวดเกินไป ซึ่งไม่ค่อยสอดคล้องกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมและการแสดงความคิดเห็นของทุกคน ทำให้ภาพรวม

การเรียนรู้ไม่สามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดพลเมืองศึกษาที่นักเรียนควรจะได้เรียนรู้และพัฒนาอย่างเต็มที่ครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 16 กรกฎาคม 2567)

สอดคล้องกับอาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2

...จากประสบการณ์ที่พบเจอคือ จากการจัดกิจกรรมของนักศึกษาและนักเรียนที่มีช่วงอายุที่ใกล้เคียงกัน นักเรียนอาจจะไม่เปิดใจรับสิ่งที่วิทยากรสอนหรือกระบวนการเรียนรู้ที่นำเสนอ หรือไม่คอยให้ความร่วมมือกับกระบวนการเรียนรู้เท่าที่ควรครับ แล้วนักเรียนบางกลุ่มก็อาจจะยังไม่พร้อมจะรับเรื่องของพลเมือง หรือไม่เห็นความสำคัญของเรื่องพวกนี้ทัศนคติของเด็กกับสิ่งที่เราสอนอาจจะยังไม่ตรงกัน มันเลยขึ้นอยู่กับความสนใจของแต่ละกลุ่ม ว่าเขาพร้อมจะเปิดรับและพัฒนาตัวเองมากน้อยแค่ไหนครับ

(อาจารย์มหาวิทยาลัยคนที่ 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 10 สิงหาคม 2567)

กล่าวโดยสรุป ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ ปัญหาด้านข้อจำกัดของระบบการศึกษาในการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง การเรียนการสอนในปัจจุบันเน้นการท่องจำมากกว่าการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาสังคมและไม่ได้คำนึงถึงความหลากหลายของนักเรียน การประเมินผลยังมุ่งวัดความรู้เนื้อหามากกว่าทักษะในการสร้างนวัตกรรมและแก้ปัญหาของนักเรียน ส่วนปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง การเรียนการสอนยังขาดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา หรือการแสดงความเห็นอย่างสร้างสรรค์ ผู้สอนยังใช้วิธีการบรรยายเป็นหลักขาดการบูรณาการเข้ากับบริบทในชีวิตประจำวันของนักเรียน ผู้สอนไม่ได้สร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแสดงความคิดเห็นหรือการตั้งคำถาม นอกจากนี้การวัดผลยังเน้นไปที่การวัดความรู้เชิงเนื้อหา มากกว่าการวัดทักษะที่สำคัญ อีกทั้งผู้สอนอาจขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง และขาดทรัพยากรหรือสื่อการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ภาระงานที่มากเกินไปทำให้ผู้สอนไม่สามารถจัดการเรียนการสอนได้เต็มที่ และสุดท้ายปัญหาด้านพฤติกรรมมารยาทของนักเรียนในการพัฒนาเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง นักเรียนยังขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองในสังคม และไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงในสังคม ส่งผลให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงยังไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง

ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

1.1 ด้านหลักการและแนวคิด การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันเป็นการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การส่งเสริมความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงยังไม่ได้รับการระบุโดยตรงในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่ถูกระบุไว้ในหลักสูตรฐานสมรรถนะ หัวข้อสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) และยังไม่มีแนวทางการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่แน่ชัด แต่ว่าครูสามารถปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับตามบริบทของนักเรียนและสังคมได้ โดยใช้แนวคิดปรัชญาที่หลากหลาย ได้แก่ ปรัชญาปฏิรูปนิยม ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการลงมือทำ (Learning by Doing) และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning) ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และปรัชญาพิพัฒนาการนิยม ที่มุ่งเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา สร้างสภาพแวดล้อมเพื่อพัฒนาให้นักเรียนสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

1.2 ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ในรูปแบบ Active learning ให้นักเรียนมีส่วนร่วมผ่านการลงมือทำ ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) ให้นักเรียนตั้งคำถามเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ใช้ทักษะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking Skills) ในการเจาะลึกถึงประเด็นหลักของปัญหา มองเห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยต่าง ๆ และสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรงและพัฒนาแนวทางแก้ไขด้วยตนเองที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนและสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การแสดงความคิดเห็นหรือการวิพากษ์วิจารณ์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคม อีกทั้งบูรณาการองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ จัดการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้และเชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคม ส่งเสริมแนวคิดประชาธิปไตย สิทธิมนุษยชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ส่งเสริมให้นักเรียนมีจิตสำนึกทางสังคมมากขึ้น

1.3 ด้านบทบาทผู้สอน ผู้สอนควรเป็นผู้ที่เข้าใจในบริบทของสังคม เป็นกลางและเปิดกว้างทางการเรียนรู้ พัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้เสริมสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นผู้อำนวยความสะดวกหรือผู้สนับสนุน (Facilitator) ออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองและสามารถบูรณาการความรู้ได้หลากหลายวิชาที่เชื่อมโยงประเด็นใกล้ตัวนักเรียนหรือปัญหาที่พบในชีวิตประจำวันสู่ประเด็นระดับโลก

1.4 ด้านบทบาทนักเรียน นักเรียนควรมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง พัฒนาความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และแสดงความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้และการประเมินผล ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และมีความกล้าหาญในการคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

2. ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

2.1 ปัญหาด้านข้อจำกัดของระบบการศึกษา การจัดการเรียนรู้ยังมุ่งเน้นไปที่การถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ เพื่อตอบสนองต่อการประเมินผลมากกว่าการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ หรือทักษะทางสังคม ทำให้การเรียนรู้ขาดความเชื่อมโยงกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในชีวิตจริง

2.2 ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ มุ่งเน้นการท่องจำมากกว่าการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา หรือการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ขาดการบูรณาการกับชีวิตจริง ขาดบรรยากาศที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักเรียนและครู

2.3 ปัญหาด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนยังขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองในสังคม ไม่ตระหนักถึงปัญหาสังคมและไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้การจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงยังไม่บรรลุผลตามที่หวัง

ข้อค้นพบที่น่าสนใจ

ข้อค้นพบที่น่าสนใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากการสัมภาษณ์และสังเกตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การจัดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์และการลงมือทำจริง ช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีส่วนร่วม ตั้งคำถาม วิเคราะห์ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ และการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล

2. การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การคิดวิเคราะห์ การประเมินผล และการสร้างสรรค์ การให้นักเรียนได้ตั้งคำถามและวิพากษ์ประเด็นทางสังคม ช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและสามารถเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อหาทางออกของปัญหา เปิดโอกาสให้นักเรียน ออกแบบแนวทางแก้ไขปัญหาดด้วยตนเองอย่างสร้างสรรค์ได้

3. การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนและสถานการณ์ปัจจุบัน เรียนรู้จากประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของนักเรียน ทำให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ทางสังคม และมีแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม ส่งเสริมให้นักเรียนมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาชุมชน ผ่านโครงการหรือกิจกรรมที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวก

4. การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ จากหลากหลายสาขาวิชา เช่น รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เทคโนโลยี การผสมผสานองค์ความรู้ช่วยให้นักเรียนมองเห็นความเชื่อมโยงของปัญหา และสามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ

5. ครูควรมีความพร้อมทั้งด้านความเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง และมุ่งมั่นพัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ตระหนักถึงความแตกต่างของนักเรียน เปิดกว้างทางความคิด และใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้อย่างเหมาะสม และมุ่งเน้นการส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมือง โดยให้นักเรียนมีโอกาสฝึกคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหาด้วยตนเอง ครูมีบทบาทเป็นผู้เฝ้าสังเกตการณ์ สนับสนุน และส่งเสริมการเรียนรู้ และสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

6. นักเรียนควรมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ มีความรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ ตระหนักถึงบทบาทของตนเองในการเป็นพลเมืองที่สามารถมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกได้ในสังคม

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกต ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์มาสรุปและนำเสนอในรูปแบบของตาราง เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

ตาราง 3 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และสังเกตผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อศึกษาสภาพปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้	แนวทางในการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม
1. หลักการจัดการเรียนรู้	1. การจัดการเรียนรู้ที่ใช้แนวคิดของปรัชญาทางการศึกษามาดอกแบบในการจัดการเรียนรู้ 2. การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบบรรยายเป็นส่วนใหญ่ โดยมีครูเป็นผู้จัดการเรียนรู้ 3. การจัดการเรียนรู้ที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทสังคม 4. การจัดการเรียนรู้ที่มีการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ	1. การจัดการเรียนรู้โดยผสมผสานแนวคิดปฏิบัตินิยมและปฏิรูปนิยม เน้นการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำจริง มีการปรับตัวตามยุคสมัยและเน้นแก้ปัญหาสังคม 2. การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ที่เน้นการลงมือทำจริง นักเรียนได้มีส่วนร่วม ฝึกการคิดเชิงวิพากษ์หรือตั้งคำถามกับปรากฏการณ์ในสังคม 3. การจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และเป้าหมายการพัฒนาพลเมืองในระดับต่าง ๆ
2. วิธีการจัดการเรียนรู้	1. การจัดการเรียนรู้ที่ทับบทาครูมากกว่านักเรียน 2. การจัดการเรียนรู้เป็นขั้นตอน เริ่มจากการนำเข้าสู่บทเรียน การเรียนรู้ และการสรุป โดยเชื่อมโยงกับเนื้อหาของวิชา 3. การจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนสร้างความรู้ด้วยตัวเอง โดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้ต้องคิด วิเคราะห์เชื่อมโยงข้อมูล หรือสังเคราะห์สิ่งต่าง ๆ จะทำให้นักเรียนเข้าใจและจำได้ดี	1. การจัดการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ลงมือทำและเจอสถานการณ์จริง สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ 2. การจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการสหวิทยาการกับรายวิชาอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการเรียน และการสร้างองค์ความรู้ 3. การจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันและบริบทชุมชนเป็นการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเห็นบทบาทของตนเองในฐานะส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหาในชุมชน

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	สภาพปัจจุบัน ของการจัดการเรียนรู้	แนวทางในการจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะสม
3. บทบาทผู้สอน	1. ครูมีบทบาทจากการเป็นคนสอน อย่างเดียวมากกว่าการเป็น ผู้สนับสนุนหรือผู้เอื้ออำนวย (Facilitator) ให้นักเรียน 2. ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม อย่างเต็มที่ ให้นักเรียนสร้าง ความรู้ด้วยตนเอง ผ่านการทำ กิจกรรมต่าง ๆ 3. ครูมีทัศนคติที่ดี เป็นกลางทาง ความคิด เข้าใจความแตกต่างของ นักเรียน และสร้างบรรยากาศที่ ปลอดภัยในการเรียนรู้ 4. ครูผู้สอนมีความเชื่อว่าความ สามารถและสติปัญญาของสามารถ พัฒนาได้ (Growth Mindset) ผ่านการเรียนรู้ และการลงมือทำ อย่างต่อเนื่อง	4. การจัดการเรียนรู้ที่ใช้ทักษะการคิด ขั้นสูง ผ่านการวิเคราะห์ การ สังเคราะห์ การประเมินค่า และการ สร้างสรรค์ นักเรียนจะได้ฝึกคิดลึก ไปถึงแก่นของปัญหา มองเห็นความ เชื่อมโยง และสร้างแนวทางแก้ไข ด้วยตัวเอง 5. การจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเข้าใจ สิทธิและหน้าที่ของตนเองที่พึง ปฏิบัติในฐานะพลเมือง ตั้งคำถาม กับสิ่งรอบตัวและมองหาวิธีแก้ไข ปัญหาสังคม 1. ครูควรเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นคน สอนอย่างเดียว มาเป็นเหมือน ผู้สนับสนุนหรือผู้เอื้ออำนวย (Facilitator) ให้นักเรียนเรียนรู้ด้วย ตัวเอง 2. ครูควรส่งเสริมการเรียนรู้โดยมี นักเรียนเป็นศูนย์กลาง เข้าใจความ แตกต่างของนักเรียน เพื่อสร้าง บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ให้ นักเรียนได้ฝึกการคิด การแก้ปัญหา ด้วยตนเอง 3. ครูควรการออกแบบการเรียนรู้ที่ใช้ กระบวนการที่เน้นประสบการณ์จริง ใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งทำให้นักเรียน ได้ลงมือทำจริงและเข้าใจปัญหาที่ เกิดขึ้นในชุมชนของตนเอง หรือการ เรียนรู้ผ่านการสืบสอบเชิงปรัชญา ที่ จะช่วยกระตุ้นให้เด็กคิดลึก ๆ และ เข้าใจปัญหาในเชิงแนวคิด หรือการ ใช้การเรียนรู้จากปรากฏการณ์หรือ ประเด็นที่เป็นฐาน

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	สภาพปัจจุบัน ของการจัดการเรียนรู้	แนวทางในการจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะสม
		4. ครูควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย เชื่อมโยงเนื้อหาการเรียนรู้จาก ประเด็นใกล้ตัวไปยังประเด็นระดับ โลก ช่วยให้นักเรียนเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างท้องถิ่นกับโลก ชัดเจนยิ่งขึ้น 5. ครูควรออกแบบการเรียนรู้แบบบูรณา การสหวิทยาการ โดยปรับเนื้อหาให้ สอดคล้องกับฐานสมรรถนะ เพื่อให้ นักเรียนพัฒนาทักษะที่นำไปใช้ได้ จริงในชีวิตประจำวันได้
4. บทบาทนักเรียน	1. นักเรียนยังขาดความกระตือรือร้น ในการเรียนรู้ 2. นักเรียนยังขาดความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับความรับผิดชอบ และการ ตระหนักในบทบาทหน้าที่ของ ตนเองและสังคมเท่า	1. นักเรียนควรมีความกระตือรือร้นกับ การเรียนรู้ อยากพัฒนาตัวเองและมี ทักษะที่ดีต่อการเรียน 2. นักเรียนควรมีความเข้าใจพื้นฐาน เกี่ยวกับบริบทสังคมที่อาศัยอยู่ สามารถ วิเคราะห์ปัญหาในชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ได้อย่างสร้างสรรค์ 3. นักเรียนควรมีส่วนร่วมในกระบวนการ เรียนรู้ พัฒนาทักษะการทำงานเป็น ทีม ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น 4. นักเรียนควรตระหนักถึงบทบาทของ ตนเอง มีความรับผิดชอบต่อมีคุณธรรม จริยธรรม
1. ปัญหาด้านข้อจำกัดของ ระบบการศึกษา	1. การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นไปที่การ ถ่ายทอดความรู้ทางวิชาการ เพื่อ ตอบสนองต่อการประเมินผล มากกว่าการพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ หรือทักษะทางสังคม	1. การปรับปรุงหลักสูตรรายวิชาสังคม ศึกษา เพื่อให้มีความสอดคล้อง เชื่อมโยงกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ประเด็นที่เกี่ยวข้อง	สภาพปัจจุบัน ของการจัดการเรียนรู้	แนวทางในการจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะสม
	2. การจัดการเรียนรู้ขาดความ เชื่อมโยงกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในชีวิต จริง	2. การวัดและประเมินผลควรมีความ หลากหลาย เพื่อพัฒนาทักษะการ คิดวิเคราะห์ หรือทักษะทางสังคม
2. ปัญหาด้านการจัดการ เรียนการสอนและการ สร้างบรรยากาศในการ จัดการเรียนรู้	1. การจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นการท่องจำ มากกว่าการพัฒนาทักษะการคิด วิเคราะห์ การแก้ปัญหา หรือการ แสดงความเห็นอย่างสร้างสรรค์ 2. การจัดการเรียนรู้ขาดการบูรณา การกับชีวิตจริง 3. การจัดการเรียนรู้ขาดบรรยากาศที่ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความ คิดเห็นของนักเรียนและครู	1. การจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาทักษะการ คิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา หรือการ แสดงความเห็นอย่างสร้างสรรค์ 2. การจัดการเรียนรู้ที่มีการบูรณาการ กับหลายวิชาสอดคล้องกับ บริบทสังคม 3. การจัดการเรียนรู้ที่สร้างบรรยากาศที่ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ของนักเรียนและครู เช่น เปิดโอกาส ให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความ คิดเห็นร่วมกัน
3. ปัญหาด้านพฤติกรรม การเรียนรู้ของนักเรียน	1. นักเรียนยังขาดความกระตือรือร้น ในการเรียนรู้ 2. นักเรียนขาดความเข้าใจในบทบาท ของตนเองในฐานะพลเมืองใน สังคม	ควรจัดการเรียนรู้โดยยกปรากฏการณ์ใน สังคม ตั้งคำถาม ให้นักเรียนเกิดการ คิดวิเคราะห์ หาแนวทางอย่าง สร้างสรรค์ ให้นักเรียนตระหนักรู้ถึง บทบาทของตนเอง คำนึงถึง ประโยชน์ส่วนรวมเพื่อสร้างการ เปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม

สรุปข้อมูลสำหรับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. การใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง บูรณาการเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองผู้มีส่วนร่วมในสังคม จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทบาทและความสำคัญของพลเมืองในการพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการมีส่วนร่วมในสังคม การมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและการเคารพสิทธิและหน้าที่ของตนเอง ในฐานะพลเมือง

2. การเรียนรู้ที่บูรณาการการเชื่อมโยงเนื้อหาจากวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกันเพื่อเสริมสร้างทักษะและความรู้ นำความรู้มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับสังคม ทำให้นักเรียนเห็นภาพรวมของปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม

3. การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัจจุบันและบริบทชุมชนเป็นการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนเห็นบทบาทของตนเองในฐานะส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหา ตระหนักถึงความสำคัญของการกระทำในปัจจุบันที่ส่งผลต่ออนาคต และเตรียมความพร้อมในการรับมือและสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม

4. การเรียนรู้ที่ให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์จริง เช่น การจัดกิจกรรมหรือโครงการในชุมชน การสำรวจปัญหาท้องถิ่น และการเสนอแนวทางแก้ไข สนับสนุนให้นักเรียนทำงานกลุ่มเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์จริงในสังคม ตัดสินใจหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

5. การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมทั้งในด้านความคิดและการกระทำ ให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นและเสนอความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ สังคม และมุมมองที่หลากหลาย เช่น การอภิปรายกลุ่ม, การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในชั้นเรียน เป็นต้น

6. การใช้เทคโนโลยีในการสร้างสื่อการเรียนการสอนในการส่งเสริมการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง เช่น การใช้โซเชียลมีเดียเป็นแพลตฟอร์มในการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นสังคมต่าง ๆ นักเรียนสามารถใช้โซเชียลมีเดียในการสร้างแคมเปญหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เช่น การจัดทำเพจหรือกรู๊ป เพื่อแชร์ข้อมูล สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ในการนำเสนอข้อมูลหรือการทำกิจกรรมร่วมกัน

7. ครูควรควรเป็นกลางและเปิดกว้างทางความคิด เข้าใจในบริบทของสังคม พัฒนาตนเองให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง พัฒนาการความรู้รอบด้าน สามารถบูรณาการได้หลากหลายสาขาวิชา เสริมสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยในการเรียนรู้ และสามารถจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์

8. นักเรียนควรมีความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ มีความตั้งใจและพร้อมพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในสังคม

ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผู้วิจัยได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบโดยผ่านขั้นตอนผลการดำเนินงาน ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. การนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายไปใช้
3. ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. กระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีในการจัดการเรียนรู้

ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้แบบปฏิรูปนิยม มุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของสังคมและหาทางแก้ไขร่วมกันในชุมชน สร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยการเชื่อมโยงความรู้และการศึกษาเข้ากับปัญหาสังคมจริง เพื่อที่จะสร้างสังคมที่ดีขึ้นและตอบสนองต่อความท้าทายในสังคม โดยมีเรียนรู้ผ่านกระบวนการลงมือทำ (Learning by Doing) และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning) ซึ่งช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้แบบปรัชญาพิพัฒนาการนิยม มุ่งเน้นให้นักเรียนพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามลำดับขั้นตอนการเติบโตทางร่างกายและจิตใจ การสร้างกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตจริง รวมถึงการสนับสนุนการพัฒนาทักษะต่าง ๆ ทั้งในด้านการคิด วิเคราะห์ การเข้าสังคม และการสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อพัฒนาให้นักเรียนสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะและความรู้ของนักเรียนผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชุมชนที่พวกเขาอยู่ การเรียนรู้ในลักษณะนี้ไม่เพียงแต่เกิดจากการศึกษาหรือการสอนในห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังมุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การทำงานร่วมกับผู้คนในชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือการศึกษาและเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในชุมชน

ผู้วิจัยได้นำแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่กล่าวไปข้างต้นมาใช้ในการพัฒนาคู่มือครู ที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้าง การเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.2 ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นที่

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาบริบทชุมชนโดยรอบโรงเรียน พบว่า อำเภอแม่สายตั้งอยู่ทาง ตอนเหนือสุดของประเทศไทยในจังหวัดเชียงราย มีพรมแดนติดกับประเทศเมียนมา โดยมีแม่น้ำสาย เป็นเส้นแบ่งเขตพื้นที่ระหว่างสองประเทศ บริบทของอำเภอแม่สายครอบคลุมหลายมิติ ทั้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ประชากร สังคม และวัฒนธรรม ดังนี้ อำเภอแม่สายมีลักษณะ ภูมิประเทศที่หลากหลาย ประกอบด้วยพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำ ภูเขา และป่าไม้ เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขา แดนลาวซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำสำคัญ ประชากรประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลากหลาย เช่น ชาวไทใหญ่ อาข่า ลาหู่ และจีนฮ่อ รวมถึงชาวพื้นเมืองไทยลื้อ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การค้าชายแดน และการท่องเที่ยว โดยด่านพรมแดนแม่สายถือเป็นจุดเชื่อมโยงเศรษฐกิจที่สำคัญ ระหว่างไทยและเมียนมา ดังที่กล่าวมาข้างต้น อำเภอแม่สายจึงเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทั้งด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ ประชากร และวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้ พื้นที่นี้มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่ในขณะเดียวกันยังต้องเผชิญกับความท้าทายทางด้านสิ่งแวดล้อมและ ปัญหาสังคมที่ต้องการการจัดการอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นที่มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรม การจัดการเรียนรู้ โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการ เปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.3 ร่างกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็น ฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

ผู้วิจัยจึงได้ร่างกระบวนการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยา วัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีโดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้น พื้นฐาน พ.ศ. 2551 และการศึกษาบริบทพื้นที่ ออกเป็น 4 ด้าน 1) ด้านหลักสูตร 2) ด้านเนื้อหา 3) ด้านการจัดการเรียนรู้ 4) ด้านการวัดและประเมินผล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.3.1 ด้านหลักสูตร

การใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับ ปรับปรุง 2560) การใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นแนวทางในการ จัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม ปรัชญาพิพัฒนาการนิยม และการ

เรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยทำการจัดการเรียนรู้ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในรายวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบไปด้วยตัวมาตรฐาน ตัวชี้วัด ดังต่อไปนี้

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีมี ค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคม โลกอย่างสันติสุข

ตัวชี้วัด ม. 4-6/2 วิเคราะห์ความสำคัญของโครงสร้างทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของ เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

ตัวชี้วัด ม.4-6/4 วิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจในชุมชนและเสนอแนว ทางแก้ไขการศึกษาหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงผู้วิจัยได้ศึกษา หลักสูตรและสื่อจากหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนาคู่มือครู โดยพิจารณาหลักสูตร สำคัญ เป็นการมุ่งเน้นให้นักเรียนมีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาและ สร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ การมีส่วนร่วมทางสังคม และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม แนวคิดและทฤษฎีในการ พัฒนาสังคม เช่น การพัฒนาอย่างยั่งยืน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การพัฒนาองค์ความรู้ และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในสังคม และการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างแรงบันดาลใจ การกระตุ้นผู้คนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

1.3.2 ด้านเนื้อหา

การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็น พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงควรเน้นไปที่การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคน ชุมชน และ สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจถึงบทบาทและความสำคัญของการรักษาความหลากหลายทาง วัฒนธรรม และการพัฒนาสังคมในแนวทางที่ยั่งยืน โดยเริ่มจากการให้นักเรียนเรียนรู้ปัญหาหรือ สถานการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือชุมชน เช่น ปัญหาการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ ยั่งยืน หรือปัญหาความขัดแย้งทางวัฒนธรรมในชุมชน จากนั้นฝึกให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหา ทางสังคมและสิ่งแวดล้อมจากมุมมองที่หลากหลาย โดยใช้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ในการเสนอแนว ทางการแก้ไขปัญหา การเรียนรู้ที่จะมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างวัฒนธรรม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำต่าง ๆ ต่อสังคมและ สิ่งแวดล้อมในระยะยาว การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการดำเนินการในชุมชนโดยยึด หลักการของการพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและ

สิ่งแวดล้อม ให้นักเรียนมีโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีส่วนช่วยในการพัฒนาชุมชน เช่น การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผ่านกิจกรรมที่ช่วยสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในชุมชน เช่น การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชน หรือการสำรวจวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน การเสริมสร้างความเข้าใจและทักษะในการคิดเชิงสร้างสรรค์และการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกเป็นการพัฒนาความสามารถในการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและสร้างโครงการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการเรียนรู้ เช่น การออกแบบโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือโครงการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน รวมทั้งสะท้อนความคิดเห็นจากการดำเนินงานและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กระบวนการนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีการสะท้อนคิดเกี่ยวกับการกระทำที่เกิดขึ้น โดยนำข้อสังเกตต่าง ๆ มาปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการแก้ไขปัญหาต่อไปอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ยังช่วยเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์และยั่งยืนในระยะยาวด้วยการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับการกระทำจริงในชุมชนและการส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ การทำงานร่วมกันและการพัฒนาอย่างยั่งยืน นักเรียนจะสามารถกลายเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีให้กับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในอนาคต

1.3.3 ด้านการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ควรเน้นไปที่การบูรณาการระหว่างความเข้าใจในธรรมชาติและการทำงานร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โดยการสร้างความตระหนักถึงความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในมิติของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม และการเข้าใจถึงผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังควรมีการเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะสร้างความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนในอนาคตอีกหนึ่งมิติสำคัญที่ควรเน้นคือการทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การส่งเสริมให้นักเรียนเข้าใจและเคารพความแตกต่างของวัฒนธรรมในแต่ละกลุ่มและสร้างความร่วมมือในระดับชุมชน การเสริมสร้างการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยให้ นักเรียนสามารถพัฒนาแนวคิดที่เปิดกว้างและยืดหยุ่น พร้อมรับมือกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างความสุขและการพัฒนาชุมชนที่มีความหลากหลายทางสังคมและ

วัฒนธรรมได้อย่างยั่งยืน การส่งเสริมให้นักเรียนสามารถวิเคราะห์และวิพากษ์สังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเองช่วยให้พวกเขามองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและหาทางแก้ไขที่เหมาะสม ด้วยการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ นักเรียนจะสามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีเหตุผล และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชนในอนาคต การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์นี้จะเป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างพลเมืองที่มีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ และนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมเป็นอีกหนึ่งหัวใจสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ซึ่งนักเรียนควรได้รับการฝึกฝนให้สามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในสังคม เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน หรือการส่งเสริมการศึกษาและความเข้าใจที่ดีในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน การฝึกให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยให้พวกเขาเห็นความสำคัญของการกระทำในระดับชุมชนและระดับโลกในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก การพัฒนาคุณธรรมและจิตสาธารณะเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญที่ควรเน้นในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยฝึกฝนให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งพัฒนาคุณลักษณะที่ดีในการเป็นพลเมืองที่มีจิตสาธารณะ การตระหนักถึงบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณค่าในสังคมจะช่วยให้ นักเรียนมีความเข้าใจลึกซึ้งถึงการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและโลก และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

1.3.4 ด้านการวัดผลและประเมินผล

การวัดและประเมินผลความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ควรเน้นไปที่การประเมินทักษะและความเข้าใจของนักเรียนในหลายมิติ ทั้งด้านความรู้ ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และการแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม โดยใช้เครื่องมือที่เหมาะสม เช่น การสังเกตการพฤติกรรม การสัมภาษณ์ การประเมินผลจากผลงานที่นักเรียนออกแบบและดำเนินการจริง และการใช้แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการประเมินเหล่านี้จะช่วยให้สามารถประเมินความเข้าใจและความสามารถในการประยุกต์ใช้ทฤษฎีและความรู้ที่ได้รับในการดำเนินการในสถานการณ์จริง บ่งบอกว่านักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและการพัฒนาสังคม เป็นผู้นำในการสร้างการเปลี่ยนแปลงได้

ผู้วิจัยจึงได้แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยได้ร่างการพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบ Change ซึ่งเป็นแนวทางกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการศึกษาปรากฏการณ์จริงในสังคม เชื่อมโยงกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในชุมชนของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก โดยมีองค์ประกอบดังนี้

1) ตระหนักรู้ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม(Awareness of Cultural Ecology Issues) การทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือชุมชน ซึ่งในกรณีนี้จะเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั่งยืน หรือการสูญเสียความหลากหลายทางธรรมชาติ นักเรียนจะเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายที่ชุมชนกำลังเผชิญในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของตน กระบวนการนี้ช่วยเปิดมุมมองให้นักเรียนมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกและในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

2) การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration) การสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในชุมชน โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือการสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ นักเรียนจะได้สังเกตและไตร่ตรองถึงผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ในชีวิตประจำวันและชุมชน การเน้นไปที่การตระหนักรู้ในปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นจะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมของตนในการรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

3) วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues) การที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และมองหาสาเหตุและผลกระทบของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เช่น การศึกษาผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ หรือการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชนและวัฒนธรรม การตั้งคำถามเกี่ยวกับต้นเหตุของปัญหา จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมของมนุษย์และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและการสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้นักเรียนสามารถมองเห็นปัญหาจากมุมมองที่กว้างขึ้นและพร้อมที่จะค้นหาทางแก้ไข

4) บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice)การฝึกฝนทักษะในการคิดเชิงสร้างสรรค์และการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเข้าใจในนิเวศวิทยาวัฒนธรรมและสามารถใช้ทักษะที่เรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การฝึกทักษะนี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถสร้างสรรค์แนวทางการแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาสังคมกับการรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เช่น การพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น หรือการส่งเสริมการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

5) ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) การที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและสร้างโครงการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการเรียนรู้ เช่น การสร้างโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน การส่งต่อผลงานนี้สู่สังคมช่วยให้นักเรียนมีโอกาสในการแสดงออกถึงความสามารถในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสังคม กระบวนการนี้มีความสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในสังคมและสิ่งแวดล้อม

6) สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) การทบทวนผลลัพธ์ของการดำเนินงานและการสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กระบวนการนี้ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสในการสะท้อนผลการดำเนินงานและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสิ่งแวดล้อม การทบทวนผลลัพธ์จะช่วยให้นักเรียนเห็นถึงความสำเร็จและความท้าทายที่ยังคงมีอยู่ พร้อมทั้งสามารถปรับปรุงและพัฒนาแนวทางในการสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในอนาคต

1.4 กระบวนการสร้างคู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเบื้องต้นประกอบการสร้างคู่มือครู ได้แก่ สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จากนั้นผู้วิจัยศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนและองค์ประกอบของคู่มือครู ประกอบไปด้วย คำชี้แจง แผนการจัดการเรียนรู้ เนื้อหาสาระและสื่อ การเรียนรู้และการวัดและประเมินผล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

คำชี้แจงการใช้คู่มือครู

คู่มือครูในการจัดการเรียนรู้โดยนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการเรียนรู้ในรูปแบบ Change ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ ตระหนักรู้ต่อปัญหานิเวศวิทยาวัฒนธรรม การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม วิเคราะห์ปัญหาในมิติดินเวศวิทยาวัฒนธรรม บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง และสะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

แผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างเพื่อใช้ประกอบคู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 3 แผน ซึ่งมีองค์ประกอบประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด จุดประสงค์การเรียนรู้ สาระสำคัญ สมรรถนะสำคัญของนักเรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่ออุปกรณ์แหล่งเรียนรู้ การะชิ้นงาน การวัดและประเมินผล และบันทึกหลังการจัดการเรียนรู้ โดยแผนการจัดการเรียนรู้ ได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 3 คน เพื่อพิจารณา ความถูกต้องความเหมาะสม ก่อนนำไปทดลองใช้กับนักเรียน

คำชี้แจงในการจัดการเรียนรู้

แนวทางในการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน หมายถึง การนำนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบโรงเรียน มาใช้เป็นประเด็นหลักในกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้และเข้าใจสภาพปัญหาในชุมชน ตามรูปแบบ Change โดยมีขั้นตอนการสอนสามารถแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอนหลักได้แก่

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ต่อปัญหาในนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Awareness of Cultural Ecology Issues) ผู้เรียนทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือชุมชน เช่น การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายที่ชุมชนหรือสังคมกำลังเผชิญ

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration) ครูสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในชุมชนโดยทำกิจกรรม เช่น การสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่กำลังสูญเสีย ให้ผู้เรียนสังเกตและใคร่ครวญถึงผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ในชีวิตประจำวันและชุมชน

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues) ครูกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเชิงวิเคราะห์ ผ่านการตั้งคำถามหรือให้แก้ปัญหาวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหานั้นๆ เช่น การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชน กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงต้นเหตุของปัญหา รวมถึงผลกระทบในระยะยาว

ขั้นที่ 4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice) ผู้เรียนฝึกฝนและเสริมสร้างความเข้าใจ ผ่านการทำกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดเชิงสร้างสรรค์และการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก สนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดริเริ่มในการสร้างแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมและสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชุมชน

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ หรือเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนรู้แล้ว กระตุ้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติและสร้างโครงการหรือแนวทางแก้ไขปัญหามาจากการเรียนรู้ เช่น การสร้างโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ขั้นที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) ครูตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนผ่านการสะท้อนความคิดเห็นสะท้อนผลการดำเนินงานและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นให้ผู้เรียนมีการสะท้อนคิดเกี่ยวกับการกระทำที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางพัฒนาและปรับปรุงอย่างยั่งยืน

ภาพ 4 คำชี้แจงการใช้คู่มือครู

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1

รายวิชา สังคมศึกษา 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

เรื่อง เรียนรู้สิ่งแวดล้อมของเรา

เวลา 3 ชั่วโมง

1. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่พึงงามและดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

ส 2.1 ม.4-6/3 ปฏิบัติตนและมีส่วนสนับสนุนให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

2. จุดประสงค์การเรียนรู้ (KPA)

1. นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวอย่างปรากฏการณ์สังคมได้ (K)
2. นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดของตนเองต่อปรากฏการณ์ในสังคมอย่างมีเหตุผลในฐานะพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลกได้ (P)
3. นักเรียนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (A)

3. สาระสำคัญ

สังคมประกอบด้วยบุคคลที่อยู่ร่วมกันตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศ จนถึงสังคมโลก การพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืนนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาในสังคมตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยเฉพาะในฐานะพลเมืองที่ดี ซึ่งรวมถึงการมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม การคิดวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมอย่างมีเหตุผล และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วยแนวทางที่สร้างสรรค์

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการสื่อสาร
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีวินัย
2. ใฝ่เรียนรู้
3. มุ่งมั่นในการทำงาน

6. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้

(กระบวนการเรียนรู้ : Change Model รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง)

ภาพ 5 ตัวอย่างแผนการจัดการเรียนรู้

เนื้อหาสาระและสื่อในการจัดการเรียนรู้

1) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมการอธิบายความหมายและความสำคัญของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนและสังคมที่ยั่งยืนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และผลกระทบที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมและการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล และการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนและวิธีการพัฒนาที่ยั่งยืน

2) พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก การเสริมสร้างทักษะและจิตสำนึกที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและโลกการมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การตระหนักถึงปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหาทางสังคม การร่วมมือกับชุมชนและสังคมโลก รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในสังคมและโลกในอนาคต

3) การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาในชุมชน เช่น การส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เกี่ยวกับการตัดสินใจทางสังคมที่มีความยั่งยืน

4) การเชื่อมโยงความรู้ในกลุ่มสาระอื่น การบูรณาการความรู้ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในการแก้ไขปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมการวิเคราะห์ปัญหาจากมุมมองที่หลากหลาย ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

สื่อการสอน

1. PowerPoint ประกอบการสอน

PowerPoint ศึกษาปรากฏการณ์ในสังคม

ภาพ 6 สื่อนำเสนอประกอบการสอน

2. ใบกิจกรรมรายกลุ่ม เรื่อง เสี่ยงสะท้อนจากชุมชน

ใบกิจกรรม เรื่อง เสี่ยงสะท้อนจากชุมชน

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสำรวจข้อมูลปัญหาเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในชุมชน จากนั้นบันทึกลงในใบกิจกรรม

ผู้ให้ข้อมูล :

ปัญหาที่พบในชุมชน	สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบที่เกิดขึ้น	แนวทางการแก้ไข
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			

ผู้สัมภาษณ์ :

ภาพ 7 ตัวอย่างใบกิจกรรมรายกลุ่ม เรื่อง เสี่ยงสะท้อนจากชุมชน

ใบกิจกรรม เรื่อง แกะรอยปัญหาในชุมชน

คำชี้แจง ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มเลือกประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับปัญหานิเวศวิทยาวัฒนธรรมในชุมชน จากนั้นช่วยกันหาข้อมูลและอภิปรายร่วมกัน ตามประเด็นดังต่อไปนี้

ปัญหา :

สาเหตุของปัญหา	ผลกระทบที่เกิดขึ้น	แนวทางการแก้ไข
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

สมาชิก :

ภาพ 8 ตัวอย่างใบกิจกรรมรายกลุ่ม เรื่อง แกะรอยปัญหาในชุมชน

3. วิถีทัศน์ประกอบการสอน

ภาพ 9 ตัวอย่างวิถีทัศน์ประกอบการสอน

ภาพ 10 ตัวอย่างวิถีทัศน์ประกอบการสอน

การวัดและประเมินผล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียนโดยการประเมินผลตามสภาพจริง ผ่านการใช้วิธีการและเกณฑ์ในการวัดที่หลากหลาย ซึ่งนักเรียนได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะและเสริมสร้าง ความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมีส่วนร่วม โดยการทำใบกิจกรรมกลุ่มที่ส่งเสริมให้ นักเรียนสามารถคิดและทำงานร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน กระบวนการประเมินถือเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เห็นพัฒนาการและความ เข้าใจของนักเรียน ในการประเมินผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง เช่น การสังเกต พฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ผลงานที่นักเรียนสร้างขึ้นในแต่ละกิจกรรม รวมถึงการทดสอบความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนเพื่อประเมินความสามารถในการใช้ความรู้ ไปปรับใช้ในสถานการณ์จริง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) การประเมินผลงานนักเรียนรายกลุ่ม เป็นส่วนหนึ่งในการประเมินความเป็น พลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์การให้คะแนนรูปแบบแยกส่วน จำแนกออกเป็น 3 ระดับคุณภาพ ได้แก่ 3 (ดี) 2 (พอใช้) 1 (ปรับปรุง) โดยมีประเด็นการประเมิน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) ความครบถ้วนของข้อมูล 2) ความถูกต้องและความสมเหตุสมผลของข้อมูล 3) การใช้แหล่งข้อมูล และการสัมภาษณ์ 4) การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล และ 5) การนำเสนอและความเรียบร้อยของ ใบกิจกรรม

2) การประเมินด้วยแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนรายบุคคล เป็นส่วนหนึ่งในการ ประเมินความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์การให้คะแนนรูปแบบแยก ส่วน จำแนกออกเป็น 3 ระดับคุณภาพ ได้แก่ 3 (ดี) 2 (พอใช้) 1 (ปรับปรุง) โดยมีประเด็นการประเมิน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) การตรงต่อเวลาและมีความพร้อมในการเรียน 2) การตอบคำถาม ในชั้นเรียนอย่างมีเหตุผล 3) การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ 4) การรับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่นและโต้แย้งอย่างสร้างสรรค์ 5) การทำงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

3) การประเมินด้วยแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียนรายกลุ่ม เป็นส่วนหนึ่งในการ ประเมินความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์การให้คะแนนรูปแบบแยก ส่วน จำแนกออกเป็น 3 ระดับคุณภาพ ได้แก่ 3 (ดี) 2 (พอใช้) 1 (ปรับปรุง) โดยมีประเด็นการประเมิน 5 ประเด็น ได้แก่ 1) การร่วมมือกันทำงาน 2) การแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม 3)การมีส่วนร่วมใน การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ 4) การใช้เวลาทำงานได้อย่างเหมาะสม 5) สามารถให้ คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้

4) การประเมินด้วยการทดสอบ เป็นการประเมินผลด้วยการใช้แบบทดสอบ แบบเขียนตอบทำการวัดและประเมินผลหลังเรียน เพื่อวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยแปลผลออกมาในรูปแบบของผลคะแนน

5) การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์นักเรียนก่อนและหลังจากการทำกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยใช้แนวคำถามปลายเปิดในการสนทนากลุ่ม เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนมีอิสระในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับจากกิจกรรมดังกล่าว โดยคำถามที่ใช้จะช่วยให้ นักเรียนสามารถสะท้อนความเข้าใจ ความคิด และทัศนคติของตนเองหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรม เพื่อให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่มีคุณค่าในการประเมินผลการเรียนรู้และการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

2. การนำคู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายไปใช้

หลังจากที่ได้ประเมินคุณภาพความเหมาะสมของคู่มือครูที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านแล้ว ผู้วิจัยได้นำคู่มือดังกล่าวไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567 ในรายวิชาสังคมศึกษา จำนวน 14 คน ก่อนเริ่มการทดลอง ผู้วิจัยได้ชี้แจงหลักการ เหตุผล และประโยชน์ของการวิจัยให้กับนักเรียน พร้อมทั้งทำความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้แนวทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้มีทั้งหมด 9 คาบ ซึ่งถูกออกแบบตามรูปแบบ Change ที่ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ดังนี้

2.1 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1 เรื่อง เรียนรู้สิ่งแวดล้อมของเรา

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ต่อปัญหาในนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Awareness of Cultural Ecology Issues) นักเรียนทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือชุมชน เช่น การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายที่ชุมชนหรือสังคมกำลังเผชิญ

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration) ครูสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในชุมชนโดยทำกิจกรรม เช่น การสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ให้นักเรียนสังเกตและไตร่ตรองถึงผลกระทบจากปัญหาเหล่านั้นในชีวิตประจำวันและชุมชน

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues) ครูกระตุ้นให้นักเรียนคิดเชิงวิเคราะห์ ผ่านการตั้งคำถามหรือให้แก้ปัญหาวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหานั้น ๆ เช่น การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชน กระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงต้นเหตุของปัญหา รวมถึงผลกระทบในระยะยาว

ภาพ 11 นักเรียนศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม

ภาพ 12 นักเรียนร่วมตอบคำถามแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ภาพ 13 นักเรียนสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ภาพ 14 นักเรียนสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ใบกิจกรรม เรื่อง เสร็จสิ้นจากชุมชน

คำนี้แจ้ง ให้โรงเรียนแต่ละกลุ่มสำรวจข้อมูลปัญหาเกี่ยวกับนักศึกษาวัยรุ่นธรรมไม่เหมาะสม จากนั้นบันทึกลงในใบกิจกรรม

ผู้ให้ข้อมูล : อ. น. น. น. น. น.

[illegible]

ผู้ตีพิมพ์: นว ดิเรก นรเศรษฐ์ ๒๕๖๕

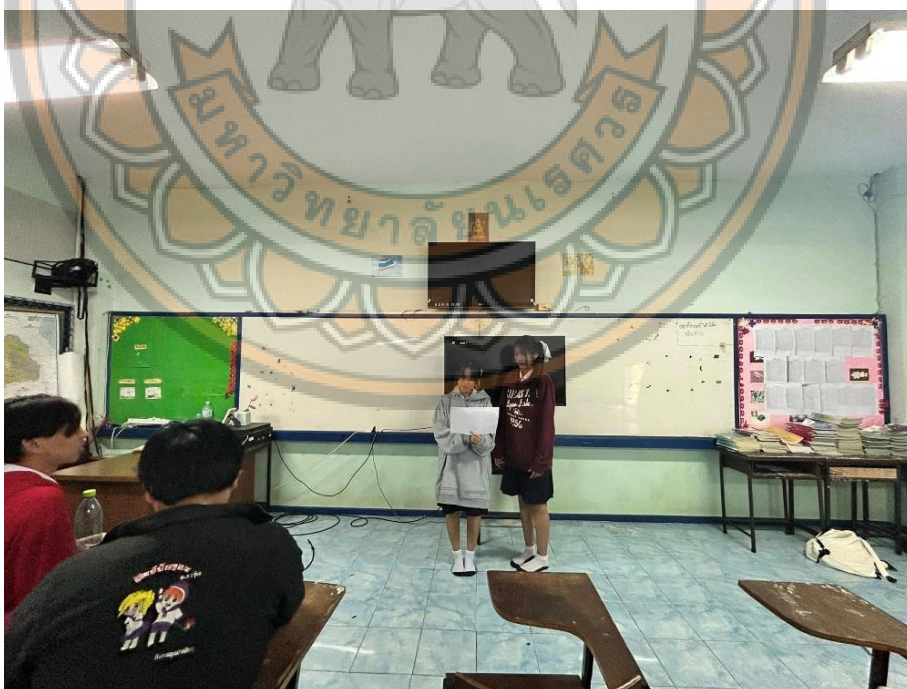
42125 1296952

21.25

ภาพ 15 ผลงานนักเรียน

ภาพ 17 นักเรียนนำเสนอผลงาน

ภาพ 18 นักเรียนนำเสนอผลงาน

2.2 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2 เรื่อง สร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงสู่สังคม

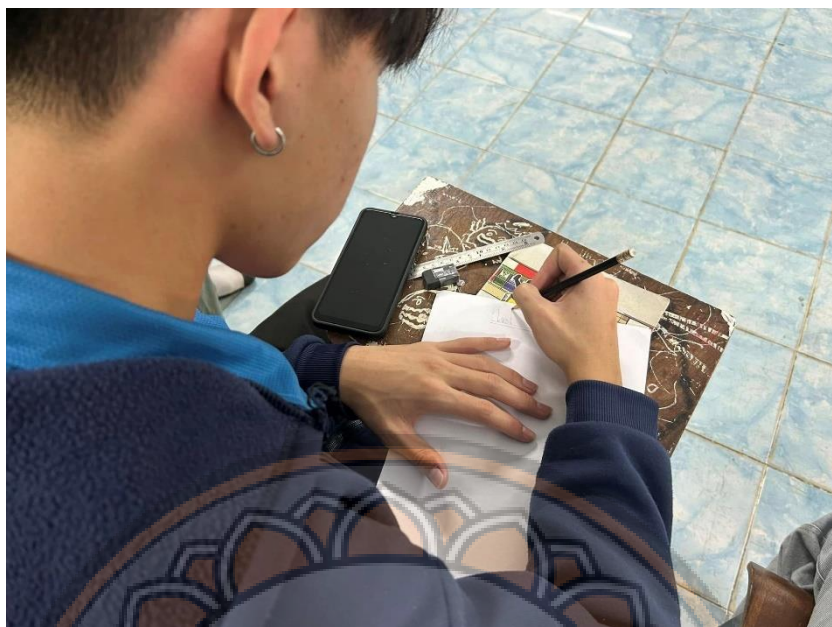
ขั้นที่ 4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice) นักเรียนฝึกฝนและเสริมสร้างความเข้าใจ ผ่านการทำกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการคิดเชิงสร้างสรรค์และการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกจากครูผู้สอนจากต่างกลุ่มสาระเพื่อสนับสนุนให้นักเรียนสามารถบูรณาการความรู้ พัฒนาความคิดริเริ่มในการสร้างแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมและสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชุมชน

ภาพ 19 นักเรียนเรียนรู้จากครูต่างกลุ่มสาระ

ภาพ 20 นักเรียนเรียนรู้จากครูต่างกลุ่มสาระ

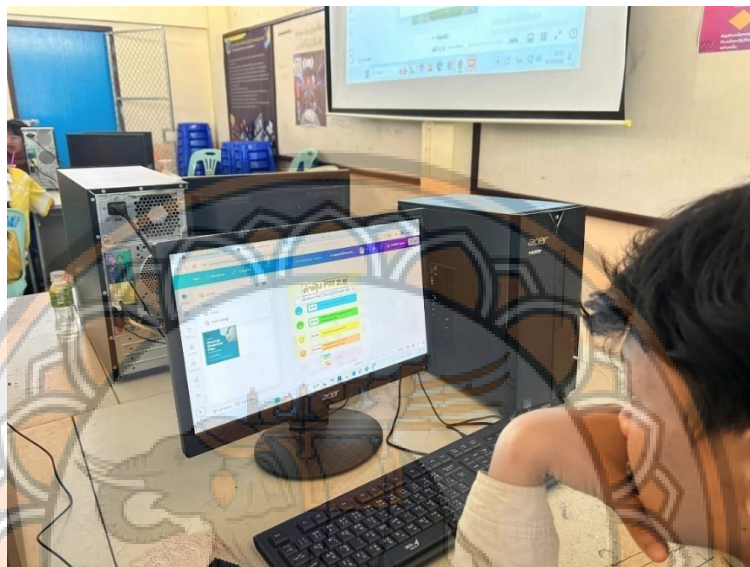

ภาพ 21 นักเรียนออกแบบผลงาน

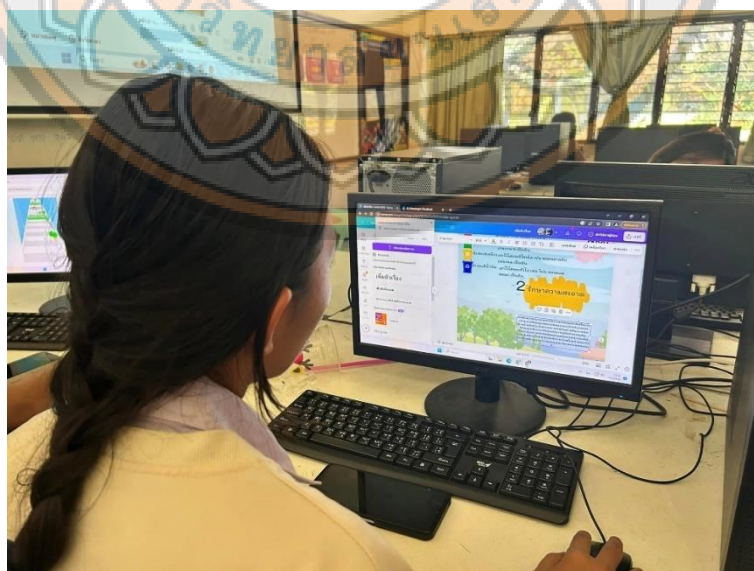

ภาพ 22 นักเรียนออกแบบผลงาน

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) นักเรียนสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ หรือเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนรู้แล้วกระตุ้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติและสร้างโครงการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการเรียนรู้ เช่น การสร้างโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ภาพ 23 นักเรียนสร้างสรรค์ผลงาน

ภาพ 24 นักเรียนสร้างสรรค์ผลงาน

ลดหมอกควัน เพื่ออากาศบริสุทธิ์

สาเหตุของการเกิดหมอกควัน

ผลกระทบหมอกควัน

ทำให้คนที่อยู่ในที่โล่งนาน ๆ
มีอาการแสบตา ตาแดง
น้ำตาไหล คอแห้ง ระคายคอ
หายใจติดขัด เหนื่อยง่าย
และแน่นหน้าอกและอาจทำให้
เป็นโรคภูมิแพ้ทางเดินหายใจ
โรคหัวใจ และหอบหืด

การแก้ปัญหาหมอกควัน

- เรียนรู้และให้ความรู้เกี่ยวกับสาเหตุและผลกระทบของหมอกควันแก่เพื่อน ๆ และครอบครัว
- หลีกเลี่ยงการเผาขยะหรือใบไม้ในที่โล่ง
- ใช้จักรยานหรือเดินไปโรงเรียน

ข้อมูลโดย : วราภิตติ มั่น
จัดทำเมื่อวันที่ : 10/02/2568

ภาพ 26 ตัวอย่างผลงานนักเรียน

ภาพ 27 การเผยแพร่ผลงานนักเรียน

ภาพ 28 การเผยแพร่ผลงานนักเรียน

Nuengruethai Thepchaiwong

40 นาที · 🌐

...

เด็กแว้นซ์ มลพิษทางเสียง

#เราเปลี่ยนโลกเปลี่ยน

#EcoCultureMatter

#改变自己改变世界

ภาพ 29 การเผยแพร่ผลงานนักเรียน

ลดการตัดไม้ทำลายป่า

เพิ่มพื้นที่ความชุ่มชื้นบนโลกสีเขียว

เกิดจากอะไร

การทำลายป่า เกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ เช่น การนำต้นไม้และถ่านไม้มาใช้หรือจำหน่ายเป็นไม้กวาดไม้กวาด

ในระหว่างที่ทำการเลี้ยงสัตว์ เพาะปลูก และตั้งถิ่นฐาน บนพื้นที่ว่าง การตัดไม้โดยไม่ปลูกทดแทนด้วยจำนวนที่เพียงพอ ก่อให้เกิดความเสียหายต่อที่อยู่อาศัยต่อความหลากหลายทางชีวภาพ

ผลกระทบ

- ความไม่สมดุลของสภาพอากาศและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- การเพิ่มขึ้นของภาวะโลกร้อน
- การปล่อยก๊าซเรือนกระจกเพิ่มขึ้น
- การพังทลายของดิน
- น้ำท่วม
- การสูญเสียถิ่นที่อยู่สัตว์ป่า และการสูญเสียที่อยู่อาศัย
- มหาสมุทรที่เป็นกรด
- คุณภาพชีวิตลดลง

แนวทางการแก้ปัญหา

ใช้นโยบายการแก้ไขปัญหาคาร์บอนต่ำ โดยให้คำแนะนำ 3 ข้อ คือ

- 1.หยุดยั้งการบุกรุกตัดไม้โดยทันทีและทำอย่างต่อเนื่อง
- 2.จัดระบบการให้สิทธิแก่ราษฎรยากจนอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ป่าโดยไม่ให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม
- 3.เร่งรัดการปลูกป่าเพื่อฟื้นคืนธรรมชาติ

“หยุดตัดไม้ ปกป้องป่าสีเขียว”

มหาวิทยาลัยนวัตกรรม

ผ.ร. อุทกพร ช่างปัญญาวีร เดชรัตน์
ผ.ร. กษมา ราษฎร์ เดชรัตน์

นานานี้ รูปภาพ · 1 วันที่แล้ว

การตัดไม้ทำลายป่า#เราเปลี่ยนโลกเปลี่ยน
#EcoCultureMatter #改变自己改变世界

♪ ต้นไม้แห่งรัก - @Singto Numchok

0

0

1

ครีเอเตอร์รายนี้จำกัดการเข้าถึงความคิดเห็น

ภาพ 30 การเผยแพร่ผลงานนักเรียน

2.3 แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3 เรื่อง ฉันคือผู้นำในการเปลี่ยนแปลง

ขั้นที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) ครูตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนผ่านการการสะท้อนความคิดเห็นสะท้อนผลการดำเนินงานและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นให้นักเรียนมีการสะท้อนคิดเกี่ยวกับการกระทำที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางพัฒนาและปรับปรุงอย่างยั่งยืน

ภาพ 31 นักเรียนร่วมสะท้อนความคิดเห็นหลังการดำเนินงาน

ภาพ 32 นักเรียนร่วมสะท้อนความคิดเห็นหลังการดำเนินงาน

2.4 การวัดและประเมินผล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินผลการเรียนรู้โดยใช้การทดสอบหลังเรียน ซึ่งเป็นแบบทดสอบชนิดเขียนตอบ จำนวน 10 ข้อ โดยใช้เวลาทำแบบทดสอบทั้งหมด 120 นาที นักเรียนทำแบบทดสอบด้วยตนเองหลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ ณ โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม แบบทดสอบนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงตามที่ผู้วิจัยกำหนดเมื่อเสร็จสิ้นการทำแบบทดสอบแล้ว ผู้วิจัยจะนำผลการทดสอบมาแปลผลเป็นคะแนนเพื่อทำการวิเคราะห์และเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้ ผลจากการทดสอบหลังเรียนแสดงให้เห็นว่านักเรียนมีความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดี

ภาพ 33 นักเรียนทำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

ภาพ 34 นักเรียนทำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

ชื่อ.....นามสกุล.....เลขที่.....

สะท้อนคิด สู่การเปลี่ยนแปลง
แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

คำชี้แจง

1. แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงฉบับนี้เป็นแบบอัตนัย จำนวน 10 ข้อ เวลาในการทำแบบวัด 120 นาที
2. ให้นักเรียนพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมที่กำหนดให้ แล้วตอบคำถามลงในกระดาษคำตอบ พร้อมเสนอแนวทางแก้ไขอย่างชัดเจนและสร้างสรรค์

1. สถานการณ์ :

ในชุมชนของนักเรียนมีการเผาป่าเพื่อเปิดพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งทำให้เกิดหมอกควันปกคลุมอากาศ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน

1.1 ทำไมการเผาป่าจึงเป็นปัญหาที่สำคัญในชุมชนที่ยังพบเจออยู่ในปัจจุบัน

.....

.....

.....

1.2 นักเรียนมีแนวทางใดในการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชน

.....

.....

.....

2. สถานการณ์ :

ปัจจุบัน คนส่วนมากมักทิ้งขยะในที่สาธารณะ เช่น ข้างถนน หรือในสวนสาธารณะ โดยที่ไม่มีการจัดการขยะอย่างเหมาะสม ซึ่งทำให้เกิดมลพิษทั้งในน้ำและอากาศ เป็นอันตรายต่อระบบนิเวศ

2.1 นักเรียนมีแนวทางอย่างไรในการลดปริมาณขยะในที่สาธารณะ

.....

.....

.....

2.2 ประชาชนสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ดีที่สุดในด้านใด

.....

.....

.....

ภาพ 35 ตัวอย่างแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ข้อที่ 1 - 2

3. สถานการณ์ :

5. สถานการณ์ :

สังคมปัจจุบันมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนเด็กที่ขับขีจักรยานยนต์โดยไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร ซึ่งอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุและผลกระทบต่อความปลอดภัยต่อการจราจรบนท้องถนน

5.1 ถ้านักเรียนเห็นเพื่อนหรือคนในชุมชนขับขีจักรยานยนต์โดยไม่ระมัดระวัง หรือไม่ทำตามกฎจราจร นักเรียนจะช่วยเตือนหรือแนะนำเขาอย่างไรให้ขับขี่อย่างปลอดภัย

.....ถ้าผมเห็นเพื่อนขับขี่จักรยานยนต์โดยไม่ระมัดระวัง หรือไม่ทำตามกฎจราจร ผมจะช่วยเตือนหรือแนะนำเขาอย่างไรให้ขับขี่อย่างปลอดภัย.....

5.2 นักเรียนมีวิธีสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานท้องถิ่น และชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนขับขี่อย่างปลอดภัยได้อย่างไร

.....ถ้าผมมีวิธีสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานท้องถิ่น และชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนขับขี่อย่างปลอดภัยได้ดังนี้.....
 * ให้นักเรียนช่วยกันดูแลความปลอดภัยของเพื่อนที่ขับขี่จักรยานยนต์.....
 * ให้นักเรียนช่วยกันดูแลความปลอดภัยของเพื่อนที่ขับขี่จักรยานยนต์.....
 * ให้นักเรียนช่วยกันดูแลความปลอดภัยของเพื่อนที่ขับขี่จักรยานยนต์.....

6. สถานการณ์ :

ปัจจุบันมีการสร้างตึกสูงและห้างสรรพสินค้าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้พื้นที่สีเขียวในเมืองลดลง ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติ สัตว์ และพืชต่างๆ รวมถึงทำให้เกิดมลพิษทางอากาศเพิ่มมากขึ้น และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแย่ลง

6.1 ในการพัฒนาเมืองเพื่อสร้างความเจริญ นักเรียนคิดว่าควรกำหนดวิธีการใช้ที่ดินในการสร้างตึกสูงและห้างสรรพสินค้าอย่างไร เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียว

.....ถ้าผมคิดว่าการสร้างตึกสูงและห้างสรรพสินค้าควรกำหนดวิธีการใช้ที่ดินในการสร้างตึกสูงและห้างสรรพสินค้าอย่างไร เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียว.....

6.2 นักเรียนมีแนวทางใดที่สามารถผสมผสานการพัฒนาเมืองและการอนุรักษ์ธรรมชาติได้อย่างสมดุล

.....ถ้าผมมีแนวทางที่สามารถผสมผสานการพัฒนาเมืองและการอนุรักษ์ธรรมชาติได้อย่างสมดุล.....
 * ให้นักเรียนช่วยกันดูแลความปลอดภัยของเพื่อนที่ขับขี่จักรยานยนต์.....
 * ให้นักเรียนช่วยกันดูแลความปลอดภัยของเพื่อนที่ขับขี่จักรยานยนต์.....
 * ให้นักเรียนช่วยกันดูแลความปลอดภัยของเพื่อนที่ขับขี่จักรยานยนต์.....

7. สถานการณ์ :

ในช่วงฤดูฝน ชุมชนในพื้นที่ราบลุ่มมักประสบปัญหาน้ำท่วมที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่โดยไม่มีคำนึงถึงระบบระบายน้ำธรรมชาติ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่

7.1 นักเรียนคิดว่าระบบระบายน้ำธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนมีความสำคัญอย่างไร

...สำคัญส่วใหญ่ของพื้นที่ชุมชน... เพราะถ้าไม่มีระบบระบายน้ำ... น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...

7.2 หากนักเรียนจะเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ นักเรียนมีแนวทางอย่างไร

1. ทำถนนลาดน้ำ... 2. ทำคูระบายน้ำ... 3. ทำคันดิน... 4. ทำคันดิน... 5. ทำคันดิน... 6. ทำคันดิน... 7. ทำคันดิน... 8. ทำคันดิน... 9. ทำคันดิน... 10. ทำคันดิน...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...

8. สถานการณ์ :

หลายพื้นที่เกิดปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำสะอาด และประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงน้ำดื่มที่มีคุณภาพ

8.1 นักเรียนคิดว่า การแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำสะอาดในชุมชนควรเป็นความรับผิดชอบของใครบ้าง

1. รัฐบาล... 2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... 3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... 4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... 5. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... 6. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... 7. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... 8. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... 9. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... 10. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...

8.2 นักเรียนมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีการใช้น้ำอย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพสูงสุด

1. ให้ความรู้... 2. ให้ความรู้... 3. ให้ความรู้... 4. ให้ความรู้... 5. ให้ความรู้... 6. ให้ความรู้... 7. ให้ความรู้... 8. ให้ความรู้... 9. ให้ความรู้... 10. ให้ความรู้...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...
...น้ำท่วมจะท่วมพื้นที่ชุมชน... ทำให้คนในพื้นที่ประสบปัญหา...

9. สถานการณ์ :

บางพื้นที่ของประเทศไทยมีการใช้สารเคมีในการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อดิน น้ำ และสุขภาพของประชาชนในระยะยาว

9.1 นักเรียนคิดว่าการทำการเกษตรที่ใช้สารเคมีส่งผลกระทบต่อสังคมหรือสิ่งแวดล้อมอย่างไร

๕...ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม...ทำให้ดินเสื่อมสภาพ...มีสารพิษตกค้างในดินและน้ำ...ทำให้สัตว์ป่าป่วย...
๖...ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของเกษตรกรและผู้บริโภค...ทำให้เกิดโรคต่างๆ...
...ส่งผลกระทบต่อ...

9.2 นักเรียนมีวิธีการใดที่ช่วยส่งเสริมการทำการเกษตรที่ยั่งยืนในชุมชน

๑...ใช้ปุ๋ยอินทรีย์...ใช้สารชีวภัณฑ์...
๒...ใช้สารเคมีอย่างถูกต้อง...
๓...ใช้สารเคมี...

10. สถานการณ์ :

โรงเรียนของนักเรียนมีการใช้ไฟฟ้าและน้ำอย่างสิ้นเปลือง เช่น ไฟในห้องเรียนเปิดทิ้งไว้ และก๊อกน้ำในห้องน้ำถูกเปิดทิ้งไว้โดยไม่มีใครปิด ส่งผลให้ค่าน้ำค่าไฟของโรงเรียนสูงขึ้นโดยไม่จำเป็น

10.1 ในฐานะนักเรียน นักเรียนคิดว่าตนเองมีบทบาทอย่างไรในการช่วยแก้ปัญหา

๑...ช่วยตรวจสอบการเปิดไฟทิ้งไว้...
๒...ช่วยตรวจสอบการเปิดน้ำทิ้งไว้...
๓...ช่วย...

10.2 นักเรียนจะกระตุ้นให้เพื่อนๆ มีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างไร

๑...บอกเพื่อนๆ...
๒......

3. ผลการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

หลังจากการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านคู่มือครูที่ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเสร็จสิ้นลง ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหลังเรียนโดยใช้แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง และสามารถสรุปผลการจัดกิจกรรมได้ดังนี้

3.1 ความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิพากษ์ (Creativity and Critical Thinking)

จากการพิจารณาคำตอบของนักเรียนประกอบกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่สามารถตีความกรณีศึกษาที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ทางสังคมได้โดยอาศัยกระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ ทั้งในด้านการสืบค้นหาสาเหตุ การวิเคราะห์ผลกระทบ ตลอดจนการนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อได้ฝึกผ่านกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับฟังมุมมองที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์บุคคลในชุมชน การอภิปรายกลุ่ม หรือการวิเคราะห์กรณีศึกษาต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้นักเรียนได้เข้าใจมุมมองของผู้อื่น รวมถึงพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การศึกษาปรากฏการณ์ทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมจากข่าวการเผาไร่อ้อย ในด้านสาเหตุ นักเรียนสามารถตอบปัญหาในการสืบค้นหาสาเหตุได้ว่า การที่เกษตรกรเลือกเผาไร่อ้อยแทนที่จะใช้วิธีอื่นในการเก็บเกี่ยว เพราะเป็นวิธีที่สะดวก รวดเร็ว และประหยัดค่าแรงงาน เมื่อเผาแล้วใบอ้อยจะไหม้ ทำให้สามารถตัดอ้อยได้ง่ายขึ้นและใช้คนน้อยลง ซึ่งช่วยลดต้นทุนในการจ้างแรงงานได้ และเผาไร่อ้อยก่อให้เกิดฝุ่นควันและละอองขนาดเล็ก เช่น PM 2.5 ซึ่งสามารถเข้าสู่ระบบทางเดินหายใจของมนุษย์ได้ง่าย ส่งผลให้เกิดปัญหาสุขภาพ เช่น โรคหอบหืด ภูมิแพ้ และโรคทางเดินหายใจอื่น ๆ นอกจากนี้ยังส่งผลต่อโรงเรียนในชุมชน เช่น นักเรียนต้องหยุดเรียนหรือไม่สามารถทำกิจกรรมกลางแจ้งได้ เช่น การเรียนวิชาพลศึกษา ในด้านผลกระทบ นักเรียนสามารถวิเคราะห์ผลกระทบ ได้ว่า วัฒนธรรมการใช้ที่ดินของชุมชนมีผลต่อการเผาไร่อ้อย เพราะในหลายชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ชนบทที่เผาไร่อ้อยมาเป็นเวลานาน การเผาไร่อ้อยกลายเป็นสิ่งที่ทำต่อ ๆ กันมา โดยเห็นว่าสะดวกและมีค่าใช้จ่ายน้อยกว่าการใช้เครื่องจักรหรือแรงงานคน อีกทั้งชาวบ้านจำนวนมากมีรายได้น้อย การทำไร่ในพื้นที่กว้างจึงมักเลือกวิธีเผาเพื่อประหยัดเวลาและต้นทุน และสามารถวิเคราะห์ได้ว่านโยบายของรัฐบาลและบริษัทน้ำตาลมีบทบาทในการส่งเสริมหรือยับยั้งการเผาไร่อ้อย ถ้ารัฐบาลมีมาตรการชัดเจน เช่น การไม่รับซื้ออ้อยที่เผา หรือมีการให้เงินสนับสนุนแก่เกษตรกรที่ตัดอ้อยสดโดยไม่เผา ก็จะช่วยลดการเผาได้ เช่นเดียวกับบริษัทน้ำตาล ถ้าไม่รับซื้ออ้อยเผาหรือให้ราคาสูงกว่าในกรณีอ้อยสด ก็เป็นแรงจูงใจที่ดี แต่ถ้าไม่มีนโยบายที่ชัดเจน หรือยังรับอ้อยเผาอยู่เรื่อย ๆ เกษตรกรก็อาจไม่เปลี่ยนพฤติกรรม เพราะเห็นว่าวิธีเผายังเร็วและคุ้มค่ากว่า ในด้านการนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหานักเรียนสามารถบอกแนวทางสู่

การเปลี่ยนแปลง ได้ว่า แนวทางที่ช่วยให้เกษตรกรลดการเผาไร่อ้อยได้โดยยังคงมีรายได้เพียงพอ เช่น การส่งเสริมการใช้เครื่องจักรตัดอ้อยสด โดยให้รัฐบาลสนับสนุนค่าเช่าหรือจัดหาเครื่องตัดอ้อยให้เกษตรกรในราคาถูก เพราะหลายคนอยากตัดสดแต่ไม่มีอุปกรณ์ ตั้งราคารับซื้ออ้อยสดสูงกว่าอ้อยเผา เพื่อจูงใจให้เกษตรกรเปลี่ยนพฤติกรรม และยังมีรายได้ที่เพียงพอ การแปรรูปใบอ้อยและเศษซากจากการตัดอ้อย เช่น ทำปุ๋ยอินทรีย์ หรือใช้เป็นพลังงานชีวมวล เพื่อนำมาเพิ่มรายได้ให้เกษตรกรอีกทาง และการให้ความรู้และอบรมเทคนิคการจัดการไร่อ้อยอย่างยั่งยืน เช่น การจัดระเบียบการปลูก การวางแผนเก็บเกี่ยวที่ไม่ต้องพึ่งการเผา และในฐานะพลเมืองนักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการลดปัญหาการเผาไร่อ้อยได้หลายวิธี เช่น การจัดกิจกรรมให้ความรู้ในโรงเรียนหรือชุมชน เช่น นิทรรศการเรื่องฝุ่น PM 2.5 จากการเผาอ้อย หรือการทำโปสเตอร์รณรงค์ การสร้างสรรค์สื่อออนไลน์หรือคลิปสั้นใน TikTok, Facebook เพื่อกระตุ้นให้คนในสังคมตระหนักถึงผลกระทบจากการเผาไร่อ้อย การเข้าร่วมโครงการเยาวชนอาสา ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น เก็บข้อมูลในพื้นที่ นำเสนอปัญหาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการเป็นแบบอย่างที่ดีในการดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น งดเผาขยะ หลีกเลี่ยงการใช้พลาสติก และแสดงจุดยืนต่อการลดฝุ่นควันในชุมชน

3.2 ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)

จากการพิจารณาคำตอบของนักเรียน ประกอบกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า การลงพื้นที่สัมภาษณ์คนในชุมชนช่วยให้นักเรียนสามารถเรียนรู้และเข้าใจปัญหาในท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม โดยสามารถระบุปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางการแก้ไขที่เกิดขึ้นจริงจากข้อมูลของผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ปัญหาฝุ่นควันที่เกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้ง อันมีสาเหตุมาจากการเผาในที่โล่ง เช่น การเผาไร่อ้อย การเผาขยะ และไฟฟ้า ซึ่งมักเกิดขึ้นในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงมีนาคมของทุกปี ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก โดยชาวบ้านในพื้นที่ให้ข้อมูลว่า บางวันมีควันหนาแน่นจนต้องปิดหน้าต่างตลอดทั้งวัน แม้แต่อยู่ภายในบ้านก็ยังได้กลิ่นควันและมีอาการแสบจมูก แสบตา แนวทางการแก้ไขที่ได้จากการสัมภาษณ์ ได้แก่ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมโดยลดการเผาใบไม้ การใช้วิธีฝังกลบขยะ นอกจากนี้ยังพบปัญหาเรื่องการไม่แยกขยะในชุมชน โดยชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงทิ้งขยะรวมกันในถุงเดียว ไม่ว่าจะเป็นขยะเปียก ขยะรีไซเคิล หรือขยะอันตราย เช่น กระป๋องสเปรย์ หลอดไฟ และถ่านไฟฉาย ซึ่งมักก่อให้เกิดปัญหาขยะล้นถัง ขยะขยะฉีกขาด ส่งกลิ่นเหม็น และดึงดูดแมลงหรือสัตว์รบกวน เช่น หนูและแมลงวัน สาเหตุของปัญหานี้เกิดจากพฤติกรรมความเคยชินของคนในชุมชน ที่มองว่าการแยกขยะเป็นเรื่องยุ่งยากและเสียเวลา อีกทั้งยังขาดความรู้เกี่ยวกับการจำแนกประเภทขยะอย่างถูกต้อง ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านสุขอนามัย เช่น กลิ่นเหม็นจากเศษอาหารที่เน่าเสีย การแพร่เชื้อโรคจากแมลงพาหะ รวมถึงผลกระทบทางอากาศหากมีการเผาขยะเพื่อลดปริมาณ แนวทางการแก้ไขจากการสัมภาษณ์พบว่า บางครัวเรือนได้เริ่มแยกขยะ เช่น ขวดน้ำ กระป๋องอะลูมิเนียม และพลาสติกแข็ง

เพื่อนำไปจำหน่ายให้ร้านรับซื้อของเก่า บางครอบครัวนำเศษอาหารมาทำปุ๋ยหมักใช้ในสวน ซึ่งถือเป็นการจัดการขยะในระดับครัวเรือนอย่างมีประสิทธิภาพ จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ยังพบว่าชุมชนต้องเผชิญกับปัญหาอื่น ๆ อีกหลายด้าน เช่น การตัดไม้ทำลายป่า การเผาขยะในที่โล่ง การขับซีรตจักรยานยนต์โดยขาดความระมัดระวัง และการไม่ปฏิบัติตามกฎของชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่องผลจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ทำให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นสนใจ และตระหนักถึงบทบาทของตนในการเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ไขปัญหาในชุมชน โดยได้นำเสนอแนวทางการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ตามประเด็นปัญหาที่นักเรียนสนใจและพิจารณาว่าเป็นเรื่องที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน เช่น การจัดทำโปสเตอร์ให้ความรู้ การผลิตสื่อออนไลน์เพื่อรณรงค์ และการจัดกิจกรรมสื่อสารสาธารณะร่วมกับเพื่อนและครูในโรงเรียน

3.3 การมีส่วนร่วมในชุมชน (Community Engagement)

จากการพิจารณาคำตอบของนักเรียน ประกอบกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้พบว่า จากการเรียนรู้และการลงพื้นที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เช่น ปัญหาฝุ่นควัน ปัญหาการไม่แยกขยะในครัวเรือน นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จึงได้ร่วมกันวิเคราะห์และเสนอแนวทางในการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาในชุมชนในบทบาทของเยาวชน โดยแบ่งออกเป็น 4 แนวทางสำคัญ ที่สามารถดำเนินการได้จริงและสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและท้องถิ่น ดังนี้ 1) การสร้างความรู้และความเข้าใจในประเด็นปัญหา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน นักเรียนจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้ เช่น การจัดนิทรรศการในโรงเรียนเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน และผลกระทบ เพื่อให้เพื่อนนักเรียนและครูตระหนักถึงปัญหานี้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ เช่น คลิปวิดีโอ หรืออินโฟกราฟิก เพื่อให้เข้าใจง่ายและเข้าถึงคนในชุมชนได้ทุกกลุ่มวัย 2) การรณรงค์และกระตุ้นพฤติกรรมที่เหมาะสม ซึ่งเน้นการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์และต่อเนื่อง นักเรียนสามารถจัดทำโปสเตอร์รณรงค์ลดการเผาในที่โล่งและนำไปติดตั้งในจุดสำคัญของโรงเรียนและชุมชน รวมถึงการสร้างแคมเปญผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ได้แก่ การสร้างแฮชแท็ก # เราเปลี่ยนโลกเปลี่ยน #EcoCultureMatter #改变自己改变世界 ผ่านแพลตฟอร์ม Facebook และ TikTok เพื่อเข้าถึงกลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) การลงมือปฏิบัติจริงร่วมกับชุมชน โดยนักเรียนสามารถร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการทำสะอาดพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครเยาวชนในการเก็บข้อมูลปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ และจัดทำข้อเสนอแนะเพื่อส่งต่อให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การแก้ไขเชิงระบบในระยะยาว 4) การเป็นแบบอย่างและการส่งต่อพฤติกรรมที่ดี โดยนักเรียนสามารถเริ่มต้นจากตนเอง เช่น การงดเผาขยะในบ้าน และปฏิบัติการแยกขยะอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งชักชวนสมาชิกในครอบครัวให้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการขยะอย่างถูกวิธี และลดการใช้วัสดุที่ก่อมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน นักเรียนสามารถริเริ่มโครงการเล็ก ๆ เช่น

การแยกขยะอย่างถูกวิธี ซึ่งจะเป็นการแสดงบทบาทของเยาวชนในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกในสถานศึกษาและชุมชนของตน

3.4 ความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม (Leadership and Teamwork)

จากการพิจารณาคำตอบของนักเรียนประกอบกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่านักเรียนได้แสดงออกถึงทักษะความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีมได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในกิจกรรมการทำงานกลุ่มร่วมกับเพื่อนในชั้นเรียน เพื่อสร้างสรรค์ผลงานรณรงค์เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งนักเรียนได้ร่วมกันวางแผน กำหนดเนื้อหา ออกแบบ และผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ อาทิ โปสเตอร์ และอินโฟกราฟิก เพื่อนำไปใช้เป็นสื่อรณรงค์ผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook และ TikTok ในกระบวนการทำงานกลุ่มดังกล่าว นักเรียนได้มีโอกาสดับบทบาททั้งในฐานะผู้นำกลุ่ม ผู้ประสานงาน และผู้รับผิดชอบในด้านต่าง ๆ ตามความถนัดของแต่ละบุคคล มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน เช่น ผู้ออกแบบโปสเตอร์รณรงค์ ผู้จัดทำเนื้อหา ผู้นำเสนอ และผู้เผยแพร่ผลงาน การทำงานเป็นไปด้วยความร่วมมือ โดยมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นภายในกลุ่มอย่างสร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน นอกจากนี้จากผลการทำแบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง พบว่า นักเรียนสามารถสะท้อนถึงปัญหาสาธารณะ และเสนอแนวทางการแก้ไขอย่างสร้างสรรค์และมีความรับผิดชอบ ดังตัวอย่างกรณีปัญหาการทิ้งขยะในที่สาธารณะ เช่น ข้างถนน สวนสาธารณะ หรือพื้นที่รกร้าง โดยไม่มีระบบการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งส่งผลให้เกิดมลพิษทั้งทางน้ำ อากาศ และส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศโดยรวม นักเรียนสามารถเสนอแนวทางที่สามารถดำเนินการได้จริงในบริบทของตนเอง เช่น การจัดกิจกรรมจิตอาสาเก็บขยะในที่สาธารณะเป็นประจำ โดยเน้นพื้นที่รอบโรงเรียนหรือชุมชน เพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือระหว่างเพื่อนนักเรียนและประชาชนในชุมชน ตลอดจนการติดป้ายเตือนและจัดตั้งจุดทิ้งขยะแยกประเภทในพื้นที่ที่มีปัญหาการทิ้งขยะซ้ำซาก เพื่อสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนร่วมกันดูแลพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้ นักเรียนยังสามารถระบุบทบาทของประชาชนในชุมชนในการร่วมแก้ไขปัญหา ดังกล่าวได้อย่างรอบด้าน ทั้งในด้าน ความร่วมมือ เช่น การรวมกลุ่มกันจัดเวรทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ หรือการตั้งจุดรวบรวมขยะรีไซเคิลเพื่อนำไปจำหน่ายและสร้างรายได้เข้ากองทุนชุมชนในด้าน พฤติกรรม เช่น การไม่ทิ้งขยะเรี่ยราด การนำขยะกลับบ้านเมื่อไม่พบถังขยะ และการแยกขยะตั้งแต่ต้นทางในครัวเรือน รวมถึงการเป็นแบบอย่างในการให้คำแนะนำแก่เยาวชนในเรื่องการรักษาสิ่งแวดล้อม และในด้านการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น การเสนอให้องค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลติดตั้งถังขยะให้เพียงพอในจุดที่เหมาะสม และการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการจัดการขยะที่ถูกต้องให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3.5 ความยั่งยืน (Sustainability)

จากการพิจารณาคำตอบของนักเรียน ประกอบกับการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า นักเรียนสามารถนำเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนโดยคำนึงถึงหลักการของความยั่งยืน ทั้งในมิติของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเข้าใจในผลกระทบระยะยาวที่อาจเกิดขึ้นหากปัญหาไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ในสถานการณ์ตัวอย่างเกี่ยวกับการระบาดของโรคไข้เลือดออก ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศไทย โดยมีสาเหตุสำคัญจากการแพร่พันธุ์ของยุงลายในแหล่งน้ำขัง เช่น กระจาดต้นไม้ ถังน้ำที่ไม่มีฝาปิด หรือภาชนะที่มีน้ำขังรอบบริเวณบ้านและชุมชน นักเรียนแสดงให้เห็นถึงความตระหนักในบทบาทของตนในฐานะเยาวชนพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม โดยสามารถมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและควบคุมแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายได้อย่างสร้างสรรค์ หนึ่งในแนวทางที่นักเรียนเสนอ คือ การดำเนินโครงการรณรงค์ภายในโรงเรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของทั้งนักเรียนและบุคลากรในสถานศึกษา โดยมีการจัดทำสื่อสารสนเทศ เช่น อินโฟกราฟิกที่อธิบายวิธีการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย และการป้องกันโรคไข้เลือดออกอย่างถูกต้อง โดยเน้นความเข้าใจง่าย และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งเผยแพร่ผ่านช่องทางสื่อออนไลน์ เพื่อขยายผลในวงกว้าง นอกจากนี้ นักเรียนยังเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน เช่น การให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการควบคุมลูกน้ำยุงลายตามมาตรการของกระทรวงสาธารณสุข อาทิ การปิดภาชนะน้ำ การเปลี่ยนน้ำในแจกัน และการปล่อยปลากินลูกน้ำในบ่อน้ำ รวมถึงการส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มกันเป็นทีมอาสาเยาวชนหรือครอบครัวในชุมชน เพื่อร่วมมือกับอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในการสำรวจพื้นที่เสี่ยง วางแผนกิจกรรมร่วมกัน และดำเนินกิจกรรมรณรงค์อย่างสม่ำเสมอ และหลังจากการทำกิจกรรมการสะท้อนความคิดเห็น สะท้อนผลการดำเนินงานและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง พบว่า นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับการกระทำของตนเองและสมาชิกกลุ่ม ตระหนักถึงผลลัพธ์ของกิจกรรม และมองเห็นข้อจำกัด จุดแข็ง และแนวทางในการพัฒนาอย่างยั่งยืน นักเรียนได้มีโอกาสมหาทุนกระบวนการทำงานที่ผ่านมา ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน การมีส่วนร่วมกับชุมชน ไปจนถึงการนำเสนอผลงานรณรงค์สาธารณะ ซึ่งนำไปสู่การตั้งคำถามกับตนเอง เช่น แนวทางที่สร้างสรรค์หรือการรณรงค์นั้นส่งผลดีต่อสังคมในระยะยาวหรือไม่ ควรปรับปรุงจุดใดเพื่อให้เกิดผลที่ดียิ่งขึ้น และมีแนวทางใดที่สามารถขยายผลการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นได้จริงในชีวิตประจำวัน ช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้ง ตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวกได้จริง ทั้งยังเป็นการฝึกทักษะการประเมินตนเอง การเปิดรับความคิดเห็นที่หลากหลาย และการนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนปรับปรุงหรือพัฒนากิจกรรมในครั้งต่อไป นอกจากนี้ นักเรียนยังได้เขียนคำมั่นสัญญาส่วนบุคคลเพื่อสื่อถึงเจตนารมณ์และจุดยืนของตนเองในการ

เป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง การเขียนคำมั่นสัญญาดังกล่าวเปิดโอกาสให้ได้แสดงออกถึงความรู้สึก ความตั้งใจ และทัศนคติเชิงบวกที่มีต่อปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งระบุพฤติกรรมที่ตนจะยึดถือและปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การลดการใช้พลาสติก การแยกขยะอย่างต่อเนื่อง การช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน และการรณรงค์สร้างความตระหนักรู้ คำมั่นสัญญาของนักเรียนนี้เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากภายในที่นำไปสู่การปฏิบัติจริงอย่างยั่งยืน

จากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนผ่านการตอบคำถาม การทำกิจกรรม และการทำใบกิจกรรม และการทำแบบทดสอบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง พบว่า นักเรียนมีความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานช่วยให้นักเรียนเกิดความตระหนักรู้ในบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของ เกิดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงสามารถเชื่อมโยงประเด็นปัญหาเข้ากับบริบทท้องถิ่นได้ นักเรียนได้พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการคิดเชิงวิพากษ์ในประเด็นปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบตัว สามารถสืบค้นข้อมูล วิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบ และนำเสนอแนวทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ กระบวนการเรียนรู้ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง จากการลงพื้นที่ การสัมภาษณ์ การสะท้อนคิด และการสร้างสรรค์ผลงานที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ส่งผลให้นักเรียนเกิดแรงจูงใจภายใน พัฒนาเจตคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมในสังคม สร้างจิตสำนึกในการเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงที่พร้อมจะมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนในชุมชนและสังคมในอนาคต

แสดงให้เห็นว่ากระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวมีส่วนช่วยพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ ดังตัวอย่างที่ได้ให้สัมภาษณ์นักเรียนจากการจัดกิจกรรมพบว่า

...หนูรู้สึกว่าการได้ลงพื้นที่ไปสัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาฝุ่นควันจากการเผาขยะทำให้หนูเข้าใจว่า ปัญหามันเกิดขึ้นเพราะคนในชุมชนไม่มีความรู้ในการจัดการขยะอย่างถูกวิธี หนูเลยอยากช่วยสร้างความเข้าใจและเสนอแนวทางที่เหมาะสม เช่น การแยกขยะ การจัดสถานที่สำหรับทิ้งขยะ หนูเชื่อว่าเราเปลี่ยนได้ถ้าเราสื่อสารดี ๆ กับคนในชุมชนค่ะ

(นักเรียน 1, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2568)

...ผมประทับใจตอนที่พวกเราทำแคมเปญ #เราเปลี่ยนโลกเปลี่ยน แล้วมีเพื่อนต่างห้องมาช่วยแชร์ พวกเราไม่ได้เปลี่ยนโลกทั้งใบ แต่เปลี่ยนความคิดคนรอบตัวได้ ผมรู้สึกว่ามีแม้เราเป็นนักเรียนแต่เราทำได้มากกว่าที่คิด

(นักเรียน 2, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2568)

...คำมั่นสัญญาที่หนูเขียนไว้คือจะลดการใช้ถุงพลาสติกและใช้ถุงผ้าแทน เพื่อลดการสร้างขยะที่ไม่จำเป็น หนูเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงที่ดีเริ่มจากตัวเราเองค่ะ

(นักเรียน 3, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2568)

...ผมเคยคิดว่าการจัดป้ายประชาสัมพันธ์ในโรงเรียนแค่ให้คะแนน แต่พอได้ทำโปสเตอร์เรื่อง PM2.5 และแชร์ใน Facebook มีคนในหมู่บ้านและเพื่อน ๆ น้อง ๆ มาแสดงความเห็น และบอกว่าเข้าใจมากขึ้น ผมรู้สึกว่าการทำอะไรเล็ก ๆ แบบนี้ก็เปลี่ยนสังคมได้เหมือนกันครับ

(นักเรียน 4, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2568)

...การได้ร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อนในกลุ่มทำให้ผมรู้จักการฟังและเคารพความคิดเห็นของคนอื่น เพราะตอนทำโปสเตอร์พวกเราคิดไม่ตรงกัน แต่สุดท้ายก็ทำผลงานออกมาได้ ผมได้เรียนรู้ว่าการเปลี่ยนแปลงไม่ได้เกิดจากคนเดียว แต่ต้องช่วยกันครับ

(นักเรียน 5, ผู้ให้สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2568)

สรุปภาพรวมจากการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ผ่านคู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชั้นวิเคราะห์วัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การเก็บข้อมูลใช้การประเมินแบบคุณภาพโดยอาศัยหลักฐานจากพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ปรากฏในชั้นเรียน โดยใช้เทคนิคหลัก ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่มในระหว่างกระบวนการเรียนรู้ การรวบรวมและวิเคราะห์ชิ้นงานของนักเรียน เช่น ชิ้นงานรายกลุ่ม แผนงานรณรงค์ ที่นักเรียนสร้างขึ้น ตลอดจนการสนทนาเพื่อสะท้อนความคิดเห็นและทัศนคติของผู้เรียนต่อประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสังคมและชุมชน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสังเกตพฤติกรรม แบบประเมินชิ้นงานกลุ่ม และแนวคำถามการสนทนากลุ่ม โดยข้อมูลทั้งหมดถูกนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อวัดพัฒนาการตามพฤติกรรมบ่งชี้ทั้ง 5 ด้านของความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง ดังนี้ 1) ความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิพากษ์ นักเรียนสามารถวิเคราะห์สถานการณ์จริงในชุมชน โดยใช้กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ ในการสืบค้นหาสาเหตุ วิเคราะห์ผลกระทบ และการเสนอแนวทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ 2) ความรับผิดชอบต่อสังคม จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ชุมชน ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจต่อปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม และเห็นผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ตระหนักในบทบาทของตนเองในฐานะเยาวชนในสังคมที่สร้างการเปลี่ยนแปลงที่ดีได้ 3) การมีส่วนร่วมในชุมชน นักเรียนสามารถเสนอแนวทางการมีส่วนร่วมของตนในระดับชุมชนได้ โดยเน้นการสร้างความรู้

การรณรงค์ การลงมือปฏิบัติ และการเป็นแบบอย่างที่ดี 4) ความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น การแบ่งหน้าที่ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการยอมรับความแตกต่าง 5) ความยั่งยืน นักเรียนสามารถเชื่อมโยงปัญหาในชุมชน เช่น โรคไข้เลือดออก ปัญหาขยะ กับแนวคิดด้านความยั่งยืน ทั้งในมิติของสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม โดยมีกระบวนการสะท้อนคิดหลังทำกิจกรรม ช่วยให้เกิดวิถึการณญาณในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนี้

1.การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

1.1 หลักการในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และหลักสูตรฐาน
สมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen)

1.2 วิธีการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การคิดเชิงวิพากษ์ บูรณาการองค์ความรู้ และสอดคล้องกับบริบทชุมชน

1.3 บทบาทผู้สอน เป็นกลางและเปิดกว้าง เท่าทันการเปลี่ยนแปลง บูรณาการความรู้ได้หลากหลาย

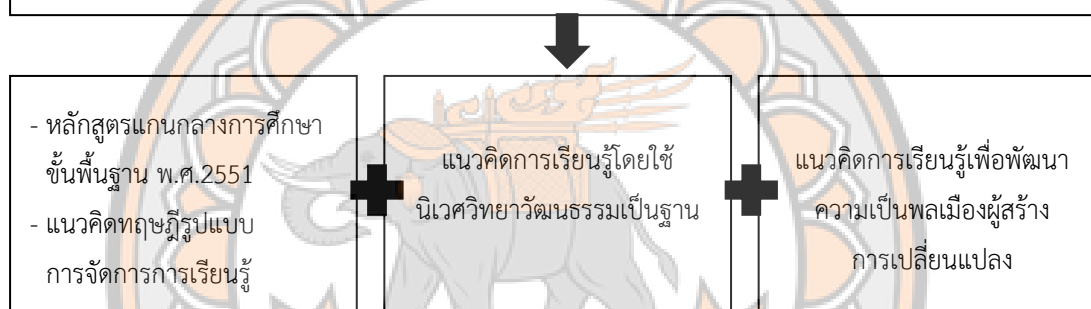
1.4 บทบาทนักเรียน กระตือรือร้น คิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่าง และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

2.ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน

2.1 ปัญหาข้อจำกัดของระบบการศึกษา ขาดความเชื่อมโยงกับปัญหาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

2.2 ปัญหาการเรียนการสอนที่ขาดการคิดวิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ การบูรณาการ

2.3 ปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียนที่ยังขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองในสังคม

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ Change

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ต่อปัญหาในนิเวศวิทยาวัฒนธรรม(Awareness of Cultural Ecology Issues)

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration)

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues)

ขั้นที่ 4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice)

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action)

ขั้นที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation)

ความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

- 1) ความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิพากษ์ (Creativity and Critical Thinking)
- 2) ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)
- 3) การมีส่วนร่วมในชุมชน (Community Engagement)
- 4) ความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม (Leadership and Teamwork)
- 5) ความยั่งยืน (Sustainability)

ภาพ 40 แผนภาพสรุปผลการวิจัยวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองเข้มแข็งของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายมีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ได้แก่ 1) นักเรียนสามารถพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง ผ่านกระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม 2) ครูผู้สอนมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย 3) ครูผู้สอนเกิดการพัฒนากระบวนการสอนผ่านการจัดการเรียนรู้ โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน 4) โรงเรียนมีแนวทางในการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงสำหรับนักเรียน

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ 1) กลุ่มครูผู้ที่มีประสบการณ์ ได้แก่ บุคลากรของโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย ปีการศึกษา 2567 จำนวน 5 คน 2) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย ได้แก่ อาจารย์ผู้ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาสังคมศึกษา จำนวน 3 คน 3) นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม ปีการศึกษา 2567 จำนวน 14 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Criterion Based Selection)

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยด้านเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ประเด็น ดังนี้ 1) สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย หลักการจัดการเรียนรู้ วิธีการจัดการเรียนรู้ บทบาทผู้สอน ครู และบทบาทของนักเรียน 2) ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการศึกษางานวิจัย

ที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) จากข้อมูลที่บันทึกจากภาคสนามในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Description) ที่ได้จากการสังเกต สัมภาษณ์ และการแสดงความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลัก จากนั้นตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการจัดการนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองเข้มแข็งของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สามารถสรุปผลการวิจัยวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

1.1 สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในด้านหลักการและแนวคิด พบว่าการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงยึดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งไม่ได้ระบุการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยตรง แต่จะถูกระบุในหลักสูตรฐานสมรรถนะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) ซึ่งการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงนั้นยังไม่มีแนวทางการสอนที่แน่ชัดในหลักสูตรการศึกษา แต่ครูสามารถปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนและสังคมได้ โดยใช้แนวคิดจากปรัชญาการศึกษาหลายประการที่ช่วยเสริมสร้างทักษะที่สำคัญในการพัฒนานักเรียนให้สามารถเป็นพลเมืองที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ หนึ่งในปรัชญาที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้ คือ ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructivism) เป็นการมุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการลงมือทำ (Learning by Doing) และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning) ช่วยพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอผ่านกระบวนการลงมือทำ นักเรียนสามารถเข้าใจสถานการณ์จริงและเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับ นอกจากนี้ ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Developmentalism) ก็มีบทบาทสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา จากการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาความรู้และทักษะในการแก้ปัญหา และยังสามารถนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม

ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ พบว่า พบว่า การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันได้ใช้รูปแบบ Active Learning ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ผ่านการลงมือทำ และการกระตุ้นให้นักเรียนคิดอย่างลึกซึ้งโดยใช้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) การเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้นักเรียนไม่เพียงแต่รับความรู้จากครู แต่ยังมีส่วนร่วมในการตั้งคำถาม วิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และใช้ทักษะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking Skills) เพื่อเจาะลึกประเด็นหลักของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคม ทำให้นักเรียนสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อสถานการณ์และปัญหาต่าง ๆ ในสังคม และสามารถสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ที่ได้พบเจอ นอกจากนี้ การเรียนรู้ยังมีการพัฒนาทักษะในการคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยการนำเสนอแนวทางแก้ไขที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสถานการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้อย่างบูรณาการองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Knowledge) โดยเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างรอบด้าน เสริมสร้างความเข้าใจในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ ประชาธิปไตย, สิทธิมนุษยชน, และ ความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม

ด้านบทบาทผู้สอน พบว่า บทบาทของผู้สอนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมและพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน ผู้สอนควรเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในบริบทของสังคม โดยต้องเปิดกว้างทางการเรียนรู้และสามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมได้ ผู้สอนต้องมีบทบาทในการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เพื่อให้นักเรียนรู้สึกมั่นใจและสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผย โดยไม่ต้องกลัวการถูกวิจารณ์ในทางที่ไม่สร้างสรรค์ การสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยนี้ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ อีกทั้งผู้สอนควรปรับบทบาทจากการเป็นผู้ให้ความรู้เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ (Facilitator) โดยออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะที่สำคัญ เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ ผู้สอนยังควรสามารถบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายวิชา เพื่อเชื่อมโยงประเด็นใกล้ตัวนักเรียนกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและต่อยอดไปสู่ประเด็นระดับโลก เช่น การเชื่อมโยงประเด็นสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืน เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาสังคมในระดับท้องถิ่นและระดับโลกได้ และตระหนักถึงบทบาทในการแก้ไขปัญหาหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างมีความรับผิดชอบต่อ

ด้านบทบาทนักเรียน พบว่า ในปัจจุบันการพัฒนาเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนควรมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และมุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

โดยเฉพาะทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล นักเรียนสามารถแยกแยะและวิเคราะห์ข้อมูลหรือสถานการณ์ในสังคมได้อย่างรอบคอบ และมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โดยไม่ถูกรอบงำด้วยอารมณ์หรืออคติส่วนตัว นอกจากนี้ นักเรียนยังต้องมีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทั้งในการทำงานกลุ่มและการเรียนรู้ร่วมกับเพื่อนร่วมชั้น การร่วมมือ และการยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง เป็นทักษะที่สำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถทำงานร่วมกันเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้และช่วยให้นักเรียนสามารถรับมือกับความท้าทายและปัญหาต่าง ๆ ในสังคม และช่วยเสริมสร้างความมีคุณธรรมและจริยธรรมในการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่ดีและยั่งยืน

1.2 ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ปัญหาด้านข้อจำกัดของระบบการศึกษาในการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ยังเน้นการท่องจำเนื้อหามากกว่าการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ระบบการศึกษา ยังมุ่งเน้นไปที่การถ่ายทอดความรู้และข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง แต่ละเลยการเสริมสร้างทักษะที่สำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การสร้างนวัตกรรม หรือการแก้ปัญหาในสังคม ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน ประเด็นต่อมาคือ การจัดการศึกษายังขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาสังคม ระบบการศึกษาในปัจจุบันไม่ได้มุ่งเน้นที่การช่วยให้นักเรียนเข้าใจและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมจริง ทำให้นักเรียนขาดการเชื่อมโยงของความรู้กับประเด็นทางสังคม นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ในชีวิตประจำวัน และทำให้ขาดความรู้สึกร่วมในการแก้ปัญหาของสังคม และไม่สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาสังคมได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านความหลากหลายของนักเรียน ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันไม่คำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียนในด้านของพื้นฐานความสามารถ และความสนใจในการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ยืดหยุ่นทำให้บางกลุ่มนักเรียนไม่สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่และไม่สามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม อีกหนึ่งปัญหาที่พบคือ การประเมินผลที่ยังคงมุ่งเน้นการวัดความรู้เนื้อหาเป็นหลักมากกว่าการประเมินทักษะในการสร้างนวัตกรรมหรือการแก้ปัญหาของนักเรียน การประเมินผลยังคงเน้นการทดสอบความรู้เชิงทฤษฎีมากกว่าการประเมินทักษะปฏิบัติทำให้ไม่สามารถสะท้อนถึงศักยภาพที่แท้จริงของนักเรียนในการคิดวิเคราะห์และนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้

ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง พบว่า การเรียนการสอนในปัจจุบันยังขาดการพัฒนาทักษะที่สำคัญต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ผู้สอนมักใช้วิธีการบรรยายเป็นหลัก ซึ่งทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถเชื่อมโยงกับบริบทในชีวิตประจำวันของนักเรียนได้เท่าที่ควร การขาดการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับปัญหาจริงในสังคม ทำให้นักเรียนไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการหาแนวทางแก้ไขปัญหาของสังคมหรือพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น อีกหนึ่งปัญหาที่พบคือผู้สอนยังขาดการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแสดงความคิดเห็นหรือการตั้งคำถามในชั้นเรียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลให้การเรียนการสอนไม่สามารถพัฒนาความคิดริเริ่มและทักษะที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ อีกทั้งการที่ผู้สอนบางท่านอาจขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง และขาดการส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อาจทำให้ไม่สามารถจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและตรงกับความต้องการของนักเรียนได้

ปัญหาด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในการพัฒนาเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน พบว่า นักเรียนยังขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองและไม่เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม การขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองทำให้นักเรียนไม่รู้สึกรับผิดชอบหรือความจำเป็นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ส่งผลให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง ปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างความเข้าใจ และการกระตุ้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในสังคม การที่นักเรียนไม่เห็นความสำคัญของบทบาทในสังคมอาจทำให้มองข้ามปัญหาสังคมหรือไม่รู้สึกถึงความจำเป็นในการแก้ไขหรือพัฒนาไปสู่ทิศทางที่ดี ซึ่งทำให้การพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงยังไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

2. ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
ผู้วิจัยแบ่งผลการวิจัยเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

2.1 กระบวนการพัฒนาคู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้วิจัยศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้แบบปฏิรูปนิยม มุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาของสังคมและหาทางแก้ไขร่วมกันในชุมชน โดยมีเรียนรู้ผ่านกระบวนการลงมือทำ (Learning by Doing) และการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning) ร่วมกับทฤษฎี

การเรียนรู้แบบปรัชญาพัฒนาการนิยม มุ่งเน้นให้นักเรียนพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามลำดับขั้นตอน การเติบโตทางร่างกายและจิตใจ การสร้างกระบวนการเรียนรู้และส่งเสริมทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตจริง และทฤษฎีการเรียนรู้ โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะและความรู้ของนักเรียนผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงในชุมชน มุ่งเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เช่น การทำงานร่วมกับผู้คนในชุมชน การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือการศึกษาและเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ในชุมชน นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเกี่ยวกับบริบทพื้นที่มาใช้เป็นแนวทางในการออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายให้ได้แนวทางการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง 4 ด้าน ดังนี้

2.1.1 ด้านหลักสูตร

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง 2560) การใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม ปรัชญาพัฒนาการนิยม และการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน โดยทำการจัดการเรียนรู้ ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในรายวิชา สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

2.1.2 ด้านเนื้อหา

1) แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม การอธิบายความหมายและความสำคัญของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนและสังคมที่ยั่งยืน การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และผลกระทบที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในปัจจุบัน การทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมและการส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล และการเรียนรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนและวิถีการพัฒนาที่ยั่งยืน

2) พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก การเสริมสร้างทักษะและจิตสำนึกที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและโลก การมีความรู้เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง การตระหนักถึงปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาทักษะการแก้ไขปัญหาทางสังคม การร่วมมือกับชุมชนและสังคมโลก รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในสังคมและโลกในอนาคต

3) การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์เพื่อวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมที่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาในชุมชน เช่น การส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริม

ความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาความเข้าใจในการแก้ไขปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เกี่ยวกับการตัดสินใจทางสังคมที่มีความยั่งยืน

4) การเชื่อมโยงความรู้ในกลุ่มสาระอื่น การบูรณาการความรู้ในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยมุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในการแก้ไขปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมการวิเคราะห์ปัญหาจากมุมมองที่หลากหลาย ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2.1.3 ด้านการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานในรูปแบบ Change มืองค์ประกอบดังนี้

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ต่อปัญหานิเวศวิทยาวัฒนธรรม(Awareness of Cultural Ecology Issues) เป็นกระบวนการแรกที่ให้นักเรียนได้ทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือชุมชน ซึ่งในกรณีนี้จะเน้นการเรียนรู้เกี่ยวกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างไม่ยั่งยืน หรือการสูญเสียความหลากหลายทางธรรมชาติ นักเรียนจะเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายที่ชุมชนกำลังเผชิญในการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของตน กระบวนการนี้ช่วยเปิดมุมมองให้นักเรียนมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในโลกและในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration) เป็นกระบวนการที่นักเรียนจะได้สร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในชุมชน โดยใช้กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือการสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ นักเรียนจะได้สังเกตและไตร่ตรองถึงผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ในชีวิตประจำวันและชุมชน การเน้นไปที่การตระหนักรู้ในปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นจะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมของตนในการรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues) เป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการคิดวิเคราะห์และมองหาสาเหตุและผลกระทบของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรม เช่น การศึกษาผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชนและวัฒนธรรม การตั้งคำถามเกี่ยวกับต้นเหตุของปัญหาจะช่วยให้ นักเรียนเข้าใจถึงความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมของมนุษย์และผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม เช่น การทำลายทรัพยากรธรรมชาติและการสูญเสียความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทำให้นักเรียนสามารถมองเห็นปัญหาจากมุมมองที่กว้างขึ้นและพร้อมที่จะค้นหาทางแก้ไข

ขั้นที่ 4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice) เป็นกระบวนการที่นักเรียนจะได้ฝึกฝนทักษะในการคิดเชิงสร้างสรรค์และการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีความเข้าใจในนิเวศวิทยาวัฒนธรรมและสามารถใช้ทักษะที่เรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน การฝึกทักษะนี้จะช่วยให้นักเรียนสามารถสร้างสรรค์แนวทางการแก้ปัญหาที่เชื่อมโยงระหว่างการพัฒนาสังคมกับการรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เช่น การพัฒนาแนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น หรือการส่งเสริมการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) เป็นกระบวนการที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติและสร้างโครงการหรือแนวทางการแก้ปัญหาจากการเรียนรู้ เช่น การสร้างโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน การส่งต่อผลงานนี้สู่สังคมช่วยให้นักเรียนมีโอกาสในการแสดงออกถึงความสามารถในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชนและสังคม กระบวนการนี้มีความสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในสังคมและสิ่งแวดล้อม

ขั้นที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) เป็นกระบวนการทบทวนผลลัพธ์ของการดำเนินงานและการสะท้อนความคิดเห็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น กระบวนการนี้ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสในการสะท้อนผลการดำเนินงานและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนและสิ่งแวดล้อม การทบทวนผลลัพธ์จะช่วยให้นักเรียนเห็นถึงความสำเร็จและความท้าทายที่ยังคงมีอยู่ พร้อมทั้งสามารถปรับปรุงและพัฒนาแนวทางในการสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในอนาคต

2.1.4 ด้านการวัดผลและประเมินผล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวัดผลการเรียนรู้ของนักเรียนโดยการประเมินผลตามสภาพจริงผ่านการใช้วิธีการและเกณฑ์ในการวัดที่หลากหลาย ซึ่งนักเรียนได้มีโอกาสฝึกฝนทักษะและเสริมสร้างความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมีส่วนร่วม โดยการทำใบกิจกรรมกลุ่มที่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถคิดและทำงานร่วมกัน เพื่อการพัฒนาและสร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน กระบวนการประเมินถือเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้เห็นพัฒนาการและความเข้าใจของนักเรียน ในการประเมินผลผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง เช่น การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ผลงานที่นักเรียนสร้างขึ้นในแต่ละกิจกรรม รวมถึงการทดสอบความรู้และความเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนเพื่อประเมินความสามารถในการใช้ความรู้ไปปรับใช้ในสถานการณ์จริง

2.2 การนำคู่มือครูที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายไปใช้

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ต่อปัญหานิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Awareness of Cultural Ecology Issues) นักเรียนทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือชุมชน เช่น การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง นักเรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายที่ชุมชนหรือสังคมกำลังเผชิญ

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration) ครูสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในชุมชนโดยทำกิจกรรม เช่น การสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ให้นักเรียนสังเกตและไตร่ตรองถึงผลกระทบจากปัญหาเหล่านี้ในชีวิตประจำวันและชุมชน

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues) ครูกระตุ้นให้นักเรียนคิดเชิงวิเคราะห์ ผ่านการตั้งคำถามหรือให้แก้ปัญหาวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหานั้น ๆ เช่น การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชน กระตุ้นให้นักเรียนคิดวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงต้นเหตุของปัญหา รวมถึงผลกระทบในระยะยาว

ขั้นที่ 4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice) นักเรียนฝึกฝนและเสริมสร้างความเข้าใจ ผ่านการทำกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการคิดเชิงสร้างสรรค์และการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก สนับสนุนให้นักเรียนพัฒนาความคิดริเริ่มในการสร้างแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมและสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชุมชน

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) นักเรียนสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ หรือเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนรู้แล้วกระตุ้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติและสร้างโครงการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการเรียนรู้ เช่น การสร้างโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ขั้นที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) ครูตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนผ่านการการสะท้อนความคิดเห็นสะท้อนผลการดำเนินงานและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นให้นักเรียนมีการสะท้อนคิดเกี่ยวกับการกระทำที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางพัฒนาและปรับปรุงอย่างยั่งยืน

2.3 ผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย นักเรียนมี การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง 5 ด้าน ดังนี้

2.3.1 ด้านความคิดสร้างสรรค์และการคิดวิพากษ์ นักเรียนสามารถใช้กระบวนการคิดเชิงวิพากษ์ในการพิจารณาปัญหาสังคม โดยสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา พิจารณาผลกระทบ ในหลากหลายมิติ และนำเสนอแนวทางการแก้ไขได้อย่างสร้างสรรค์ กรณีศึกษาเรื่องการเผาไร่อ้อยเป็น ตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการเชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ รวมทั้งการนำเสนอ ข้อเสนอเชิงนโยบายและการรณรงค์ในบทบาทของพลเมือง

2.3.2 ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม นักเรียนแสดงออกถึงความตระหนักใน บทบาทหน้าที่ของตนต่อชุมชน ผ่านการเรียนรู้จากบริบทจริงและการสัมภาษณ์คนในพื้นที่ ทำให้ สามารถเข้าใจปัญหาและเสนอแนวทางแก้ไขที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ทั้งยังสามารถสื่อสารข้อมูลในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น สื่อโปสเตอร์ สื่อออนไลน์ และการจัดกิจกรรม รณรงค์ในโรงเรียนและชุมชน

2.3.3 ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน นักเรียนมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระดับโรงเรียนและระดับท้องถิ่น โดยมีการจัด กิจกรรมเผยแพร่ความรู้ รณรงค์พฤติกรรมที่เหมาะสม การลงมือปฏิบัติร่วมกับชุมชน และการเป็น แบบอย่างในชีวิตประจำวัน สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาอัตลักษณ์ของพลเมืองที่มีความกระตือรือร้น ต่อการเปลี่ยนแปลง

2.3.4 ด้านความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม นักเรียนสามารถแสดงบทบาทใน การทำงานกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ มีการแบ่งหน้าที่ วางแผนการดำเนินงาน และตัดสินใจร่วมกัน ภายในกลุ่ม โดยมุ่งเน้นผลลัพธ์ของงานที่มีคุณภาพและมีเป้าหมายต่อส่วนรวม นักเรียนสามารถริเริ่ม กิจกรรมจิตอาสาเพื่อแก้ไขปัญหาสาธารณะ และสามารถดึงความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใน ชุมชนได้อย่างสร้างสรรค์

2.3.5 ด้านความยั่งยืน นักเรียนสามารถเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาที่คำนึงถึง ความยั่งยืนในระยะยาว ทั้งในมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม เช่น การดำเนินโครงการรณรงค์ ป้องกันโรคไข้เลือดออกในโรงเรียนและชุมชน การประเมินผลกระทบจากการดำเนินงาน และการเขียนคำมั่นสัญญาส่วนบุคคล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับบทบาทพลเมือง และพฤติกรรมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงบวกอย่างต่อเนื่อง

อภิปรายผล

1. อภิปรายผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า ด้านหลักการและแนวคิด พบว่า การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงยึดตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่กำหนดวิสัยทัศน์มุ่งพัฒนานักเรียนทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้และทักษะพื้นฐาน รวมทั้ง เจตคติ ที่จำเป็นต่อการศึกษา ต่อการประกอบอาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต โดยมุ่งเน้นนักเรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่า ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ซึ่งไม่ได้ระบุการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงโดยตรง แต่จะถูกระบุในหลักสูตรฐานสมรรถนะ (Competency-Based) เป็นหลักสูตรมุ่งให้นักเรียนลงมือกระทำ มากกว่าหลักการ หลักสูตรเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และปรับเปลี่ยนตามความต้องการของนักเรียน ผู้สอน และสังคม นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ ค่านิยม และเจตคติ เพื่อใช้แก้ไขสถานการณ์ ที่นักเรียนเผชิญในชีวิตประจำวัน ตามแนวโน้มนักเรียนได้ ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งหนึ่งในสมรรถนะหลักที่ถูกกำหนดในหลักสูตรฐานสมรรถนะที่มีลักษณะเป็นสมรรถนะข้ามวิชา หรือคร่อมวิชา คือ เป็นสมรรถนะที่สามารถพัฒนาให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนได้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่หลากหลาย หรือสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนานักเรียนให้เรียนรู้สาระต่าง ๆ ได้ดีขึ้น คือ การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง (Active Citizen) เป็นแนวทางการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการรับผิดชอบในฐานะที่เป็นพลเมืองไทยและโลก เคารพสิทธิตนเองและผู้อื่น กตัญญู หมายความว่า การมีส่วนร่วมทางสังคม การอยู่ร่วมกับคนอื่น ที่หลากหลาย เห็นคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การตัดสินใจ สร้างการเปลี่ยนแปลงสังคมที่ยึดความ เท่าเทียมกัน เป็นธรรม ค่านิยมประชาธิปไตย และสันติวิธี (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) สอดคล้องกับ ชัชชนพงษ์ จันวงศ์เดือน (2565) ที่กล่าวว่า หลักสูตรสมรรถนะที่จะนำมาใช้เป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนในอนาคต เป็นแนวทางที่ควรดำเนินการเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาที่เป็นสมรรถนะมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับปัจจุบันและสามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตจริงหรือเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันนั้นยังไม่มีแนวทางการสอนที่แน่ชัดในหลักสูตรการศึกษา แต่ครูสามารถปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนและสังคมได้ โดยเพิ่มเติมเนื้อหาทางจริยธรรม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การมีจิตสาธารณะ เน้นทักษะและความรู้ที่จำเป็นของพลเมืองตามสภาพจริงให้มากขึ้น และฝึกการโต้แย้งในประเด็นสังคมและการเมืองอย่างมีเหตุผล โดยอิงสถานการณ์การเมืองปัจจุบันที่เกิดขึ้นเพื่อให้อมองเป็นเรื่องราวรอบตัวและใกล้ตัว นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำ และความชัดเจนของวิสัยทัศน์เพื่อนำไปแปลงเป็นนโยบาย

หลักสูตรและวางแผนการสอนที่ชัดเจน ตลอดจนวิธีการสร้างความเป็นพลเมืองควรให้มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นวิธีการใหม่ ๆ และตัวครูต้องมีการพัฒนาการสอนเรื่องความเป็นพลเมืองอย่างต่อเนื่อง (จักรพงษ์ วงศ์อ้าย, 2564) โดยใช้แนวคิดจากปรัชญาการศึกษาหลายประการที่ช่วยเสริมสร้างทักษะที่สำคัญในการพัฒนานักเรียนให้สามารถเป็นพลเมืองที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ หนึ่งในปรัชญาที่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการเรียนรู้ คือ ปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructivism) เป็น การมุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านกระบวนการลงมือทำ (Learning by Doing) และการเรียนรู้จาก ประสบการณ์จริง (Experiential Learning) ช่วยพัฒนาทักษะในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่าง มีเหตุผล และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ผ่านกระบวนการลงมือทำ นักเรียนสามารถเข้าใจสถานการณ์จริงและเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับ สอดคล้องกับชิรวัดน์ นิเจนตร (2561) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ (Experiential Learning) จะทำให้นักเรียนได้สัมผัสสภาพความเป็นจริง และเรียนรู้ชีวิตของผู้อื่นในสังคม สามารถ ไตร่ตรอง พิจารณาตนเอง และแสวงหาแนวทางในการทำประโยชน์ให้สังคม การออกไป ศึกษาสภาพ จริงนอกห้องเรียนเป็นกระบวนการส่งเสริมให้นักเรียนบูรณาการความรู้ ทักษะ ทักษะ ทศนคติ สู่การทำงาน ร่วมกับผู้คนในสังคม โดยอาศัยการคิดวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา อย่างสร้างสรรค์ ระหว่างนักเรียน สถาบันการศึกษา หน่วยงาน องค์กรที่เกี่ยวข้อง และชุมชน เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีใน สังคมและพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของนักเรียนเอง นอกจากนี้ ปรัชญาพัฒนาการนิยม (Developmentalism) ยังบทบาทสำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมทักษะ การคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา จากการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้นักเรียนสามารถเป็น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาความรู้และทักษะในการแก้ปัญหา และยังสามารถนำไปสู่การสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม สอดคล้องกับ ปราโมทย์ สกุลรักความสุข (2564) ที่กล่าวว่า หัวใจสำคัญของการพัฒนานักเรียน คือ นักเรียน การคำนึงนักเรียน เป็นสำคัญ หรือนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ตามปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม และสอดคล้องกับ ยุทธการ สืบแก้ว (2556) ที่กล่าวว่า พัฒนาการ หรือ Progressive หมายถึง การเปลี่ยนแปลงและไม่ หยุดนิ่ง โดยปรัชญาพัฒนาการนิยม เกิดขึ้นเพื่อต่อต้านแนวคิดและวิธีการศึกษาแบบเดิมที่เน้นแต่ เนื้อหา สอนแต่ท่องจำ ไม่คำนึงถึงความสนใจของเด็ก และพัฒนาเด็กแต่เพียงสติปัญญาเท่านั้น ทำให้นักเรียนขาดความ ริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่มีความมั่นใจในตนเอง และเพราะความก้าวหน้าทาง วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความซับซ้อนและก้าวหน้ามากขึ้น ทำให้กระบวนการเรียนรู้จำเป็นต้องเป็นไป ตามหลักการที่เหมาะสม การผสมผสานแนวคิดต่าง ๆ จากปรัชญาการศึกษาจะช่วยให้ นักเรียน สามารถพัฒนาทักษะและความสามารถในการเป็นพลเมืองที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ด้านวิธีการจัดการเรียนรู้ พบว่า การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันได้ใช้รูปแบบ Active Learning ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ผ่านการลงมือทำ สอดคล้องกับซัสซพณซ์ จันวงศ์ เตือน (2565) ที่กล่าวว่า การเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ใช้เครื่องมือการเรียนสู่เป้าหมาย การเรียนรู้แบบบูรณาการ การสร้างองค์ความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทางสังคม การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา ประสบการณ์จริง การปฏิบัติ การลงมือทำ การจัดการ การวิจัย การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการพัฒนาคุณลักษณะนิสัย ส่วนการออกแบบการเรียนการสอน คือ ผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจถึงมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด สมรรถนะสำคัญ คุณลักษณะ แล้วออกแบบ การเรียนการสอน โดยใช้วิธีสอน เทคนิคการสอน สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการกระตุ้นให้นักเรียนคิดอย่างลึกซึ้งโดยใช้ทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) การเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้นักเรียนไม่เพียงแต่รับความรู้จากครู แต่ยังมีส่วนร่วมในการตั้งคำถาม วิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม และใช้ทักษะการคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking Skills) เพื่อเจาะลึกประเด็นหลักของปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสังคม ทำให้นักเรียนสามารถมองเห็นความเชื่อมโยงของปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อสถานการณ์และปัญหาต่าง ๆ ในสังคม และสามารถสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ที่ได้พบเจอ นอกจากนี้ การเรียนรู้ยังมีการพัฒนาทักษะในการคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง โดยการนำเสนอแนวทางแก้ไขที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสถานการณ์ในปัจจุบัน โดยการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียน ได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงของชุมชน เช่น การไปศึกษา เรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การทำมาหากิน หัตถกรรม การศึกษาการพยาบาลแบบพื้นบ้าน จากบุคคล และองค์กรในชุมชนนอกเหนือจากการเรียนในสถานศึกษา (วิทยากร เชียงกูล, 2550) นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ยังมีการบูรณาการองค์ความรู้แบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary Knowledge) โดยเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้นักเรียนเห็นความสัมพันธ์ของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอย่างรอบด้าน เสริมสร้างความเข้าใจในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ ประชาธิปไตย, สิทธิมนุษยชน, และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม

ด้านบทบาทผู้สอน พบว่า บทบาทของผู้สอนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมและพัฒนาความเป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมปัจจุบัน ผู้สอนควรเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในบริบทของสังคม โดยต้องเปิดกว้างทางการเรียนรู้และสามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมได้ สอดคล้องกับดำรง มาตี (2567) ที่กล่าวว่า ครูจะต้องใช้เทคโนโลยีมาสร้างประโยชน์ โดยเฉพาะการนำมาใช้ให้เกิดภาพของการเรียนรู้ พัฒนานักเรียนให้เต็มตามศักยภาพ เช่น Project-based Learning เป็นต้น แล้วสิ่งเหล่านี้จะไปพัฒนาเด็กให้สามารถเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ ผู้สอนต้องมีบทบาทในการเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เพื่อให้นักเรียน

รู้สึกมั่นใจและสามารถแสดงความคิดเห็นหรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเปิดเผย โดยไม่ต้องกลัวการถูกวิจารณ์ในทางที่ไม่สร้างสรรค์ การมี Empathy จะช่วยลดความรู้สึกทางลบหรือว่าอารมณ์หงุดหงิดออกไปโดยไม่จำเป็น ทำให้เกิดความสมดุลของจิตใจ หากไม่สร้างความสมดุลก็อาจเกิดความเครียด ส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับผู้สอนและความสุขในห้องเรียนตามมา (ณัฐฐณี สุขปรีดี, 2565) การสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยนี้ช่วยส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาความคิดริเริ่มและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ อีกทั้งผู้สอนควรปรับบทบาทจากการเป็นผู้ให้ความรู้เป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้ (Facilitator) โดยออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะที่สำคัญ เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ ผู้สอนยังควรสามารถบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายวิชา เพื่อเชื่อมโยงประเด็นใกล้ตัวนักเรียนกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและต่อยอดไปสู่ประเด็นระดับโลก เช่น การเชื่อมโยงประเด็นสิ่งแวดล้อม การพัฒนาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับ กลัณญ์ เพชรภรณ์ (2563) กระบวนการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ หรือเนื้อหาที่มี ความสัมพันธ์กันเข้ามาไว้ด้วยกัน และจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนเกิดความรู้ความเข้าใจในลักษณะที่ เป็นองค์รวม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาสังคมในระดับท้องถิ่นและระดับโลกได้ และตระหนักถึงบทบาทในการแก้ไขปัญหาหรือสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างมีความรับผิดชอบ

ด้านบทบาทนักเรียน พบว่า ในปัจจุบันการพัฒนาเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนควรมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และมุ่งมั่นพัฒนานตนเองอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับพระครูปริยัติคุณรังสี (2561) ที่กล่าวว่า นักเรียนในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยเป็นผู้มีความกระตือรือร้น สนใจเสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มุ่งมั่นที่จะเพิ่มประสิทธิภาพ ในการเรียนรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการทำงานแม้จะประกอบอาชีพในสาขาใด ๆ ก็ตามได้อย่างเหมาะสมทั้งนี้ ต้องประกอบด้วยวิชาและจรณะเพื่อเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะทักษะในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล นักเรียนสามารถแยกแยะและวิเคราะห์ข้อมูลหรือสถานการณ์ในสังคมได้อย่างรอบคอบ และมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ การฝึกฝนการคิดวิเคราะห์ยังช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการตัดสินใจที่ดีขึ้น และสามารถรับมือกับปัญหาหรือสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาทักษะนี้ไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาแต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ปัญหาด้านข้อจำกัดของระบบการศึกษาในการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ยังเน้นการท่องจำเนื้อหา มากกว่าการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม เช่น การคิดวิเคราะห์ การสร้างนวัตกรรม หรือการแก้ปัญหาในสังคม

การจัดการศึกษายังขาดการเชื่อมโยงกับปัญหาสังคม ในความเป็นจริงแล้วการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองควรจะสอนในรูปแบบให้นักเรียนเข้าร่วมทำกิจกรรมและการลงมือปฏิบัติ หรือการเรียนการสอนผ่านกระบวนการคิดวิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ เพื่อให้นักเรียนได้เห็นความเชื่อมโยงที่ คือ ให้ความสำคัญมีส่วนร่วมว่าเราต่างเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและต้องร่วมในการคลี่คลายแก้ไขปัญหา ทั้งนี้ สำหรับกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวผู้สอนจะเป็นวิทยากรที่มีหน้าที่เชื่อมโยงการเรียนรู้กับประสบการณ์จริงทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (สมฤดี พลະวุฒิโตทัย, 2561) และช่วยให้นักเรียนเห็นความสำคัญ เข้าใจและสามารถนำความรู้ที่นำมาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาสังคมได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาด้านความหลากหลายของนักเรียน ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันไม่คำนึงถึงความแตกต่างของนักเรียน การจัดการเรียนรู้ที่ไม่ยืดหยุ่น ทำให้นักเรียนไม่สามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ทำให้ในการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันครูจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความแตกต่างของนักเรียนมากขึ้น สอดคล้องกับศศิธร สรรคบุรานุรักษ์ (2558) กล่าวว่า ครูต้องสามารถจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองความต้องการของนักเรียน และทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสามารถ ความสนใจ และความพร้อมของนักเรียน อีกหนึ่งปัญหาที่พบคือ การประเมินผลที่ยังคงมุ่งเน้นการวัดความรู้เนื้อหาเป็นหลักมากกว่าการประเมินทักษะในการสร้างนวัตกรรมหรือการแก้ปัญหาของนักเรียน การประเมินผลยังคงเน้นการทดสอบความรู้เชิงทฤษฎีมากกว่าการประเมินทักษะปฏิบัติ ทำให้ไม่สามารถสะท้อนถึงศักยภาพที่แท้จริงของนักเรียนในในการคิดวิเคราะห์และนำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้

ปัญหาด้านการจัดการเรียนการสอนและการสร้างบรรยากาศในการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันยังขาดการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถเชื่อมโยงกับบริบทในชีวิตประจำวันของนักเรียนได้เท่าที่ควร สอดคล้องกับกนกวรรณ สุภาราญ (2564) กล่าวว่า การสื่อสาร การจับใจความสำคัญของข้อมูลข่าวสารจากสื่อหรือประสบการณ์ การตั้งวงสนทนาอภิปรายถกเถียงถึงประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องบนฐานของประชาธิปไตยและการเคารพสิทธิความคิดเห็นของผู้อื่น พัฒนาการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการคิดค้น นำเสนอโครงการหรือแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน อีกหนึ่งปัญหาที่พบคือ ปัจจุบันการจัดการเรียนการสอนยังคงขาดการพัฒนาทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ ทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถเชื่อมโยงกับชีวิตประจำวันของนักเรียนได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับกนกวรรณ สุภาราญ (2564) ได้กล่าวว่า การสื่อสาร การจับใจความสำคัญของข้อมูล และ

การอภิปรายประเด็นต่าง ๆ บนพื้นฐานของประชาธิปไตยและการเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นทักษะที่สำคัญในการพัฒนาความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ โดยเฉพาะการพัฒนาความคิดริเริ่มในการคิดค้นและนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน อีกปัญหาหนึ่งที่พบคือผู้สอนยังขาดการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้กับนักเรียนในการแสดงความคิดเห็นหรือถามคำถามในชั้นเรียน สอดคล้องกับ อาทิตยา ไสยพร (2566) ได้กล่าวว่า แม้ครูจะพยายามสร้างบรรยากาศที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการโต้ตอบกันในห้องเรียน แต่ก็มีอุปสรรคหลายอย่าง เช่น การจัดการเรียนการสอนที่เน้นการบรรยายมากเกินไป ความแตกต่างในเรื่องกฎระเบียบของห้องเรียน และความกลัวที่นักเรียนจะถูกตัดสินจากเพื่อน ๆ ซึ่งทำให้ไม่กล้าถามคำถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจ สิ่งเหล่านี้ทำให้การเรียนการสอนไม่สามารถพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ อีกทั้งความไม่เข้าใจในเรื่องการพัฒนาพลเมืองและการขาดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากผู้สอนยังเป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพและความต้องการของนักเรียน.

ปัญหาด้านพฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในปัจจุบัน พบว่า นักเรียนยังขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองและไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม ส่งผลให้ขาดความรับผิดชอบและไม่รู้สึกถึงความจำเป็นในการพัฒนาสังคม การขาดการกระตุ้นให้นักเรียนเห็นความสำคัญของบทบาทในสังคมทำให้การพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ผลตามที่คาดหวัง

2. อภิปรายผลการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนรูปแบบการจัดการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เป็นการบูรณาการแนวคิดทางการศึกษาที่หลากหลายทั้งในด้านทฤษฎี กระบวนการ และการประเมิน โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เนื้อหาและกิจกรรมในคู่มือพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานของปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนานักเรียนให้สามารถมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยผ่านการศึกษาปัญหาทางสังคมในบริบทจริง กิจกรรมได้รับการออกแบบให้เน้นการเรียนรู้จากการลงมือทำ (Learning by Doing) และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) เพื่อให้ให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองและเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง ซึ่งสอดคล้องกับ ปิยาพัชญ์ นิธิอัศวานนท์ (2561) ที่กล่าวว่า ครูควรเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่เคารพความคิดเห็น ส่งเสริมประชาธิปไตยในชั้นเรียน และส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน นอกจากนี้ การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ยังอิงตามแนวคิดพัฒนาการนิยม (Developmentalism) ซึ่งให้ความสำคัญกับพัฒนาการของนักเรียนแต่ละช่วงวัย ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยสอดคล้องกับปวีศร์ โชติพงษ์วิวัฒน์ (2560) ที่เสนอว่า ความรู้ควรเชื่อมโยงกับประสบการณ์และบริบทของนักเรียน จึงต้องออกแบบกิจกรรมให้สัมพันธ์กับสถานการณ์จริงที่สำคัญ การจัดการเรียนรู้ในครั้งนี้ยังเชื่อมโยงกับแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

(Cultural Ecology) ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในบริบทท้องถิ่น โดยกิจกรรมได้ใช้พื้นที่ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ (Community-Based Learning) เช่น การลงพื้นที่สำรวจปัญหาชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งสะท้อนแนวคิดของ Greenwood (2013) เรื่อง Critical Pedagogy of Place ที่เชื่อว่า พื้นที่และวัฒนธรรม คือรากฐานของการเรียนรู้และการพัฒนาจิตสำนึกพลเมือง การเรียนรู้ในพื้นที่จริงช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ (Sense of Belonging) ของนักเรียน ตลอดจนพัฒนาความรับผิดชอบต่อสังคม การออกแบบกิจกรรมในพื้นที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมในชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้า ดนตรีพื้นบ้าน และกิจกรรมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเลห์ล่า ตริเอกานกุล (2565) ที่เสนอว่าชุมชนแม่สายมีความเข้มแข็งของเครือข่ายและศักยภาพในการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ การเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงทำให้นักเรียนเข้าใจบทบาทของตนในการอยู่ร่วมกับความหลากหลาย และเห็นคุณค่าของการพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับชุมชน นอกจากนี้ แนวทางการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ยังสะท้อนแนวทางของ UNESCO ที่เน้นการพัฒนาพลเมืองโลก (Global Citizenship Education) และการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Education for Sustainable Development) ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 (UNESCO, 2015) การบูรณาการแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความเข้าใจของนักเรียนต่อบริบทสังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การตั้งคำถาม การมีส่วนร่วมในสังคม และจิตสำนึกของพลเมืองที่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้อย่างแท้จริง

ผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ Change ซึ่งเป็นแนวทางการสอนแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานที่มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ตระหนักในบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของสังคม เชื่อมโยงการเรียนรู้กับชีวิตจริง และเข้าใจประเด็นปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมในบริบทท้องถิ่น พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดเชิงวิพากษ์ การสืบค้นข้อมูล วิเคราะห์สาเหตุ ผลกระทบ และนำเสนอแนวทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ ผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เช่น การลงพื้นที่ สัมภาษณ์ สะท้อนคิด และสร้างสรรค์ผลงานที่มุ่งเปลี่ยนแปลงเชิงบวก และปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง มีองค์ประกอบดังนี้

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ต่อปัญหานิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Awareness of Cultural Ecology Issues) เป็นขั้นตอนสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้นักเรียนทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งในระดับชุมชนและระดับสังคม ผ่านการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นการคิดและการมีส่วนร่วม เช่น การอภิปราย การตอบคำถามจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม หรือการวิเคราะห์กรณีศึกษา เพื่อเปิดมุมมองให้นักเรียนเห็นภาพรวมของปัญหาและความเกี่ยวข้องกับตนเอง

แนวทางการจัดการเรียนรู้ในขั้นนี้สอดคล้องกับ นิสารัตน์ แสงศรีเรือง (2567) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและความยั่งยืนมีส่วนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม และกระตุ้นให้เกิดเจตคติที่มุ่งมั่นในการอนุรักษ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น การเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงปัญหาและความท้าทายที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคม รวมทั้งเริ่มตั้งคำถามกับสิ่งรอบตัว และเริ่มกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration) เป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นการสร้างการตระหนักรู้ของนักเรียนต่อปัญหาและประเด็นสำคัญในชุมชน โดยครูจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาสังคมในบริบทท้องถิ่น เช่น การเดินสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์บุคคลในชุมชน หรือการเก็บข้อมูลจากท้องถิ่น เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง พร้อมฝึกการสังเกต การตั้งคำถาม และการไตร่ตรองถึงสาเหตุ ผลกระทบ ตลอดจนแนวทางเบื้องต้นในการแก้ไขปัญหา แนวทางนี้สอดคล้องกับ สุภาวัลย์ ชนะศักดิ์ (2561) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะเรียบง่าย ไม่ซับซ้อน มีขั้นตอนที่ชัดเจน โดยใช้ปัญหาที่ใกล้ตัวและเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันเป็นสื่อกลางสำคัญในการส่งเสริมให้นักเรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง โดยเน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ ขั้นตอนนี้มีส่วนช่วยให้นักเรียนสามารถมองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ตลอดจนส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางสังคม ความเข้าใจในบริบททางวัฒนธรรม และการลงมือปฏิบัติ

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues) เป็นขั้นตอนที่ส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ โดยเน้นการตั้งคำถาม การวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหา ตลอดจนการหาแนวทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ในบทบาทของตนเอง กระบวนการนี้สอดคล้องกับแนวคิดของปริดา นวลรักษา (2565) ที่กล่าวว่า ทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์มีทั้งหมด 5 ขั้นตอน คือ 1) ระบุปัญหาหรือข้อมูลที่ต้องการวิเคราะห์ให้ชัดเจน 2) รวบรวมและประเมินผลข้อมูล 3) กำหนดหลักเกณฑ์หรือแนวทางการแก้ปัญหา 4) นำแนวทางการแก้ปัญหาไปทดสอบ และ 5) เลือก แนวทางที่ดีที่สุดไปดำเนินการใช้ ขั้นตอนนี้จึงมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความคิดที่ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะในการตัดสินใจแก้ปัญหา และเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น

ขั้นที่ 4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice) เป็นขั้นตอนที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ และการคิดหาแนวทางการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชน โดยบูรณาการองค์ความรู้ในลักษณะของการจัดการเรียนรู้แบบสหวิทยาการที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ได้แก่ กลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษา นักเรียนได้ศึกษาผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมต่อสุขภาพของคนในชุมชน ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงผลกระทบทั้งด้านร่างกายและจิตใจในบริบท

ชุมชน และกลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ (ภาษาจีน) นักเรียนได้ออกแบบสื่อสารสาธารณะ เช่น โปสเตอร์ หรือสื่อประชาสัมพันธ์เป็นภาษาจีน เพื่อสื่อสารกับชุมชนที่มีพื้นฐานทางวัฒนธรรมจีนในพื้นที่ ซึ่งนอกจากจะพัฒนาทักษะด้านภาษาแล้ว ยังเป็นการปลูกฝังความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม การจัดการเรียนรู้ในลักษณะนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้จากหลากหลายศาสตร์ นำไปสู่การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) และการแก้ไขปัญหา (Problem Solving) อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ ฌูว์พลอยู่เป็นสุข (2564) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนานักเรียน เพราะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งนำไปสู่การเกิดประสบการณ์ตรง และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ในบทเรียนกับสถานการณ์ในชีวิตจริง ทำให้นักเรียนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้อย่างเหมาะสม ขั้นตอนนี้จึงมีบทบาทในการพัฒนานักเรียนที่สามารถเชื่อมโยงความรู้ ทักษะ และคุณค่าในการมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน อีกทั้งสอดคล้องกับทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการเรียนรู้ข้ามศาสตร์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อพัฒนาสังคม

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) เป็นขั้นตอนที่เป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถออกแบบและผลิตผลงานจริงจากแนวคิดที่ได้พัฒนาในขั้นที่ 4 มาสร้างสรรค์ผลงานที่มีความหมายต่อชุมชน และสามารถเผยแพร่สู่สาธารณะได้อย่างสร้างสรรค์ โดยเป็นการเชื่อมโยงระหว่างทักษะการคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา และการลงมือปฏิบัติจริง ได้แก่ การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องไข้เลือดออก การรณรงค์การลดเผาขยะ โดยเน้นให้นักเรียนเป็นผู้ออกแบบแนวทางการแก้ไขปัญหา และดำเนินการด้วยตนเองผ่านการลงมือทำจริง ผลงานของนักเรียนถูกนำเสนอผ่าน หลากหลายช่องทาง ได้แก่ สื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook, TikTok ซึ่งช่วยขยายผลการเรียนรู้ให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในวงกว้าง และสะท้อนให้เห็นความสามารถในการสื่อสารของนักเรียนในโลกยุคดิจิทัล การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ที่นำไปติดตั้งยังพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน กระบวนการในขั้นตอนนี้ สอดคล้องกับนิภาพร ช่วยธานี (2563) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน เป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถพัฒนาและประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความสามารถในการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน มีทักษะการทำงานเป็นทีม มีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกับผู้อื่น อีกทั้งยังสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น จึงนับเป็นแนวทางสำคัญในการแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนรู้ และนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีความหมาย ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม ขั้นตอนนี้เป็นการเปิดพื้นที่ให้นักเรียนสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงาน และยังเป็นการฝึกให้นักเรียนตระหนักถึงบทบาทพลเมืองของตนเองในการมีส่วนร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม

ขั้นที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) เป็นขั้นที่มุ่งเน้นการตรวจสอบความเข้าใจของนักเรียนผ่านการสะท้อนผลการเรียนรู้ โดยครูมีบทบาทในการกระตุ้นให้นักเรียนทบทวนกระบวนการที่ได้ดำเนินการมา วิเคราะห์ผลกระทบของกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ดำเนินไปแล้วอย่างรอบด้าน ทั้งในระดับตนเอง ชุมชน และสังคม เปิดโอกาสให้นักเรียนได้อภิปรายว่า ปัญหาทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ศึกษาในโครงการนั้นมีความเชื่อมโยงกันอย่างไร และมีผลกระทบที่ขยายวงกว้างในระบบชุมชนหรือสิ่งแวดล้อมอย่างไร นอกจากนี้ นักเรียนยังได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ส่งเสริมการตระหนักรู้ คือ การเขียนคำสัญญาสู่ความยั่งยืน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยสะท้อนเจตจำนงของนักเรียนต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรม และการมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่ยั่งยืน กระบวนการในขั้นตอนนี้สอดคล้องกับแนวคิดของจันทิมา ปัทมธรรมกุล (2566) ที่กล่าวว่า Assessment as Learning หรือ การประเมินที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ เป็นแนวทางการประเมินที่มุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดกระบวนการคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของตนเอง หรือที่เรียกว่า Metacognition ซึ่งเป็นการตระหนักรู้ถึงกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น รวมถึงการประเมินความสามารถของตนเองอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ขั้นตอนนี้จึงไม่ใช่เพียงการสรุปบทเรียน แต่เป็นกระบวนการที่ช่วยหล่อหลอมวิธีคิดและค่านิยมของนักเรียน ให้พร้อมเติบโตเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ และสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนได้ในสังคม

หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนผ่านกิจกรรมในรูปแบบที่พัฒนาขึ้น เป็นการจัดการเรียนรู้ผ่านเครื่องมือครูที่มีขั้นตอนและรูปแบบที่ชัดเจน ส่งผลให้นักเรียนพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงใน 5 ด้านสำคัญ คือ ด้านการคิดสร้างสรรค์และการวิพากษ์ (Creativity and Critical Thinking) นักเรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและเชื่อมโยงข้อมูลจากหลายมิติได้อย่างมีเหตุผล รวมถึงสามารถตั้งคำถาม วิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหาสังคมได้อย่างลึกซึ้ง พร้อมนำเสนอแนวทางแก้ไขที่สร้างสรรค์และมีความเป็นไปได้ ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) นักเรียนแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมผ่านการลงมือปฏิบัติ ตระหนักรู้ถึงปัญหาในท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ไข ซึ่งเป็นการสะท้อนผลของการเรียนรู้แบบจิตสำนึกต่อสาธารณะ (Public Consciousness) ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน (Community Engagement) นักเรียนมีบทบาทในการวางแผน รณรงค์ และแก้ปัญหาท้องถิ่น เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนและชุมชน โดยริเริ่มกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา และทำหน้าที่เป็นผู้สื่อสารกับชุมชน ด้านความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม (Leadership and Teamwork) นักเรียนสามารถวางแผน แบ่งหน้าที่ ประสานงาน และตัดสินใจร่วมกันได้อย่างมีระบบ ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพตามแนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับด้านความยั่งยืน นักเรียนสามารถวางแผนและดำเนินกิจกรรมที่คำนึงถึงผลกระทบระยะยาวในมิติต่าง ๆ สะท้อนถึงการพัฒนาทักษะในกรอบของการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

(Education for Sustainable Development) ที่นักเรียนสามารถออกแบบกิจกรรมที่คำนึงถึงผลกระทบระยะยาว ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนวลชัยชนะ (2565) ที่พัฒนาความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบ ARCS เรื่องลำดับและอนุกรม พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในด้านการตั้งคำถาม การแยกแยะข้อเท็จจริง และการตัดสินใจจากเหตุผลที่มีความสมเหตุสมผล และสอดคล้องกับผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบ Change ที่เน้นการเรียนรู้จากบริบทจริงและการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการวิเคราะห์ปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลจากกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับมุมมองของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จะเห็นได้ว่า นักเรียนได้พัฒนาความเข้าใจตนเอง ชุมชน และโลก ผ่านมิติสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ มิติทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นักเรียนได้เรียนรู้จากปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จริง เช่น ปัญหาไฟฟ้า หมอกควัน น้ำเสีย และขยะในชุมชน ซึ่งกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตในการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการวิเคราะห์เชิงระบบ การใช้แนวทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมทำให้นักเรียนเข้าใจถึงความสัมพันธ์เชิงพลวัตระหว่างมนุษย์กับระบบนิเวศ รวมถึงแนวคิดเรื่องความยั่งยืนในระดับชุมชน ซึ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนในฐานะพลเมืองที่มีบทบาทในการดูแลสิ่งแวดล้อม มิติทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ อำเภอมะนังเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ การจัดกิจกรรมช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมเชิงลึก มีทัศนคติเชิงบวกต่อความหลากหลาย และส่งเสริมความเคารพในสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของพลเมืองโลก มิติทางสังคมและชุมชน การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานทำให้นักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน นักเรียนจึงไม่เพียงแต่ได้รับข้อมูลจากแหล่งความรู้จริง แต่ยังสามารถเรียนรู้กระบวนการทางสังคม และการทำงานร่วมกัน ซึ่งสะท้อนถึงกระบวนการสร้างความเป็นพลเมืองผ่านการปฏิบัติจริง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนช่วยหล่อหลอมให้นักเรียนตระหนักถึงบทบาทของตนในฐานะสมาชิกของสังคมที่สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมได้ และมิติเชิงเศรษฐกิจและชายแดน นักเรียนจึงได้เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจชุมชน วิถีชีวิตของผู้คนที่ต้องปรับตัว การจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับมิติเศรษฐกิจ ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในโครงสร้างเศรษฐกิจท้องถิ่น และสามารถสะท้อนถึงบทบาทของพลเมืองในการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรมและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรมีการใช้เทคโนโลยีสามารถช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริงในสังคมผ่านสื่อออนไลน์หรือโปรแกรมการเรียนรู้ที่สามารถจำลองสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

1.2 ควรนำกิจกรรมทางสังคมที่มีความเชื่อมโยงกับปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนเข้ามาในกระบวนการเรียนรู้เพิ่มเติม

1.3 ควรนำหน่วยงานภายนอกเข้าร่วมพัฒนาโครงการหรือกิจกรรม ให้นักเรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและมีส่วนร่วมในการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรพัฒนาเครื่องมือที่สามารถวัดความเป็นพลเมืองที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างครอบคลุม ทั้งในด้านทักษะการเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นและการปฏิบัติตามแนวทางพลเมืองที่มีจิตสำนึกต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

2.2 ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคการสอนที่ครูสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง โดยใช้แนวทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน เช่น การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การศึกษาวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

2.3 ควรมีการศึกษากลุ่มตัวอย่างในบริบทที่หลากหลายมากขึ้น เช่น โรงเรียนในเขตเมืองและชนบท หรือการศึกษานักเรียนในระดับชั้นเรียนต่าง ๆ เพื่อให้สามารถสะท้อนความหลากหลายของสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นได้

2.4 ควรมีการติดตามผลการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว เพื่อประเมินว่าการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานมีผลต่อพฤติกรรมและทัศนคติของนักเรียนอย่างไร

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แผนยุทธศาสตร์กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2563–2565*. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- กนกวรรณ สุภาราญ. (2564). ทักษะครูกับการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ยุคใหม่. *วารสารวิชาการสังคมมนุษย์*, 11(2), 1–16.
- กัลญู เพชรภรณ์. (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการสอนบทที่ 4 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ*. สืบค้น 2 มกราคม 2566, จาก https://eledu.ssru.ac.th/kalanyoo_pe/mod/resource/view.php?id=38
- กุลติรา จิตรขญาณิช (2562). *การจัดการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกมินทร์ วังอ่อน. (2566). การสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าและไตเงินในบริบทการค้าและการท่องเที่ยว อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์ร่วมสมัย*, 4(1), 1–17.
- ชล บัวศรี. (2565). *รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความฉลาดทางสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดพิษณุโลก (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (2562). *รายงานเฉพาะเรื่องที่ 12 หลักสูตรและการเรียนการสอนฐานสมรรถนะ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา.
- จักรพงษ์ วงศ์อ้าย. (2564). การเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*, 9(2), 39–50.
- จันทิมา ปัทมธรรมกุล. (2557). ทำความรู้จัก Flipped Classroom. *วารสารวิชาการศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 16(1), 51–60.
- ชลลดา ทองทวี. (2551). *จิตตปัญญาศึกษา: การสังเคราะห์ความรู้จิตตปัญญาศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: โครงการวิจัยและจัดการความรู้จิตตปัญญาศึกษา ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2558). *80 นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). นนทบุรี: พี บาลานซ์ดีไซน์แอนด์ปริ้นติ้ง.

- ชัยพนธ์ จันทวงศ์เดือน. (2565). หลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรฐานสมรรถนะ. *วารสารครุทรรศน์ (ออนไลน์)*, 2(2), 89–102.
- ชีรวัดน์ นิเจนตร. (2561). การเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม: ทางเลือกหนึ่งในการรับใช้สังคมของมหาวิทยาลัย. *วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 5(1), 1–32.
- เชษฐณรงค์ อรุณ. (2561). แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาโรงเรียนวัดตะเคียนทอง (เพชรบูรณ์) อำเภอเขาชัยสน จังหวัดจันทบุรี (รายงานผลการวิจัย). จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ชลมี กอเดร์. (2566). การพัฒนาความเป็นพลเมืองดี และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษา โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้านของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ณัฐพล อยู่เป็นสุข. (2564). การพัฒนากิจกรรมเรียนรู้บูรณาการแบบสหวิทยาการโดยใช้กระบวนการออกแบบเชิงวิศวกรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 6(11), 135–146.
- ณัฐณี สุขปรีดี. (2565, 2 มีนาคม). เข้าใจบริบทของนักเรียนด้วย Empathy. สืบค้น 2 มกราคม 2566, จาก <https://research.eef.or.th/empathy/>
- ดำรง มาดี. (2567, 30 ตุลาคม). 3 คำสำคัญ สำหรับนักการศึกษาที่พร้อมรับมือการเปลี่ยนแปลง. สืบค้น 22 มกราคม 2566, จาก <https://iamkru.com/education-transformation/>
- ตุลย์ จันทร์อุดม. (2564). รูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเชิงบูรณาการกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม บนถนนราชดำเนิน จังหวัดนครราชสีมา (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ทิตนา แคมมณี. (2560). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทียมจันทร์ พานิชย์พลินไชย. (2559). การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง: การจัดการเรียนรู้ด้านการผลิตครู. *ลักทอง: วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 22(2), 1–11.
- ธนา นิลชัยโกวิท และคนอื่น ๆ . (2552). รายงานโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาชุดการเรียนรู้การอบรมและกระบวนการด้านจิตตปัญญาศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ธนา นิลชัยโกวิท และอดิสร จันทรสุข. (2552). ศิลปะการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง: คู่มือกระบวนการจิตตปัญญาศึกษา. กรุงเทพฯ: ศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.

- ธิดา สารระยา. (2564). การอยู่ร่วมกันของชาติพันธุ์ในพื้นที่แม่สายกับการจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น.
วารสารวิถีท้องถิ่น, 8(1), 15–30.
- นวลพล ชัยชนะ. (2565). การพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้รูปแบบ
ARCS เรื่อง ลำดับและอนุกรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นิติกร แก้วปัญญา. (2565). การเรียนรู้สังคมศึกษาข้ามศาสตร์ฐานชุมชนผ่านวัฒนธรรมเหมียงเพื่อ
ส่งเสริมความเป็นพลเมืองวิถีเขียวของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิภาพร ช่วยธานี, และธนศ สิ้นธุ์ประจิม. (2563). การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็น
ฐานร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกันสำหรับนักศึกษา
ปริญญาตรี (รายงานผลการวิจัย). สงขลา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย.
- นिरชา กันธิยา. (2563). การพัฒนาความเป็นพลเมืองของนักเรียนในพื้นที่ชายแดนผ่านการเรียนรู้แบบ
มีส่วนร่วม. วารสารศึกษาศาสตร์, 41(2), 85–98.
- นิตารัตน์ แสงศรีเรือง. (2567). สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้: กรอบแนวคิดและการพัฒนา. วารสารมณี
เชษฐาราม วัดจอมมณี, 7(2), 517–528.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2556). ทัศนคติและการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: เอส.พรินติ้ง
ไทย แฟคตอรี.
- ปราโมทย์ สกุลรักความสุข. (2564). การจัดการศึกษาภายใต้ปรัชญาพัฒนาการนิยมสู่กระบวนการ
จัดหลักสูตรสถานศึกษาบนฐานทฤษฎีพหุปัญญา: โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ ประสานมิตร (ฝ่ายมัธยม). ใน รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ
สาธิตประสานมิตรวิจัย “วิจัยและนวัตกรรมการศึกษาภายใต้ความปกติวิถีใหม่” ครั้งที่ 1
(น. 1–8). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปริญญา มรรคสิริสุข. (2563). จาก “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” สู่ “นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม”. หน้าจั่ว:
ว่าด้วยสถาปัตยกรรม การออกแบบ และสภาพแวดล้อม. วารสารวิชาการประจำคณะ
สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 35(1), B-5–B16.
- ปวริศร์ โชติพงษ์วิวัฒน์. (2560). วิเคราะห์ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม. วารสารศึกษาศาสตร์
มจร, 5(2), 90–98.
- ปรีดา นวลรักษา, และอัมพร กุลเพ็ญ. (2565). การพัฒนาทักษะกระบวนการคิดเชิงวิเคราะห์ 5
ขั้นตอน สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการประถมศึกษา. วารสารนันทนภูมิแหวกพหุ
ศาสตร์ปริทรรศน์, 9(1), 69–80.

- ปิยาพัชญ์ นิธิศักรานนท์. (2563). ผลของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกในวิชาภาษาไทยที่มีต่อความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในการเรียนการสอนของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี. *วารสารวิจัยและประเมินผลอุบลราชธานี*, 9(1), 31-41.
- พระครูปริยัติคุณรังสี. (2561). การพัฒนาศักยภาพนักเรียนในศตวรรษที่ 21. *วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์*, 1(2), 115-129.
- พระมหาประพันธ์ สิริปัญญา, & จิรกิตต์ภณ พิริยสุวัฒน์. (2560). *นิเวศวิทยาวัฒนธรรม แนวคิดและการจัดการเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของจังหวัดเลย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยศวดี อยู่สุข. (2566). *ประสิทธิผลของโปรแกรมส่งเสริมความรักใคร่ผูกพันของมารดาวัยรุ่นครั้งแรก*. *ต่อบุตร: การวิจัยผลงานวิธี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ยุทธการ สืบแก้ว. (2556). การเรียนรู้ตลอดชีวิตภายใต้ปรัชญาพัฒนาการนิยม. *วารสารส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต*, 1(1), 1-10.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2555*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- เลห้ล่า ตรีกานุกูล. (2565). สังคมพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเศรษฐกิจพิเศษชายแดนอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. *วารสารการวิทยาลัยบริหารศาสตร์*, 5(4), 124-138.
- วรพงษ์ รัตนมณี. (2551). *การศึกษาผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจชายแดนต่อความมั่นคงของมนุษย์: กรณีศึกษาอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท)*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วรรณดี สุทธินรากร. (2560). *การเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: ศยาม.
- วิจารณ์ พานิช. (2558). *เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Transformative Learning)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิทยากร เชียงกุล. (2550). *อธิบายศัพท์สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ศรัณยู หมั่นทรัพย์. (2565). *ความเป็นพลเมืองไทยกับการขับเคลื่อนแผนปฏิรูปด้านการเมือง: กรณีศึกษา การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาการเมืองภาคพลเมือง สถาบันพระปกเกล้า (รายงานผลการวิจัย)*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

- ศราวภูมิ วิสาพรม. (2562). *การวิเคราะห์การสร้างพลเมืองเพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยจากฐานราก: กรณีศึกษาโรงเรียนในสังกัดเทศบาลเมืองมหาสารคาม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศรีศักดิ์ วลลิโกดม. (2551). *นครแพร่ จากอดีตมาปัจจุบัน: ภูมิโนะวัฒนธรรม ระบบความเชื่อ และ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศศิณัฐ สรรคบุรณรักษ์. (2558). การบริหารจัดการหลักสูตรในศตวรรษที่ 21: ห้องเรียนที่กว้างเท่ากับโลก. *วารสารวิชาการและวิจัยสังคมศาสตร์*, 10(28), 1-14.
- สามารถ ใจเตี้ย. (2560). นิเวศวัฒนธรรมชุมชนล้านนากับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. *วารสารร่มยสาร*, 15(2), 59-65.
- สามารถ ใจเตี้ย. (2560). การจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำลี้ แนวคิดการปฏิบัติตามแผนนิเวศวัฒนธรรม. *วารสารสิ่งแวดล้อม*, 21(1), 41-48.
- สมฤดี พลวุฒิไธทย. (2561). การพัฒนาการบริหารระบบการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 9(1), 264-273.
- สมศรี ศิริขวัญ. (2541). *การวิเคราะห์เชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์: กรณีศึกษาชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมสิทธิ์ อัสตรนีย์ และกาญจนา ภูครองนาค. (2555). การศึกษาวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดปรัชญาการศึกษาเพื่อการบ่มเพาะความซื่อตรง. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการการศาสนา คุณธรรม จริยธรรม ศิลปะ และวัฒนธรรมวุฒิสภา และศูนย์จิตตปัญญาศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมสิทธิ์ อัสตรนีย์. (2563). กระบวนการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางนิเวศวัฒนธรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำบางปะกงบนกระบวนการทัศน์ของการพัฒนาแบบองค์รวม. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 23(1), 76-92.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงราย. (2565). *รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดเชียงราย ประจำปี 2565*. สืบค้น 2 มกราคม 2566, จาก <https://www.msociety.go.th/>

- สุดาพร ลักษณะียนาวิน. (บ.ก.). (2553). *การเรียนรู้การเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: สมาคมเครือข่ายการพัฒนาริชาชีพอาจารย์และองค์กรอุดมศึกษาแห่งประเทศไทย.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาววัลย์ ชนะศักดิ์. (2561). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อพัฒนาการรู้ซึ่งถึงความรู้สึกในการกลั่นแกล้งกันบนโลกไซเบอร์ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมน อมรวิวัฒน์. (2543). *สมบัติพิพธ์ของการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุเทียบ ละอองทอง. (2545). *การพัฒนารูปแบบการสอนอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจโดยใช้ยุทธศาสตร์เมตาคอกนินชั้นสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี สถาบันราชภัฏบุรีรัมย์* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อนุกุล ต้นสุพล. (2559). นิเวศวิทยาวัฒนธรรม: กฎแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 12(1), 194–221.
- อาทิตยา ไสยพร. (2566). ผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่ บริหารอย่างไรให้เข้าถึงใจครูและนักเรียน. *วารสารปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์*, 3(2), 1–15.
- อุษา คงทอง. (2553). *องค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทียนวัฒนาพรินติ้ง.
- อำนาจ ขำทวีพรหม. (2561). นิเวศวิทยาวัฒนธรรมข้าวในลุ่มน้ำห้วยเสนง. *วารสารมนุษยและสังคมมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ*, 2(2), 124–142.
- Anderson, J. R. (1987). Skill acquisition: Compilation of weak-method problem situations. *Psychological Review*, 94(2), 192–210.
- Baek, C., Saito-Stehberger, D., Jacob, S., Nam, A., & Warschauer, M. (2023). *Computer science framework to teach community-based environmental literacy and data literacy to diverse students*. Retrieved November 2, 2023, from <https://arxiv.org/abs/2309.14098>
- Boyd, R. D., & Myers, J. G. (1988). Transformative education. *International Journal of Lifelong Education*, 7(4), 261–284. <https://doi.org/10.1080/0260137880070403>
- Brown, J. S., Collins, A., & Duguid, P. (1989). Situated cognition and the culture of learning. *Educational Researcher*, 18(1), 32–42. <https://doi.org/10.3102/0013189X018001032>
- Cranton, P. (1996). *Professional development as transformative learning: New perspectives for teachers of adults*. London: Jossey-Bass.

- Dirkx, J. M. (1997). Nurturing soul in adult learning. In P. Cranton (Ed.), *Transformative learning in action: Insights from practice* (pp. 79–88). London: Jossey-Bass.
- Dirkx, J. M. (1998). Transformative learning theory in the practice of adult education: An overview. *PAACE Journal of Lifelong Learning*, 7, 1–14.
- Greenwood, D. A. (2013). A critical theory of place-conscious education. In R. B. Stevenson, M. Brody, J. Dillon, & A. E. J. Wals (Eds.), *International handbook of research on environmental education* (pp. 93–100). New York: Routledge.
- Hills, P. J. (1982). *A dictionary of education*. London: Routledge & Kegan Page.
- Hough, B., & Duncan, K. (1970). *Teaching description and analysis*. New York: Addison-Wesley.
- Jaskulska, A., Skorupska, K., Bubrowska, Z., Kwiatkowska, K., Stawski, W., Krzywicki, M., Kornacka, M., & Kopeć, W. (2022). *Participatory action for citizens' engagement to develop a pro-environmental research application* [Preprint]. arXiv. Retrieved November 2, 2023, from <https://arxiv.org/abs/2207.03856>
- Joyce, B., & Weil, M. (1992). *Models of teaching* (4th ed.). Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Keeves, J. (1997). *Educational research, methodology, and measurement: An international handbook*. Oxford, England: Elsevier Science.
- Kibler, R. J., Cegala, D. J., Barker, L. L., & Miles, D. T. (1974). *Objectives for instruction and evaluation*. New York: Allyn & Bacon.
- Krasny, M. E., & Tidball, K. G. (2012). Civic ecology: A pathway for Earth stewardship in cities. *Frontiers in Ecology and the Environment*, 10(5), 267–273. <https://doi.org/10.1890/110230>
- Mezirow, J. (1978). Perspective transformation. *Adult Education*, 28, 100–110.
- Mezirow, J. (2000). *Learning as transformation: Critical perspectives on a theory in progress*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. (2003). Transformative learning as discourse. *Journal of Transformative Education*, 1(1), 58–63.
- Mezirow, J. (2012). Learning to think like an adult: Core concepts of transformation theory.

- Open Development Thailand. (2017). สถานการณ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย. Retrieved November 2, 2023, from <https://thailand.opendevlopmentmekong.net/>
- O'Sullivan, E. (2003). Bringing a perspective of transformative learning to globalized consumption. *International Journal of Consumer Studies*, 27(4), 326–330. <https://doi.org/10.1046/j.1470-6431.2003.00327.x>
- Piaget, J. (1972). Intellectual evolution from adolescence to adulthood. *Human Development*, 15(1), 1–12.
- Steward, J. H. (1955). *Theory of culture change: The methodology of multilinear evolution*. University of Illinois Press.
- Taylor, E. (1998). *Transformative learning: A critical review*. ERIC Clearinghouse on Adult, Career, and Vocational Education. N.P.: n.p.
- Taylor, E. W. (2007). An update of transformative learning theory: A critical review of the empirical research (1999–2005). *International Journal of Lifelong Education*, 26(2), 173–191.
- UNESCO. (2014). *Education for sustainable development: A roadmap*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Retrieved November 2, 2023, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374802>
- UNESCO. (2015). *Global Citizenship Education: Topics and Learning Objectives*. Paris: UNESCO. Retrieved November 2, 2023, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232993>
- Wolff, E., French, M., Ilhamsyah, N., Sawailau, M. J., & Ramirez-Lovering, D. (2021). Collaborating with communities: Citizen science flood monitoring in urban informal settlements. *Urban Planning*, 6(4), 351–364.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แนวคำถามในการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. แนวคำถามในการสนทนากลุ่มหลังใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
3. แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

แนวคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

เรื่อง สภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ วันเดือนปี ที่สัมภาษณ์.....

ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน

ตอนที่ 2 ประเด็นสัมภาษณ์

กรอบแนวคิด : เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งเป็นความเห็นของผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ 1) กลุ่มอาจารย์มหาวิทยาลัย 2) กลุ่มครูผู้มีประสบการณ์ 3) เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติคลองลาน ประกอบด้วยประเด็นคำถาม ดังนี้

- 1) หลักการจัดการเรียนรู้
 - แนวคิด/หลักการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร
 - หลักการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันมีการพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ อย่างไร
- 2) วิธีการจัดการเรียนรู้
 - วิธีการจัดการเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงควรมีลักษณะอย่างไร
 - วิธีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงควรมีลักษณะอย่างไร
 - ข้อเสนอแนะด้านวิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน
- 3) บทบาทผู้สอน
 - บทบาทของผู้สอนในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ควรมีลักษณะอย่างไร
 - ลักษณะของครูที่จัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ควรมีลักษณะหรือวิธีการอย่างไร
- 4) บทบาทผู้เรียน
 - ผู้เรียนควรมีบทบาทอย่างไรในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง
 - ปัญหาที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงมีอะไรบ้าง
 - ข้อเสนอแนะของบทบาทผู้เรียนในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง
- 5) ปัญหาในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
 - ปัญหาที่พบในการจัดเรียนการสอนความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง เป็นอย่างไร
 - อุปสรรคหรือข้อจำกัดที่พบในการจัดการเรียนการสอนความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงมีอะไรบ้าง
 - ปัญหาที่พบในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างไร
 - ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

แนวคำถามในแนวคำถามในการสนทนากลุ่ม

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน

เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ผู้วิจัย นางสาวนันทพร ไกลถิ่น นิสิต มหามบัณฑิต

หลักสูตร การศึกษามหาบัณฑิต สาขา สังคมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

1. ด้านการคิดสร้างสรรค์และการคิดวิพากษ์

- 1) จากกิจกรรมที่ผ่านมา นักเรียนได้ใช้วิธีใดในการวิเคราะห์ปัญหาในชุมชนให้เห็นทั้งสาเหตุและผลกระทบ

2. ด้านความรับผิดชอบต่อสังคม

- 2) จากประเด็นปัญหาที่นักเรียนได้ศึกษา นักเรียนรู้สึกอย่างไรต่อบทบาทของตนเองในฐานะสมาชิกของชุมชน

3. ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน

- 3) นักเรียนคิดว่าการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการพัฒนาชุมชนสำคัญอย่างไร

4. ด้านความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีม

- 4) การแบ่งหน้าที่ในทีมของนักเรียนมีผลต่อความสำเร็จของกิจกรรมอย่างไร

5. ด้านความยั่งยืน

- 5) จากสิ่งที่นักเรียนเรียนรู้ นักเรียนคิดว่าแนวทางหรือกิจกรรมใดที่มุ่งเน้นการรักษาสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรของชุมชนในระยะยาวมีอะไรบ้าง

ชื่อ.....นามสกุล.....เลขที่.....

สะท้อนคิด ผู้การเปลี่ยนแปลง
แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

คำชี้แจง

1. แบบวัดความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงฉบับนี้เป็นแบบอัตโนมัติจำนวน 10 ข้อ เวลาในการทำแบบวัด 120 นาที
2. ให้นักเรียนพิจารณาสถานการณ์ต่าง ๆ ในสังคมที่กำหนดให้ แล้วตอบคำถามลงในกระดาษคำตอบ พร้อมเสนอแนวทางแก้ไขอย่างชัดเจนและสร้างสรรค์

1. สถานการณ์ :

ในชุมชนของนักเรียนมีการเผาป่าเพื่อเปิดพื้นที่ทำการเกษตร ซึ่งทำให้เกิดหมอกควันปกคลุมอากาศ และส่งผลกระทบต่อสุขภาพของคนในชุมชน

1.1 ทำไมการเผาป่าจึงเป็นปัญหาที่สำคัญในชุมชนที่ยังพบเจออยู่ในปัจจุบัน

.....

.....

.....

1.2 นักเรียนมีแนวทางใดในการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชน

.....

.....

.....

2. สถานการณ์ :

ปัจจุบัน คนส่วนมากมักทิ้งขยะในที่สาธารณะ เช่น ข้างถนน หรือในสวนสาธารณะ โดยที่ไม่มีการจัดการขยะอย่างเหมาะสม ซึ่งทำให้เกิดมลพิษทั้งในน้ำและอากาศ เป็นอันตรายต่อระบบนิเวศ

2.1 นักเรียนมีแนวทางอย่างไรในการลดปริมาณขยะในที่สาธารณะ

.....

.....

.....

2.2 ประชาชนสามารถช่วยแก้ปัญหาได้ดีที่สุดในด้านใด

.....

.....

.....

3. สถานการณ์ :

การเพิ่มพื้นที่ในการทำการเกษตร ทำให้มีการตัดต้นไม้จำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ สัตว์ป่าขาดที่อยู่อาศัย แหล่งน้ำลดลง และอุณหภูมิโลกสูงขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้ดินเสื่อมคุณภาพและเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างรุนแรง

3.1 นักเรียนจะส่งเสริมและอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชนได้อย่างไร

.....

.....

.....

3.2 นักเรียนจะใช้สื่อหรือกิจกรรมสร้างสรรค์แบบใด เพื่อให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาการตัดไม้ทำลายป่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ธรรมชาติมากขึ้น

.....

.....

.....

4. สถานการณ์ :

บางพื้นที่ในประเทศไทยมีการระบาดของโรคไข้เลือดออกทุกปี ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากยุงลายที่มีการเจริญเติบโตในแหล่งน้ำขัง

4.1 นักเรียนมีวิธีใดในการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในชุมชนอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

4.2 นักเรียนคิดว่าผู้คนในชุมชนควรมีส่วนร่วมในการป้องกันโรคไข้เลือดออกอย่างไร

.....

.....

.....

5. สถานการณ์ :

สังคมปัจจุบันมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนเด็กที่ขี่จักรยานยนต์โดยไม่ปฏิบัติตามกฎจราจร ซึ่งอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุและผลกระทบต่อความปลอดภัยต่อการจราจรบนท้องถนน

5.1 ถ้านักเรียนเห็นเพื่อนหรือคนในชุมชนขี่จักรยานยนต์โดยไม่ระมัดระวัง หรือไม่ทำตามกฎจราจร นักเรียนจะช่วยเตือนหรือแนะนำเขาอย่างไรให้ขี่อย่างปลอดภัย

.....

.....

.....

5.2 นักเรียนมีวิธีสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานท้องถิ่น และชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนขี่อย่างปลอดภัยได้อย่างไร

.....

.....

.....

6. สถานการณ์ :

ปัจจุบันมีการสร้างตึกสูงและห้างสรรพสินค้าเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้พื้นที่สีเขียวในเมืองลดลง ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติ ลีคลว์ และพืชต่างๆ รวมถึงทำให้เกิดมลพิษทางอากาศเพิ่มมากขึ้น และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนแย่ลง

6.1 ในการพัฒนาเมืองเพื่อสร้างความเจริญ นักเรียนคิดว่าควรกำหนดวิธีการใช้ที่ดินในการสร้างตึกสูงและห้างสรรพสินค้าอย่างไร เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อพื้นที่สีเขียว

.....

.....

.....

6.2 นักเรียนมีแนวทางใดที่สามารถผสมผสานการพัฒนาเมืองและการอนุรักษ์ธรรมชาติได้อย่างสมดุล

.....

.....

.....

7. สถานการณ์ :

ในช่วงฤดูฝน ชุมชนในพื้นที่ราบลุ่มมักประสบปัญหาน้ำท่วมที่เกิดจากการพัฒนาในพื้นที่โดยรอบไม่คำนึงถึงระบบระบายน้ำธรรมชาติ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อดำรงชีวิตของคนในพื้นที่

7.1 นักเรียนคิดว่าระบบระบายน้ำธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนมีความสำคัญอย่างไร

.....

.....

.....

7.2 หากนักเรียนจะเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ นักเรียนมีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

8. สถานการณ์ :

หลายพื้นที่เกิดปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำสะอาด และประชาชนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงน้ำดื่มที่มีคุณภาพ

8.1 นักเรียนคิดว่าการแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำสะอาดในชุมชนควรเป็นความรับผิดชอบของใครบ้าง

.....

.....

.....

8.2 นักเรียนมีแนวทางอย่างไรในการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีการใช้อ้อยอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด

.....

.....

.....

9. สถานการณ์ :

บางพื้นที่ของประเทศไทยมีการใช้สารเคมีในการเกษตรที่ส่งผลกระทบต่อดิน น้ำ และสุขภาพของประชาชนในระยะยาว

9.1 นักเรียนคิดว่าการทำงานการเกษตรที่ใช้สารเคมีส่งผลกระทบต่อสังคมหรือสิ่งแวดล้อมอย่างไร

.....

.....

.....

9.2 นักเรียนมีวิธีการใดที่ช่วยลดหรือเลิกการทำงานการเกษตรที่ยั่งยืนในชุมชน

.....

.....

.....

10. สถานการณ์ :

โรงเรียนของนักเรียนมีการใช้ไฟฟ้าและน้ำอย่างสิ้นเปลือง เช่น ไฟในห้องเรียนเปิดทิ้งไว้ และก๊อกน้ำในห้องน้ำถูกเปิดทิ้งไว้โดยไม่มีใครปิด ส่งผลให้ค่าไฟฟ้าของโรงเรียนสูงขึ้นโดยไม่จำเป็น

10.1 ในฐานะนักเรียน นักเรียนคิดว่าตนเองมีบทบาทอย่างไรในการช่วยแก้ปัญหา

.....

.....

.....

10.2 นักเรียนจะกระตุ้นให้เพื่อนๆ มีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดอย่างไร

.....

.....

.....

ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้เพื่อ
พัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง

1. ดร.ชัยณรงค์ จารุพงศ์พัฒนา ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา
คุณวุฒิสูงสุด ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
สถานที่ทำงาน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
2. ผศ.ดร.เลเกีย เขียววดี ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศึกษา
คุณวุฒิสูงสุด ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา บริหารการศึกษา
สถานที่ทำงาน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
3. นางสาวเตชินี ทิมเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ประจำสาขาสังคมศึกษา
คุณวุฒิสูงสุด ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
สถานที่ทำงาน คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์
4. นายคมเพชร ราชคม ตำแหน่ง ครูชำนาญการพิเศษ
คุณวุฒิสูงสุด ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
สถานที่ทำงาน โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์
5. นายวรวิช ชัยคำ ตำแหน่ง ครูชำนาญการ
คุณวุฒิสูงสุด ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
สถานที่ทำงาน โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์
6. นางอริสราวัลย์ นันทะเสน ตำแหน่ง ครูชำนาญการ
คุณวุฒิสูงสุด ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
สถานที่ทำงาน โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์
7. นางสาวปรียาภรณ์ วังม่วงแงว ตำแหน่ง ครูชำนาญการ
คุณวุฒิสูงสุด ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
สถานที่ทำงาน โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม
8. นางสาวทินมณี อินภา ตำแหน่ง ครูชำนาญการ
คุณวุฒิสูงสุด ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา
สถานที่ทำงาน โรงเรียนวัดถ้ำปลาวิทยาคม

ที่ อว. ๐๖๐๓.๐๒/ ว ๑๙๙๓

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๒๓ กรกฎาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสัมภาษณ์ จำนวน.....ฉบับ

ด้วย นางสาวนพพร ไกลถิ่น รหัสประจำตัว ๖๖๐๖๑๔๕๖ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศึกษา สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวศตวรรษเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อจธรา ศรีพันธ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องขอความอนุเคราะห์ข้อมูลจากท่าน ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปประกอบการวิจัยซึ่งเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป ทั้งนี้ นิสิตจะดำเนินการประสานงานด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อนามัย นาอุดม)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๘

โทรสาร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๖

๒. นางสาวนพพร ไกลถิ่น

โทร ๐๙-๖๖๔๕-๓๖๖๓

ภาคผนวก ค รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. นางสาววิศรุตตา มงคลศิลป์ ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ
คุณวุฒิสูงสุด ศีษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา นวัตกรรมหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้
สถานที่ทำงาน โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์
2. นางสาวสกุรัตน์ ชุ่มเมืองเย็น ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ
คุณวุฒิสูงสุด ศีษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา การบริหารการศึกษา
สถานที่ทำงาน โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์
3. นางสาวมนัสนันท์ คำตัน ตำแหน่ง ครู วิทยฐานะ ครูชำนาญการพิเศษ
คุณวุฒิสูงสุดคุณวุฒิ ศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา การวิจัยและประเมินผลการศึกษา
สถานที่ทำงาน โรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์

ที่ อว ๐๖๐๓.๐๒/ว ๐๑๔๔

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๑๖ มกราคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุมัติครุภัณฑ์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน คุณมนัสนันท์ คำตัน

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวนันทพร ไกลถิ่น รหัสประจำตัว ๖๖๐๖๑๔๕๖ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศึกษา สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวศิวียาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา ศรีพันธ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาสาระของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังแนบมาพร้อมนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พันธ์ กิจสนาโยธิน)
รองคณบดีฝ่ายบริหาร ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๘

โทรสาร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๖

๒. นางสาวนันทพร ไกลถิ่น

โทร ๐๙-๖๖๔๕-๓๖๖๓

ที่ อว ๐๖๐๓.๐๒/ว ๐๑๔๙

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๑๖ มกราคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขออนุมัติเคราะห้ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน คุณวิศรุตฯ มงคลศิลป์

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวนพพร ไกลถิ่น รหัสประจำตัว ๖๖๐๖๑๔๕๖ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศึกษา สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวศรัทธาวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาสาระของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังแนบมาพร้อมนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พันธ์ กิจสนาโยธิน)

รองคณบดีฝ่ายบริหาร ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๘

โทรสาร ๐-๕๕๙๖-๘๘๒๖

๒. นางสาวนพพร ไกลถิ่น

โทร ๐๙-๖๖๔๕-๓๖๖๓

ที่ อว ๐๖๐๓.๐๒/ว ๐๑๔๙

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมืองฯ จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๑๖ มกราคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เรียน คุณสกุลรัตน์ ชุ่มเมืองเย็น

- สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. โครงร่างวิทยานิพนธ์ จำนวน ๑ ฉบับ
๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย นางสาวนันทพร ไกลถิ่น รหัสประจำตัว ๖๖๐๖๑๔๕๖ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศึกษา สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวทฤษฎีวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครา ศรีพันธ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในเนื้อหาสาระของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังแนบมาพร้อมนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.พงศ์พันธ์ กิจสนาโยธิน)
รองคณบดีฝ่ายบริหาร ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

โทร ๐-๕๕๔๖-๘๘๒๘

โทรสาร ๐-๕๕๔๖-๘๘๒๖

๒. นางสาวนันทพร ไกลถิ่น

โทร ๐๙-๖๖๔๕-๓๖๖๓

ภาคผนวก ง คู่มือครูการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย

ก

คำนำ

คู่มือครูในการจัดการเรียนรู้โดยนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดทำขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ รายวิชาสังคมศึกษา 2 (รหัสวิชา ส31103) ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม การจัดการเรียนรู้ในคู่มือฉบับนี้มีเป้าหมายหลักเพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเชื่อมโยงกับบริบททางวัฒนธรรมที่ตนเองอาศัยอยู่ เพื่อกระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกและพฤติกรรมที่นำไปสู่ความยั่งยืน สอดคล้องกับมาตรฐานและตัวชี้วัดของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 การจัดการเรียนรู้ในคู่มือฉบับนี้ใช้ รูปแบบ CHANGE ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ เน้นการศึกษาปรากฏการณ์จริงในสังคมเชื่อมโยงกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในชุมชนของนักเรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกความเป็นพลเมืองและความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ตระหนักรู้ต่อปัญหานิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Awareness of Cultural Ecology Issues) 2) การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration) 3) วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues) 4) บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice) 5) ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) 6) สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) คู่มือฉบับนี้ประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้ 3 แผน รวม 9 ชั่วโมง ได้แก่ เรียนรู้สิ่งแวดล้อมของเรา สร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงสู่สังคม และ อันคือผู้นำในการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแต่ละแผนการจัดการเรียนรู้มุ่งเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านสถานการณ์จริงและเชื่อมโยงสาเหตุผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมและสังคม ส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ และการหาทางออกที่สร้างสรรค์จากบริบทของชุมชน ให้นักเรียนมองเห็นบทบาทของตนเองในการเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง พัฒนาจิตสาธารณะและความรับผิดชอบต่อสังคม นำเสนอแนวคิดและลงมือทำ กิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน อย่างแท้จริง

คู่มือครูฉบับนี้ออกแบบให้มีความยืดหยุ่น สามารถปรับใช้ตามบริบทของนักเรียน ผู้จัดทำเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือฉบับนี้เป็นแนวทางที่ช่วยให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและช่วยให้นักเรียนพัฒนาเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงต่อไป

นนทพร ใกล้เคียง

๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
คำชี้แจงในการจัดการเรียนรู้	1
คำอธิบายรายวิชา	2
โครงสร้างรายวิชา	3
แนวทางการจัดการเรียนรู้	5
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1	6
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2	38
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3	42

คำชี้แจงในการจัดการเรียนรู้

แนวทางในการจัดการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐาน หมายถึง การนำนิเวศวิทยาวัฒนธรรมในชุมชนโดยรอบโรงเรียน มาใช้เป็นประเด็นหลักในกระตุ้นความสนใจในการเรียนรู้และเข้าใจสภาพปัญหาในชุมชน ตามรูปแบบ Change โดยมีขั้นตอนการสอนสามารถแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอนหลักได้แก่

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ต่อปัญหาในนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Awareness of Cultural Ecology Issues) ผู้เรียนทำความเข้าใจปัญหาหรือสถานการณ์ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงในสังคมหรือชุมชน เช่น การศึกษาเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาสังคมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง ผู้เรียนจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบันและความท้าทายที่ชุมชนหรือสังคมกำลังเผชิญ

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration) ครูสร้างการตระหนักรู้เกี่ยวกับปัญหาหรือประเด็นที่สำคัญในชุมชนโดยทำกิจกรรม เช่น การสำรวจปัญหาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่กำลังสูญเสีย ให้ผู้เรียนสังเกตและใคร่ครวญถึงผลกระทบจากปัญหาเหล่านั้นในชีวิตประจำวันและชุมชน

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues) ครูกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเชิงวิเคราะห์ ผ่านการตั้งคำถามหรือให้แกปัญหาวิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบของปัญหานั้นๆ เช่น การศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมที่มีต่อชุมชน กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์และทำความเข้าใจถึงต้นเหตุของปัญหา รวมถึงผลกระทบในระยะยาว

ขั้นที่ 4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice) ผู้เรียนฝึกฝนและเสริมสร้างความเข้าใจ ผ่านการทำกิจกรรมหรือแบบฝึกหัดส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดเชิงสร้างสรรค์และการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก สนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดริเริ่มในการสร้างแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมและสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชุมชน

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action) ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ หรือเชื่อมโยงกับสิ่งที่เรียนรู้แล้ว กระตุ้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติและสร้างโครงการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหากจากการเรียนรู้ เช่น การสร้างโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือการเผยแพร่ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

ขั้นที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง (Reflective Learning for Transformation) ครูตรวจสอบความเข้าใจของผู้เรียนผ่านการการสะท้อนความคิดเห็นสะท้อนผลการดำเนินงานและประเมินผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นให้ผู้เรียนมีการสะท้อนคิดเกี่ยวกับการกระทำที่เกิดขึ้น เพื่อหาทางพัฒนาและปรับปรุงอย่างยั่งยืน

คำอธิบายรายวิชา

ส31103 รายวิชา สังคมศึกษา 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 (ภาคเรียนที่ 2) เวลา 40 ชั่วโมง จำนวน 1 หน่วยกิต

ศึกษา วิเคราะห์ความสำคัญของโครงสร้างทางสังคม การขัดเกลาทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ปฏิบัติตนและ มีส่วนสนับสนุนให้ผู้อื่นประพฤติ ปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของ
ประเทศชาติและสังคมโลก ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและ
อนุรักษ์วัฒนธรรมไทยและเลือกรับวัฒนธรรมสากล

ตัวชี้วัดระหว่างทาง

ส 2.1 ม. 4-6/2

รวมทั้งหมด 1 ตัวชี้วัด

ตัวชี้วัดปลายทาง

ส 2.1 ม. 4-6/3 ม.4-6/5

รวมทั้งหมด 2 ตัวชี้วัด

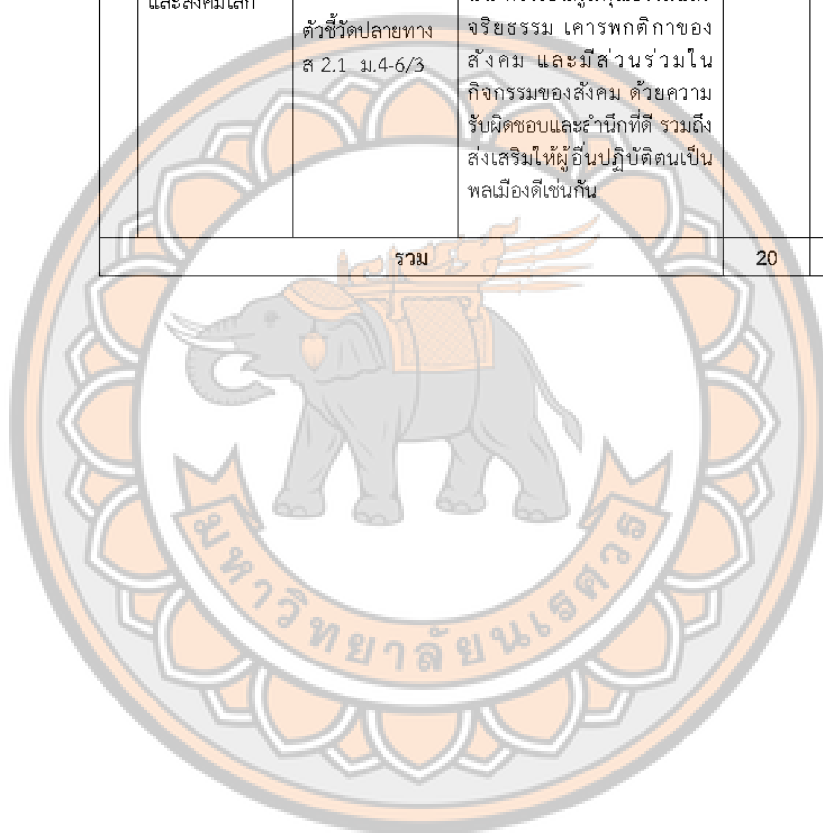
ผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรด้านพุทธริต

1. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพลเมืองและมีความรับผิดชอบต่อสังคม
2. ปฏิบัติตนตามหน้าที่พลเมืองและมีความรับผิดชอบต่อสังคม
3. ตระหนักและเห็นความสำคัญของการต่อต้านและป้องกันการทุจริต

รวมทั้งหมด 3 ผลการเรียนรู้

โครงสร้างรายวิชา สังคมศึกษา 2 ภาคเรียนที่ 2 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ที่	ชื่อหน่วย การเรียนรู้	มาตรฐาน/ ตัวชี้วัด	สาระสำคัญ	จำนวน คะแนน	เวลา (ชั่วโมง)
1	พลเมืองดี ของประเทศไทย และสังคมโลก	ตัวชี้วัดระหว่าง ทาง - ตัวชี้วัดปลายทาง ส.2.1 ม.4-6/3	บุคคลจะเป็นพลเมืองดีตามวิถี ของสังคมไทยและสังคมโลกได้ นั้น ควรเป็นผู้มีคุณธรรมและ จริยธรรม เคารพกติกาของ สังคม และมีส่วนร่วมใน กิจกรรมของสังคม ด้วยความ รับผิดชอบและอำนาจที่ดี รวมถึง ส่งเสริมให้ผู้อื่นปฏิบัติตนเป็น พลเมืองดีเช่นกัน	20	8
		รวม		20	8

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1

รายวิชา สังคมศึกษา 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พลเมืองดีของประเทศไทยและสังคมโลก

เรื่อง เรียนรู้สิ่งแวดล้อมของเรา

เวลา 3 ชั่วโมง

1. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงามและดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

ส 2.1 ม.4-6/3 ปฏิบัติตนและมีส่วนสนับสนุนให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศไทยและสังคมโลก

2. จุดประสงค์การเรียนรู้ (KPA)

1. นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวอย่างปรากฏการณ์สังคมได้ (K)
2. นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดของตนเองต่อปรากฏการณ์ในสังคมอย่างมีเหตุผลในฐานะพลเมืองดีของประเทศไทยและสังคมโลกได้ (P)
3. นักเรียนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม (A)

3. สาระสำคัญ

สังคมประกอบด้วยบุคคลที่อยู่ร่วมกันตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศ จนถึงสังคมโลก การพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืนนั้นขึ้นอยู่กับการศึกษาในสังคมตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบต่อตนเอง โดยเฉพาะในฐานะพลเมืองที่ดี ซึ่งรวมถึงการมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม การคิดวิเคราะห์ปัญหาทางสังคมอย่างมีเหตุผล และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วยแนวทางที่สร้างสรรค์

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการสื่อสาร
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีวินัย
2. ใฝ่เรียนรู้
3. มุ่งมั่นในการทำงาน

6. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้

(กระบวนการเรียนรู้ : Change Model รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง)

ชั่วโมงที่ 1

ขั้นที่ 1 ตระหนักรู้ต่อปัญหานิเวศวิทยาวัฒนธรรม(Awareness of Cultural Ecology Issues)

1. ครูแสดงภาพเกี่ยวกับเหตุการณ์คนช่วยกันเก็บขยะในที่สาธารณะ จากนั้นตั้งคำถามกระตุ้นความสนใจนักเรียน ดังนี้ ภาพที่เห็นนี้เป็นภาพอะไร สะท้อนให้เห็นถึงการเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลกอย่างไร
2. ครูตั้งประเด็นคำถามว่า คุณลักษณะของพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลกมีอะไรบ้าง นักเรียนร่วมแสดงความคิดเห็นของตนเอง
3. ครูนำปรากฏการณ์ในสังคม พร้อมนำเสนอประเด็นข่าวในปัจจุบันให้นักเรียนได้ร่วมเรียนรู้
4. ครูตั้งประเด็นคำถามให้นักเรียนแสดงแนวคิดและอธิบายแนวคิดของตนเองต่อปรากฏการณ์ในสังคมอย่างมีเหตุผลในฐานะพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก จากคำถาม 3 ชุด ดังนี้

หัวข้อข่าว : ขยะพลาสติกในทะเล

1) คำถาม: ขวนคิด

- ขยะพลาสติกที่อยู่ในมหาสมุทรมาจากแหล่งไหน
- ขยะพลาสติกในมหาสมุทรส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศสัตว์ทะเล และเศรษฐกิจของชุมชนชายฝั่งอย่างไร

2) คำถาม : ผลกระทบจากวิถีชีวิต

- ในอดีตผู้คนใช้วัสดุอะไรแทนพลาสติก และเราสามารถหาวิธีเหล่านั้นกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบันได้หรือไม่
- ความเชื่อหรือค่านิยมใดในสังคมที่ทำให้ผู้คนยังคงใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวและเราจะเปลี่ยนแปลงค่านิยมเหล่านั้นได้อย่างไร

3) คำถาม : การเปลี่ยนแปลง

- นักเรียนคิดว่าเราสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนให้ลดการใช้พลาสติกได้อย่างไร
- นักเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงอะไรในชีวิตประจำวันของตัวเองเพื่อแก้ปัญหา

หัวข้อข่าว : การเผาไร่อ้อย

1) คำถามชวนคิด

- จำไม่เลขตรกรถึงเลือกเผาไร่อ้อยแทนที่จะใช้วิธีอื่นในการเก็บเกี่ยว
- การเผาไร่อ้อยส่งผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์และชุมชนอย่างไร

2) คำถาม : ผลกระทบจากวิถีชีวิต

- วัฒนธรรมการใช้ที่ดินและเศรษฐกิจของชุมชนมีผลต่อการการเผาไร่อ้อยหรือไม่ อย่างไร

- นโยบายของรัฐบาลและบริษัทน้ำตาลมีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมหรือยับยั้งการเผาไร่อ้อย
- 3) คำถาม : สู่การเปลี่ยนแปลง
 - มีแนวทางใดบ้างที่สามารถช่วยให้เกษตรกรลดการเผาไร่อ้อยได้โดยที่ยังคงมีรายได้เพียงพอ
 - ในฐานะพลเมืองนักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการลดปัญหาการเผาไร่อ้อยได้อย่างไรบ้าง

ชั่วโมงที่ 2

ขั้นที่ 2 การสำรวจปัญหาอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Problem Exploration)

1. ครูตั้งประเด็นคำถามให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ได้เรียนรู้จากข่าวชั่วโมงที่ 1 (ข่าวขยะพลาสติกและการเผาไร่อ้อย) เช่น
 - นักเรียนคิดว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของเราคล้ายกันหรือไม่
 - เราสามารถใช้แนวคิดจากข่าวมาแก้ปัญหาในพื้นที่ของเราได้อย่างไร
2. ครูให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม กลุ่มละ 2 คน เพื่อสำรวจพื้นที่ในโรงเรียนหรือชุมชนใกล้เคียง และสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบในชุมชน จากนั้นบันทึกข้อมูลลงในใบกิจกรรมเสี่ยงสะท้อนจากชุมชน โดยมีตัวอย่างแนวคำถาม ดังนี้
 - ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีอะไรบ้าง
 - สาเหตุของปัญหานั้นเกิดจากอะไรบ้าง
 - ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสังคมส่วนรวมมีอะไรบ้าง
 - วิธีแก้ปัญหาในความคิดของผู้ให้ข้อมูลมีอะไรบ้าง
3. นักเรียนอภิปรายและจัดหมวดหมู่ข้อมูลที่รวบรวมมา

ชั่วโมงที่ 3

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ปัญหาในมิตินิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Analysis of Cultural Ecology Issues)

1. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอข้อมูลที่รวบรวมมา
2. ครูถามคำถามกระตุ้นความคิด
 - ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของนักเรียนที่พบบ่อยกับข่าวที่นำเสนอในคาบเรียนที่ 1 หรือไม่
 - แนวทางแก้ไขปัญหาที่ได้สัมภาษณ์มา สามารถนำไปใช้ได้จริงหรือไม่
3. นักเรียนในแต่ละกลุ่มเลือกปัญหาสิ่งแวดล้อมที่สำรวจมา 1 ปัญหาที่สำคัญที่สุด โดยพิจารณาจากความรุนแรงของปัญหา ผลกระทบและความเป็นไปได้ในการแก้ไขลงในใบกิจกรรม เรื่อง เสี่ยงสะท้อนจากชุมชน โดยใช้กรอบวิเคราะห์ What – Why – How ดังนี้
 - What (ปัญหาคืออะไร) ให้นักเรียนอธิบายปัญหาที่เลือก

- Why (ทำไมปัญหานี้จึงเกิดขึ้น) ให้นักเรียนวิเคราะห์สาเหตุหลัก
 - How (จะแก้ไขอย่างไร) ให้นักเรียนเสนอแนวทางที่เป็นไปได้
4. ครูสรุปประเด็นสำคัญว่า ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์และการบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสมการแก้ปัญหาต้องเริ่มจากระดับบุคคล ชุมชน และระดับนโยบายร่วมกัน
5. นักเรียนสะท้อนการเรียนรู้ โดยตอบคำถาม ดังนี้
- วันนี้ได้เรียนรู้อะไร
 - นักเรียนจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตัวเองเพื่อช่วยลดปัญหานี้อย่างไร
 - ถ้าให้นักเรียนเป็นผู้นำชุมชน จะแก้ปัญหานี้อย่างไร

7. สื่อการจัดการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้

1. PowerPoint ศึกษาปรากฏการณ์ในสังคม
2. ใบกิจกรรม เรื่อง แกะรอยปัญหาในชุมชน
3. ใบกิจกรรม เรื่อง เสี่ยงสะท้อนจากชุมชน

แหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม

1. ชุมชนบริเวณโดยรอบโรงเรียนวัดเจ้าปลาวิทยาคุณ
2. ห้องกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

8. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
ด้านความรู้ (K) นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวอย่างปรากฏการณ์สังคมได้	- สังเกตการตอบคำถามในชั้นเรียน - สังเกตการทำกิจกรรมกลุ่ม	- แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล - แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	ผ่านเกณฑ์ระดับดีขึ้นไป
ด้านทักษะ/กระบวนการ (P) นักเรียนสามารถอธิบายแนวคิดของตนเองต่อปรากฏการณ์ในสังคมอย่างมีเหตุผลในฐานะพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลกได้	- ประเมินการทำใบกิจกรรม - ใบกิจกรรม เรื่อง เสี่ยงสะท้อนจากชุมชน - ใบกิจกรรม เรื่อง แกะรอยปัญหาในชุมชน	แบบประเมินใบกิจกรรม	ผ่านเกณฑ์ระดับดีขึ้นไป
ด้านคุณลักษณะ เจตคติ ค่านิยม (A)	สังเกตพฤติกรรม	- แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล	ผ่านเกณฑ์ระดับดีขึ้นไป

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
นักเรียนตระหนักถึงบทบาทของตนเองในฐานะพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม		- แบบสังเกตพฤติกรรม การทำงานกลุ่ม	
ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 1. มีวินัย 2. ใฝ่เรียนรู้ 3. มุ่งมั่นในการทำงาน	สังเกตพฤติกรรม	แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน	ผ่านเกณฑ์ระดับดีขึ้นไป
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 1. ความสามารถในการคิด 2. ความสามารถในการสื่อสาร 3. ความสามารถในการแก้ปัญหา	สังเกตพฤติกรรม	แบบประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน	ผ่านเกณฑ์ระดับดีขึ้นไป

บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้

1. สรุปผลการเรียนการเรียนรู้

1. นักเรียนจำนวน.....คน

นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ (K)

ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

นักเรียนมีความรู้เกิดทักษะ (P)

ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

นักเรียนมีเจตคติ ค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม (A)

ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

2. ปัญหาและอุปสรรค

.....

3. ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ไข

.....

ลงชื่อ.....ครูผู้สอน
 (.....)

PowerPoint ศึกษาปรากฏการณ์ในสังคม

ศึกษา
ปรากฏการณ์
ในสังคม

๐๐๐๐

ขยะพลาสติกในทะเล

๐๐๐๐

ทั่วโลก
มลพิษจากขยะพลาสติกในทะเล
เพิ่มขึ้น 4 เท่า ในปี 2050

๐๐๐๐

QUESTION ชวนคิด

- ขยะพลาสติกที่อยู่ในทะเลส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร?
- ขยะพลาสติกในมหาสมุทรส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศสัตว์ทะเลและเศรษฐกิจของชุมชนชายฝั่งอย่างไร?

๐๐๐๐

QUESTION วิถีชีวิตที่ส่งผลกระทบ

- ในอดีตผู้คนใช้วัสดุอะไรแทนพลาสติก และเราสามารถนำวัสดุเหล่านั้นกลับมาใช้ใหม่ในปัจจุบันได้หรือไม่?
- ความเชื่อหรือค่านิยมใดในสังคมที่ทำให้ผู้คนยังคงใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวและเราจะปรับเปลี่ยนค่านิยมเหล่านี้ได้อย่างไร?

๐๐๐๐

QUESTION สู่การเปลี่ยนแปลง

- นักเรียนคิดว่าเราสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนให้ลดการใช้พลาสติกได้อย่างไร?
- นักเรียนสามารถเปลี่ยนแปลงอะไรในชีวิตประจำวันของตัวเองเพื่อแก้ปัญหา?

๐๐๐๐

PowerPoint ศึกษาปรากฏการณ์ในสังคม

การเผาไร่อ้อย

QUESTION ชวนคิด

- ทำไมเกษตรกรถึงเลือกเผาไร่อ้อยแทนที่จะใช้วิธีอื่นในการเก็บเกี่ยว?
- การเผาไร่อ้อยส่งผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์และชุมชนอย่างไร?

QUESTION วิธีชีวิตที่ส่งผลกระทบ

- วัฒนธรรมการใช้ที่ดินและเศรษฐกิจของชุมชนมีผลต่อการการเผาไร่อ้อยหรือไม่ อย่างไร?
- นโยบายของรัฐบาลและบริษัทน้ำตาลมีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมหรือยับยั้งการเผาไร่อ้อย?

QUESTION สู่การเปลี่ยนแปลง

- มีแนวทางใดบ้างที่สามารถช่วยเกษตรกรลดการเผาไร่อ้อยได้ โดยที่ยังคงมีรายได้เพียงพอ?
- ในฐานะพลเมืองนักเรียนสามารถมีส่วนร่วมในการลดปัญหาการเผาไร่อ้อยได้อย่างไรบ้าง?

เกณฑ์การประเมินใบกิจกรรม เสี่ยงสะท้อนจากชุมชน

หัวข้อการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
1. ความครบถ้วนของข้อมูล	ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมครบทุกประเด็น ปัญหาสาเหตุ มีความละเอียดและชัดเจน	ข้อมูลค่อนข้างครบถ้วนแต่ขาดรายละเอียดบางส่วนหรือมีบางประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน	ข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือมีเนื้อหาคลุมเครือ ไม่สามารถสะท้อนปัญหาได้อย่างชัดเจน
2. ความถูกต้องและความสมเหตุสมผลของข้อมูล	ข้อมูลที่นำเสนอมีความถูกต้อง สมเหตุสมผล และเชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนได้ดี	ข้อมูลถูกต้องในระดับหนึ่ง แต่ยังมีบางส่วนที่อาจคลาดเคลื่อนหรือขาดความเชื่อมโยงกับบริบทชุมชน	ข้อมูลคลาดเคลื่อนหรือไม่สามารถอธิบายปัญหาและสาเหตุได้อย่างสมเหตุสมผล
3. การใช้แหล่งข้อมูลและการสัมภาษณ์	มีการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย	มีการสัมภาษณ์หรืออ้างอิงแหล่งข้อมูล แต่ยังไม่หลากหลายหรือยังขาดความน่าเชื่อถือ	ไม่มีการสัมภาษณ์หรืออ้างอิงแหล่งข้อมูลที่ชัดเจน
4. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล	สามารถเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้อภิเคราะห์สาเหตุและผลกระทบ พร้อมนำเสนอแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้	มีการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ยังขาดความลึกซึ้งหรือแนวทางแก้ไขยังไม่ชัดเจน	การวิเคราะห์ยังไม่ชัดเจน หรือไม่ สามารถเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อหาแนวทางแก้ไขได้
5. การนำเสนอและความเรียบร้อยของใบกิจกรรม	นำเสนอข้อมูล โดยใช้ภาษาที่ชัดเจน มีความเรียบร้อยและอ่านเข้าใจง่าย	นำเสนอข้อมูลได้ดีในระดับหนึ่ง แต่ยังมีบางจุดที่อาจสับสนหรือขาดความเรียบร้อย	ข้อมูลที่นำเสนอไม่ ความเรียบร้อยหรืออ่านเข้าใจยาก

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
12 - 15	ดี
8 - 11	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินใบกิจกรรม เรื่อง แกะรอยปัญหาในชุมชน

หัวข้อการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
1. ความครบถ้วนของข้อมูล	ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมครบทุกประเด็น (ปัญหาสาเหตุ มีความละเอียดและชัดเจน	ข้อมูลค่อนข้างครบถ้วนแต่ขาดรายละเอียดบางส่วนหรือมีบางประเด็นที่ยังไม่ชัดเจน	ข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือมีเนื้อหาคลุมเครือ ไม่สามารถสะท้อนปัญหาได้อย่างชัดเจน
2. ความถูกต้องและความสมเหตุสมผลของข้อมูล	ข้อมูลที่นำเสนอมีความถูกต้อง สมเหตุสมผล และเชื่อมโยงกับบริบทของชุมชนได้ดี	ข้อมูลถูกต้องในระดับหนึ่ง แต่ยังมีบางส่วนที่อาจคลาดเคลื่อนหรือขาดความเชื่อมโยงกับบริบทชุมชน	ข้อมูลคลาดเคลื่อนหรือไม่สามารถอธิบายปัญหาและสาเหตุได้อย่างสมเหตุสมผล
3. การวิเคราะห์ปัญหา	วิเคราะห์ปัญหาได้ลึกซึ้ง เชื่อมโยงสาเหตุและผลกระทบได้ชัดเจน	มีการวิเคราะห์ปัญหา แต่ยังขาดความลึกซึ้งหรือการเชื่อมโยงสาเหตุและผลกระทบยังไม่ชัดเจน	วิเคราะห์ปัญหาได้ไม่ชัดเจน ไม่มีการเชื่อมโยงสาเหตุและผลกระทบอย่างเป็นระบบ
4. ความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหา	นำเสนอแนวทางแก้ไขที่สร้างสรรค์ เป็นไปได้จริง และเหมาะสมกับบริบทของชุมชน	แนวทางแก้ไขสามารถนำไปใช้ได้ แต่ยังขาดความคิดสร้างสรรค์หรือความเป็นไปได้บางส่วน	แนวทางแก้ไขไม่ชัดเจน หรือขาดความเป็นไปได้ในการนำไปใช้จริง
5. การนำเสนอและความเรียบร้อยของใบกิจกรรม	นำเสนอข้อมูล โดยใช้ภาษาที่ชัดเจน มีความเรียบร้อยและอ่านเข้าใจง่าย	นำเสนอข้อมูลได้ดีในระดับหนึ่ง แต่ยังมีบางจุดที่อาจสับสนหรือขาดความเรียบร้อย	ข้อมูลที่นำเสนอไม่มีความเรียบร้อยหรืออ่านเข้าใจยาก

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
12 - 15	ดี
8 - 11	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ – สกุล	พฤติกรรม / ระดับคะแนน															รวม
		การตรงต่อ เวลาและมี ความพร้อม ในการเรียน			การตอบ คำถามในชั้น เรียนอย่างมี เหตุผล			การแสดง ความคิดเห็น อย่าง สร้างสรรค์			การรับฟัง ความคิดเห็น ของผู้อื่นและ โต้แย้งอย่าง สร้างสรรค์			การทำงานที่ ได้รับ มอบหมาย			
		3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
1																	
2																	
3																	
4																	
5																	
6																	
7																	
8																	
9																	
10																	
11																	
12																	
13																	
14																	

ลงชื่อ ผู้ประเมิน
..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
12 - 15	ดี
8 - 11	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
การตรงต่อเวลา และมีความพร้อม ในการเรียน	เข้าชั้นเรียนตรงเวลา ทุกครั้ง และแสดง ความพร้อมในการ เรียนอย่างสม่ำเสมอ	เข้าชั้นเรียนสายเป็น บางครั้ง หรือมีอุปกรณ์ การเรียนไม่ครบถ้วน แต่ยังสามารถเรียนได้ ตามปกติ	เข้าชั้นเรียนสายหรือ ขาดเรียนบ่อยครั้ง และไม่มีความพร้อม ในการเรียน
การตอบคำถาม ในชั้นเรียนอย่างมี เหตุผล	ตอบคำถามได้อย่าง ถูกต้องหรือมีเหตุผล ที่ชัดเจน สอดคล้อง กับเนื้อหาที่เรียน	ตอบคำถามได้บางครั้ง แต่ยังขาดความชัดเจน หรือเหตุผลที่สนับสนุน คำตอบ	ไม่ค่อยตอบคำถาม หรือให้คำตอบที่ขาด เหตุผลและไม่ สอดคล้องกับเนื้อหา
การแสดงความคิดเห็น อย่างสร้างสรรค์	แสดงความคิดเห็น โดยใช้ถ้อยคำสุภาพ มีเหตุผล และช่วย เสริมสร้างการเรียนรู้ ร่วมกัน	แสดงความคิดเห็นได้ บ้าง แต่บางครั้งขาด ความสร้างสรรค์หรือใช้ ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม	ไม่แสดงความคิดเห็น หรือแสดงความคิด เห็นในเชิงลบโดย ขาดเหตุผลที่ เหมาะสม
การรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่นและโต้แย้ง อย่างสร้างสรรค์	ตั้งใจรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น และ สามารถแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นได้อย่าง สร้างสรรค์และให้ เกียรติผู้อื่น	รับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่นแต่ยังมีบางครั้งที่ โต้แย้งโดยใช้อารมณ์ หรือขาดการให้เหตุผล ที่ชัดเจน	ไม่รับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น หรือโต้แย้ง โดยใช้ถ้อยคำไม่ สุภาพและขาด เหตุผลที่เหมาะสม
การทำงานตามหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย	ปฏิบัติงานตามที่ ได้รับมอบหมายอย่าง ครบถ้วน ส่งงานตรง เวลา และมีคุณภาพ ตามเกณฑ์ที่กำหนด	ปฏิบัติงานตามที่ได้รับ มอบหมายแต่ยังมี ข้อบกพร่องบาง ประการ เช่น ส่งงาน ล่าช้าหรือขาดความ ละเอียดรอบคอบ	ไม่ปฏิบัติงานตามที่ ได้รับมอบหมาย หรือ ทำงานอย่างไม่ สมบูรณ์

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

กลุ่มที่.....

สมาชิกกลุ่ม

1).....

2).....

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน		
		3	2	1
1	การร่วมมือกันทำงาน			
2	การแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม			
3	การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์			
4	การใช้เวลาทำงานได้อย่างเหมาะสม			
5	สามารถให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้			

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
12 - 15	ดี
8 - 11	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
การร่วมมือกันทำงาน	ทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มได้เป็นอย่างดี สนับสนุนและช่วยเหลือกันเพื่อให้งานสำเร็จ	ทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มได้ แต่บางครั้งมีความขัดแย้งหรือไม่ให้ความร่วมมือเต็มที่	ไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน หรือทำงานแยกจากกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของงาน
การแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม	สามารถแบ่งหน้าที่กันได้อย่างชัดเจน เหมาะสมกับความสามารถของสมาชิก	แบ่งหน้าที่กันได้แต่ยังมีบางส่วนที่ไม่เหมาะสมหรือเกิดความจำซ้อน	ไม่สามารถแบ่งหน้าที่กันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้งานไม่เป็นระบบ
การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์	แสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ รับฟังผู้อื่น และช่วยกันปรับปรุงแนวคิดของกลุ่ม	แสดงความคิดเห็นได้บ้าง แต่ยังขาดความสร้างสรรค์หรือไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	ไม่แสดงความคิดเห็นหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงลบและไม่รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม
การใช้เวลาทำงานได้อย่างเหมาะสม	บริหารเวลาในการทำงานได้ดี สามารถส่งงานได้ตรงเวลาและมีคุณภาพ	ใช้เวลาในการทำงานพอเหมาะ แต่บางครั้งอาจล่าช้าหรือมีปัญหาในการจัดการเวลา	ไม่สามารถบริหารเวลาทำงานได้ ทำให้งานล่าช้าหรือไม่สำเร็จตามกำหนด
สามารถให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้	ให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุผลที่ชัดเจนและสร้างสรรค์	ให้คำแนะนำได้บ้าง แต่ยังขาดความชัดเจนหรือความสร้างสรรค์	ไม่ให้คำแนะนำ หรือให้คำแนะนำที่ไม่เหมาะสมและขาดเหตุผลที่ชัดเจน

แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ / ระดับคะแนน								
		ข้อที่ 3 มีวินัย รับผิดชอบ			ข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้			ข้อที่ 6 มุ่งมั่นใน การทำงาน		
		3	2	1	3	2	1	3	2	1
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
7 - 9	ดี
4 - 6	พอใช้
ต่ำกว่า 4	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะ อันพึงประสงค์	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
ข้อที่ 3 มีวินัย รับผิดชอบ	ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ รับผิดชอบในการทำงานและเป็นแบบอย่างที่ดี	ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ บ่อยครั้ง และรับผิดชอบในการทำงาน	ไม่ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ และส่งงานที่ได้รับมอบหมายบางครั้ง
ข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้	ตั้งใจ เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นประจำ	ตั้งใจ เอาใจใส่ และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ บ่อยครั้ง	ตั้งใจ เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ บางครั้ง
ข้อที่ 6 มุ่งมั่นในการทำงาน	ตั้งใจและรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ มีการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้นด้วยตนเอง	ตั้งใจและรับผิดชอบในการ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ มีการปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น	ตั้งใจและรับผิดชอบในการ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ

แบบประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ / ระดับคะแนน										รวม
		ความสามารถ ในการคิด			ความสามารถ ในการสื่อสาร			ความสามารถ ในการ แก้ปัญหา				
		3	2	1	3	2	1	3	2	1		
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												

ลงชื่อ ผู้

ประเมิน / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
7 - 9	ดี
4 - 6	พอใช้
ต่ำกว่า 4	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

สมรรถนะสำคัญ	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
ความสามารถในการคิด	คิดริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ในทางบวกที่ใช้หรือนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้	คิดริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ในทางบวกที่ใช้หรือนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ต่อตนเองหรือสังคมได้	คิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ได้
ความสามารถในการสื่อสาร	เลือกใช้วิธีการสื่อสารที่ก่อให้เกิดความเหมาะสมและคุ้มค่า โดยไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองและสังคม	เลือกใช้วิธีการสื่อสารที่ทำให้เกิดความเหมาะสม โดยไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองและสังคม	เลือกใช้วิธีการสื่อสารได้ โดยไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองหรือสังคม
ความสามารถในการแก้ปัญหา	ผลงาน/ชิ้นงานที่เกิดจากการแก้ปัญหา มีความถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล และคุณธรรม อย่างน้อยร้อยละ 80 ขึ้นไปของปัญหาที่แก้ไข	ผลงาน/ชิ้นงานที่เกิดจากการแก้ปัญหา มีความถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล และคุณธรรม อย่างน้อยร้อยละ 60-79 ของปัญหาที่แก้ไข	ผลงาน/ชิ้นงานที่เกิดจากการแก้ปัญหา มีความถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล และคุณธรรม ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของปัญหาที่แก้ไข

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2

รายวิชา สังคมศึกษา 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พลเมืองดีของประเทศไทยและสังคมโลก

เรื่อง สร้างสรรค์การเปลี่ยนแปลงสู่สังคม

เวลา 4 ชั่วโมง

1. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีมีค่านิยมที่พึงงามและดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

ส 2.1 ม.4-6/3 ปฏิบัติตนและมีส่วนสนับสนุนให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศไทยและสังคมโลก

2. จุดประสงค์การเรียนรู้ (KPA)

1. นักเรียนสามารถอภิปรายถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้ (K)
2. นักเรียนสามารถออกแบบโปสเตอร์ที่สื่อสารปัญหาสิ่งแวดล้อมได้อย่างสร้างสรรค์และเผยแพร่ได้ (P)
3. นักเรียนเห็นคุณค่าในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์เป็นสื่อกลางในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม (A)

3. สาระสำคัญ

ในการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน ส่วนหนึ่งเป็นความรับผิดชอบของสมาชิกในสังคม การมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อมและการแก้ปัญหาทางสังคมอย่างสร้างสรรค์ผ่านการเรียนรู้ปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อสุขภาพจากครูผู้เชี่ยวชาญ และนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบโปสเตอร์เพื่อสื่อสารข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ เผยแพร่ผลงานผ่านสื่อดิจิทัลและประชาสัมพันธ์ เป็นสิ่งที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่ดีและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการสื่อสาร
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีวินัย
2. ใฝ่เรียนรู้
3. มุ่งมั่นในการทำงาน

6. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้

(กระบวนการเรียนรู้ : Change Model รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดวิทยาศาสตร์เป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง)

ชั่วโมงที่ 1-2

ขั้นที่ 4 บูรณาการความรู้สู่การปฏิบัติ (Integrating Knowledge into Practice)

1. ครูทบทวนความรู้จากคาบก่อนหน้า โดยให้นักเรียนร่วมกันอภิปรายถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ได้วิเคราะห์ไปแล้ว โดยให้นักเรียนเลือกปัญหาที่คิดว่าสำคัญที่สุด พร้อมอธิบายเหตุผลสนับสนุน
2. ครูเชิญครูกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษาให้ความรู้ โดยเริ่มต้นด้วยคำถามกระตุ้นการคิด เช่น
 - ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของเราเกิดจากอะไร
 - ปัญหานี้ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและการใช้ชีวิตของเราอย่างไร
3. ครูกลุ่มสาระสุขศึกษาและพลศึกษาให้ความรู้ โดยอธิบายเกี่ยวกับผลกระทบของปัญหามลพิษทางอากาศกับโรคระบบทางเดินหายใจ เช่น
 - มลพิษทางอากาศกับโรคระบบทางเดินหายใจ
 - ขยะและผลกระทบต่อสุขภาพ
 - น้ำเสียกับการเกิดโรคระบาด
4. ครูอธิบายว่านักเรียนสามารถใช้ข้อมูลที่ได้รับมาเป็นเนื้อหาในโปสเตอร์ได้อย่างไร
5. นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันระดมประเด็นสำคัญที่ต้องการนำเสนอในโปสเตอร์ของตน
6. ครูเชิญครูกลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ (ภาษาจีน) มาให้ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบโปสเตอร์ที่มีประสิทธิภาพ โดยเน้นองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่
 - การเลือกใช้สีและตัวอักษรให้เหมาะสม
 - การจัดวางข้อความและภาพให้ดึงดูดและอ่านง่าย
 - การใช้ภาษาที่กระชับ เข้าใจง่ายและน่าสนใจ เพื่อสื่อสารข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ
7. นักเรียนแต่ละกลุ่มออกแบบร่างโปสเตอร์ของตนเองโดยใช้หลักการที่เรียนรู้มา ครูให้คำแนะนำรายกลุ่ม จากนั้นนักเรียนนำข้อเสนอแนะไปปรับแก้โปสเตอร์ และส่งงานฉบับสมบูรณ์ในครั้งต่อไป

ชั่วโมงที่ 2-4

ขั้นที่ 5 ปฏิบัติการพลเมืองเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformative Civic Action)

1. ครูทบทวนความรู้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่นักเรียนได้เรียนรู้มาก่อนหน้านี้ จากนั้นแต่ละกลุ่มนักเรียนเลือกหัวข้อที่ต้องการนำเสนอในโปสเตอร์ของตนเอง
2. ครูเน้นย้ำและอธิบายหลักการสำคัญของการออกแบบโปสเตอร์ โดยแสดงตัวอย่างโปสเตอร์ที่ดีและวิเคราะห์จุดเด่น ได้แก่
 - การเลือกใช้สีและตัวอักษร ให้ดึงดูดและอ่านง่าย
 - การจัดวางองค์ประกอบ ให้เกิดความสมดุลและน่าสนใจ
 - การเลือกข้อความ ที่กระชับและสื่อความหมายได้ชัดเจน

3. นักเรียนแต่ละกลุ่มวางแผนแนวคิดของโปสเตอร์ โดยกำหนดหัวข้อ ข้อความ และภาพประกอบที่ต้องการใช้
4. นักเรียนใช้คอมพิวเตอร์ในการสร้างสรรค์โปสเตอร์ของตนเอง โดยครูให้คำแนะนำเฉพาะจุดเกี่ยวกับการจัดองค์ประกอบและการใช้ภาษาที่เหมาะสม
5. นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอผลงานของตนเอง พร้อมอธิบายแนวคิดในการออกแบบ นักเรียนกลุ่มอื่นๆและครูให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับจุดที่สามารถพัฒนาได้
6. นักเรียนทำการโพสโปสเตอร์ที่เสร็จสมบูรณ์แล้วลงบนแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Facebook TikTok เป็นต้น ทำการเขียนแฮชแท็ก (#) เพื่อสร้างการค้นหาที่มากขึ้น และทำการติดบอร์ดประชาสัมพันธ์บริเวณต่าง ๆ ของโรงเรียน
7. ครูและนักเรียนสรุปแนวทางสำคัญในการออกแบบโปสเตอร์ที่มีประสิทธิภาพ

7. สื่อการจัดการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้

1. PowerPoint เรื่อง ผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อม
2. โปสเตอร์ประชาสัมพันธ์

แหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม

1. ห้องคอมพิวเตอร์
2. ห้องกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

8. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
ด้านความรู้ (K) นักเรียนสามารถอธิบายถึง ปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชนได้	- สังเกตการตอบ คำถามในชั้นเรียน - สังเกตการทำ กิจกรรมกลุ่ม	- แบบสังเกต พฤติกรรมผู้เรียน รายบุคคล - แบบสังเกต พฤติกรรม การทำงานกลุ่ม	ผ่านเกณฑ์ ระดับดีขึ้นไป
ด้านทักษะ/กระบวนการ (P) นักเรียนสามารถออกแบบ โปสเตอร์ที่สื่อสารปัญหา สิ่งแวดล้อมได้อย่างสร้างสรรค์ และเผยแพร่ได้	ประเมินผลงาน (โปสเตอร์)	แบบประเมิน ผลงาน	ผ่านเกณฑ์ ระดับดีขึ้นไป

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
ด้านคุณลักษณะ เจตคติ ค่านิยม (A) นักเรียนเห็นคุณค่าในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์เป็นสื่อกลางในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม	สังเกตพฤติกรรม	- แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล - แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม	ผ่านเกณฑ์ระดับดีขึ้นไป
ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 1. มีวินัย 2. ใฝ่เรียนรู้ 3. มุ่งมั่นในการทำงาน	สังเกตพฤติกรรม	แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน	ผ่านเกณฑ์ระดับดีขึ้นไป
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 1. ความสามารถในการคิด 2. ความสามารถในการสื่อสาร 3. ความสามารถในการแก้ปัญหา	สังเกตพฤติกรรม	แบบประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน	ผ่านเกณฑ์ระดับดีขึ้นไป

บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้

1. สรุปผลการเรียนการเรียนรู้

1. นักเรียนจำนวน.....คน

นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ (K)

ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

นักเรียนมีความรู้เกิดทักษะ (P)

ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

นักเรียนมีเจตคติ ค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม (A)

ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

2. ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ไข

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ครูผู้สอน
(.....)

แบบประเมินผลงาน

กลุ่มที่.....

สมาชิกกลุ่ม

1).....

2).....

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนประเมินชิ้นงานของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน		
		3	2	1
1	ความถูกต้องของเนื้อหา			
2	การลำดับขั้นตอนของเนื้อหา			
3	การนำเสนอผลงานอย่างสร้างสรรค์			
4	การใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอ			
5	การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม			

ลงชื่อ ผู้

ประเมิน / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ผลงานหรือพฤติกรรมสอดคล้องกับรายการประเมินสมบูรณ์ชัดเจน ให้ 3 คะแนน

ผลงานหรือพฤติกรรมสอดคล้องกับรายการประเมินเป็นส่วนใหญ่ ให้ 2 คะแนน

ผลงานหรือพฤติกรรมสอดคล้องกับรายการประเมินบางส่วน ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
12 - 15	ดี
8 - 11	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินผลงาน

รายการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3	2	1
ความถูกต้องของเนื้อหา	เนื้อหาถูกต้องครบถ้วน และสอดคล้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เลือกนำเสนอ	เนื้อหาถูกต้องเป็นส่วนใหญ่ แต่มีบางส่วนที่ขาดความสมบูรณ์	เนื้อหาคลาดเคลื่อนหรือมีข้อผิดพลาดที่สำคัญ
การลำดับขั้นตอนของเนื้อหา	เรียบเรียงเนื้อหาอย่างมีลำดับขั้นตอนชัดเจน เข้าใจง่าย	มีลำดับขั้นตอน แต่ยังขาดความต่อเนื่องบางส่วน	การลำดับเนื้อหาสับสน ส่งผลต่อความเข้าใจของผู้อ่าน
การนำเสนอผลงานอย่างสร้างสรรค์	ใช้แนวคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบดึงดูดความสนใจ และสื่อความหมายได้ดี	มีความสร้างสรรค์พอสมควร แต่ยังสามารพัฒนาให้ดึงดูดมากขึ้น	ขาดความสร้างสรรค์หรือมีองค์ประกอบที่ไม่น่าสนใจ
การใช้เทคโนโลยีในการนำเสนอ	ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสาร	ใช้เทคโนโลยีได้ แต่ยังมีข้อจำกัดในการนำเสนอ	ใช้เทคโนโลยีไม่เหมาะสม หรือมีข้อผิดพลาดในการนำเสนอ
การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่ม	สมาชิกทุกคนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการทำงานอย่างเท่าเทียม	สมาชิกมีส่วนร่วม แต่บางคนยังไม่มีบทบาทชัดเจน	สมาชิกบางคนทำงานหลัก ในขณะที่คนอื่นมีส่วนร่วมน้อยมาก

แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ – สกุล	พฤติกรรม / ระดับคะแนน															รวม
		การตรงต่อ เวลาและมี ความพร้อม ในการเรียน			การตอบ คำถามในชั้น เรียนอย่างมี เหตุผล			การแสดง ความคิดเห็น อย่าง สร้างสรรค์			การรับฟัง ความคิดเห็น ของผู้อื่นและ โต้แย้งอย่าง สร้างสรรค์			การทำงาน ตามหน้าที่ที่ ได้รับ มอบหมาย			
		3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
1																	
2																	
3																	
4																	
5																	
6																	
7																	
8																	
9																	
10																	
11																	
12																	
13																	
14																	

ลงชื่อ ผู้ประเมิน
..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
12 - 15	ดี
8 - 11	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
การตรงต่อเวลา และมีความพร้อม ในการเรียน	เข้าชั้นเรียนตรงเวลา ทุกครั้ง และแสดง ความพร้อมในการ เรียนอย่างสม่ำเสมอ	เข้าชั้นเรียนสายเป็น บางครั้ง หรือมีอุปกรณ์ การเรียนไม่ครบถ้วน แต่ยังสามารถเรียนได้ ตามปกติ	เข้าชั้นเรียนสายหรือ ขาดเรียนบ่อยครั้ง และไม่มีความพร้อม ในการเรียน
การตอบคำถาม ในชั้นเรียนอย่างมี เหตุผล	ตอบคำถามได้อย่าง ถูกต้องหรือมีเหตุผล ที่ชัดเจน สอดคล้อง กับเนื้อหาที่เรียน	ตอบคำถามได้บางครั้ง แต่ยังขาดความชัดเจน หรือเหตุผลที่สนับสนุน คำตอบ	ไม่ค่อยตอบคำถาม หรือให้คำตอบที่ขาด เหตุผลและไม่ สอดคล้องกับเนื้อหา
การแสดงความคิดเห็น อย่างสร้างสรรค์	แสดงความคิดเห็น โดยใช้ถ้อยคำสุภาพ มีเหตุผล และช่วย เสริมสร้างการเรียนรู้ ร่วมกัน	แสดงความคิดเห็นได้ บ้าง แต่บางครั้งขาด ความสร้างสรรค์หรือใช้ ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม	ไม่แสดงความคิดเห็น หรือแสดงความคิด เห็นในเชิงลบโดย ขาดเหตุผลที่ เหมาะสม
การรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่นและโต้แย้ง อย่างสร้างสรรค์	ตั้งใจรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น และ สามารถแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นได้อย่าง สร้างสรรค์และให้ เกียรติผู้อื่น	รับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่นแต่ยังมีบางครั้งที่ โต้แย้งโดยใช้อารมณ์ หรือขาดการให้เหตุผล ที่ชัดเจน	ไม่รับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น หรือโต้แย้ง โดยใช้ถ้อยคำไม่ สุภาพและขาด เหตุผลที่เหมาะสม
การทำงานตามหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย	ปฏิบัติงานตามที่ ได้รับมอบหมายอย่าง ครบถ้วน ส่งงานตรง เวลา และมีคุณภาพ ตามเกณฑ์ที่กำหนด	ปฏิบัติงานตามที่ได้รับ มอบหมายแต่ยังมี ข้อบกพร่องบาง ประการ เช่น ส่งงาน ล่าช้าหรือขาดความ ละเอียดรอบคอบ	ไม่ปฏิบัติงานตามที่ ได้รับมอบหมาย หรือ ทำงานอย่างไม่ สมบูรณ์

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

กลุ่มที่.....

สมาชิกกลุ่ม

1).....

2).....

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน		
		3	2	1
1	การร่วมมือกันทำงาน			
2	การแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม			
3	การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์			
4	การใช้เวลาทำงานได้อย่างเหมาะสม			
5	สามารถให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้			

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
12 - 15	ดี
8 - 11	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
การร่วมมือกันทำงาน	ทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มได้เป็นอย่างดี สนับสนุนและช่วยเหลือกันเพื่อให้งานสำเร็จ	ทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มได้ แต่บางครั้งมีความขัดแย้งหรือไม่ให้ความร่วมมือเต็มที่	ไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน หรือทำงานแยกจากกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของงาน
การแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม	สามารถแบ่งหน้าที่กันได้อย่างชัดเจน เหมาะสมกับความสามารถขอสมาชิก	แบ่งหน้าที่กันได้แต่ยังมีบางส่วนที่ไม่เหมาะสมหรือเกิดความจำซ้อน	ไม่สามารถแบ่งหน้าที่กันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้งานไม่เป็นระบบ
การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์	แสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ รับฟังผู้อื่น และช่วยกันปรับปรุงแนวคิดของกลุ่ม	แสดงความคิดเห็นได้บ้าง แต่ยังขาดความสร้างสรรค์หรือไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	ไม่แสดงความคิดเห็นหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงลบและไม่รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม
การใช้เวลาทำงานได้อย่างเหมาะสม	บริหารเวลาในการทำงานได้ดี สามารถส่งงานได้ตรงเวลาและมีคุณภาพ	ใช้เวลาในการทำงานพอเหมาะ แต่บางครั้งอาจล่าช้าหรือมีปัญหาในการจัดการเวลา	ไม่สามารถบริหารเวลาทำงานได้ ทำให้งานล่าช้าหรือไม่สำเร็จตามกำหนด
สามารถให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้	ให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุผลที่ชัดเจนและสร้างสรรค์	ให้คำแนะนำได้บ้าง แต่ยังขาดความชัดเจนหรือความสร้างสรรค์	ไม่ให้คำแนะนำ หรือให้คำแนะนำที่ไม่เหมาะสมและขาดเหตุผลที่ชัดเจน

แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ / ระดับคะแนน								
		ข้อที่ 3 มีวินัย รับผิดชอบ			ข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้			ข้อที่ 6 มุ่งมั่นใน การทำงาน		
		3	2	1	3	2	1	3	2	1
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
7 - 9	ดี
4 - 6	พอใช้
ต่ำกว่า 4	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะ อันพึงประสงค์	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
ข้อที่ 3 มีวินัย รับผิดชอบ	ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ รับผิดชอบในการทำงานและเป็นแบบอย่างที่ดี	ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ บ่อยครั้ง และรับผิดชอบในการทำงาน	ไม่ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ และส่งงานที่ได้รับมอบหมายบางครั้ง
ข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้	ตั้งใจ เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ เป็นประจำ	ตั้งใจ เอาใจใส่ และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ บ่อยครั้ง	ตั้งใจ เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ บางครั้ง
ข้อที่ 6 มุ่งมั่นในการทำงาน	ตั้งใจและรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ มีการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้นด้วยตนเอง	ตั้งใจและรับผิดชอบในการ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ มีการปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น	ตั้งใจและรับผิดชอบในการ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ

แบบประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ – สกุล	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ / ระดับคะแนน										รวม
		ความสามารถ ในการคิด			ความสามารถ ในการสื่อสาร			ความสามารถ ในการ แก้ปัญหา				
		3	2	1	3	2	1	3	2	1		
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												

ลงชื่อ ผู้

ประเมิน / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
7 - 9	ดี
4 - 6	พอใช้
ต่ำกว่า 4	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

สมรรถนะสำคัญ	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
ความสามารถในการคิด	คิดริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ในทางบวกที่ใช้หรือนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้	คิดริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ในทางบวกที่ใช้หรือนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ต่อตนเองหรือสังคมได้	คิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ได้
ความสามารถในการสื่อสาร	เลือกใช้วิธีการสื่อสารที่ก่อให้เกิดความเหมาะสมและคุ้มค่า โดยไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองและสังคม	เลือกใช้วิธีการสื่อสารที่ทำให้เกิดความเหมาะสม โดยไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองและสังคม	เลือกใช้วิธีการสื่อสารได้ โดยไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองหรือสังคม
ความสามารถในการแก้ปัญหา	ผลงาน/ชิ้นงานที่เกิดจากการแก้ปัญหา มีความถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล และคุณธรรม อย่างน้อยร้อยละ 80 ขึ้นไปของปัญหาที่แก้ไข	ผลงาน/ชิ้นงานที่เกิดจากการแก้ปัญหา มีความถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล และคุณธรรม อย่างน้อยร้อยละ 60-79 ของปัญหาที่แก้ไข	ผลงาน/ชิ้นงานที่เกิดจากการแก้ปัญหา มีความถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล และคุณธรรม ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของปัญหาที่แก้ไข

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3

รายวิชา สังคมศึกษา 2

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

หน่วยการเรียนรู้ที่ 3 พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

เรื่อง ฉันคือผู้นำในการเปลี่ยนแปลง

เวลา 2 ชั่วโมง

1. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงามและดำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

ส 2.1 ม.4-6/3 ปฏิบัติตนและมีส่วนร่วมสนับสนุนให้ผู้อื่นประพฤติปฏิบัติเพื่อเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

2. จุดประสงค์การเรียนรู้ (KPA)

1. นักเรียนสามารถนำเสนอแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน (K)
2. นักเรียนสามารถเขียนแผนผังความคิดและต้นไม้คำสัญญาสู่ความยั่งยืนเพื่อสรุปผลการเรียนรู้ได้ (P)
3. นักเรียนให้คำมั่นสัญญาในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองเพื่อส่งเสริมความยั่งยืนของสังคมและสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน (A)

3. สาระสำคัญ

การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้สังคมสามารถเติบโตได้อย่างสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สมาชิกในสังคมทุกคนมีบทบาทในการสร้างความเปลี่ยนแปลงผ่านการตระหนักรู้ถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมถึงการมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

4. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

1. ความสามารถในการคิด
2. ความสามารถในการสื่อสาร
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา

5. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีวินัย
2. ใฝ่เรียนรู้
3. มุ่งมั่นในการทำงาน

6. กิจกรรมการจัดการเรียนรู้

(กระบวนการเรียนรู้ : Change Model รูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง)

ชั่วโมงที่ 1

ขั้นที่ 6 สะท้อนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง

(Reflective Learning for Transformation)

1. ครูเปิดประเด็นให้นักเรียนด้วยคำถามกระตุ้นคิด ดังนี้
 - จากกิจกรรมที่ผ่านมานักเรียนได้เรียนรู้อะไรบ้าง
 - นักเรียนคิดว่าการเรียนรู้มีผลกระทบต่องานหรือสิ่งแวดล้อมอย่างไรบ้าง
2. นักเรียนร่วมกันทำงานกลุ่ม โดยใช้กระดาษแผ่นใหญ่ในการวางแผนผังความคิดความยั่งยืน โดยร่วมกันระดมความคิดเขียนปัญหาสิ่งแวดล้อมที่พบในชุมชน ครูกระตุ้นโดยใช้คำถามชี้แนะ เพื่อให้นักเรียนระดมความคิดเกี่ยวกับแนวทางแก้ไขปัญหา เช่น
 - นักเรียนจะลดหรือป้องกันปัญหานี้ได้อย่างไร
 - แนวทางของนักเรียนจะช่วยให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนหรือไม่
 - เราสามารถทำอะไรได้ในฐานะนักเรียน
3. นักเรียนร่วมกันเขียนแนวทางแก้ไขที่เป็นไปได้ลงไปในแผนผัง พร้อมแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง ปัญหา ผลกระทบ และวิธีแก้ไข
4. นักเรียนร่วมกันสะท้อนความคิดเห็นของตนเองผ่านการตอบคำถาม เช่น
 - กิจกรรมนี้ช่วยให้นักเรียนมองปัญหาสิ่งแวดล้อมในมุมมองใหม่หรือไม่
 - สิ่งที่นักเรียนเรียนรู้จากเพื่อนในกลุ่มคืออะไร
 - แนวทางใดที่นักเรียนคิดว่าสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

ชั่วโมงที่ 2

1. ครูนำเสนอตัวอย่างของบุคคลหรือองค์กรที่มีแนวคิดด้านความยั่งยืน และเปิดประเด็นให้นักเรียนด้วยคำถามกระตุ้นคิด ดังนี้
 - นักเรียนสามารถเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงได้อย่างไร
 - ถ้านักเรียนต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับความยั่งยืน นักเรียนจะเลือกอะไร
 - การกระทำของเราส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมอย่างไร
2. ครูอธิบายแนวคิดของต้นไม้คำสัญญาเพื่อความยั่งยืน โดยต้นไม้เปรียบเสมือนอนาคตของโลกที่เราต้องช่วยกันดูแล และใบไม้แต่ละใบจะเป็นคำแนะนำของนักเรียนแต่ละคนที่จะช่วยดูแลโลกใบนี้ให้ยั่งยืน
3. ครูให้นักเรียนวาดต้นไม้ขนาดใหญ่ลงบนกระดาษแล้วนำไปติดบนกระดานหน้าชั้นเรียน จากนั้นครูแจกใบไม้ให้นักเรียนทุกคน ซึ่งใบไม้แต่ละใบ คือ คำมั่นสัญญาของนักเรียนแต่ละคนเกี่ยวกับความยั่งยืน เช่น
 - ฉันจะลดการใช้พลาสติก
 - ฉันจะช่วยประหยัดไฟ
4. นักเรียนเขียนคำสัญญาของตนเอง จากนั้นนักเรียนแต่ละคนอ่านคำสัญญาของตนเองจนครบทุกคน แล้วนำไปแปะตัวแทนของคำสัญญาของตนเองไปติดลงบนต้นไม้คำสัญญาเพื่อความยั่งยืนที่อยู่นำชั้นเรียน

5. ครูให้แต่ละคนแสดงความรู้สึกหลังจากทำกิจกรรม เช่น
 - นักเรียนคิดว่าคำมั่นสัญญาของตนเองสามารถทำได้จริงหรือไม่
 - สิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้จากเพื่อนในวันนี้คืออะไร
 - ถ้านักเรียนต้องเลือกคำมั่นสัญญาเพิ่มเติม นักเรียนจะเขียนอะไร
6. นักเรียนทำแบบประเมินตนเองหลังการจัดการเรียนรู้

7. สื่อการจัดการเรียนรู้

สื่อการเรียนรู้

1. ต้นไม้คำสัญญาเพื่อความยั่งยืน
2. กระดาษผั่งความคิดความยั่งยืน

แหล่งการเรียนรู้เพิ่มเติม

1. ห้องกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

8. การวัดผลและประเมินผล

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
ด้านความรู้ (K) นักเรียนสามารถนำเสนอ แนวทางแก้ไขเกี่ยวกับปัญหา สังคมและสิ่งแวดล้อม อย่างยั่งยืน	- สังเกตการตอบ คำถามในชั้นเรียน - สังเกตการทำ กิจกรรมกลุ่ม - ผู้เรียนประเมิน ตนเองหลังการ จัดการเรียนรู้	- แบบสังเกต พฤติกรรมผู้เรียน รายบุคคล - แบบสังเกต พฤติกรรม การทำงานกลุ่ม - แบบประเมิน ตนเองของผู้เรียน หลังการเรียนรู้	ผ่านเกณฑ์ ระดับดีขึ้นไป
ด้านทักษะ/กระบวนการ (P) นักเรียนสามารถเขียนแผนผัง ความคิดและต้นไม้คำสัญญา สู่ความยั่งยืนเพื่อสรุปผล การเรียนรู้ได้	- สังเกตพฤติกรรม - ผู้เรียนประเมิน ตนเองหลังการ จัดการเรียนรู้	- แบบสังเกต พฤติกรรมผู้เรียน รายบุคคล - แบบสังเกต พฤติกรรม การทำงานกลุ่ม - แบบประเมิน ตนเองของผู้เรียน หลังการเรียนรู้	ผ่านเกณฑ์ ระดับดีขึ้นไป

สิ่งที่ต้องการวัด	วิธีการ	เครื่องมือ	เกณฑ์การประเมิน
ด้านคุณลักษณะ เจตคติ ค่านิยม (A) นักเรียนให้คำมั่นสัญญา ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ของตนเองเพื่อส่งเสริม ความยั่งยืนของสังคมและ สิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน	- สังเกตพฤติกรรม - ผู้เรียนประเมิน ตนเองหลังการ จัดการเรียนรู้	- แบบสังเกต พฤติกรรมผู้เรียน รายบุคคล - แบบสังเกต พฤติกรรม การทำงานกลุ่ม - แบบประเมิน ตนเองของผู้เรียน หลังการเรียนรู้	ผ่านเกณฑ์ ระดับดีขึ้นไป
ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 1. มีวินัย 2. ใฝ่เรียนรู้ 3. มุ่งมั่นในการทำงาน	สังเกตพฤติกรรม	แบบประเมิน คุณลักษณะอันพึง ประสงค์ของผู้เรียน	ผ่านเกณฑ์ ระดับดีขึ้นไป
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน 1. ความสามารถในการคิด 2. ความสามารถในการสื่อสาร 3. ความสามารถในการแก้ปัญหา	สังเกตพฤติกรรม	แบบประเมิน สมรรถนะสำคัญ ของผู้เรียน	ผ่านเกณฑ์ ระดับดีขึ้นไป

บันทึกหลังการจัดการเรียนรู้

1. สรุปผลการเรียนการเรียนรู้

1. นักเรียนจำนวน.....คน

นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจ (K)

ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

นักเรียนมีความรู้เกิดทักษะ (P)

ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

นักเรียนมีเจตคติ ค่านิยม คุณธรรมจริยธรรม (A)

ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

ไม่ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ คน คิดเป็นร้อยละ

2. ปัญหาและอุปสรรค

.....

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ไข

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ครูผู้สอน
(.....)

แบบสังเกตพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ – สกุล	พฤติกรรม / ระดับคะแนน															รวม
		การตรงต่อ เวลาและมี ความพร้อม ในการเรียน			การตอบ คำถามในชั้น เรียนอย่างมี เหตุผล			การแสดง ความคิดเห็น อย่าง สร้างสรรค์			การรับฟัง ความคิดเห็น ของผู้อื่นและ โต้แย้งอย่าง สร้างสรรค์			การทำงานที่ ตามหน้าที่ที่ ได้รับ มอบหมาย			
		3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
1																	
2																	
3																	
4																	
5																	
6																	
7																	
8																	
9																	
10																	
11																	
12																	
13																	
14																	

ลงชื่อ ผู้ประเมิน
..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
12 - 15	ดี
8 - 11	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมผู้เรียนรายบุคคล

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
การตรงต่อเวลา และมีความพร้อม ในการเรียน	เข้าชั้นเรียนตรงเวลา ทุกครั้ง และแสดง ความพร้อมในการ เรียนอย่างสม่ำเสมอ	เข้าชั้นเรียนสายเป็น บางครั้ง หรือมีอุปกรณ์ การเรียนไม่ครบถ้วน แต่ยังสามารถเรียนได้ ตามปกติ	เข้าชั้นเรียนสายหรือ ขาดเรียนบ่อยครั้ง และไม่มีความพร้อม ในการเรียน
การตอบคำถาม ในชั้นเรียนอย่างมี เหตุผล	ตอบคำถามได้อย่าง ถูกต้องหรือมีเหตุผล ที่ชัดเจน สอดคล้อง กับเนื้อหาที่เรียน	ตอบคำถามได้บางครั้ง แต่ยังขาดความชัดเจน หรือเหตุผลที่สนับสนุน คำตอบ	ไม่ค่อยตอบคำถาม หรือให้คำตอบที่ขาด เหตุผลและไม่ สอดคล้องกับเนื้อหา
การแสดงความคิดเห็น อย่างสร้างสรรค์	แสดงความคิดเห็น โดยใช้ถ้อยคำสุภาพ มีเหตุผล และช่วย เสริมสร้างการเรียนรู้ ร่วมกัน	แสดงความคิดเห็นได้ บ้าง แต่บางครั้งขาด ความสร้างสรรค์หรือใช้ ถ้อยคำที่ไม่เหมาะสม	ไม่แสดงความคิดเห็น หรือแสดงความคิด เห็นในเชิงลบโดย ขาดเหตุผลที่ เหมาะสม
การรับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่นและโต้แย้ง อย่างสร้างสรรค์	ตั้งใจรับฟังความ คิดเห็นของผู้อื่น และ สามารถแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นได้อย่าง สร้างสรรค์และให้ เกียรติผู้อื่น	รับฟังความคิดเห็นของ ผู้อื่นแต่ยังมีบางครั้งที่ โต้แย้งโดยใช้อารมณ์ หรือขาดการให้เหตุผล ที่ชัดเจน	ไม่รับฟังความคิดเห็น ของผู้อื่น หรือโต้แย้ง โดยใช้ถ้อยคำไม่ สุภาพและขาด เหตุผลที่เหมาะสม
การทำงานตามหน้าที่ ที่ได้รับมอบหมาย	ปฏิบัติงานตามที่ ได้รับมอบหมายอย่าง ครบถ้วน ส่งงานตรง เวลา และมีคุณภาพ ตามเกณฑ์ที่กำหนด	ปฏิบัติงานตามที่ได้รับ มอบหมายแต่ยังมี ข้อบกพร่องบาง ประการ เช่น ส่งงาน ล่าช้าหรือขาดความ ละเอียดรอบคอบ	ไม่ปฏิบัติงานตามที่ ได้รับมอบหมาย หรือ ทำงานอย่างไม่ สมบูรณ์

แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

กลุ่มที่.....

สมาชิกกลุ่ม

1).....

2).....

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับที่	รายการประเมิน	ระดับคะแนน		
		3	2	1
1	การร่วมมือกันทำงาน			
2	การแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม			
3	การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์			
4	การใช้เวลาทำงานได้อย่างเหมาะสม			
5	สามารถให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้			

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
12 - 15	ดี
8 - 11	พอใช้
ต่ำกว่า 8	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
การร่วมมือกันทำงาน	ทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มได้เป็นอย่างดี สนับสนุนและช่วยเหลือกันเพื่อให้งานสำเร็จ	ทำงานร่วมกับสมาชิกในกลุ่มได้ แต่บางครั้งมีความขัดแย้งหรือไม่ให้ความร่วมมือเต็มที่	ไม่ให้ความร่วมมือในการทำงาน หรือทำงานแยกจากกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของงาน
การแบ่งหน้าที่กันอย่างเหมาะสม	สามารถแบ่งหน้าที่กันได้อย่างชัดเจน เหมาะสมกับความสามารถขอสมาชิก	แบ่งหน้าที่กันได้แต่ยังมีบางส่วนที่ไม่เหมาะสมหรือเกิดความจำซ้อน	ไม่สามารถแบ่งหน้าที่กันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้งานไม่เป็นระบบ
การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์	แสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ รับฟังผู้อื่น และช่วยกันปรับปรุงแนวคิดของกลุ่ม	แสดงความคิดเห็นได้บ้าง แต่ยังขาดความสร้างสรรค์หรือไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น	ไม่แสดงความคิดเห็นหรือแสดงความคิดเห็นในเชิงลบและไม่รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม
การใช้เวลาทำงานได้อย่างเหมาะสม	บริหารเวลาในการทำงานได้ดี สามารถส่งงานได้ตรงเวลาและมีคุณภาพ	ใช้เวลาในการทำงานพอเหมาะ แต่บางครั้งอาจล่าช้าหรือมีปัญหาในการจัดการเวลา	ไม่สามารถบริหารเวลาทำงานได้ ทำให้งานล่าช้าหรือไม่สำเร็จตามกำหนด
สามารถให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้	ให้คำแนะนำแก่สมาชิกในกลุ่มอื่นได้อย่างเหมาะสม ด้วยเหตุผลที่ชัดเจนและสร้างสรรค์	ให้คำแนะนำได้บ้าง แต่ยังขาดความชัดเจนหรือความสร้างสรรค์	ไม่ให้คำแนะนำ หรือให้คำแนะนำที่ไม่เหมาะสมและขาดเหตุผลที่ชัดเจน

แบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ - สกุล	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ / ระดับคะแนน								
		ข้อที่ 3 มีวินัย รับผิดชอบ			ข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้			ข้อที่ 6 มุ่งมั่นใน การทำงาน		
		3	2	1	3	2	1	3	2	1
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										
11										
12										

ลงชื่อ ผู้ประเมิน

..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
7 - 9	ดี
4 - 6	พอใช้
ต่ำกว่า 4	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

คุณลักษณะ อันพึงประสงค์	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
ข้อที่ 3 มีวินัย รับผิดชอบ	ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ รับผิดชอบในการทำงานและเป็นแบบอย่างที่ดี	ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ บ่อยครั้ง และรับผิดชอบในการทำงาน	ไม่ตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ และส่งงานที่ได้รับมอบหมายบางครั้ง
ข้อที่ 4 ใฝ่เรียนรู้	ตั้งใจ เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เป็นประจำ	ตั้งใจ เอาใจใส่ และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ บ่อยครั้ง	ตั้งใจ เอาใจใส่และมีความเพียรพยายามในการเรียนรู้ เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ บางครั้ง
ข้อที่ 6 มุ่งมั่นในการทำงาน	ตั้งใจและรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ มีการปรับปรุงและพัฒนาการทำงานให้ดีขึ้นด้วยตนเอง	ตั้งใจและรับผิดชอบในการ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ มีการปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น	ตั้งใจและรับผิดชอบในการ ปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับ มอบหมายให้สำเร็จ

แบบประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

คำชี้แจง : ให้ผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน แล้วขีด ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับคะแนน

ลำดับ ที่	ชื่อ – สกุล	คุณลักษณะอันพึงประสงค์ / ระดับคะแนน										รวม
		ความสามารถ ในการคิด			ความสามารถ ในการสื่อสาร			ความสามารถ ในการ แก้ปัญหา				
		3	2	1	3	2	1	3	2	1		
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												

ลงชื่อ ผู้ประเมิน
..... / /

เกณฑ์การให้คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมอย่างสม่ำเสมอ ให้ 3 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง ให้ 2 คะแนน

ปฏิบัติหรือแสดงพฤติกรรมบางครั้งหรือน้อยครั้ง ให้ 1 คะแนน

เกณฑ์การตัดสินคุณภาพ

ช่วงคะแนน	ระดับคุณภาพ
7 - 9	ดี
4 - 6	พอใช้
ต่ำกว่า 4	ปรับปรุง

เกณฑ์การประเมินสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

สมรรถนะสำคัญ	ระดับคะแนน		
	3 (ดี)	2(พอใช้)	1(ปรับปรุง)
ความสามารถในการคิด	คิดริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ในทางบวกที่ใช้หรือนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ต่อตนเองและสังคมได้	คิดริเริ่ม สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ในทางบวกที่ใช้หรือนำไปประยุกต์ใช้เพื่อประโยชน์ต่อตนเองหรือสังคมได้	คิดริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ได้
ความสามารถในการสื่อสาร	เลือกใช้วิธีการสื่อสารที่ก่อให้เกิดความเหมาะสมและคุ้มค่า โดยไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองและสังคม	เลือกใช้วิธีการสื่อสารที่ทำให้เกิดความเหมาะสม โดยไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองและสังคม	เลือกใช้วิธีการสื่อสารได้ โดยไม่เกิดผลกระทบต่อตนเองหรือสังคม
ความสามารถในการแก้ปัญหา	ผลงาน/ชิ้นงานที่เกิดจากการแก้ปัญหา มีความถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล และคุณธรรม อย่างน้อยร้อยละ 80 ขึ้นไปของปัญหาที่แก้ไข	ผลงาน/ชิ้นงานที่เกิดจากการแก้ปัญหา มีความถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล และคุณธรรม อย่างน้อยร้อยละ 60-79 ของปัญหาที่แก้ไข	ผลงาน/ชิ้นงานที่เกิดจากการแก้ปัญหา มีความถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผล และคุณธรรม ต่ำกว่าร้อยละ 60 ของปัญหาที่แก้ไข